

ว่าง

ເລີ່ມຕົ້ນ

ເງິນປະທັບປະເພນີ

หนังสือ : **โล่ห์ลั่นเลอคำ ไขไขขบพรรษาเมืองอุบล**

จัดพิมพ์โดย : คณะกรรมการจัดทำหนังสือวิวัฒนาการประวัติประเพณีแห่งเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

จำนวนพิมพ์ : ๒,๐๐๐ เล่ม

ISBN : ୯୩୯-୯୩୯-୯୩୯-୯୩୯-୯୩୯

ที่ปรึกษา : นายบำเพ็ญ ณ อุบล นายประดัด ก้อนแก้ว นายมนัส สุขสาย
 นายสมคิด สอนอาจ นายสุวิรัช คุณผล นายอุลัห์ จันทรวิจิตร

กองบรรณาธิการ : ผศ.ดร.กังวาน ธรรมแสง บรรณาธิการอำนวยการ
นางสาวมะลิวัลย์ ลีนน้อย บรรณาธิการ
นางสาววนิดา สมตระกูล ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้เรียบเรียง : บทที่ ๑ ประวัติความเป็นมาของเทียนพรรษาเมืองอุบล ผศ.บุญยสฤงฆ์ เอนกสุข
 บทที่ ๒ เทียนพระราชทาน ผศ.จักรฤทธิ์ อุทโร
 บทที่ ๓ มูนมังเทียนพรรษา นางประทับใจ ลีखा, นางศกุนตลา เกตวงศา
 และนางสาวชนิษฐา ทุมมากรณ์
 บทที่ ๔ มิติมุมมองทางศิลปะ ลังคม และวัฒนธรรมร่วมสมัย นายตึก แสนบุญ

ศิลปกรรมรูปเล่ม : นางสาวมะลิวัลย์ ลินน้อย นายอรรถฤทธิ ศรีสุข และนางสาววนิดา สมตระกูล

ออกแบบปก : นายประสิทธิ์ พวงบุตร นายตึก แส่นบุญ และนายบดีนทร์ พันธุ์เพ็ง

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ๘๕ ถนนสถลมารค ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๑๙๐ โทร. ๐-๔๕๓๕-๓๑๕๐-๕๓ โทรสาร. ๐-๔๕๓๕-๓๑๕๐

สงวนลิขสิทธิ์ : ในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ โดย มูลนิธิเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ห้ามทำการลอกเลียนไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาต

นายสุธี มากบุญ
ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

คำปรารภผู้ว่าราชการจังหวัด

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่ได้รับอิทธิพลคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการถวายขี้ผึ้ง และการถวายแสงสว่างเป็นทาน ผนวกกับความเชื่อเรื่องฮีตสิบสองคองสิบสี่ในงานบุญเดือนแปดหรืองานบุญเข้าพรรษา ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของรวงผึ้ง จนมีชื่อเรียกว่า “ดงอยู่ผึ้ง” ส่งผลให้มีพิธีการถวายเทียนที่ทำมาจากขี้ผึ้งเพื่อให้ความสว่างแด่พระสงฆ์ถือกำเนิดขึ้น ทุกครัวเรือนจะมีการพันเทียนจากขี้ผึ้งเป็นการของตนเอง จากนั้นจะนำไปถวายพระสงฆ์ในช่วงวันเข้าพรรษา พร้อมกับเครื่องไทยธรรมอื่น ๆ

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้มีการฟื้นฟูศิลปปะการทำต้นเทียน และการแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี มีการประกวดต้นเทียนพรรษา ๒ ประเภท คือ ประเภทมัดรวมติดลายและประเภทติดพิมพ์ และปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการจัดงานกิ่งพุทธกาลทั่วประเทศ งานด้านศาสนาเฟื่องฟูมาก การแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีได้รับการสนับสนุนให้ยิ่งใหญ่มากขึ้น ทั้งด้านการจัดขบวนแห่ และการจัดหาสาวงามประจำต้นเทียน และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ จังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดงานสัปดาห์ประเพณีแห่เทียนพรรษาให้เป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่และมหัศจรรย์ มีการประกวดต้นเทียนประเภทต่าง ๆ ประกวดขบวนแห่ และนางงามประจำต้นเทียน มีการประชาสัมพันธ์งานกันอย่างกว้างขวาง ทำให้มีผู้คนทั้งชาวไทยและต่างชาตินิยมเที่ยวและชมงานเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัด เป็นสัญลักษณ์ของเมือง และเป็นงานประเพณีที่มีชื่อเสียงของประเทศ

งานประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นงานประเพณีที่รวมความผูกพันของชุมชนท้องถิ่น โดยเริ่มตั้งแต่ชาวบ้านร่วมบริจาคเทียนเอามาหลอมหล่อเป็นเทียนเล่มใหญ่เล่มเดียวกัน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการผสานใจ ผสานพลัง ผสานความคิด ตลอดจนความรู้รักสามัคคีในหมู่คณะ การสรรหาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีฝีมือทางช่าง มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องการทำลวดลายไทย การแกะสลักลวดลายลงบนต้นเทียน การทำเทียนให้เป็นลายไทยแล้วนำไปติดบนต้นเทียน การประดับด้วยผ้าฝ้าย ผ้าไหม ดอกไม้สด ล้วนแล้วแต่เป็นฝีมือของช่างในท้องถิ่น ส่วนการจัดขบวนแห่ก็ล้วนแต่ใช้ของพื้นเมือง เช่น เครื่องแต่งกายของขบวนพ็อน ซึ่งใช้ผ้าพื้นเมืองเป็นหลัก สำหรับการพ็อนรำเป็นท่ารำที่ดัดแปลงมาจากวิถีชีวิต การทำมาหากินของชาวบ้าน ผสมผสานรูปแบบของศิลปะทั้งดงาม ดนตรีประกอบเป็นเครื่องดนตรีประจำถิ่น ผสมเข้ากับการขับร้องที่สนุกสนานเร้าใจ ทำให้งานประเพณีนี้ยิ่งใหญ่ที่ประชาชนต่างเฝ้ารอคอย

การจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประสบผลสำเร็จก็เนื่องจากได้รับความร่วมมือสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และบริษัท ห้างร้าน พ่อค้า ประชาชน ทั้งในส่วนกลาง และท้องที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นระยะเวลายาวนาน ประวัติงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีมีแหล่งที่มาหลายเล่ม กระจัดกระจายไม่เป็นปัจจุบัน ข้าพเจ้าจึงได้มีดำริที่จะดำเนินการรวบรวมและปรับปรุงแก้ไขประวัติแห่เทียนพรรษา เพื่อให้งานประเพณีแห่เทียนพรรษาดำรงอยู่คู่กับจังหวัดอุบลราชธานีตลอดไป และสามารถใช้เป็นข้อมูลเผยแพร่ให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ได้ศึกษาค้นคว้า อ้างอิง จึงได้ปรึกษาหารือพระสงฆ์ คัมภีร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษา จึงได้จัดทำหนังสือ **“เลิศล้ำเลอค่าเทียนพรรษาเมืองอุบล”** ขึ้น โดยเนื้อหาได้กล่าวถึงประวัติและวิวัฒนาการของการจัดทำเทียนพรรษา และประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ขอขอบคุณหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน และจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาอุบลราชธานีด้วยดีเสมอมา

(นายสุธี มากบุญ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

กรกฎาคม ๒๕๕๐

ศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คำปรารภอธิการบดี

การแห่เทียนพรรษา เป็นประเพณีที่ชาวพุทธกระทำในวันเข้าพรรษา ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่พุทธกาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา

แรกเริ่มเดิมทีชาวเมืองอุบลจะพั่นเทียนยาวรอบศีรษะไปถวายพระเพื่อจุดบูชาจำพรรษา พร้อมกับหาน้ำมัน เครื่องไทยทานและผ้าอาบน้ำฝนไปถวายพระ ต่อมาในสมัยกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองอุบล ได้มีการแห่บั้งไฟวัดกลาง แล้วมีการตักันในกระบวนแห่จนถึงแก่ความตาย เสด็จในกรมจึงให้เลิกการแห่บั้งไฟ และเปลี่ยนเป็นการแห่เทียนแทน

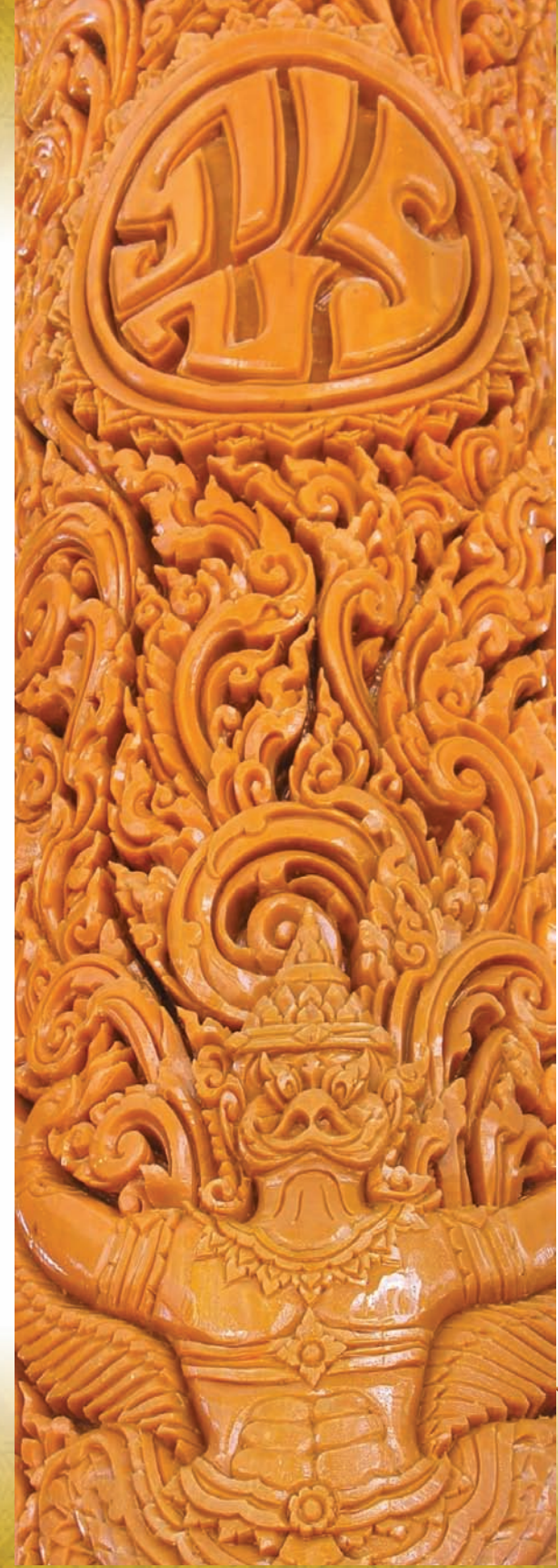
การแห่เทียนในยุคแรกไม่ได้ใหญ่โตเช่นปัจจุบัน เพียงแต่ชาวบ้านร่วมกันบริจาคเทียนแล้วนำเทียนมาติดกับลำไม้ไผ่ ติดกระดาษเงินกระดาษทองเป็นลายพ่นปลาติดปิดรอยต่อ เสร็จแล้วนำต้นเทียนไปมัดติดกับปี่บนน้ำมันก๊าด ต่อมาทางจังหวัดได้ส่งเสริมให้งานเข้าพรรษาเป็นงานประเพณีประจำปี ในขณะที่การทำต้นเทียนก็มีพัฒนาการมาเป็นเทียนหลายประเภท ได้แก่ เทียนมัดรวมติดลาย เทียนติดพิมพ์ เทียนแกะสลัก ตามลำดับ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ทางจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด (นายจิรศักดิ์ เกษณียบุตร) มีดำริให้มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ศึกษาและจัดกระบวนการแห่งเทียบแบบดั้งเดิม ให้เป็นส่วนที่นำหน้ากระบวนการแห่งเทียบปัจจุบัน เพื่อเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรม อันดีงามของชาวเมืองอุบลให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนรุ่นใหม่และชาวต่างประเทศ การกิจดังกล่าวจะไม่สามารถดำเนินมาจนถึงปัจจุบันและสืบสานต่อไปในอนาคตได้ หากไม่ได้รับความช่วยเหลือทางสติปัญญา กำลังกาย และกำลังใจ จากผู้หลักผู้ใหญ่ ชาวเมืองอุบล ได้แก่ คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล คุณพ่อประดับ ก้อนแก้ว และคุณพี่ สุวิรัช คุณผล

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้มีส่วนร่วมเช่นเคยในการ จัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประจำปี ๒๕๕๐ และเนื่อง ในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา มหาวิทยาลัยจึงได้จัดพิมพ์ หนังสือเกี่ยวกับประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานีเล่มนี้ เพื่อถวายเป็น ราชสักการะ

ศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

พศ.ดร.กั้ววาน ธรรมแสง
บรรณาธิการอำนวยการ

พุทธบรรณาธิการ

จังหวัดอุบลราชธานีถือเป็นอุ่ออารยธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคอีสาน และประเทศไทย การจัดงานเทศกาลแห่เทียนพรรษาของเมืองอุบลเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนานนับร้อยปี โดยในระยะแรกถือเป็นเพียงงานประเพณีในท้องถิ่นตามฮีตสิบสองของชาวอีสาน อันเกิดจากแรงศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนา ในกาลต่อมาได้มีวิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้มีการจัดประกวดขบวนแห่ ประกวดต้นเทียนประเภทต่าง ๆ ประกอบกับส่วนราชการและภาคเอกชนพยายามส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนต่างถิ่นได้รู้จักและมาเที่ยวชม ทำให้คุ้มวัดต่าง ๆ จัดขบวนแห่และตกแต่งประดับประดาต้นเทียนกันอย่างหรรหาลังการขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี ประกอบกับฝีมืออันวิจิตรบรรจงของช่างเทียนเมืองอุบล ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยิ่งส่งให้งานเทศกาลแห่เทียนพรรษาของเมืองอุบลมีความโด่งดังไปทั่วประเทศและทั่วโลก แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาที่เมืองอุบลเป็นจำนวนมาก เป็นที่ภูมิใจภูมิใจของชาวเมืองยิ่งนัก ช่วงเทศกาลเข้าพรรษาเมืองอุบลจะคึกคักไปด้วยนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น เศรษฐกิจการค้า โรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจอื่น ๆ พลอยได้รับอานิสงส์จากงานเทศกาลแห่เทียนพรรษาเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามบางช่วงเวลาผู้คนเมืองอุบลเองเกิดความสงสัยและกังวลว่า การจัดงานที่ใหญ่โตโดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้คนมาเที่ยวมาก ๆ เป็นการช่วยกระจายเศรษฐกิจไปยังประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึงจริงหรือไม่ หรือได้ประโยชน์เฉพาะบางกลุ่ม ผู้มาเที่ยวหรือแม้แต่

ชาวเมืองอุบลเองจะทราบถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของประเพณีถวายเทียนพรรษา ให้แก่วัดและพระสงฆ์หรือไม่ หรือเพียงแค่มาชื่นชมความงามของต้นเทียนและขบวนแห่ มาตีม มากิน มาเที่ยว แล้วก็จบกัน ซึ่งนั่นถือว่าเป็นเพียงแค่กระพี้ไม่ใช่แก่นสาระอันแท้จริง ของประเพณี นอกจากนั้นการประกวดแข่งขันกัน ทำให้บางคุ้มวัดมีการลงทุนเป็นเงิน จำนวนมากเพื่อหวังให้เทียนของตนชนะเลิศการประกวด ถึงแม้ว่าเงินรางวัลที่ได้จะน้อยกว่า เงินที่ลงทุน แต่เพื่อหน้าตาและชื่อเสียงเป็นเรื่องที่ยอมกันไม่ได้ ดังในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ที่คณะกรรมการจัดงานมีมติให้ยกเลิกการประกวดต้นเทียน ทำให้แต่ละคุ้มวัดทำแค่เทียน ต้นเล็ก ๆ มาร่วมขบวน กล่าวกันว่างานเทศกาลแห่เทียนพรรษาของเมืองอุบลในปีนั้น เจียบเหงาราวป่าช้า เพราะไม่มีคนมาเที่ยวชมแม้แต่ชาวอุบลเองก็ไม่อยากจะออกจากบ้านมาดู ชาวอุบลเองคงได้เรียนรู้จากบทเรียนที่ผ่านมาอย่างยาวนานว่าทำอะไร จึงจะรักษา ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สืบสานแก่นแท้ประเพณีแห่เทียนพรรษา ให้สอดคล้อง กลมกลืนกับวิถีวัฒนธรรมใหม่ที่ผู้คนมักจะบริโภคอย่างฉาบฉวย

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ถือว่าเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้รับความไว้วางใจให้ จัดทำหนังสือเล่มนี้ แม้ด้วยข้อจำกัดของเวลา แต่คณะทำงานก็ได้มุ่งมั่นตั้งใจและ พยายามอย่างเต็มที่ ด้วยตระหนักดีว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการจารึก ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วิวัฒนาการ และจรรโลงประเพณีอันดีงามของชาวอุบล และชาวไทยทั่วประเทศไว้ให้เป็นมรดกของมนุษยชาติได้ชื่นชมตลอดไป

คณะทำงานขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วน ช่วยเหลือให้การจัดทำหนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ก. ธรรมแสง

ผศ.ดร.กั๊วาน ธรรมแสง

บรรณาธิการอำนวยการ

สารบัญ

เรื่อง

คำปรารภผู้ว่าราชการจังหวัด

คำปรารภอธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทบรรณาธิการ

สารบัญ

บทที่ ๑ ประวัติความเป็นมาของเทียนพรรษาเมืองอุบล

๑.๑ ประเพณีเข้าพรรษากับความเชื่อในพุทธศาสนา

๑.๒ ประเพณีเข้าพรรษาและงานแห่เทียนพรรษาเมืองอุบล

บทที่ ๒ เทียนพรรษาพระราชทาน

๒.๑ การพระราชกุศลหล่อเทียนพรรษา

๒.๒ การพระราชกุศลฉลองเทียนพรรษา

๒.๓ การพระราชทานเทียนพรรษาเพื่อถวายยังพระอารามในหัวเมือง

๒.๔ เทียนพรรษาพระราชทานสำหรับจังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ ๓ มูนม้งเทียนพรรษา

๓.๑ วิวัฒนาการเทียนพรรษา

๓.๒ ประเภทของต้นเทียน

๓.๒.๑ ต้นเทียนประเภทมัดรวมติดลาย

๓.๒.๒ ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

๓.๒.๓ ต้นเทียนประเภทแกะสลัก

๓.๓ กลุ่มของช่างเทียน

หน้า

ก

ค

จ

ช

๑

๑

๑๗

๓๗

๓๙

๔๑

๔๙

๕๑

๕๓

๕๙

๘๐

๘๐

๘๒

๙๕

๑๓๑

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔	มิติมุมมองทางศิลปะ สังคม และวัฒนธรรมร่วมสมัย	๑๓๓
๔.๑	เทียนพรรษาเมืองอุบลกับจุดเปลี่ยนทางวัฒนธรรมไท-ลาวสู่วัฒนธรรมหลวงกรุงเทพฯ	๑๓๓
๔.๒	เทียนพรรษาเมืองอุบลกับคุณค่าทางศิลปะงานช่าง	๑๔๐
๔.๓	การอนุรักษ์สืบสานและการพัฒนาภายใต้บริบทของสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย	๑๔๙
๔.๔	เหตุผลจจัยที่ทำให้ไม่เกิดการสร้างสรรค์รูปแบบเทียนพรรษาแบบสมัยใหม่	๑๕๓
๔.๕	มิติใหม่แห่งการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาเทียนพรรษาเมืองอุบล	๑๕๖
๔.๖	ลักษณะเฉพาะในการออกแบบสร้างสรรค์เทียนพรรษาเมืองอุบลแบบสมัยใหม่	๑๕๗
๔.๗	ยุทธศาสตร์แนวทางการดำเนินการออกแบบสร้างสรรค์	๑๖๕
๔.๘	บทสรุปและข้อเสนอแนะ : การออกแบบสร้างสรรค์เทียนพรรษาในสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย	๑๖๖
บรรณานุกรม		๑๖๙
ภาคผนวก		๑๗๗
	สำเนาประกาศจังหวัดอุบลราชธานี เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ ที่ปรึกษาบรรณาธิการ และบรรณาธิการ การจัดทำหนังสือวิวัฒนาการ ประวัติประเพณีแห่งเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี	๑๗๘
	ประวัติที่ปรึกษา (ผู้ทรงคุณวุฒิ)	
	- นายบำเพ็ญ ณ อุบล	๑๘๐
	- นายประดับ ก้อนแก้ว	๑๘๓
	- นายมนัส สุขสาย	๑๘๕
	- นายสมคิด สอนอาจ	๑๘๘
	- นายสุวิชัย คุณผล	๑๙๐
	- นายอุส่าห์ จันทรวิจิตร	๑๙๓

บทที่ ๑

ประวัติความเป็นมาของเทียนพรรษาเมืองอุบล

จากเอกสารที่ปรากฏนับตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานีได้เริ่มจัดงานแห่เทียนพรรษาระหว่างงานแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักทั้งในระดับประเทศและขยายสู่ระดับนานาชาติพบว่ามีการยกราวหนึ่งศตวรรษมาแล้ว กล่าวได้ว่าเทียนพรรษาและงานแห่เทียนพรรษานับเป็นสัญลักษณ์ ที่ผูกพันกับชีวิตวัฒนธรรม ของชาวจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน ควบคู่ไปกับบัวสายหรือบัวอุบล อย่างไรก็ดีแม้การบอกเล่าเรื่องราวของเทียนพรรษาและงานแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีจะปรากฏอยู่ในเอกสารจำนวนมาก หากแต่ยังมิได้มีการรวบรวมอย่างชัดเจนและสมบูรณ์ ทั้งคติความเชื่อและความเป็นมา ดังนั้นในบทที่ ๑ ของเอกสารเล่มนี้ จึงได้รวบรวมขึ้น โดยอาจพิจารณาได้ ดังนี้

๑.๑ ประเพณีเข้าพรรษากับความเชื่อในพุทธศาสนา

๑.๑.๑ วันเข้าพรรษาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

เข้าพรรษาแปลว่า “พักฝน” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๕) ซึ่งหมายถึงการที่พระสงฆ์จะต้องอยู่ประจำวัดใดวัดหนึ่งในระหว่างฤดูฝน เนื่องจากในสมัยพุทธกาลพระสงฆ์มีหน้าที่จาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทว่าในช่วงฤดูฝน การจาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ จำเป็นต้องผ่านไร่นาที่ชาวบ้านปลูกกล้าเอาไว้ทำให้พระสงฆ์ต้องเหยียบกล้าของชาวบ้านเสียหาย และชาวบ้านได้กล่าวโทษพระสงฆ์ ในพระวินัยปิฎกมหาวรรคภาค ๑ หมวดวัสสุปนายิกขนธกะ เลื่อนกาลฝน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕)

ให้เป็นไปตามนั้น เนื่องจากทรงเห็นว่าการกำหนดให้มีวันเข้าพรรษาเพียงวันเดียว ไม่ส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์ที่จะจำพรรษาอยู่แล้ว

“...ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนา มาตราชา มีพระราชประสงค์จะทรงเลื่อนกาลฝนออกไป จึงทรงส่งทูตไปในสำนักภิกษุทั้งหลายว่า ถ้ากระไร ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย พึงจำพรรษาในชุมชนหีบขันธ์จะมาถึง ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระเจ้าแผ่นดิน...”

(มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕)

การที่พระพุทธเจ้าโปรดให้เลื่อนวันเข้าพรรษาใช้วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษาตามคำกราบทูลของพระเจ้าพิมพิสารนั้น ยังมีความเชื่ออีกว่าพระสงฆ์ที่จำพรรษาในพรรษาต้น จะได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ ตลอด ๕ เดือน หลังจากออกพรรษาแล้ว ได้แก่

- การเที่ยวไปโดยไม่ต้องขอกลา
- จาริกไปโดยไม่ต้องเอาจีวรไปครบสำหรับ
- ฉันทกมโภชนและปรัมปรโภชนได้
- เก็บอติเรกจีวรได้ตามปรารถนา
- ได้รับสิทธิครองจีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น ๆ และได้รับสิทธิ

กรานกฐิน (อุทัย ลินธุสาร, ม.ป.ป.)

ด้วยเหตุนี้ ในเวลาต่อมาจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการยึดถือวันเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เพียงวันเดียวซึ่งมักจะเรียกว่าวันปฐมพรรษานั้นเอง อย่างไรก็ตาม ในการจำพรรษาของพระสงฆ์นั้น

ข้อปฏิบัติที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ พระสงฆ์จะต้องอธิษฐานใจหยุดพักอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง^๑ ไม่จำเป็นต้องเป็นวัด โดยห้ามมิให้พักค้างคืน ณ ที่อื่น ทั้งนี้หากมีความจำเป็นอื่น ๆ เช่น มีกิจนิมนต์ ณ ที่แห่งใด หรือกิจของสงฆ์ อาทิ พระอุปชฌาย์อาพาธ โดยไม่สามารถกลับมาพำนักยังที่ซึ่งพระสงฆ์รูปนั้นจำพรรษาอยู่ได้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พักแรม ณ ที่อื่นได้ไม่เกิน ๗ วัน หากเกินกำหนดนี้ให้ถือว่าขาดพรรษาและถือว่าผิดพระวินัยตามพุทธบัญญัติอีกด้วย (เกษม บุญศรี, ๒๕๐๗)

เห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์เริ่มมีการจำพรรษามาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่ หรือประมาณ ๒,๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว การที่พระสงฆ์อยู่จำพรรษา ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นเวลานาน ๆ ในช่วงฤดูฝน ซึ่งจิรวะเปียกน้ำฝนทำให้ชาวบ้านดำริการถวายผ้าจำนำพรรษา หรือผ้าอาบน้ำฝนขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์ได้ผลัดเปลี่ยน และถวายสิ่งของอื่น ๆ ที่จำเป็นแด่พระสงฆ์ ในช่วงเข้าพรรษา อาทิ เทียนพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้ การที่พระสงฆ์อยู่จำพรรษาเป็นเวลานานทำให้มีเวลาสอนหนังสือ และสอนธรรมแก่ชาวบ้าน ซึ่งนิยมให้บุตรหลานของตนบรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ **“เพื่อเรียนหนังสือ และพระธรรมวินัย”** (กรมศิลปากร, ๒๕๒๕)

๑ ในภาษาบาลีเรียกว่า “วิหาร” แปลว่าที่อยู่ของสงฆ์ ซึ่งในเวลาต่อมาพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษา ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลานาน กระทั่งมีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นจนกลายเป็นวัดหรืออาราม และเมื่อนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานในอารามนั้น ๆ ก็จะกลายเป็นอาราม หรือวัดตามความหมายในปัจจุบันนั่นเอง (กรมศิลปากร, ๒๕๒๕) อย่างไรก็ตามพระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่าวิหารที่พระสงฆ์จะจำพรรษาดังกล่าวต้องไม่อยู่ในที่กลางแจ้ง ในโพรงไม้ หรือในตุ่มซึ่งไม่ใช่ที่อยู่อาศัย แต่ทรงอนุญาตให้อยู่ในกุฏิหลังคาที่มีฝารอบขอบชิดได้ (สวัสดิ์ พินิจจันทร์, ๒๕๑๐)

ดังนั้น การถวายผ้าอาบน้ำฝน ตลอดจนสิ่งของที่จำเป็น รวมถึง การบวชเรียนในช่วงเข้าพรรษาเพื่อให้พระสงฆ์ประกอบกิจในช่วง จำพรรษา จึงถือเป็นประเพณีปฏิบัติเป็นต้นมากระทั่งปัจจุบัน

๑.๑.๒ ประเพณีเข้าพรรษาที่ปรากฏในเอกสาร ราชสำนักสยามตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘

ประเพณีเข้าพรรษาในประเทศไทยมีมาตั้งแต่เมื่อใดไม่มีหลักฐาน ปรากฏชัดเจน หากแต่ในสมัยสุโขทัยในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๙ - ๑๓ ได้ระบุถึงการถือศีลในวันเข้าพรรษา ของชาวสุโขทัยไว้ว่า

“...พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า
ท่วยบัวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง
ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน...”
(พิริยะ ไกรฤกษ์, ๒๕๓๒)

ข้อความในจารึกหลักที่ ๑ นี้ ชี้ให้เห็นว่าเมื่อถึงช่วงเข้าพรรษา ชาวสุโขทัยไม่ว่าจะเป็นเจ้าขุนมูลนายตลอดจนประชาชนชายหญิง จะถือศีลทุกคน ซึ่งแม้ว่าข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ จะไม่ได้ระบุ รายละเอียดว่าการถือศีลของชาวสุโขทัยมีลักษณะอย่างไร ทว่านับเป็น ส่วนสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ หรือก่อนหน้านี ประเพณีเข้าพรรษาเป็นที่รู้จักของคนไทยแล้ว

เมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักฐานร่วมสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - พุทธศตวรรษที่ ๒๒ ซึ่งได้แก่โคลงฉันท์ทวาทศมาส^๒ ได้ให้การเข้าวัดฟังธรรมเทศนาของชาวบ้านในกรุงศรีอยุธยาช่วงวันเข้าพรรษา ดังนี้

“พรรษาสุโรชฟ้า	ไพธาร ทดแอ
พรยกตระกูล้นตรงสุวรรณ	ป่าวหฺล้า
สรรพเพญียังยลญาณ	พระสังง สดองนา
แย่งนิยพถ้วนหน้า	ร้อมเรื้องทำกรรม”

(สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ๒๕๓๖)

นอกจากนี้ หลักฐานร่วมสมัยที่ระบุถึงธรรมเนียมปฏิบัติ ในประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านในสมัยกรุงศรีอยุธยายังมีปรากฏ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก อันเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ^๓ ช่วงปลายพุทธศตวรรษ ที่ ๒๒ ได้แก่

๒ มีผู้สันนิษฐานเกี่ยวกับยุคสมัยที่แต่งโคลงฉันท์ทวาทศมาสอยู่ ๒ คน ได้แก่ ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ เชื่อว่าผู้ทรงนิพนธ์คือ “พระเขยวราช” ซึ่งอาจจะเป็นพระโอรสองค์ใด องค์หนึ่งของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระสนม โดยมีขุนพรหมมนตรี ขุนศรีภริราช และขุนสารประเสริฐ เป็นผู้ช่วยเหลือ ส่วนเดโช สวานนท์ เชื่อว่าโครงทวาทศมาสเป็นโคลงฉันท์ ทำนองนิราศแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีผู้แต่ง ๓ คน คือ (ขุน) พรหมมนตรี (ขุน) ศรีภริราช และ (ขุน) สารประเสริฐ (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ๒๕๓๖)

๓ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศพระนามเดิมเจ้าฟ้ากุ้ง เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ และสมเด็จพระพันวษาใหญ่ (กรมหลวงอภัยนุชิต) ต่อมาได้รับพระราชทานพระ อิศริยยศเป็นกรมพระราชวังบวรมหาเสนาที่กำกับตำแหน่งพระมหาอุปราช เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ ทรงเป็นกวีที่เป็นต้นแบบสำนวนบทร้อยกรองในสมัยรัตนโกสินทร์จำนวนมาก อาทิ บทเหรี และนิราศ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศสิ้นพระชนม์จากการถูกพระราชอาญาเสียนเนื่องจากเป็นชู้กับ เจ้าฟ้าสังวาลพระมเหสีในสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๙๘ (กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

“เดือนแปดเจ้าฟ้าจุฬา
 พร้องพร้อมเจ้าอุปมาตาม
 เดือนแปดพุทธบูชา
 ทายกมีศรัทธา
 โคมงามตามเวียนมดดา
 เมียงหมี่ดีพันเข้า
 เข้าพระอุษาลังมาราม
 ไปด้วยพิลัพันถวายฯ
 พระอุษา
 ต่างเต้า
 นบนอบ
 รูปน้อมเทียนถวายฯ”

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

จะเห็นได้ว่าในโคลงต้นทวาทศมาส และกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก ได้บรรยายถึงภาพธรรมเนียมปฏิบัติในประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านกรุงศรีอยุธยาในยุคนั้นว่าเมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษาวัดบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปสักการะพระรัตนตรัย ตลอดจนนิยมไปฟังพระธรรมเทศนาที่วัด พร้อมทั้งถวายเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ ซึ่งได้แก่ หมาก และไม้สัพัน อันส่งผลถึงค่านิยมในการทำบุญด้วยไม้สัพันมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อีกด้วย

นอกจากนี้ ประเพณีเข้าพรรษาในสมัยอยุธยาสำหรับในราชสำนัก แล้วจัดเป็นประเพณีที่พระมหากษัตริย์ต้องทรงประพฤติในแต่ละปี โดยเป็นที่รู้จักกันดีในนาม **“พระราชพิธีอาสนมมาส (พระราชพิธีเดือน ๘)”** ในบันทึกคำให้การชาวกรุงเก่าซึ่งเป็นคำให้การของเชลยชาวกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถูกพม่าจับตัวภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ ได้ระบุถึงพระราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินในพระราชพิธี ๑๒ ราศี ตามพระตำราว่าเมื่อถึงพระราชพิธีอาสนมมาส พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชนาค เป็นภิกษุบ้าง สามเณรบ้าง รวมจำนวนเท่าพระชนมายุ นอกจากนี้ ยังมีการสมโภชพระพุทธสุรินทร (พระพุทธสิหิงค์) จำนวน ๓ วัน ๓ คืน และทรงหล่อเทียนพรรษาจบพระหัตถ์แล้วในวันขึ้น

๑๕ ค่ำ ส่งไปถวายเป็นพุทธบูชาตามพระอาราม ทั้งในกรุง และหัวเมืองต่าง ๆ (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ๒๕๓๖)

ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งเขียนขึ้นหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ได้บรรยายภาพของพระราชกรณียกิจในพระราชพิธีอาสนมมาสในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองว่า

“...เมื่ออาสาพหมาสเข้าพระวษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำเนินด้วยสนมราชกัลยา ออกไปนมัสการจุดเทียนพระวษา ถวายพระพุทธปฏิมากร ณ วัดสรรเพชญ์...”

(สุภาพพรรณ ณ บางช้าง, ๒๕๓๕)

จากบันทึกคำให้การชาวกรุงเก่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งเขียนขึ้นภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ให้ภาพพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓ ได้ชัดเจนขึ้น รายละเอียดที่สำคัญที่สุดก็คือการที่พระมหากษัตริย์ทรงบวชนาคเป็นพระ การบูชาพระพุทธสิหิงค์ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับเทียนพรรษา อาทิ ทรงหล่อเทียน และทรงถวายเทียนพรรษายังพระอารามต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเทียนพรรษาเริ่มปรากฏเป็นหนึ่งเครื่องไทยทานในพระราชพิธีอาสนมมาสจากหลักฐานชั้นต้นทั้ง ๒ ฉบับนั่นเอง

ในส่วนพิธีราษฏรในสมัยอยุธยานั้นมีเพียงเอกสารที่ชี้ให้เห็นว่ายังคงมี **“ตลาดบ้านหม้อ”** ในเขตกำแพงพระนครที่ขายพานพุ่มขี้ผึ้งเพื่อถวายพระในวันเข้าพรรษา ซึ่งอยู่ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมว่าด้วยการค้าขายรอบกรุง ดังนี้

เลิกล้อเล่ล่อล่อ เทียนพรรษาเมืองอุบล

“...บ้านม่อปั่นม่อเข้าหม้อแกงใหญ่เล็ก แลกระทะเตา
ขนมครกขนมเบื้อง เต่าไฟตะเกียงใต้ตะคันเชิงไฟพานุ่มสีผึ้ง
ถวายพระเจ้าวษา...”

(คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี
ในโครงการอบรมความรู้ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับอาจารย์ผู้สอน
ในระดับมัธยมศึกษา, ๒๕๔๔)

อย่างไรก็ดียังไม่พบเอกสารหลักฐานใดที่กล่าวถึงการปฏิบัติ
ประเพณีเข้าพรรษาในสมัยอยุธยานอกจากนี้อีก แต่อาจสันนิษฐานได้ว่า
ไม่น่าจะแตกต่างจากพระราชพิธีในสาระสำคัญเท่าไรนัก อาทิ การบวชนาค
เท่าอายุ การบูชาพระพุทธรูปสำคัญ ตลอดจนการหล่อเทียนและการถวาย
เทียนพรรษา

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ หรือช่วงต้นรัตนโกสินทร์ หลักฐาน
ทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงประเพณีเข้าพรรษาที่เป็นพระราชกรณียกิจ
ของพระมหากษัตริย์มีระบุในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งแม้มีความเชื่อ
ว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย หากแต่จากข้อพิสูจน์ทางสำนวน
โวหารแล้ว พบว่าตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์^๔ แต่งขึ้นในช่วงรัชกาลที่ ๒
และรัชกาลที่ ๓ (กรมศิลปากร, ๒๕๑๓) ข้อความที่กล่าวถึงพระราชพิธี
อาชาตมมาสมีดังนี้

๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวิจารณ์ข้อความ
ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ว่าอาจจะเป็นตำราแบบแผนพิธีพราหมณ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจริง
แล้วคัดลอกเพิ่มเติมจากเรื่องเดิมที่มีอยู่ นอกจากนี้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมติ
อมรพันธุ์ทรงสันนิษฐานว่าข้อความบางตอนในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ อาทิ การเสียดสี
กิริยาอาการของข้าราชการฝ่ายในน่าจะเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่
หัวเองอีกด้วย (กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

“ครั้นถึงเดือน ๘ ถึงนชัตฤกษ์บูชาใหญ่การพระราชพิธี
อาชาตมมาสพระวรวบุตพุทชโนรสในพระศาสนา จะจำพระวรรษา
เป็นมหาสันนิบาตทุกพระอาราม ฝ่ายพราหมณาจารย์ก็จะเข้าพรต
สมาทานศีลบริโภคระยาบวชบูชาคุณฐพีถึงเดือน...”

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

ข้อความข้างต้นทำให้ทราบถึงสังฆกิจของพระสงฆ์ช่วงต้น
กรุงรัตนโกสินทร์ ที่จะต้องปฏิบัติในช่วงวันเข้าพรรษาคือการจำพรรษา
ในอารามต่าง ๆ ที่น่าสนใจคือเริ่มมีการระบุเป็นครั้งแรกเกี่ยวกับพิธี
ที่ฝ่ายพราหมณ์ปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาเช่นเดียวกันว่า จะต้อง
สมาทานศีลครึ่งเดือน ซึ่งไม่สามารถหาหลักฐานเพิ่มเติมได้ว่าก่อนหน้านี้
พระราชพิธีอาชาตมมาสยังคงมีพิธีพราหมณ์ร่วมด้วยหรือไม่ ในส่วน
พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่ทรงประพฤติในพระราชพิธี
อาชาตมมาสตามที่ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์กล่าวถึง มีดังนี้

“...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงดำรัสสั่งนายนักการให้จัดแจง
ตกแต่งเสนาสนะทุกพระอารามหลวง แล้วก็ทรงถวายบริหารสมณะ
เป็นต้นว่า เติงตั้งที่นอนเสื่อสาตลาดปูเป็นสังฆทานและผ้าวรษา
วาลิกพัสตร์สลาภกิตติลลนภักดี ทั้งประทีปเทียนจำนำพระวรรษา
บูชาพระบรมธาตุ พระพุทธรูปปฏิมากร พระปฏิย์ดิตรมลินไตรมาส
ถวายรูปเทียนชวาลาน้ำมันตามไส้ประทีป แก่พระภิกษุสงฆ์
บรรดาจำพระวรรษาในพระอาราม ประการหนึ่งทรงพระราชอุทิศ
เครื่องกระยาสาธเวฬุพลีกรรมพระเทวรูป ในพระเทวสถานหลวง
ทุกสถาน ทั้งสักการหมู่พราหมณาจารย์ซึ่งจำพรตโดยทรงพระราชศรัทธา
ในพระพุทธศาสนาสักการะไสยศาสตร์เจือกัน...” (กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

ข้อความในตอนนี แสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่ทรงประพฤติในช่วงพระราชพิธีอาชาตมมาส ซึ่งประกอบไปด้วยการถวายสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นแด่พระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า ผ้าจ่านำพรรษา เทียนพรรษา และการถวายน้ำมันตะเกียง สิ่งที่น่าสังเกตในข้อความข้างต้นก็คือพระราชกรณียกิจยังครอบคลุมไปถึงการบูชาเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ในพระราชพิธีอาชาตมมาสด้วย เนื่องจาก **“...ทรงพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาไสยศาสตร์เจือกัน...”** นอกจากนี้ ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ยังได้ให้ภาพของชาวบ้านซึ่งอยู่ในเขตที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมซึ่งราชสำนักกรุงเทพฯ แผ่ไปถึงว่ามีการร่วมงานเข้าพรรษาเป็นอย่างดี ดังข้อความที่ว่า

“...อันว่ามหาชนชายหญิงในตระกูลทั้งหลาย ก็ชวนกันกระทำกองกุศลต่าง ๆ บรรดาผู้ใดได้สถาปนาพระอารามไว้ในพระศาสนา ก็บอกกล่าวป่าวบุญในหมู่ญาติและมิตร ราษฎรทั้งในกรุงนอกกรุง และมีนครเมืองขึ้นออกสิ้นพระราชอาณาเขต และถ้าผู้ใดนับถือไสยศาสตร์ด้วย ก็บูชาพระเทวรูปในเทวสถานใหญ่น้อยทุกตำบล ครั้นถึง ณ วันจตุตถีศุภกฤกษ์เป็นธรรมเนียมฤกษ์ นายนักการทหารบกทหารเรือก็ตั้งขบวนแห่เชิญเทียนประทีปจ่านำพระวรวงษาขึ้นตั้งบนคานหาม แห่ไปตามท้องสถลมารคและชลมารค ประชาราษฎรก็ซ้องสาธุการ ฝ่ายมหาชนประชาชนหญิงตระกูลต่าง ๆ ต่างตกแต่งกรัษกายประกวดกัน แห่เทียนจ่านำพระวรวงษาของตน ไปทางบกบ้าง ทางเรือบ้าง เสียงพิณพาทย์ฆ้องกลองสนั่นไปทุกแห่งตำบล ครั้นถึงอาวสอารามของผู้ใดก็เลี้ยงดูกัน และเชิญเทียนประทีปจ่านำพระวรวงษาเข้าไปตั้งในอุโบสถพิหาร ครั้น ณ วันกาฬปักษ์เอกตติยเพลาตะวันตกายแสงพระพุทธชินโรส ก็ลั่นนิบาตประชุมกันเข้าพระวรวงษา

ณ พระอุโบสถทั่วทุกพระอาราม ต่างชักประทีปบริวารทั้งบุตรหลานญาติมิตร อุทิศถวายอุทกสาฎกและปัจจัยการถวายพระภิกษุสงฆ์สามเณรทั่วถึงกัน แล้วมหาชนชายหญิงต่างตั้งปัญจาบประดิษฐ์สมาทานอุโบสถศีลอันมีองค์แปด...” (กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

จะเห็นได้ว่า หากชาวบ้านคนใดมีฐานะร่ำรวยจนกระทั่งสามารถสร้างวัดเองได้ ก็จะมีการบอกบุญแก่ญาติมิตรของตนเองให้มาร่วมทำบุญ ส่วนชาวบ้านสามัญมีการแต่งกายประชันกันโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการแห่เทียนพรรษาทั้งทางบกและทางเรือไปยังวัดต่าง ๆ ซึ่งระบุว่ามีการใช้พิณพาทย์บรรเลงประกอบขบวนแห่และเมื่อขบวนแห่เทียนพรรษาถึงวัดแล้วจึงนำเทียนพรรษาไว้ในโบลักระทั่งเช้าวันรุ่งขึ้นอันเป็นวันเข้าพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญที่วัดโดยมีการถวายเครื่องไทยทานต่าง ๆ และมีการสมาทานศีลแปดโดยทั่วกันอีกด้วย

สิ่งที่น่าสังเกตจากข้อความข้างต้นก็คือ ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ได้มีการกล่าวถึงชาวบ้านที่นับถือไสยศาสตร์ก็มีการบูชาสิ่งเคารพของตนไว้ในวันเข้าพรรษาเช่นเดียวกับพระราชพิธี อย่างไรก็ตามข้อความข้างต้นยังได้ให้ภาพของกระบวนแห่เทียนพรรษาหลวงว่ามีทั้งทางบก และทางน้ำเช่นเดียวกับขบวนแห่เทียนพรรษาของชาวบ้าน ทั้งนี้ ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ยังได้กล่าวถึงพนมดอกไม้ที่บูชาพระรัตนตรัยเฉพาะในวันเข้าพรรษา ซึ่งในเอกสารระบุว่าท้าวศรีจุฬาลักษณ์ประดิษฐ์ขึ้นดังรายละเอียดต่อไปนี้

“...อันพระราชพิธีอาษาฒมาสบูชาใหญ่ ช้าน้อยได้คิด
กระทำพนมดอกไม้ทองและกอโกสุมปทุมทองอันวิจิตรด้วยวาดเขียน
นำขึ้นถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พึงพอ
พระอัธยาศัย จึงดำรัสชมช้าน้อยว่าเป็นคนฉลาดคิด แต่นั้นมา
มหาชนชายหญิงทั่วพระนคร ก็ถือเอาอย่าง จึงพระบาทสมเด็จพระ
พระร่วงเจ้าแผ่นดินมีพระราชบริหารสาปสรรว่าเบื้องหน้าแต่นี้ไป
ชนชายหญิงในพระราชอาณาเขตประเทศสยามภาษาบรรดาเป็น
สัมมาทสิให้กระทำพนมดอกไม้กอบัวบูชาพระรัตนตรัย ในพระราช
พิธีอาษาฒมาส ให้เรียกนามพนมดอกไม้ว่า พนมพระวรรษา...”
(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

ในปัจจุบัน ไม่สามารถพบพนมพระวรรษาที่ประกอบไปด้วย
ดอกไม้และดอกบัวดังกล่าวข้างต้น แต่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษ
ที่ ๒๔ จนถึงช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ยังพบพุ่มที่คล้ายกับพนมพระวรรษา
ได้แก่ ต้นไม้เข้าพรรษา ซึ่งเสฐียรโกเศศได้อธิบายว่า

“...ต้นไม้เข้าพรรษานั้น มักจะมีดอกเหลืองแดงหลายสี
เป็นดอกไม้ทำด้วยกระดาษสีเรียกว่าดอกไม้เงิน ซึ่งเดิมคงจะเป็น
ดอกไม้ถวายพระมหาดหน้าที่ย่างนั้นแล้วจะนำไปถวายเฉย ๆ
ก็ดูกระไรอยู่ จึงพลิกแพลงทำเป็นเครื่องประดับ เช่น ถ้วยชามรามไท
กระโถนถาง เป็นต้น ตลอดจนของขบฉัน...” (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

นอกจากนี้ เสฐียรโกเศศยังได้กล่าวถึงพุ่มซี่ผึ้งที่สร้างขึ้นจาก
ซี่ผึ้งก่อเป็นพุ่ม มีความหมายคล้ายเทียนแต่จุดไฟไม่ได้เนื่องจากไม่มีไส้เทียน
ซึ่งคาดว่าน่าจะคล้ายกับพานพุ่มซี่ผึ้งที่ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม
ได้กล่าวไว้ข้างต้น นอกจากนี้พุ่มซี่ผึ้งที่เสฐียรโกเศศกล่าวถึง ยังบอกว่า
ไม่สามารถใช้ประโยชน์อื่นใดทำให้พระสงฆ์ต้องนำไปตั้งไว้ในโบสถ์เฉย ๆ
อีกด้วย

หลักฐานร่วมสมัยเดียวกับตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์อีกชิ้น
ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ได้แก่ นิราศเดือน ซึ่งแต่งโดยหมื่นพรหม
สมพัตร (มี)^๕ ศิษย์พระสุนทรโวหาร (ภู่) ได้ให้ภาพรายละเอียด
เครื่องไทยธรรมที่ชาวกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถวายพระสงฆ์
ในงานวันเข้าพรรษาไว้ ดังต่อไปนี้

“...ถึงเดือนแปดแดดอัปผยฝน	ฤดูตลพระพรรษาเข้ามาขวาง
อุณณะบอชเป็นพระสุตะนาง	อยู่เหินห่างเห็นกันเพื่ออันบุญ
ประดับพุ่มบุปผาพฤกษากระถาง	รูปเรตข้างโคตถวายขายกันวัน
ตุ๊กตาเจ้าพรหมณ์งามละมุน	ต้นพิกุลลิ้นอู่คู่ต้อวัง
ต้นไม้ทองเสาชิงหงส์สีผึ้ง	คู่สลึงเขาขายพวกขายหญิง
อุณรุฑกุนนระอันพรัง	มีทุกสิ่งซื้อมาบูชาพระ...”

(เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

๕ เชื่อกันว่าหมื่นพรหมสมพัตร (มี) เป็นช่างเขียนภาพที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ ๓
แต่เกิดเบื่อหน่ายในอาชีพช่างเขียน จึงแต่งเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ ๓ แล้วทูลเกล้าฯ
ถวายเพื่อขอเปลี่ยนจากช่างเขียนไปอยู่กรมพระอาลักษณ์แต่ไม่สำเร็จ (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ๒๕๓๖)

เครื่องไทยธรรมที่หมื่นพรหมสมพัตร (มี) กล่าวไว้ในนิราศเดือนที่ชัดเจน ได้แก่ พุ่มต้นไม้ หรือต้นไม้อัปพรษา ดังเช่นในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์และข้อสันนิษฐานของเสฐียรโกเศศ ทั้งนี้นิราศเดือนได้กล่าวถึงรายละเอียดของพุ่มต้นไม้อัปพรษามีการประดิษฐ์เป็นต้นไม้อัปต่าง ๆ เช่น ต้นลิ้นจี่ ต้นไม้ทอง โดยแต่ละต้นจะมีการประดับไปด้วยตุ๊กตารูปสัตว์ต่าง ๆ อาทิ แรด ช้าง โค กระบือ หงส์ กิन्नร เป็นต้น

หลักฐานที่กล่าวถึงพระราชพิธีอาษาตมมาส ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ที่ให้รายละเอียดที่สุดได้แก่หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งพระราชนิพนธ์โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^๖ เนื้อหาในส่วนที่ทรงกล่าวถึงพระราชพิธีเดือนแปดเริ่มตั้งแต่ทรงกล่าวถึงการระบุงในกฎมณเฑียรบาลว่า “เดือนแปดเข้าพระวัสสา” แต่มิได้กล่าวถึงรายละเอียดอันใดเนื่องจาก **“...ในรายละเอียดพิศดารจำหน้าว่าขาด...”** นอกจากนี้ ยังทรงกล่าวถึงมูลเหตุของการเข้าพรรษา ตลอดจนพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวข้องกับหลักฐานอื่น ๆ อาทิ ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ที่ทรงระบุว่าพนมพระวรราชานั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้จัดทำขึ้นทุกปีเนื่องจากทรงเห็นว่า **“...ต้องตำราเก่า...”** แต่ต่อมาไม่มีผู้ใดทำเพราะ **“...เห็นเป็นอันยุติเบลอ”** กันเสียไม่มีใครทำ...” อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดทำเพราะ **“...เห็นเป็นอันยุติเบลอ”** กันเสียไม่มีใครทำ...” อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดทำเพราะ **“...เห็นเป็นอันยุติเบลอ”** กันเสียไม่มีใครทำ...” อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดทำเพราะ **“...เห็นเป็นอันยุติเบลอ”** กันเสียไม่มีใครทำ...” อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดทำเพราะ **“...เห็นเป็นอันยุติเบลอ”** กันเสียไม่มีใครทำ...” อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดทำเพราะ **“...เห็นเป็นอันยุติเบลอ”** กันเสียไม่มีใครทำ...”

๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๑

๗ น่าจะมาจากคำว่า Unusable ที่แปลว่า ใช้ไม่ได้

“...มีกระถางดินปิดกระดาดทอง มีลายดอกไม้เขียนด้วยน้ำยาในกระถาง มีไม้ดอกอันหนึ่งเสียบดอกบัวกระดาดซ้อนกันสามชั้น ยอดเกษรเป็นทองอังกฤษ ขอบปากกระถางมีดอกและใบเล็ก ๆ รายรอบ...” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๖)

นอกจากนี้ ยังทรงกล่าวถึงพนมหมาก ซึ่งทำจากพานแว่นฟ้าซ้อนกันสองชั้น ทาสี ปากพาน มีกระดาดทำคล้ายใบตอง มีกรวยกระดาดอยู่ตรงกลาง ตรงโคนกรวยปักดินเหนียวก้อนเล็ก ๆ ทาสีเขียวหรือขาว ใช้แทนลูกหมาก ประดับกรวยด้วยรูปพิมพ์ขึ้นผึ้ง โดยถือว่าเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยในวันเข้าพรรษามาตามตำราเก่านั้นเอง

ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ยังได้เปรียบเทียบพระราชพิธีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายที่ระบุงในคำให้การขุนหลวงหาวัดว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นิยมให้เจ้านายทรงผนวชมากกว่าการโปรดให้บวชนาคหลวงดังเช่นกรุงศรีอยุธยา และเชื่อว่าเจ้านายต้องผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเท่านั้น หากไม่บวชที่วัดดังกล่าวจะได้ชื่อว่า **“...เป็นคนที่ไม่เสียแล้ว หรือจะเสียคนต่อไป...”** (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๖)

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงการพระราชกุศลฉลองเทียนพรรษาที่ยึดถือปฏิบัติในราชสำนักกรุงเทพฯ ตลอดจนการกล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินถวายพุ่ม อันเป็นธรรมเนียมใหม่ที่พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จะต้องทรงกระทำภายหลังการพระราชทานเทียนพรรษาแล้ว โดยจะทรงถวายพุ่มแด่พระสงฆ์ในพระอารามหลวงที่พระราชทานเทียนพรรษา อาทิ วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดบวรนิเวศวิหาร วัดบรมนิवास วัดปทุมวนาราม และวัดเทพศิรินทราวาส ทั้งนี้การถวายพุ่มยังรวมไปถึง การถวายสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระบรมมหาราชวัง อาทิ หอพระเจ้า พระพุทธบุษยรัตน์ หอพระนาค ฯลฯ ตลอดจนพระราชอาณาเขตในหัวเมือง เช่น พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี เป็นต้น โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์ในหัวเมืองดังกล่าวเข้ามารับพระราชทานในกรุงเทพฯ อีกด้วย

ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ยังได้กล่าวถึงพิธีสำคัญ ในวันเข้าพรรษาอีกประการหนึ่งก็คือ “การสวดโ้เอ้วิหารราย” เรื่องมหาชาติคำหลวงที่ทรงจัดขึ้นในพระอุโบสถ และตามศาลาราย ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่เริ่มมีมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนพระราชพิธีเปลื้องเครื่องพระพุทธรูปมหามณิรัตน์ปฏิมากรอีกด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่ง ก็คือพิธีทางศาสนาพราหมณ์ที่ปฏิบัติตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ดังที่กล่าวไว้ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ได้หายไปคงแต่พิธีทางศาสนาพุทธเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาได้โปรดฯ ให้พระราชพิธี อาชาตมมาสเป็นพิธีทางพุทธศาสนาแต่อย่างเดียว นอกจากนี้ เนื่องจากหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนเป็นการกล่าวถึงพระราชประเพณี ที่พระมหากษัตริย์กรุงรัตนโกสินทร์ทรงปฏิบัติ จึงมิได้ให้ภาพของการปฏิบัติ ประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านในฐานะประเพณีราษฎร์ แต่อย่างใด

ภาพของงานประเพณีเข้าพรรษา ในฐานะประเพณีราษฎร์ ที่เด่นชัดถูกบันทึกอยู่ในหนังสือประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง) ของเสฐียรโกเศศ ซึ่งกล่าวถึงประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านอำเภอปากพนัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อกลางเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ว่า เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ชาวบ้านชายหญิงวัยกลางคนจะเดินถือเทียน และเครื่องไทยธรรมเป็นขบวนเพื่อไปวัดและไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ดังขบวนแห่เทียนพรรษาของภาคอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการเทศนา **“...หนังสือกลอนเป็นทำนองเสียงชาวปากษ์ได้...”** (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒) และการสวดโ้เอ้วิหารรายตามกำแพงระเบียงพระธาตุ หรือที่ ชาวนครศรีธรรมราชเรียกว่า **“เวียง”** นั่นเอง

ในส่วนชาวบ้านภาคกลางนั้น เสฐียรโกเศศยังได้กล่าวถึง ธรรมเนียมการปฏิบัติในวันเข้าพรรษาไว้ว่า เมื่อถึงวันเข้าพรรษาวัดบ้าน จะนำรูปเทียน พุ่มต้นไม้ และเครื่องใช้ประจำวัน อาทิ ไม้ขูดลิ้น และ ไม้สีฟัน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการถวายไม้สีฟันตั้งแต่ช่วงปลายพุทธ ศตวรรษที่ ๒๒ ดังที่ได้กล่าวข้างต้นยังคงอยู่ ของถวายอย่างอื่นได้แก่ ของขบฉันบางอย่าง เช่น น้ำตาลหล่อเป็นรูปสิงโต ลิ้นจี่กระป๋อง นมกระป๋อง เป็นต้น นำไปถวายพระ ขณะที่ชาวบ้านสูงอายุซึ่งไม่สามารถทำไถ่มาแล้ว จะถือโอกาส **“...สมათานศิลป์กินบวช ตลอดจนฤดูเข้าพรรษาและ ทำสังฆทานทุกวันพระตลอดไตรมาส...”** (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

อย่างไรก็ดี เสฐียรโกเศศได้กล่าวถึงการแห่เทียนพรรษาของชาวบ้าน ภาคอีสานตามคำบอกเล่าของพระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) ไว้ว่า ชาวบ้านภาคอีสานจะมีการเตรียมตัวก่อนวันเข้าพรรษา ประมาณ ๑ เดือน เพื่อการเรียไร้ผึ้งหล่อเทียน และตกแต่งเทียนพรรษา ให้สวยงามในแต่ละหมู่บ้าน เมื่อถึงวันก่อนเข้าพรรษา ๑ วันจะนำเทียน ที่หล่อตั้งไว้ที่ประจำในบริเวณวัดแล้วมีการฉลองเทียนพรรษา ได้แก่ การเจริญพระพุทธมนต์ และการแสดงมหรสพต่าง ๆ รุ่งเช้าขึ้นมา เป็นวันเข้าพรรษาจะมีการแห่เทียนพรรษา และประกวดเทียนพรรษา

ของแต่ละหมู่บ้าน เมื่อถึงเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. ชาวบ้านจะนำเทียนพรรษากลับมายังวัดของตน ในเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น. จะมีการถวายเครื่องไทยธรรมและการตักบาตรถวายอีกด้วย

หนังสือประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางอย่าง) ซึ่งให้เห็นภาพธรรมเนียมนิยมปฏิบัติในวันเข้าพรรษาของชาวบ้านอย่างเด่นชัดในพิธีกรรมบางประการที่มีส่วนคล้ายคลึงกับพระราชพิธีอยู่ไม่น้อย อาทิ การสวดโถ้วหารราย การแห่เทียนพรรษา การถวายเครื่องไทยธรรม ทั้งนี้ความแตกต่างอยู่ตรงรายละเอียดของงานตลอดจนสิ่งของที่ถวายพระสงฆ์ล้วนแต่เป็นสิ่งที่หาได้ตามท้องถิ่นของตนเอง ในส่วนบรรยากาศของวันเข้าพรรษาระหว่างหนุ่มสาวนั้น เสฐียรโกเศศได้กล่าวไว้เมื่อถึงประเพณีเข้าพรรษาของภาคอีสานไว้ว่า

“...เป็นตอนที่หนุ่ม ๆ สาว ๆ ชอบนัก เพราะว่าหญิงสาวจะมากันถ้วนหน้าทุกครัวเรือน เป็นโอกาสพวกหนุ่ม ๆ ได้ดูพวกสาว ๆ ส่วนพวกสาว ๆ ก็มีช่องจะแต่งตัวสวย ๆ อวดพวกหนุ่ม ๆ เป็นเรื่องเขาชมเราและเราชมเขาสบายใจ!...” (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

นอกจากนี้ เสฐียรโกเศศ ยังกล่าวถึงภาพของวัด และการเที่ยวชมงานวัดของชาวกรุงเทพฯ ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ซึ่งหมายรวมถึงเข้าพรรษาไว้ด้วยดังนี้

“...ข้าพเจ้าแลสอดสายไปได้ฤกษ์ คุสะอาดเตียนน่านั่งเล่น ไม่สกปรกโสมนมีน้ำคร่ำฉ่ำแฉะเหม็นอับ ๆ ถ่ายเทและทิ้งอะไรลงไป ไม่เลือกตั้งที่เคยเห็นในบางแห่ง ถึงเวลาวัดมีงาน เช่น การแห่เทียนเข้าพรรษา ในลานวัดจะสลับอกัดไปด้วยชาวบ้านร้านถิ่นอย่างสงบเสียงมันอยู่ด้วยศรัทธา ไม่พบพานพวกปลาหมึก หอยแครง ถั่วลิสง และอะไร ๆ ในพวกพรรคนี มีผู้นั่งยอง ๆ แยกแยะ อ้าปากกว้างกินกันอยู่ข้างหาบอย่างเปิดเผย ไม่เคยเห็นเปลือกถั่วลิสง ขานอ้อย เปลือกหอยแครง ใบตุงใบตอง ทั้งของไว้เกลื่อนกลาดทั่วไป...”

ข้อความที่เสฐียรโกเศศกล่าวถึง ซึ่งให้เห็นภาพบรรยากาศของงานเข้าพรรษาในชนบทกับในกรุงเทพฯ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ค่านิยมความสนุกสนานในชนบทช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ยังคงมีความสนุกสนานระหว่างญาติมิตร และความสัมพันธ์ของเพศตรงข้ามซึ่งอิงกับหลักคำสอนทางศาสนาอยู่มาก หากแต่ในสังคมกรุงเทพฯ กลับเต็มไปด้วยความสกปรกและความไม่เป็นระเบียบอยู่มากนั่นเอง

ในปัจจุบัน ประเพณีเข้าพรรษาของไทยไม่มีความแตกต่างที่โดดเด่นมากนักในแต่ละภาคอันเนื่องมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากราชสำนักกรุงเทพฯ ที่แผ่ขยายสู่หัวเมืองในแต่ละภูมิภาค นับตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ถึงศตวรรษที่ ๒๔ ดังจะเห็นได้จากประเพณีเข้าพรรษาทุกแห่ง จะมีการถวายเทียนพรรษาที่มีรูปทรงคล้ายกัน การเทศน์มหาชาติที่มีลักษณะเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นสำเนียงหรือภาษา นอกจากนี้ ยังมีประเพณีบางส่วนในแต่ละท้องถิ่นได้สูญหายไป อาทิ การตักบาตรถวาย การถวายพุ่มพระวรวงษาหรือพุ่มต้นไม้ การสวดโถ้วหารราย ขณะที่ในบางแห่งยังถือวันเข้าพรรษาเป็นงานรื่นเริงที่มีมหรสพแบบใหม่ อาทิ ภาพยนตร์ การออกร้าน เป็นต้น

สำหรับประเพณีเข้าพรรษาของภาคอีสานเองนั้น เห็นได้ชัดว่ามีความสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อในฮีตสิบสองคองสิบสี่ ดังจะกล่าวต่อไปนับเป็นสิ่งสำคัญต่อการกำหนดวิถีชีวิตของชาวอีสาน ที่พบว่าในฮีตสิบสองหรือจารีตที่ต้องปฏิบัติในแต่ละเดือนนั้น งานบุญเดือนแปด หรืองานบุญเข้าพรรษาเอง ก็จัดเป็นงานบุญหนึ่งในสิบสองงานที่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประเพณีเข้าพรรษาของชาวอีสานได้มีการสืบทอดกันมาในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วนั่นเอง

๑.๑.๓ การทำพานพุ่มสีผึ้ง พุ่มเทียน และเทียนพรรษากับความเชื่อเกี่ยวกับการถวายสีผึ้ง เพื่อเป็นพุทธบูชา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าเทียน ดังนี้ **“น. เครื่องตามไฟที่พันที่หล่อด้วยขี้ผึ้ง หรือไข เป็นต้น มีไส้อยู่ตรงใจกลาง, ลักษณะนามว่า เล่ม”** ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเทียนเป็นเครื่องใช้ประเภทหนึ่งที่ทำจากขี้ผึ้งหรือไข ซึ่งสามารถจุดไฟให้ติดไว้นั่นเอง อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามนุษย์รู้จักนำเอาขี้ผึ้งหรือไขมาเป็นวัตถุดิบในการทำเทียนเพื่อจุดไฟว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด หากพบแต่เพียงว่าในอินเดียโบราณซึ่งนับถือศาสนาพราหมณ์ได้ใช้ไขวัวที่เชื่อว่าเป็นสัตว์พาหนะของพระอิศวรมาทำน้ำมันเพื่อจุดบูชาพระผู้เป็นเจ้าของที่ตนเคารพนับถือ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในอีกมิติหนึ่งการจุดไฟโดยใช้วัตถุดิบจากไขเป็นเชื้อเพลิงน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับการบูชาและความศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่โบราณ

ในทางพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญของเทียนโดยเรียกเทียนว่า **“ติป”** หรือ **“ปติป”** หรือที่รู้จักกันในภาษาไทยว่า **“ประทีป”** (พระมหาศรีพร วรวิญญู, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพระสงฆ์

ที่จะให้แสงสว่างในเวลากลางคืน เห็นได้จากในภิกขุปาฏิโมกข์ที่ระบุช่วงก่อนการอุโบสถของพระสงฆ์ต้องปฏิบัติบุรพกิจ^๔ (กิจที่ต้องกระทำก่อน) ๙ ประการ ซึ่งกิจที่ต้องกระทำประการหนึ่งได้แก่การจุดประทีปในพระอุโบสถ นอกจากนี้ ในพระสูตรที่ชื่อว่า **“รัตนสูตร”** ในบทสุดท้ายยังเปรียบเทียบประทีป หรือเทียนกับคุณธรรมชั้นสูงคือการดับกิเลส (พระมหาศรีพร วรวิญญู, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) โดยนัยนี้ เทียนตามความเชื่อของพุทธศาสนาจึงไม่ได้เป็นเพียงการนำขี้ผึ้งหรือไขมาจุดไฟเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเปรียบเทียบการดับกิเลสกับแสงสว่างอันเกิดจากเทียนอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์พระศรีวรเวที (พระมหาศรีพร วรวิญญู) แห่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี เกี่ยวกับพระสงฆ์และความสำคัญของเทียนในอดีตพบว่าเทียนมีประโยชน์ ๔ ประการด้วยกัน ได้แก่

- ๑) การนำไปใช้เป็นวัตถุเพื่อแสดงถึงการบูชา ดังจะเห็นได้จากการถวายดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาพระรัตนตรัย
- ๒) การนำไปใช้เพื่อให้แสงสว่างบริเวณวัดในเวลากลางคืน ดังจะเห็นได้จากบุรพกิจข้างต้น
- ๓) เพื่อความสะดวกแก่การเดินทางในเวลากลางคืน
- ๔) การนำไปใช้อ่านพระไตรปิฎก หรือที่เรียกว่า **“เทียนส่องธรรม”** ในเวลากลางคืน โดยเฉพาะช่วงเข้าพรรษาซึ่งพระสงฆ์ไม่สามารถจาริกไปที่ต่าง ๆ ได้ การทบทวนพระธรรมวินัยในเวลากลางคืนจึงต้องอาศัยแสงจากเทียนเป็นหลัก

^๔ บุรพกิจ หรือบุพพกิจ ประกอบไปด้วย ๑. กวาดสถานที่ทำอุโบสถนั้น ๒. จุดประทีปในที่นั้น ๓. แต่งตั้งอาสนะ ๔. ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ๕. นำฉันตะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันตะ ๖. นำปาริสุทธของของผู้ลงทำอุโบสถไม่ได้ ๗. บอกฤกษ์ ๘. นับภิกษุ ๙. สอนพวกภิกษุณี ทั้งนี้ในกิจ ๔ ข้อแรกนับเป็นกิจที่สำคัญซึ่งต้องกระทำทุกครั้งก่อนการทำอุโบสถ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

นอกจากนี้ หากพิจารณาเหตุผลของการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์สามเณรในสมัยโบราณ ซึ่งมีการศึกษาทั้งเวลากลางวันและกลางคืน พบว่าในเวลากลางคืนการใช้เทียนเป็นเครื่องให้แสงสว่างมีความเหมาะสมและสะดวกกว่าไฟจากแสงได้ที่มีกลิ่นและควันซึ่งอาจทำให้พระสงฆ์สามเณรที่กำลังศึกษา และปฏิบัติศาสนกิจเสียสมาธิ อีกทั้งความสว่างจากแสงไต้ยังน้อยกว่าความสว่างจากแสงเทียน ดังนั้นจึงนิยมการถวายเทียนแด่พระสงฆ์สามเณรมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงเทศกาลเข้าพรรษาที่พระสงฆ์มีเวลาศึกษาพระธรรมมากกว่าช่วงเวลาปกติ (คิณู (นามแฝง), ๒๕๔๑)

ในประเทศไทยได้ปรากฏหลักฐานการถวายเทียนแด่พระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษา ในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกซึ่งแต่งในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ความเป็น

“เดือนแปดพุทธบูชา
ถวายมีศรัทธา
โคมงามตามริ้วมณฑา
เมียงหม้อสีฟันเข้า
พระราชา
ต่างเฝ้า
นบเนอบ
รูปน้อมเทียนถวายฯ”
(กรมศิลปากร, ๒๕๑๓)

อย่างไรก็ดี คำว่า “เทียน” ในนิราศธารโศกมิได้มีความชัดเจนเกี่ยวกับรูปลักษณะ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ของเทียนในช่วงเวลาเข้าพรรษามากไปกว่าการถวายรูปเทียนและเครื่องไทยธรรมอื่น ๆ เมื่อเทียบกับหลักฐานในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ อันจัดเป็นหลักฐานร่วมสมัยที่มีอายุไม่ห่างกันมากนัก ได้แก่ พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

ที่ระบุไว้ว่า พระมหากษัตริย์ในกรุงศรีอยุธยาทรง “...จุดเทียนพระราชถวายพระพุทธรูปปฏิมากร ณ วัดสระเพชฌัญญ์...” ทำให้ทราบรายละเอียดเพิ่มเติมว่านอกจากเทียนของชาวบ้านที่มีศรัทธาถวายแด่พระสงฆ์ ยังมีเทียนหลวงซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงจุดเพื่อถวายแด่พระพุทธรูปของวัดประจำพระบรมมหาราชวังในช่วงเข้าพรรษาอีกด้วย และกลายเป็นพระราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ และราชฐานในช่วงรัตนโกสินทร์ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ดังที่ระบุไว้ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งให้ภาพของการแห่เทียนพรรษาทั้งของราชสำนักและของชาวบ้าน รวมถึงพระราชพิธีสิบสองเดือนที่กล่าวถึงพระราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ทรงจุดเทียนพรรษาด้วยพระแว่นลงยาราชาวดี^๙ ถวายแด่พระอารามหลวงเป็นประจำทุกปีนั่นเอง

การพระราชทานเทียนพรรษาของพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ – ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ มีปรากฏในจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ โดยแบ่งเป็นการพระราชทานเทียนโดยทรงถวายด้วยพระหัตถ์ ซึ่งพระราชทานพระราชาคณะทั้งในกรุงเทพฯ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช พระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ และพระสุวานุกรม วัดมหาธาตุ สมเด็จพระพนรัต พระภิกษุพระองค์เจ้าปฐมวงศ์และพระสุวานุกรมวัดระฆังโฆสิตาราม พระธรรมอุดม พระพรหมมุนี และพระสุวานุกรมวัดราชบูรณะ ฯลฯ และตามหัวเมืองต่าง ๆ เช่น พระครูและพระสุวานุกรมเมืองราชบุรี พระราชาคณะและพระสุวานุกรมกรุงเก่า (พระนครศรีอยุธยา) พระราชาคณะและพระสุวานุกรม

^๙ ธรรมเนียมการจุดเทียนด้วยพระแว่นลงยาราชาวดีในราชสำนักช่วงรัตนโกสินทร์เชื่อกันว่าเป็นไฟบริสุทธิ์ที่มาจากดวงอาทิตย์ ใช้ในงานมงคล และอวมงคล เช่น งานจุดเทียนชัย (งานเข้าพรรษา เทียนรุ่งในวันวิสาขบูชา หรืองานพระราชทานเพลิงพระบรมวงศานุวงศ์) (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๖)

เมืองคอนราชสีห์มา (นครราชสีห์มา) เป็นต้น (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑, ๒๕๓๐) รวมทั้งพระราชทานตามพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ และหัวเมืองรอบกรุงเทพฯ เช่น อยุธยา สมุทรปราการ และสระบุรี เป็นต้น (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ เล่ม ๔, ๒๕๓๐)

ปัจจุบัน การพระราชทานเทียนพรรษาจะมีการหล่อเทียนพรรษาล่วงหน้าก่อนที่จะมีพระราชพิธีเข้าพรรษา ๔๕ วัน โดยพระบรมวงศานุวงศ์ และหน่วยงานราชการจะนำขี้ผึ้งมาอบที่กองพระราชพิธีเพื่อโดยเสด็จพระราชกุศลหล่อเทียนพรรษาด้วย ทั้งนี้เทียนพรรษาพระราชทานปัจจุบันมี ๒ แบบได้แก่ แบบเทียนหล่อและแบบเทียนสลัก^{๑๐} ซึ่งจะพระราชทานยังพระอารามหลวงแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสองแบบตามพระราชอัธยาศัย เช่น วัดบวรนิเวศวิหารได้รับพระราชทานเทียนพรรษาทั้งสองแบบ แบบละ ๑ เล่ม วัดเทพศิรินทราวาสได้รับพระราชทานเทียนพรรษาแบบสลัก ๑ เล่ม ทั้งนี้ยังมีพระอารามหลวงในต่างจังหวัดที่ได้รับพระราชทานเทียนพรรษาอีกด้วย อาทิ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ได้รับพระราชทานเทียนพรรษาแบบหล่อ ๑ เล่ม วัดไชโย จังหวัดอ่างทองได้รับพระราชทานเทียนพรรษาแบบหล่อ ๑ เล่ม เป็นต้น (กรมศิลปากร, ๒๕๒๕)

๑๐ ความแตกต่างของเทียนพรรษาพระราชทานแบบหล่อและแบบสลักต่างตรงที่ “กระจุบ” หรือส่วนยอดของเทียนโดยเทียนแบบแกะสลักจะมีกระจุบไม้แกะสลักลงรักปิดทอง ตั้งอยู่บนยอดและมีกรวยกระบอกรูปถ้วยทำด้วยโลหะสังกะสีซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหยอดขี้ผึ้งไว้แทนเทียนทั้งต้น และพระราชทานน้ำมันมะพร้าวไว้เติมเมื่อขี้ผึ้งเทียนหมด (กรมศิลปากร, ๒๕๒๕)

นอกจากนี้ เอกสารคำให้การของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยเดียวกันกับพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ทำให้ทราบเพิ่มเติมว่านอกจากเทียนพรรษาที่ทั้งพระมหากษัตริย์และชาวบ้านในสมัยอยุธยานิยมถวายแด่พระสงฆ์แล้ว ยังมีเครื่องสักการะประเภทหนึ่งซึ่งทำมาจากขี้ผึ้งที่เรียกว่า “พานพุ่มขี้ผึ้ง” ซึ่งถวายแด่พระสงฆ์เฉพาะในช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น กระทั่งมีตลาดสำหรับวางขายจำเพาะอันได้แก่ **“ตลาดบ้านม่อ (หม้อ)”** ดังต่อไปนี้

“...บ้านม่อปั้นม่อเข้าม่อแกงใหญ่เล็ก แลกระทะเตา ขนมครกขนมเบี๊อง เต่าไฟตะเกียงใต้ตะคันเชิงไฟพานพุ่มขี้ผึ้ง ถวายพระเข้าพรรษา...”

พานพุ่มขี้ผึ้งที่คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมกล่าวถึงนั้น พบว่าในสมัยต่อมา มีการกล่าวถึงอีกครั้งเรียกว่า **“พุ่มขี้ผึ้ง”** ซึ่งพระยาอนุমানราชธน หรือเสลียรโกเศศได้บรรยายความหมาย ลักษณะรูปแบบ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ของพุ่มขี้ผึ้ง ดังนี้

“...คราวนี้จะพูดถึงพุ่มขี้ผึ้ง ซึ่งเดี๋ยวนี้เห็นบางตาไป อันที่จริง พุ่มขี้ผึ้งก็คงมีความหมายเท่ากับเป็นเทียน แต่จุดไฟไม่ได้ เพราะไม่มีไส้ ต้นไม่มีดอกอยู่พราวต้นเห็นจะเท่ากับดอกไม้ เป็นพริกแพลงทำให้ พิเศษขึ้นเท่านั้น ถวายพระแล้วท่านก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร นอกจากตั้งไว้ที่แท่นบูชาประดับไว้ดูงาม ๆ ...”

(เสลียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

ภาพของพุ่มขี้ผึ้งที่เสฐียรโกเศศกล่าวถึง ชี้ให้เห็นว่าพุ่มขี้ผึ้งมีความหมายคล้ายเทียนแต่ใช้ประโยชน์ไม่ได้เนื่องจากไม่มีไส้ดังเช่นเทียนนั่นเอง ทั้งนี้พบว่ายังมีเครื่องสักการะที่ทำจากเทียนอีกประเภทหนึ่งซึ่งกษัตริย์ทรงถวายแด่พระสงฆ์ในพระราชพิธีเข้าพรรษา ได้แก่ **“พุ่มเทียน”** ที่มีลักษณะเป็นพุ่มเช่นเดียวกัน แต่พุ่มเทียนมักนิยมใช้เทียนเล่มเล็กมัดรวมกันเป็นกลุ่ม (สภากาชาดจังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๔๐) ทั้งนี้ ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าพุ่มขี้ผึ้งและพุ่มเทียนเป็นเครื่องสักการะชนิดเดียวกันหรือไม่

ในภาคอีสานได้มีการถวายขี้ผึ้งที่พันเป็นเทียนเพื่อให้แสงสว่างในเวลากลางคืนแด่พระสงฆ์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ภายใต้การนำขี้ผึ้งมาทำเป็นเครื่องสักการะในศาสนาพุทธของชาวอีสานได้แฝงไว้ด้วยคติความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมาโดยการใช้เกร็ดในชาดกเป็นเครื่องบ่มเพาะเกร็ดในชาดกดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงอานิสงส์จากการถวายขี้ผึ้งแด่พระพุทธเจ้า กระทั่งไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยมีรายละเอียดกล่าวไว้ในพระธัมมปัทฏกถาแปล ภาค ๑ ทั้งนี้มีเรื่องย่อดังนี้ (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔ ; ประดับ ก้อนแก้ว : สัมภาษณ์ ; คณะกรรมการการจัดทำหนังสือวิชาการ เพื่อเป็นที่ระลึกในวันประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๔๓)

เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังมิได้ปรินิพพานและประทับอยู่ที่เมืองโกสัมพี ขณะนั้นพระสงฆ์แตกแยกออกเป็นสองฝ่าย แม้พระพุทธเจ้าจะทรงห้ามปรามก็ไม่มีความเชื่อฟัง จึงเสด็จหนีเข้าไปในป่าเรไรนกาล (บางแห่งว่าป่ารักขิตวัน) โดยได้พบพญาช้างที่ชื่อปาริเลยยกะเป็นผู้อุปฐากในการดักน้ำเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคแด่พระพุทธเจ้า

เมื่อพญาลิงเห็นพญาช้างปาริเลยยกะอุปฐากเช่นนั้น จึงเกิดศรัทธาอยากกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งถวายพระพุทธเจ้าบ้าง ด้วยเหตุนี้พญาลิงจึงทกรวงผึ้งบนต้นไม้มาถวาย ครั้นนำรวงผึ้งมาถวาย พระพุทธเจ้าทรงรับไว้และทรงนั่งอยู่ ซึ่งยังความสงสัยแก่พญาลิงเป็นอย่างยิ่งจึงได้นำรวงผึ้งมาพิจารณาอีกครั้งพบว่าภายในรวงผึ้งยังคงมีตัวอ่อน ไช้อ่อนตลอดจนนางพญาผึ้งซึ่งยังคงมีชีวิตอยู่ พญาลิงจึงใช้ความเพียรเก็บตัวอ่อน ไช้อ่อน และนางพญาผึ้งที่อยู่ในรวงให้หมด แล้วจึงนำถวายพระพุทธเจ้าอีกครั้ง พระพุทธเจ้าทรงรับไว้และทรงค้นเอาความหวานจากรวงผึ้งเก็บไว้ฉัน คงทิ้งกากของรวงผึ้งไว้ พญาลิงเห็นดังนั้นมีคามยินดีเป็นอย่างยิ่งกระโดดโลดเต้นไปตามกิ่งไม้ กระทั่งพลัดตกลงมาเสียชีวิต ด้วยอานิสงส์ของการถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธเจ้าพญาลิงจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีวิมานทองสูง ๓๐ โยชน์ มีนางอัปสรหนึ่งพันเป็นบริวาร

ครั้งเมืองโกสุมพิ เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาความแตกแยกของคณะสงฆ์เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงออกติดตามหาพระพุทธเจ้า เมื่อฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้ว ชาวเมืองโกสุมพิได้นำกากของรวงผึ้งไปต้มแล้วกลั่นออกมาเป็นขี้ผึ้ง พร้อมกับคิดว่าขนาดลิงเป็นสัตว์เดียรัจฉานยังมีความสำนึกในบาปบุญคุณโทษส่งผลให้เกิดในสวรรค์จนเป็นเหตุให้นางเอาขี้ผึ้งที่ได้มาทำปราสาทผึ้งซึ่งสร้างจากโครงไม้ไผ่พร้อมกับติดกากกล้วยและสลักเป็นลวดลายซุบขี้ผึ้งไปถวายพระพุทธเจ้าในวันเข้าพรรษา และเป็นมูลเหตุของการใช้ขี้ผึ้งในการหล่อเทียนพรรษาในเวลาต่อมา (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔)

ไม่เพียงแต่คติความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ขี้ผึ้งมาเป็นเครื่องสักการะในศาสนาพุทธของชาวอีสานเท่านั้น ยังมีคติความเชื่อที่ถือว่าการให้แสงสว่างเพื่อการมองเห็นในเวลากลางคืนเป็นการให้แสงสว่างทางปัญญาอีกประการหนึ่ง อย่างไรก็ตามคติความเชื่อดังกล่าวยังคงได้รับอิทธิพลทางศาสนาพุทธด้วยเช่นกัน ซึ่งอาจพิจารณาได้จากตำนานพระอนูรุทธหรือพระอนูรุทธะของชาวอีสาน ดังนี้ (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔ ; คณะกรรมการจัดทำหนังสือวิชาการ เพื่อเป็นที่ระลึกในวันประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๔๓ ; สภาวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๔๐)

ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนมอยู่ ยังมีพระสาวกอยู่รูปหนึ่งชื่อพระอนูรุทธหรือพระอนูรุทธะ ซึ่งเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาดหลักแหลมรู้ธรรมจนเป็นเอตทัคคะด้านธรรมวินัยที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสในหมู่พระสงฆ์และชาวบ้านทั่วไปอย่างยิ่ง เหตุที่พระอนูรุทธมีปัญญามากเช่นนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่าเนื่องจากในอดีตชาติพระอนูรุทธได้ให้แสงสว่างเป็นทาน

จึงส่งผลให้ในชาติปัจจุบันพระอนูรุทธมีปัญญาหลักแหลม จากความเชื่อดังกล่าว ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนชาวอีสานนิยมถวายประทีป หรือเทียนแด่พระสงฆ์ เพราะเชื่อว่ามีอานิสงส์ทำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดดังเช่นพระอนูรุทธ ซึ่งหากนำมาผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับพญาลิงถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธเจ้าแล้ว การถวายเทียนจึงกลายเป็นสิ่งหลอมรวมคติความเชื่อทั้งสองเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องมากที่สุด ทั้งนี้ ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษานับเป็นเวลาที่เหมาะสมของการถวายเทียนเนื่องด้วยเป็นช่วงที่พระสงฆ์ต้องจำพรรษาอยู่แต่ในวัดเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติศาสนกิจโดยไม่จาริกไปยังสถานที่แห่งใด การถวายเทียนจึงเปรียบเสมือนการถวายแสงแห่งปัญญา (ประดับ ก้อนแก้ว, ๒๕๓๑) และแสงสว่างแห่งศาสนาพุทธ (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔) ทั้งนี้ คติความเชื่อของชาวอีสานดังกล่าวเมื่อผสมผสานคติความเชื่อในเรื่องฮีตสิบสองคองสิบสี่ ที่ระบุถึงการปฏิบัติตามจารีตทั้งสิบสองเดือน จึงส่งอิทธิพลต่อชาวเมืองอุบลในการใช้ขี้ผึ้งเพื่อพันเป็นเทียนถวายพระในช่วงงานบุญเดือนแปด หรืองานบุญเข้าพรรษา ตั้งแต่โบราณจนกระทั่งกลายเป็นประเพณีนิยมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

๑.๒ ประเพณีเข้าพรรษาและงานแห่เทียนพรรษาเมืองอุบล

๑.๒.๑ ประวัติเมืองอุบล

จากการสัมภาษณ์นายบำเพ็ญ ณ อุบล ซึ่งเป็นผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมืองอุบล ได้ให้รายละเอียดประวัติย่อของเมืองอุบลไว้ดังนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๔๕ ชาวจีนฮ่อได้ยกกำลังเข้าตีเมืองเชียงรุ่ง แสนหรีฟ้า ส่งผลให้เจ้าอินทรกุมารเจ้านางจันทกุมาลีและเจ้าปางคำ ได้อพยพผู้คนมาพึ่งพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชที่กรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทน์ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชได้รับไว้ในความอุปถัมภ์ในฐานะเป็นพระญาติวงศ์ในทางเสกสมรสกับพระราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช และโปรดฯ ให้ย้ายไปตั้งเมืองอยู่ที่ตำบลลุ่มภู เจ้าปางคำจึงพาเอาไพร่พลญาติพี่น้องไปตั้งบ้านเมืองขึ้นที่ตำบลลุ่มภู ให้ชื่อว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” และขึ้นเป็นเจ้าครองเมือง เจ้าปางคำกับพระชายามีโอรสด้วยกัน ๑ องค์ให้นามว่า “เจ้าพระตา”

พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีสัตนาคนหุตเกิดการแย่งชิงราชสมบัติ พระองค์บุญได้เป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า “พระเจ้าองค์บุญ” หรือ “พระเจ้าสิริบุญสารธรรมเทววงศ์” โดยการสนับสนุนของเจ้าพระตาและเจ้าพระวอผู้บุตร พระเจ้าสิริบุญสารฯ จึงขอให้เจ้าพระตาเจ้าพระวอไปรักษาด่านบ้านหินโงม ภายหลังได้มีศุภอักษรไปขอเอาบุตรหลานเจ้าพระตาเจ้าพระวอไปเป็นนางสนมในวัง เจ้าพระตาเจ้าพระวอ

ไม่ยอมตามที่พระเจ้าสิริบุญสารฯ ขอ ส่งผลให้พระเจ้าสิริบุญสารฯ โกรธจึงยกทัพตีเมืองหนองบัวลุ่มภู

สงครามที่เมืองหนองบัวลุ่มภูเกิดขึ้นราว ๓ ปี พระเจ้าสิริบุญสารไม่อาจเอาชนะได้ จึงไปขอเอากองทัพพม่าที่เมืองเชียงใหม่มาช่วย เจ้าพระตาทราบข่าวศึกจึงให้เจ้าคำโส เจ้าคำสู ผู้หลานอพยพไพร่พลคนเฒ่า คนชรา เด็กเล็ก พระสงฆ์ และสัตว์พาหนะ ออกจากเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ หาที่ตั้งบ้านเมืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำชีแม่น้ำมูล คือไปตั้งหมู่บ้านสิงห์โคก สิงห์ท่า (จังหวัดยโสธรในปัจจุบัน) ส่วนเจ้าพระตาเจ้าพระวอ เตรียมตัวลี้ภัยอยู่ที่เมืองหนองบัวลุ่มภู ในที่สุดกองทัพพม่าและกองทัพเวียงจันทน์ก็สามารถตีเมืองหนองบัวลุ่มภูแตก เจ้าพระตาตายในสนามรบ ส่วนเจ้าพระวอกับพวกอันมีเจ้าคำผิง เจ้าฝ่ายหน้า เจ้าทิตพรหม เจ้าก่า ได้ทิ้งเมืองหนีไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้จนถึงลำเลียวน้อย เลี้ยวใหญ่ แล้วแยกกันออกไปเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มเจ้าพระวอ เจ้าคำผิง ถือพลหนึ่งหมื่น ยกไปอาศัยเจ้าคำสูที่บ้านสิงห์ท่า แล้วจึงย้ายต่อไปตั้งอยู่ที่ดอนมดแดงขอพึ่งเจ้านครจำปาศักดิ์ และยกไปตั้งที่ค่ายบ้านดู่บ้านแก แขวงนครจำปาศักดิ์

กลุ่มที่ ๒ หลวงราชโกชนัย ท้าวนาม ถือพลหนึ่งหมื่น ไปตั้งบ้านอยู่ที่ดอนใหญ่ ภายหลังคือเมืองขุขันธ์ (จังหวัดศรีสะเกษ)

กลุ่มที่ ๓ ท้าวสูน ท้าวชม ท้าวเซียง ยกไปตั้งอยู่ที่บ้านทุ่ง ภายหลังเป็นเมืองสุวรรณภูมิ (จังหวัดร้อยเอ็ด)

ต่อมาพระเจ้าสิริบุญสารทราบข่าวไปอยู่ที่ค่ายบ้านคูบ้านแก จึงโปรดฯ ให้พญาสุโขทัยยกกองทัพลงไปค่ายบ้านคูบ้านแก เจ้าพระวอยกกำลังออกต่อสู้และถึงแก่ความตายในสนามรบ เจ้าคำผงจึงได้ขึ้นเป็นหัวหน้ากลุ่ม พร้อมกับเห็นว่าจะสู้ข้าศึกไม่ได้เนื่องจากมีกำลังน้อยกว่า จึงมีใบบอกลงไปขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้าตากสิน ที่กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรโดยผ่านเจ้าพระยาเมืองนครราชสีมา

เจ้าพระยาเมืองนครราชสีมา นำทูตของเจ้าคำผงเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าตากสิน เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงทราบ ได้โปรดฯ รับไว้ในพระบารมีพร้อมทั้งพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เจ้าคำผงเป็น **“พระปทุมสุรราช”** นอกจากนี้ยังโปรดฯ ให้เจ้าพระยาจักรี (ทองด้วง) และเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญมา) ยกกองทัพขึ้นมาช่วยพระปทุมสุรราช โดยพระปทุมสุรราชคำผงเป็นทัพหน้าตีเมืองเวียงจันทน์ โดยมีเมืองต่าง ๆ ริมแม่น้ำโขงสมทบเป็นกองทัพด้วย

ครั้นเมื่อถึงเมืองเวียงจันทน์ ชาวเวียงจันทน์ยกทัพออกต่อสู้ป้องกันประมาณ ๔ เดือน ในที่สุดเมืองเวียงจันทน์จึงแตก และพระเจ้าสิริบุญสารเสด็จหนีไปอยู่เมืองคำเกิด เจ้าพระยาจักรี และเจ้าพระยาสุรสีห์สามารถเข้าเมืองเวียงจันทน์ได้ และตั้งพญาสุโขทัยเป็นผู้ปกครองเมืองเวียงจันทน์ พร้อมกับจับเอาเชื้อพระวงศ์ อัญเชิญ พระแก้วมรกตและพระบาง ลงไปถวายสมเด็จพระเจ้าตากสิน ส่วนพระปทุมสุรราชคำผงได้ขอมายู่ที่ดอนมดแดงบ้านเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๓๑๙ เกิดน้ำท่วมดอนมดแดง พระปทุมสุรราช จึงอพยพไพร่พลไปอยู่ที่ดอนไถ่ห้วยแจละแม เมื่อน้ำลดในปี พ.ศ. ๒๓๒๐ จึงได้ย้ายมาสร้างบ้านดงอู่ผึ้งให้เป็นเมืองประมาณ ๒ ปี พร้อมกับมีใบบอกลงไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าตากสินเพื่อขอตั้งเป็นเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงโปรดฯ ให้เจ้าพระยาราชสุภาวดีนำท้องตราตั้งเมืองมาตั้งเมืองใหม่ชื่อว่า **“เมืองอุบล”** พร้อมทั้งโปรดฯ ตั้งให้พระปทุมสุรราชเป็น **“พระปทุมราชวงศา”** เจ้าเมืองอุบล และให้เจ้าทิตพรหมผู้น้องพระปทุมราชวงศาเป็น **“พระอุปฮาด”** ให้เจ้ากำบุตรเจ้าพระวอยเป็น **“พระราชวงศ์”** ให้ท้าวสุดตา บุตรชายคนโตของพระปทุมราชวงศาเป็น **“เจ้าราชบุตร”** อันนับเป็น คณะอัญญาสี่ปกครองเมืองอุบลชุดแรก

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๓๒๕ สมเด็จพระปรมหาราชทรงตั้ง (ทองด้วง) ได้ปราบดาภิเษกขึ้นเสวยราชเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯ ให้ย้ายพระนครมาตั้งขึ้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยา และสถาปนาราชวงศ์จักรี พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเจ้าประเทศราชเพื่อเฉลิมพระเกียรติยศให้แก่พระนครแห่งใหม่ที่กรุงเทพฯ โดยทรงตั้งเจ้าประเทศราชรวมทั้งสิ้น ๘ พระองค์ ดังนี้

๑	เจ้านครหลวงพระบาง	(เจ้าอุปฮาด)
๒	เจ้านครจำปาศักดิ์	(เจ้าหน้า)
๓	เจ้าอุบลราชธานี	(พระปทุมราชวงศา)
๔	เจ้าสุวรรณภูมิราชบุรินทร์	(เจ้าอุปฮาด)
๕	พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดี	(พระองค์เอง)
๖	เจ้านครเวียงจันทน์	(เจ้าองค์อินทร์)
๗	เจ้านครเชียงใหม่	(พระยาเชียงใหม่)
๘	พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดี	(พระองค์จันทร์)

โดยเจ้าอุบลราชธานีนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้พระปฐมราชวงศ์ดำรงเป็น “พระปฐมราชสุริยวงศ์ (คำผง)” เจ้าประเทศราช “เมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราช” ในปี พ.ศ. ๒๓๓๕ โดยทรงถือว่า พระปฐมราชสุริยวงศ์ (คำผง) เป็นข้าหลวงเดิม ได้ติดตามไปในงานสงครามทั้งคราวตีเมืองเวียงจันทน์และคราวตีเมืองเขมร และเป็นผู้มีความจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่ง

พระปฐมราชสุริยวงศ์ ได้รับน้ำพระพิพัฒน์สัตยาจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพร้อมกับรับพระราชทานพระสุพรรณบัฏนามเจ้าประเทศราชปกครองเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราชอยู่ถึง ๑๓ ปี จึงถึงแก่อสัญกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๘ สิริอายุได้ ๘๕ ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงโปรดฯ ตั้งให้พระอุปฮาด (พรหม) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองที่ ๒ บรรดาคักดีที่ “พระพรหมราชสุริยวงศ์” สืบต่อไป

อย่างไรก็ดีเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราชมีเจ้าประเทศสืบต่อจากพระปฐมราชสุริยวงศ์ และพระพรหมราชสุริยวงศ์อีกจำนวน ๒ ท่าน ก่อนจะมีระบอบการปกครองในระบบข้าหลวงมณฑลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๕

(นายบำเพ็ญ ณ อุบล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

๑.๒.๒ ฮีตคองกับความเชื่อในงานบุญก่อนประเพณี แห่เทียนพรรษาของอีสาน

ชาวจังหวัดอุบลราชธานียังคงยึดถือฮีตสิบสองคองสิบสี่อันมีพื้นฐานทางความคิดมาจากศาสนาพุทธเป็นหลักแนวทาง และข้อปฏิบัติจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตทั้งในฐานะชาวบ้านกระทั่งผู้ปกครอง ทั้งนี้คำว่าฮีตสิบสองนั้นมาจากคำว่า “จารีต” ซึ่งหมายถึงประเพณีที่จะต้องปฏิบัติภายใน ๑๒ เดือนของทุกปี และถือเป็นจรรยาของสังคมซึ่งหากฝ่าฝืนจะถือเป็นความผิดในการตั้งข้อรังเกียจและไม่มีการคบค้าสมาคมด้วยที่เรียกว่า “ผิดฮีต” นั่นเอง นอกจากนี้ข้อดีของการปฏิบัติตามฮีตสิบสองยังนับเป็นการสร้างความสนทนากันทั้งในชุมชนและต่างชุมชนผ่านพิธีกรรมของทุกเทศกาลในรอบปี ส่วนคองสิบสี่นั้นมาจากคำว่า “คลองธรรม” หมายถึงแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง หรือระหว่างคนธรรมดาพึงปฏิบัติต่อกันโดยมีจำนวนทั้งสิ้น ๑๔ ข้อ ทั้งนี้สรุปความสำคัญได้ ดังต่อไปนี้ (คณะกรรมการจัดทำหนังสืออุบลราชธานี ๒๐๐ ปี, ๒๕๓๕ ; เอกวิทย์ ณ ถลาง, ๒๕๔๐)

๑) ฮีตสิบสอง

๑.๑) บุญเดือนอ้าย (เดือนเจียง) หรือบุญเข้ากรรมอยู่ในช่วงเดือนธันวาคม โดยมากนิยมทำวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนอ้ายเป็นหลัก ทั้งนี้ เชื่อกันว่าเป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรม (เข้ากรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิดสารภาพต่อหน้าพระสงฆ์ อันเป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน และมุ่งปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระวินัยต่อไป ทางด้านฆราวาสจะมีการทำบุญเลี้ยงฝัมด ฝัหมอ ฝัฟ่า ฝัถน และพระภิกษุสงฆ์

เพราะถือกันว่าจะได้บุญมาก นอกจากนี้ ในเดือนนี้เป็นช่วงเวลาที่ข้าวในนาสุก จึงต้องลงแขกเกี่ยวข้าว การทำปลาร้า ปลาแดก เพื่อเป็นเสบียงตลอดปีอีกด้วย

๑.๒) บุญเดือนยี่ หรือบุญคุณลาน อยู่ในช่วงเดือนมกราคม เป็นการทำบุญหลังจากชาวบ้านได้ทำการเก็บเกี่ยวข้าว และนำขึ้นยุ้งฉางเป็นที่เรียบร้อย ดังนั้นจึงต้องทำบุญเพื่ออุทิศข้าว การทำบุญคุณลานนี้ มีความประสงค์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวเสร็จและจะนำไปใช้สอยต่อไป ในงานบุญนี้จะมีการปักข้าวในยุ้งออกมาเป็นปทุมฤกษ์เพื่อนำมาเลี้ยงพระ นอกจากนี้ชาวบ้านยังถือเป็นช่วงของการเตรียมสะสมพินไฉ่หุงต้มที่บ้านต่อไปอีกด้วย ทั้งนี้หากชาวบ้านที่ร่วมทำบุญเป็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยปลูกปะรำพิธีต่างหากจะเรียกว่า “บุญคุ้ม” แต่ถ้าชาวบ้านร่วมกันทำเป็นจำนวนมากโดยนำข้าวไปกองรวมกันที่ศาลากลางบ้านหรือศาลาโรงธรรมจะเรียกว่า “บุญคุ้มข้าวใหญ่” ซึ่งถือกันว่าจะได้บุญมากที่สุดอีกด้วย

๑.๓) บุญเดือนสาม หรือบุญข้าวจี๋^{๑๑} และบุญมาฆบูชา อยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นงานบุญที่ชาวบ้านจะตักบาตรข้าวจี๋ในเวลาเช้า นอกจากนี้ยังมีการลงขันผลผลิตไว้ที่วัด ซึ่งเรียกว่าพิธีบุญประพาสข้าวเปลือกนั่นเอง นอกจากนี้ประเพณีในงานบุญเดือนสามยังได้แก่งานบุญมาฆบูชาซึ่งคล้ายคลึงกับภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศอีกด้วย

๑๑ ข้าวจี๋ คือ การนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วมาใส่น้ำอ้อยปั่นเป็นก้อนขนาดเท่าผลมะตูม แล้วนำไปย่างไฟ (หรือที่เรียกว่าจี๋) ให้สุกพอควร จากนั้นโรยเกลือและทาด้วยไข่ไก่โดยรอบ แล้วนำไปย่างไฟอีกครั้งจนสุกรับประทานได้

๑.๔) บุญเดือนสี่ หรือบุญเพรส อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม เป็นงานบุญเทศน์มหาชาติ เนื่องจากความเชื่อที่ว่าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติหรือเรื่องพระเวสสันดรครบ ๑๓ กัณฑ์ในวันเดียวจะไปเกิดในยุคพระศรีอาริยมตไตรอันเป็นยุคที่มีความอุดมสมบูรณ์นั่นเอง ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระซึ่งเรียกว่า **“กัณฑ์หลอน”** หรือถ้าจะเจาะจงถวายพระที่ตนนิมนต์จะเรียกว่า **“กัณฑ์จบ”** (จบภาษาอีสานและว่าชมดู) เพราะต้องชมดูพระที่ตนจะถวายให้แน่ใจก่อน นอกจากนี้ในงานบุญยังมีการอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ และมีการจัดขนมจีนเลี้ยงกันอีกด้วย

๑.๕) บุญเดือนห้า หรือบุญสงกรานต์หรือบุญสงน้ำ อยู่ในช่วงเดือนเมษายน ถือเป็นงานเริ่มต้นปีใหม่ โดยการสงน้ำพระพุทธรูป และพระสงฆ์ ตลอดจนผู้ใหญ่ เช่น เจ้าเมือง พ่อแม่ และปู่ ย่า ตา ยาย นอกจากนี้ยังมีการสงน้ำเครื่องค้ำของคุณ เช่น เขา นอ งา เขี้ยวหมูตัน ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคล รวมถึงการก่อพระทราย (กองปะทาย) และทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้เสียชีวิตอีกด้วย อนึ่งการทำบุญสงน้ำกำหนดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๕ ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “งานบุญเดือน ๕”

๑.๖) บุญเดือนหก หรือบุญบั้งไฟ อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของฤดูฝน ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีการจุดบั้งไฟเพื่อบูชาพระยาแถน และขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล งานบุญบั้งไฟนับว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก เนื่องจากพระสงฆ์สามเณรได้ร่วมทำบั้งไฟแข่งกับชาวบ้านอีกด้วย นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการจัดอาหารเหล้ายามาเลี้ยงกัน ตลอดจนมีการแข่งและการเล็งกลอง (แข่งตีกลอง) ในงานอีกด้วย นอกจากนี้ในเดือนหกยังมีงานบวชนาคเพื่อสืบต่อพุทธศาสนาและการทำบุญวันวิสาขบูชาโดยมีประเพณีเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ เนื่องจากพึ่งนำเข้ามาจากราชสำนักกรุงเทพฯ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๔๒

๑.๓) บุญเดือนเจ็ด หรือบุญซำฮะ หรือบุญเบิกบ้าน อยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน เป็นงานบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเซ่นบวงสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ปู่ตา ฝั่งเมือง ฝั่งตาแฮก อีกทั้งชาวบ้านจะพร้อมใจกันปิดกวาดทำความสะอาดคุ่มบ้านและข้าวของเครื่องใช้เพื่อป้องกันเสนียดจัญไร งานบุญนี้ชาวบ้านจะทำสังฆทานพร้อมกับสวดคาถาไล่ผีและปัดรังควาน ต่อจากนั้นมีการเตรียมตกกกล้า แหกนา และทำไร่

๑.๔) บุญเดือนแปด หรือบุญเข้าพรรษา อยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคม หรือวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ งานบุญนี้นับว่าเป็นประเพณีทางศาสนาพุทธโดยตรงจึงคล้ายกับภาคอื่นๆ ในประเทศไทย อาทิ การทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร การหล่อเทียนใหญ่แล้วนำไปถวายพระสงฆ์เก็บไว้ตลอดพรรษา การถวายผ้าอาบน้ำฝน และการฟังธรรมเทศนา

๑.๕) บุญเดือนเก้า หรือบุญข้าวประดับดิน อยู่ในเดือนสิงหาคม จัดขึ้นในวันแรม ๙ ค่ำเดือน ๙ เป็นพิธีรำลึกถึงคุณแผ่นดินที่มนุษย์ได้อาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพ และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ งานบุญข้าวประดับดินมักทำในวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๙ โดยหลังจากการทำบุญที่วัดแล้วจะนำข้าวปลา อาหาร หมาก พลุ บุหรี่นำไปฝังดิน หรือวางไว้ใต้ต้นไม้พร้อมทั้งเชิญวิญญาณผู้ล่วงลับมารับอาหารไป เนื่องจากเชื่อว่าในเดือนเก้าคนตายจะถูกปลดปล่อยให้มาท่องเที่ยววนั่นเอง ต่อมาพิธีกรรมนี้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นการใส่ปุ๋ยบำรุงต้นไม้ หรือการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแทน

๑.๑๐) บุญเดือนสิบ หรือบุญข้าวสาก หรือสลากภัต อยู่ในช่วงเดือนกันยายน จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ เป็นงานบุญที่ถือว่าเป็นการส่งคนตายที่ออกมาเที่ยวในเดือนเก้ากลับไปสู่แดนของตนในเดือนสิบ งานบุญข้าวสากจะทำการในวันเพ็ญเดือนสิบ โดยชาวบ้านจะเขียนชื่อของตนลงในพา (ล่ำรับ) ใส่ข้าวฉลาก (ข้าวห่อใหญ่) หรือของที่จะนำถวายพระสงฆ์และเขียนชื่อของตนอีกใบใส่บาตร เมื่อพระสงฆ์จับชื่อใครในบาตรได้เจ้าของชื่อจะนำของของตนไปถวาย ในงานบุญนี้จะมีการอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และจะมีการนำห่อข้าวน้อยมาแขวนไว้ตามเสา ต้นไม้ หรือเจดีย์ เรียกว่าการ “แจกข้าวสาก” พร้อมกับตีโป่งเพื่อส่งสัญญาณให้เทวดา ฟ้า และเปรต ซึ่งเป็นบรรพบุรุษมารับเอาไปด้วย

๑.๑๑) บุญเดือนสิบเอ็ด หรือบุญออกพรรษา อยู่ในช่วงเดือนตุลาคม ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เป็นงานบุญที่พระสงฆ์จะมีการแสดงอาบัติ ทำการปวารณาคือการเปิดโอกาสให้มีการว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ในพิธีนี้เวลาเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรเทโวที่วัด ตกเย็นชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนบูชาพระและถวายผ้าบังสุกุล นอกจากนี้มีการกวนข้าวทิพย์ กรอกน้ำมัน ปั่นฝ้าย และการ “ตามประทีปโคมไฟ” โดยชาวบ้านและพระสงฆ์จะทำต้นกล้วยเป็นร้านสูงมีหัวและท้ายคล้ายเรือสำเภา ในเวลากลางคืนของวันงานชาวบ้านจะมาจุดธูปเทียนถวายพระสงฆ์ตามร้านที่ทำไว้ ในงานบุญออกพรรษายังมีการไหลเรือไฟในแม่น้ำ การสรงเสื่อ (แข่งเรือ) ตลอดจนการเลี้ยงกลอง (แข่งตีกลอง) อีกด้วย

๑.๑๒) บุญเดือนสิบสอง หรือบุญกฐิน หรือบุญข้าวเฒ่า อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายนระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันเพ็ญ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ข้าวตั้งท้องและเปลี่ยนเป็นเมล็ดข้าวแล้ว จึงมีการเก็บข้าวทำเป็นข้าวเฒ่าถวายพระและเก็บเอาไว้กินเอง พิธีกรรม ในเดือนนี้ชาวบ้านจะมีการทำบุญทอดกฐินเหมือนกับทุกภาคทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีการสรงเสื่อ หรือแข่งขันเรือในแม่น้ำ การไหลเรือไฟ การลอยกระทง และการทำบุญดอกฝ้ายเพื่อใช้ทอเป็นผ้าห่มกันหนาว ถวายพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีการจุดพลุ ตะไล และในสมัยโบราณ จะมีการโกนจุกบุตรสาวอีกด้วย

๒) กองสิบสี่

ฮิตเจ้ากองขุน หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างพระเจ้าแผ่นดิน กับขุนนาง ที่กำหนดถึงแนวนโยบายของรัฐว่าจะเป็นไปในทางใด เช่น ไม่เคียดแค้นผู้ต่อยกว่า การแต่งตั้งขุนนางที่ซื่อตรงและเชี่ยวชาญ ในราชการตลอดจนการตัดสินคดีตามบทกฎหมาย เป็นต้น

ฮิตท้าวคงเพี้ย หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ (ท้าว) อาทิ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ฯลฯ กับขุนนางชั้นผู้ใหญ่ (เพี้ย) ได้แก่ ภูญาต่าง ๆ

ฮิตไพร่คองนาย หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างนายกับลูกน้อง หรือขุนนางกับชาวบ้าน อาทิ ไม่เห็นแก่ลิ้นบน ไม่ทำร้ายลูกน้อง เป็นต้น

ฮิตบ้านคองเมือง หมายถึง การปฏิบัติตามฮิตสิบสองซึ่งถือคองเมือง และการปฏิบัติตามข้อห้ามในบ้านเรือนซึ่งถือเป็นฮิตบ้าน อาทิ การเติมน้ำในภาชนะให้เต็มอยู่เสมอ การไม่ปลูกเรือนคร่อมตอไม้ จอมปลวก หรือแหล่งน้ำ เป็นต้น

ฮิตปู่คองย่า หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิก ภายในครอบครัว

ฮิตพ่อคองแม่ หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิก ภายในครอบครัว

ฮิตป้าคองลุง หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิก ภายในครอบครัว

ฮิตลุงคองหลาน หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิก ภายในครอบครัว

ฮิตเฒ่าคองแก่ หมายถึง ธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติของ ผู้สูงอายุที่ถือว่าจะต้องวางตน ให้เป็นที่เคารพของลูกหลาน

ฮิตปีคองเดือน หมายถึง ข้อปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีทั้ง ๑๒ เดือน หรือ การปฏิบัติตามฮิตสิบสองนั่นเอง

ฮิตไร่คองนา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการทำไร่ นา อาทิ ต้องขยันหมั่นเพียรตามกาลเวลา หรือไม่ทอดทิ้งการไถนา เป็นต้น

ฮิตวัดคองสงฆ์ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับชาวบ้านที่มีต่อ พุทธศาสนา ประกอบไปด้วย ๑๔ ประการ ได้แก่

๑) เมื่อผลผลิตทางการเกษตรเจริญงอกงาม ให้นำไปถวาย พระสงฆ์ก่อนที่จะนำไปบริโภค

๒) อย่าปลอมแปลงตาชั่งและเงินตรา อย่าได้เกิดความโลภ ให้อยู่ในปัจจัยสี่พอดี ตลอดจนอย่ากล่าวคำหยาบต่อกัน

๓) ให้ล้อมรั้วหมู่บ้าน หมายถึง ให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน
ในหมู่บ้าน

๔) ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน

๕) เมื่อถึงวันพระให้ทำความสะอาดเตาไฟ บันได และประตู
บ้านเรือนที่ตนอาศัยเข้าออกทุกวัน

๖) ให้ทำความสะอาด ล้างถ้วยชาม ทาแป้งแต่งตัว หวีผม
และล้างเท้าก่อนเข้านอนในเวลากลางคืน

๗) เมื่อถึงวันพระให้นำดอกไม้ธูปเทียนไปขอสมมา (ขอขมา)
ระหว่างสามี ภรรยา และบุตร และเมื่อถึงเดือนห้าให้สมมาพ่อแม่
ผู้สูงอายุ และเพื่อนบ้าน

๘) เมื่อถึงวันพระเดือนดับ (ข้างแรม) และวันพระเดือนเพ็ญ
(ข้างขึ้น) ให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้านและทำบุญตักบาตรถวาย

๙) ให้ตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมใส่บาตรพระสงฆ์ อย่าให้พระสงฆ์คอย
และเวลาใส่บาตรอย่าถูกตัวท่าน อย่าสวมรองเท้า กางร่ม ใช้ผ้าโพกหัว
หรือถือศาสตราวุธเวลาใส่บาตร

๑๐) เมื่อพระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรม ให้จัดดอกไม้ธูปเทียนถวายท่าน

๑๑) เมื่อเห็นพระสงฆ์เดินผ่านมาให้นั่งลงแล้วยกมือไหว้
พูดคุยกับท่าน

๑๒) อย่าเหยียบเงาพระสงฆ์ผู้ทรงศีล

๑๓) อย่างนำสิ่งของที่ตนบริโภคเหลือไปถวายพระสงฆ์
และอย่าให้ของเหลือเดนแก่ขอทาน

๑๔) อย่างร่วมเพศในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา
วันสงกรานต์ และวันสำคัญทางศาสนาอื่น ๆ

ฮิตเจ้าคองเมือง หรือฮิตสมบัติคุณเมือง หมายถึง แบบแผน
สำหรับผู้ปกครองที่พึงปฏิบัติ อาทิ การตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร
เป็นขุนนางผู้ใหญ่ การอยู่ในทศพิธราชธรรม การเป็นผู้นำประชาชน
ในการทำบุญตามฮิตสิบสอง ตลอดจนการแสวงหาสมบัติคุณเมือง
(ค่าครองเมือง) เช่น การมีนักปราชญ์ การมีเสนาอำมาตย์ที่เที่ยงตรง
การมีทหารที่กล้าหาญ เป็นต้น

ในปัจจุบัน งานบุญตามฮิตคองที่ชาวบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ได้แก่ งานบุญเพลส ซึ่งจัดเป็นงานบุญที่มีการทำ
มากที่สุด รองลงมาได้แก่ งานบุญกฐิน บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา
บุญข้าวสาก บุญบั้งไฟ บุญข้าวเจี๊ญ บุญคุณลาน และบุญเข้ากรรม ตาม
ลำดับ ขณะที่ความเชื่อเรื่องผีของชาวจังหวัดอุบลราชธานียังคงมีอยู่
แต่ก็ทำกันเฉพาะกลุ่มโดยไม่ได้มองว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่
ไร้สาระ แต่เป็นความเชื่อที่ทำให้คนในสังคมมีการเคารพกตัญญูต่อ
บรรพบุรุษ และมีความกลมเกลียวกันในระหว่างญาติพี่น้อง

๑.๒.๓ การเกิดงานแห่เทียนพรรษาในช่วงกลาง

พุทธศตวรรษที่ ๒๔

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่ง
ในภาคอีสานที่ได้รับอิทธิพลคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการถวาย
ขี้ผึ้งและการถวายแสงสว่างเป็นทาน ซึ่งเมื่อผนวกกับความเชื่อเรื่อง
ฮิตสิบสองคองสิบสี่ในงานบุญเดือนแปด หรืองานบุญเข้าพรรษา
ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของรวงผึ้งจนมีชื่อเรียกว่า “ดงอู่ผึ้ง”
เข้าด้วยกันแล้ว ส่งผลให้พิธีการถวายเทียนที่ทำมาจากขี้ผึ้งเพื่อให้

ความสว่างแต่พระสงฆ์ถือกำเนิดขึ้น แม้ไม่มีหลักฐานที่จะระบุว่า จังหวัดอุบลราชธานีมีการถวายเทียนพรรษาในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เมื่อปี พ.ศ.ใด หากแต่เชื่ออย่างอย่างน้อยที่สุดอิทธิพลของคติความเชื่อเรื่องฮีตคองดังกล่าวน่าจะชี้ให้เห็นได้ว่ามีงานแห่เทียนพรรษาเกิดขึ้นในจังหวัดอุบลราชธานี และได้มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานมาแล้วนั่นเอง

มีความเชื่อต่อกันมาว่าในสมัยที่จังหวัดอุบลราชธานียังเป็นเมืองประเทศราชอยู่นั้น ยังไม่มีงานแห่เทียนพรรษาเกิดขึ้น การถวายเทียนในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาจะทำขึ้นแบบแต่ละบ้าน นั่นคือทุกครัวเรือนจะมีการพันเทียน (หรือที่เรียกว่าการสืเทียน) จากซึ้งซึ่งเป็นของตนเอง ซึ่งหาได้ไม่ยากในสมัยนั้น อีกทั้งการใช้เทียนไขยังไม่ได้ได้รับความนิยมเนื่องจากมีราคาสูง (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔)

ความยาวของการพันเทียนจะยึดถือตามความยาวเวียนรอบศีรษะของสมาชิกทุกคนในบ้าน (มนัส สุขสาย, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) หรือพันเทียนตามความสามารถของตนเอง ซึ่งโดยมากมักจะพันเทียนที่มีขนาดเล็กและยาว จากนั้นจะนำไปถวายพระสงฆ์ในช่วงวันเข้าพรรษาพร้อมกับเครื่องไทยธรรมอื่น ๆ ต่อมาแต่ละบ้านจึงได้มีความคิดที่จะต่อเทียนให้มีขนาดสูงและใหญ่ตามความต้องการ จึงได้มีการทำแกนเทียนจากลำต้นไม้ของหมากหรือบ้องไม้ไผ่ แล้วนำเชือกปอหรือป่านมามัดเทียนเล่มเล็ก ๆ ที่ทำไว้หลายเล่มเข้าด้วยกัน และใช้กระดาสีทองหรือเงิน (กระดาดังโกหรือกระดาดังโก) พันโดยรอบเพื่อให้บังเกิดความสวยงาม ทั้งนี้มีการทำขาตั้งเทียนมิให้ล้ม และเพื่อความสะดวกในการขนย้ายไปยังที่ต่าง ๆ ได้อย่างไรก็ดีเทียนพรรษาที่มัดรวมกันดังกล่าว ยังไม่มีการแกะสลักลวดลายแต่อย่างใด อีกทั้งการถวายเทียนแด่พระสงฆ์ก็ยังคงเป็นแบบ

บ้านใครบ้านมันเช่นเดิม โดยมีได้มีการรวมกันจัดเป็นขบวนแห่เทียนพรรษาแต่อย่างใด

การริเริ่มในการจัดขบวนแห่เทียนพรรษา ตามที่ปรากฏในหลักฐาน **“ประวัติศาสตร์อีสาน”** เขียนโดยเติม วิชาคย์พจนกิจ^{๑๒} ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ระบุถึงความเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมของการถวายเทียนพรรษาของชาวบ้านจังหวัดอุบลราชธานีว่าเกิดขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ โดยสมเด็จพระเจ้านั่งยาเออ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ขณะทรงเป็นข้าหลวงมณฑลลาวกาว ซึ่งทรงว่าราชการที่เมืองอุบลราชธานี^{๑๓} และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งมณฑล หาใช่เปลี่ยนแปลงเพียงจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งไม่ ดังข้อความที่ระบุว่า

๑๒ ส่วนใหญ่การอ้างถึงประวัติงานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานีในเอกสารอื่น ๆ ใช้เอกสารประวัติศาสตร์อีสานเล่มนี้เป็นหลัก ทั้งนี้ยังไม่พบหลักฐานขั้นต้นใดที่จะให้ความกระจ่างชัดถึงความเป็นมาของงานแห่เทียนพรรษาก่อนหน้านี้

๑๓ ชาวจังหวัดอุบลราชธานีมีความเชื่อเล่าสืบต่อกันว่า แต่เดิมเมืองอุบลมีประเพณีนิยมที่จัดขึ้นในจังหวัดได้แก่ งานบุญบั้งไฟ ขณะที่ไม่มีงานแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานีเลย มูลเหตุที่สมเด็จพระเจ้านั่งยาเออ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงเปลี่ยนแปลงจากงานบุญบั้งไฟเป็นงานแห่เทียนพรรษา ก็เพราะมีอยู่ปีหนึ่ง (บ้างก็ว่าปี พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๒๔๔๔ ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระเจ้านั่งยาเออ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เสด็จมาเป็นข้าหลวงใหญ่) บั้งไฟได้ตกลงมาทำอันตรายแก่ชาวบ้านถึงชีวิต และมีการทะเลาะวิวาทฆ่าฟันกัน (มนัส สุขสาย, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) บ้างก็ว่าผู้ได้รับอันตรายจากการถูกบั้งไฟตกลงมาได้แก่หมากเล็กในพระองค์ข้าหลวงใหญ่เอง และในงานยังเกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างชาวบ้านกับหมากเล็ก (ยัง กุณอก, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) จึงโปรดฯ ให้เลิกประเพณีงานบุญบั้งไฟมาเป็นงานแห่เทียนพรรษา ตามแบบราชสำนักกรุงเทพฯ แทน ทั้งนี้ยังไม่พบเอกสารหลักฐานขั้นต้น ที่กล่าวถึงสาเหตุดังกล่าวอย่างชัดเจน นอกจากหลักฐานเอกสารชั้นรองซึ่งได้แก่ ประวัติศาสตร์อีสานที่ระบุแต่เพียงว่าทรงห้ามมิให้ชาวโคราช (ที่ในเอกสารระบุว่าเป็นชาวเมืองล่าง ซึ่งแปลว่าชาวมณฑลชั้นใน) ร่วมงานบุญบั้งไฟร่วมกับชาวพื้นเมืองมณฑลลาวกาว เนื่องจากเมื่อใดที่ชาวโคราชร่วมงาน มักจะมีเหตุทะเลาะวิวาทต่อยตีฆ่าฟันกันเนื่อง ๆ นั่นเอง (เติม วิชาคย์พจนกิจ, ๒๕๓๐)

“...ด้วยเหตุการณ์หล่อเทียนพรรษา และมีขบวนแห่ดังนี้ จึงมีประเพณีแต่ครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงเป็นผู้ริเริ่มส่งเสริมจัดแปลงให้เป็นงานใหญ่สืบมาเท่าทุกหัวเมือง ในภาคอีสานกระทั่งบัดนี้...” (เดิม วิชาศุภกิจ, ๒๕๓๐)

นอกจากนี้ ยังได้มีการกล่าวถึงการจัดงานแห่เทียนในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งจัดเป็นครั้งแรกดังรายละเอียดต่อไปนี้

“...เวลาเข้าพรรษาไม่เคยทำเทียนใหญ่รวมกันเลย เพียงแต่หารูปเทียนได้ตามกำลังแล้วก็นำไปถวายพระเท่านั้น แต่ถ้าเป็นหัวเมืองใหญ่เช่นเมืองอุบล นครราชสีมา ฯลฯ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ ได้ทรงจัดให้ชาวเมืองมารวมกันหล่อ ทรงมีต้นเทียนใหญ่ทำในวันข้างขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ทรงมีต้นเทียนใหญ่ถวายเข้าพรรษาในเมืองอุบล ทุก ๆ วัด เวลากลางคืนของวันนี้ ก็ให้มีเฒ่าแก่หนุ่มสาวชาวพื้นเมืองมารวมกันเสพงัน มีหมอลำหมอลำพิณพาทย์ฆ้องวง แคนวง สนุกสนานไปตลอดคืน รุ่งเช้าของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษา ทรงให้มีดักบาตรเลี้ยงพระรวมกันใหญ่ ทั้งบรรดาข้าราชการ พ่อค้า คฤหบดี โปรตฯ ชาวเมืองบรรดาพ่อค้าข้าราชการ ผู้ที่มีเกวียนวัวหรือรถม้า ประดับตกแต่งโคเกวียน ม้า ลา เพื่อเข้าพิธีขบวนแห่ไปรวมกันที่หน้าศาลากลางมณฑลเวลาเที่ยง...” (เดิม วิชาศุภกิจ, ๒๕๓๐)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นภาพของการจัดงานแห่เทียนพรรษาในยุคแรกเริ่มว่าเกิดขึ้นจากพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงโปรดฯ ให้เมืองใหญ่ต่าง ๆ ในมณฑลลาวกาจัดงานแห่เทียนพรรษาขึ้น และนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเทียนพรรษาจากเล่มเล็กมัดรวมกันในแต่ละบ้านเป็นการหลอมรวมเทียนเพื่อให้มีขนาดใหญ่มากขึ้น ซึ่งจะได้เทียนต้นเดียวที่มีขนาดความสูงราว ๑.๐๐ เมตร ถึง ๑.๒๐ เมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางของเทียนประมาณ ๐.๒๐ เมตร (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔) รูปทรงทั้งแบบกลม และแบบเหลี่ยม และมีฐานของเทียนเพื่อรองรับมิให้เทียนเอนล้มไป รวมถึงการทำไม้คานหาบติดขาทั้งสองข้างของฐานเพื่อความสะดวกในการหาบและการติดตั้งบนล้อเลื่อนหรือเกวียนในขบวนแห่เทียนพรรษาได้ นอกจากนี้ขบวนแห่เทียนพรรษาในยุคแรกยังจัดโดยบรรดาพ่อค้าข้าราชการทั้งหลาย ทั้งนี้ เป็นการใช้เกวียนเป็นพาหนะในการจัดขบวนแห่นั้นเอง

นอกจากนี้ เดิม วิชาศุภกิจ ยังได้ระบุว่านอกจากจะมีขบวนแห่เทียนพรรษาแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ยังทรงจัดให้มีการประกวดต้นเทียนและขบวนแห่เทียนขึ้นเป็นครั้งแรกอีกด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“...ทรงประทานรางวัลแก่ผู้ที่ทำต้นเทียนได้สวยงาม โดยมีคณะกรรมการตัดสินความสวยงามรองกันลงไป เมื่อพร้อมกันแล้วก็ทรงให้จับสลาก ถ้าต้นเทียนของคณะใดจับสลากถูกวัดไหน ต้นเทียนของคณะนั้น แขนงนั้นก็แห่ไปถวายวัดนั้น แต่ก่อนที่จะนำไปถวายต้นเทียนของผู้ใด ก็ให้นำขึ้นเกวียนหรือรถม้า ประดับให้สวยงามหรูหรา ให้หญิงสาวและพวกเพื่อนหญิงที่จัดกันมาเป็นผู้ถือต้นเทียนทุก ๆ ต้น

มีเครื่องประโคมพิณพาทย์แตรวงแห่เป็นขบวน หากต้นเทียนของคณะใด มีการละเล่นแสดงตำนานต่าง ๆ หรือจำอวดขบขันก็นำมาแสดง ตามถนนสายที่สำคัญของเมือง ตามที่กรรมการกำหนดให้แห่ ด้วยความรื่นเริงครึกครื้นเป็นขบวนอันยืดยาว ปวงชนก็พร้อมเพรียงกัน ออกมาชมขบวนแห่ตามถนนสายต่าง ๆ ที่ผ่านไปอย่างล้นหลาม แน่นขนัด วัดในเมืองอุบลเวลานั้นมีถึง ๒๔ วัด

ส่วนพิธีการของพระสงฆ์สามเณรนั้น ได้ทำ ไม้เจีย (ไม้สีฟัน) ไม้ขำระ รูปเทียนไว้ก่อนวันเข้าพรรษา เพราะเมื่อได้เข้าพรรษา แล้วจะได้เป็นเครื่องสักการะสำหรับทำวัตร ขอขมาลาโทษแก่กัน และกัน...” (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, ๒๕๓๐)

จากการศึกษาของเดิม วิชาคย์พจนกิจ ได้ให้ภาพของการประกวด การจัดขบวนแห่เทียนพรรษาซึ่งกำหนดให้มีคุณสมบัติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การมีหญิงสาว และเพื่อนคอยถือต้นเทียนอยู่บนเกวียน ตลอดจน มีการบรรเลงดนตรีและการแสดงต่าง ๆ ในขบวนแห่ นอกจากนี้ สิ่งที่เดิม วิชาคย์พจนกิจได้กล่าวถึงอีกประการหนึ่งก็คือ ก่อนที่จะมีการแห่เทียนพรรษา จะมีการจับฉลากเพื่อนำเทียนพรรษาของแต่ละขบวน ไปถวายยังวัดต่าง ๆ และเมื่อจับฉลากแล้ว จึงค่อยนำขบวนแห่ แห่ไปยังวัด ที่ตนจับฉลากได้นั่นเอง ในส่วนธรรมเนียมปฏิบัติของพระสงฆ์อีสานเองนั้น เดิม วิชาคย์พจนกิจ ได้ระบุว่าพระสงฆ์มีการเตรียมไม้สีฟัน และไม้ขำระ เพื่อเป็นเครื่องสักการะพระสงฆ์ผู้ใหญ่และขอขมากัน ซึ่งประเพณีการถวาย ไม้สีฟันนี้คล้ายกับประเพณีเข้าพรรษาของภาคกลางดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น ทว่าต่างกันตรงที่ในภาคกลางนั้นชาวบ้านจะเป็นผู้จัดถวาย พระสงฆ์เอง อย่างไรก็ตาม เดิม วิชาคย์พจนกิจ มิได้ระบุ

ถึงที่มาของซี่ผึ้งที่จะนำมาหลอมเป็นเทียนตลอดจนรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การตกแต่งลวดลายของเกวียนในขบวนแห่ ตลอดจน รายละเอียดเกี่ยวกับรางวัลที่ได้

หลักฐานเอกสารที่มีอายุใกล้เคียงกับช่วงการเริ่มต้นของงาน แห่เทียนพรรษา และได้ระบุรายละเอียดซึ่งสามารถให้ภาพของงาน แห่เทียนพรรษาได้อย่างชัดเจนมากขึ้นอีกฉบับหนึ่งได้แก่หนังสือเรื่อง “ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง)” ซึ่งเขียนโดยพระยา อนุমানราชธนะ หรือเสฐียรโกเศศ ที่ระบุว่าเป็นการจดบันทึกการจัดงาน แห่เทียนพรรษาในภาคอีสาน จากคำบอกเล่าของพระเทวาภินิมิต (ฉาย เทวาภินิมิต) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

“...ก่อนถึงเข้าพรรษาประมาณเดือนหนึ่ง คือในเดือนที่ ๗ ทายกของวัดในละแวกหมู่บ้านจัดการเรียไร้ผึ้ง เมื่อได้พอแล้ว ชาวบ้านก็ช่วยกันทำพิธีหล่อเป็นเทียนในบริเวณวัด มีขนาด แล้วแต่จำนวนซี่ผึ้งที่ได้ ทำได้ ล่างที่มีขนาดใหญ่ วัดผ่าศูนย์กลางอยู่ในราว ๒๕ เซนติเมตร สูงตั้ง ๒ เมตรก็เคยมี จุดได้ตลอดไปตั้ง ๓ เดือน ก็ไม่หมด รูปเทียนนั้นเป็น ๘ เหลี่ยมบ้าง เป็นรูปกลมบ้างหล่อเสร็จแล้ว ช่วยกันประดับประดาเทียนให้งดงาม ด้วยลวดลายกระดาดทองลงเลื่อม ทำลวดลายซี่ผึ้งในตัวแล้วปิดทองคำเปลว มีเชิงรองทำด้วยไม้จริง ส่วนมากมักทำแล้วเสร็จในวันแห่งนั้นเอง ถึงวันเพ็ญเดือนแปด ก่อนเข้าพรรษาวัน ๑ เวลากลางคืน นำเทียนมาตั้งในประรำซึ่งปลูกขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณวัด ทำการฉลองเทียน มีสวดมนต์เย็นฉันเข้า กันตามธรรมเนียมกลางคืนมีมหรสพแล้วแต่จะมีหามา ถึงเที่ยงคืน เลิกงานกลางคืนอย่างนี้ที่เขาใช้จุดได้ข้าง...” (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

รายละเอียดจากคำบอกเล่าของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทวาทินิมิต) ทำให้ทราบว่าชีผึ้งซึ่งนำมาหล่อเทียนนั้น ได้มาจากการเรียไรชาวบ้านในละแวกหมู่บ้านหรือ “คุ้มวัด” ของตนเอง ซึ่งเมื่อนำมาหล่อเทียน ก็จะเป็นไปตามขนาดของชีผึ้งที่เรียไรมาได้ในแต่ละปี และเมื่อได้ต้นเทียนเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะมีการตกแต่งโดยใช้กระดาษสีหรือการแกะสลักบนต้นเทียนแล้วปิดทองคำเปลว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเทียนแบบติดพิมพ์จึงน่าจะเกิดขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ก่อนการทำลวดลายเทียนแบบแกะสลัก นอกจากนี้ช่วงวันเวลาของการฉลองเทียนในเวลากลางคืนยังสอดคล้องกับสิ่งที่เดิม วิชาคย์พจนกิจกล่าวไว้ว่าจัดขึ้นในคืนวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่จะมีรายละเอียดมากขึ้นตรงที่การฉลองเทียนพรรษาจะเกิดขึ้นในบริเวณวัดของแต่ละคุ้มวัดหรือละแวกบ้านซึ่งมีมหรสพต่าง ๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตามคำบอกเล่าของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทวาทินิมิต) ยังได้ให้ภาพของขบวนแห่เทียนพรรษาและรายละเอียดรางวัลจากการประกวดขบวนแห่เทียนพรรษา ดังนี้

“...รุ่งเช้าวันแรมค่ำเข้าพรรษาเลี้ยงพระที่สวดมนต์ตอนเย็น ฉันทเช้าแล้วชาวบ้านก็เตรียมเทียนออกแห่ เอาบรรทุกขึ้นรถซึ่งใช้ล้อเกวียนแทนล้อรถ มีแคร่วางบนล้อต่อแทนราชรถ เครื่องตกแต่งแล้วแต่ความคิดของนายช่าง เป็นบุษบกก็มี เป็นราชรถโถงก็มี เป็นรูปสัตว์หิมพานต์หรือรูปนักกษัตริย์ก็มี ส่วนมากเป็นรูปเกี่ยวกับเรื่องในชาดก รถคันนี้ใช้คนลากอย่างชักพระเพราะถือว่าได้บุญ มีดนตรีปี่พาทย์ หรืออย่างอื่น ๆ ครึกครื้นไปในขบวนแห่การแห่เทียนนั้น ขบวนหนึ่ง ๆ ก็เป็นของหมู่บ้านหนึ่ง ๆ เป็นแห่ประกวดชิงรางวัลกัน แห่ไปรวมที่สนามชุมนุมชนในที่ซึ่งแล้วแต่จะนัดหมายกัน ถึงที่แล้วมีเจ้าหน้าที่เป็นกรรมการมาตัดสินให้รางวัล รางวัลที่ ๑ ไตรแพรเต็ม

๑ ไตร รางวัลที่ ๒ ไตรผ้าเต็ม ๑ ไตร รางวัลที่ ๓ ไตรผ้าแบ่ง ๑ ไตร ระหว่างนั้น มหรสพต่าง ๆ ของใครมีไป ก็ไปเล่นฉลองที่หน้าเทียนของตนอยู่จนถึงเวลา ๑๓.๐๐ น. ต่างก็แยกย้ายแห่กลับนำเทียนไปยังวัดของตน ถึงวัดแล้วนำเทียนเข้าไปในโบสถ์ที่เดียว ตั้งไว้หน้าพระประธาน เป็นอันเสร็จพิธีแห่เทียน กลับบ้านกัน...”

(เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

ข้อแตกต่างระหว่างเอกสารของเดิม วิชาคย์พจนกิจ กับคำบอกเล่าของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทวาทินิมิต) ก็คือในหนังสือประวัติศาสตร์อีสานระบุว่าเมื่อขบวนแห่เทียนไปรวมกันที่ศาลากลางมณฑลแล้ว จะมีการจับฉลากเพื่อนำเทียนไปถวายยังวัดต่าง ๆ ขณะที่พระเทวาทินิมิต (ฉาย เทวาทินิมิต) กล่าวว่าเมื่อเสร็จสิ้นการรวมขบวนแห่ ณ สนามชุมนุมชนแล้ว ขบวนแห่เทียนก็จะนำเทียนพรรษาของตนกลับไปถวายยังวัดในละแวกบ้านของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ระบุว่าก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ขบวนแห่เทียนพรรษาที่เสร็จจากการประกวดแล้วจะนำเทียนของตนกลับไปถวายยังวัดในละแวกบ้านของตนเอง (ประดับ ก้อนแก้ว, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) ทั้งนี้ อาจพิจารณาได้ว่า ในเอกสารของเดิม วิชาคย์พจนกิจเป็นการกล่าวถึงช่วงระยะเวลาที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงเป็นข้าหลวงมณฑลลาวกาว ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าในครั้งแรกของการมีขบวนแห่เทียนพรรษาและการประกวดเทียนพรรษา การจับฉลากเพื่อถวายเทียนตามวัดที่ระบุในฉลากอาจเกิดขึ้น แต่จะด้วยเหตุผลใดนั้นในขั้นนี้ยังไม่พบหลักฐานที่จะสามารถระบุได้ชัดเจน ทั้งนี้ในเวลาต่อมาเป็นไปได้ว่าได้มีการยกเลิกการจับฉลากดังกล่าวออกไป เป็นการถวายตามคุ้มวัดที่เป็นที่หล่อเทียนพรรษา

นอกจากนี้จากคำบอกเล่าของพระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) ยังได้ให้ภาพของขบวนแห่ นับตั้งแต่การตกแต่งรถที่ตั้งเทียนพรรษา ซึ่งระบุว่าเป็นลวดลายต่าง ๆ กันไปตามแต่ช่วงจะเป็นผู้คิดค้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ ในช่วงที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ยังทรงเป็นข้าหลวงอยู่นั้น เอกสารของเดิม วิชาคณกิจ ระบุว่าขบวนแห่โดยเฉพาะเกวียนนั้น จะเป็นของพ่อค้า ข้าราชการ หรือคหบดี ที่จะจัดขบวนแห่เทียนแล้วนำมาประกวดกัน ขณะที่คำบอกเล่าของพระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) ระบุว่า **“...ก็เป็นของหมู่บ้านหนึ่ง ๆ...”** ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นไปได้ทั้งในเวลาต่อมา การจัดขบวนแห่เทียนพรรษาเริ่มขยายสู่กว้างมากขึ้น และชาวบ้านในภาคอีสาน ซึ่งหมายรวมถึงชาวบ้านจังหวัดอุบลราชธานีก็มีส่วนร่วมในการจัดขบวนแห่เทียนพรรษามากขึ้นเช่นกัน

อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งที่เดิม วิชาคณกิจและพระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) กล่าวไว้อย่างตรงกันก็คือ การบรรยายภาพขบวนแห่เทียนพรรษาที่พรั่งพร้อมไปด้วยขบวนแห่ ที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี เป่าพาทย์ (หรือพิณพาทย์) แม้ว่าความแตกต่างจะอยู่ที่การเทียมที่ระบุในเอกสารของเดิม ระบุว่าใช้เกวียนหรือรถม้า ส่วนคำบอกเล่าของพระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) ระบุว่าใช้คนลากรถขบวนแห่ แต่ก็อาจเข้าใจได้ว่าการเปลี่ยนแปลงตามความนิยม เพราะพบว่านอกจากจะมีการใช้คนลาก หรือขึ้นเกวียนและรถม้าแล้ว ในเวลาต่อมายังมีผู้นำวัวมาเทียมเกวียนตั้งเทียนพรรษาอีกด้วย โดยต้องเป็นวัวที่ฝึกมาดี ไม่ตื่นตกใจเวลาได้ยินเสียงอึกทึกของขบวนแห่ และยังสามารถประดับประดาไว้ให้มีความสวยงามและฟังเสียงไพเราะจากการผูกเกราะหรือกระพรวนให้กับวัวได้อีกด้วย (ประดับ ก้อนแก้ว, ๒๕๓๑)

รายละเอียดประการหนึ่งที่เดิม วิชาคณกิจ มิได้ระบุไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์อีสาน แต่พระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) กล่าวไว้ก็คือ รางวัลที่ได้จากการประกวดขบวนแห่เทียนพรรษา ซึ่งพระเทวาทิพนิตระบุว่ามียู ๓ รางวัล โดยแต่ละรางวัลจะเป็นผ้าไตรที่ต่างชนิดกัน อย่างไรก็ตามเอกสารของเดิม วิชาคณกิจ ได้ระบุถึงจำนวนวัดที่มีการถวายเทียนพรรษามีอยู่ ๒๔ วัด แต่ไม่ได้มีการลงรายชื่อวัดต่าง ๆ ว่าชื่ออะไร และตั้งอยู่ ณ เมืองใดอีกด้วย

คำบอกเล่าของพระเทวาทิพนิต (ฉาย เทวาทิพนิต) ยังได้ให้ภาพของวันถวายเทียนพรรษาในช่วงเทศกาลพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงลักษณะเครื่องไทยธรรมที่ชาวบ้านในภาคอีสาน อันหมายรวมถึงจังหวัดอุบลราชธานีต้องตระเตรียมถวายพระสงฆ์ ตลอดจนบรรยาภาศครีกครั้นในตอนกลางคืนของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ดังต่อไปนี้

“...ตกเวลาระหว่าง ๑๕ นาฬิกา ถึง ๑๖ นาฬิกา ชาวบ้านเตรียมเครื่องไทยธรรมเป็นกรวยใบตองกันแหลมก็มี เป็นอย่างของพลูก็มี ในกรวยบรรจุหมากน้อย พลุใบ และยา พร้อมทั้งดอกไม้รูปเทียนสำหรับถวายพระแล้วจัดแจงอาบน้ำแต่งตัวกันอย่างประกวดประชันเท่าที่จะมีหามาแต่งได้ การแต่งอย่างนี้อยู่ในพวกสาว ๆ และเด็ก ๆ ส่วนผู้ใหญ่ก็แต่งกันตามธรรมดา แต่งตัวเสร็จนำของไทยธรรมใส่ภาชนะต่าง ๆ แล้วแต่จะหาได้นำไปที่ลานวัด ชาววัดจัดปูเสื่อให้นั่งเป็นสองแถวเว้นระยะกลางราว ๒ เมตร เป็นทางสู่อุโบสถ พระในวัดเดินมาตามทางระหว่างนั้นเดินเรียงสอง ชาวบ้านก็ถวายเครื่องไทยธรรม พระรับแล้วเดินเข้าโบสถ์ผู้ใหญ่ซึ่งมีอาวุโสหรือสมภารเจ้าวัดจุดเทียนเข้าพรรษา และทำพิธี

เข้าพรรษากันตามธรรมเนียม พิธีนี้เรียกว่าใส่บาตรกรวย เป็นตอนที่หนุ่ม ๆ สาว ๆ ขอบนัก เพราะว่าหญิงสาวจะมากันถ้วนหน้าทุกครัวเรือน เป็นโอกาสพวกหนุ่ม ๆ ได้ดูพวกสาว ๆ ไม่ใช่แต่แห่งเดียว อาจไปดูได้หลาย ๆ แห่ง ส่วนพวกสาว ๆ ก็มีช่องจะแต่งตัวสวย ๆ อวดพวกหนุ่ม ๆ ส่วนพระที่รับกรวยไว้ รุ่งขึ้นจะแบ่งและนำไปบูชาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือคู่สวดอุปัชฌาย์...” (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒)

รายละเอียดของเครื่องไทยธรรมซึ่งชาวบ้านภาคอีสานใช้ถวายพระสงฆ์ในวันเข้าพรรษาที่พระเทวาภิรมิต (ฉาย เทวาภิรมิต) ระบุ นั้น มีการเพิ่มเติมกรวยใบตองกันแหลมที่บรรจุหมาก พลู บุหรี่ ซึ่งเป็นของขบถของพระสงฆ์ตลอดจนรูปเทียน เพื่อที่จะนำไปปักบาตรกรวยในตอนกลางคืน ทั้งนี้พระเทวาภิรมิตได้บรรยายบรรยากาศของงานปักบาตรกรวยตอนกลางคืนว่ามีความสนุกสนานครึกครื้นไม่แพ้ตอนกลางวัน นอกจากนี้ยังได้บรรยายภาพหลังจากเสร็จการปักบาตรกรวยในวันรุ่งขึ้นว่า พระสงฆ์จะนำกรวยนั้นไปบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือพระอุปัชฌาย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เดิม วิชาคณกิจ ไม่ได้กล่าวถึง แต่นับว่ามีส่วนในการเพิ่มเติมข้อมูลระหว่าง เดิม วิชาคณกิจ และพระเทวาภิรมิตให้เห็นภาพงานแห่เทียนพรรษาช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ได้ชัดเจนมากขึ้น

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔๘๐ (ระดับ ก้อนแก้ว : สัมภาษณ์) การหล่อเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีได้มีการเพิ่มเติมลวดลายลงบนต้นเทียน จากเดิมเป็นการมัดเทียนเล่มเล็ก ๆ เข้าด้วยกัน หรือเป็นการหล่อขี้ผึ้งรวมกันให้เป็นเทียนต้นใหญ่ แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงรายละเอียดการทำลวดลายในระยะแรกที่เป็นแบบ “...**ทำลวดลายขี้ผึ้งในตัวแล้วปิดทองคำเปลว...**” (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๒) แล้วก็ตาม

ลวดลายที่พัฒนาในช่วงทศวรรษดังกล่าวเป็นลวดลายที่เรียกว่าลวดลายแบบติดพิมพ์ อันได้แก่ การนำขี้ผึ้งมาทำให้เป็นลวดลายต่าง ๆ บนแบบที่แกะสลักขึ้นจาก ต้นกล้วย มะละกอ ฟัก ฯลฯ ซึ่งวิธีการทำได้แก่การนำแบบพิมพ์ไปชุบในขี้ผึ้งที่ต้มให้ละลายแล้วนำมาถอดแบบพิมพ์ในน้ำเย็นอีกครั้งให้ขี้ผึ้งหลุดร่อนออกจากพิมพ์ ทั้งนี้เมื่อได้ขี้ผึ้งที่พิมพ์ลายตามจำนวนที่ต้องการแล้วจึงนำไปติดกับต้นเทียน อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยการใช้แบบพิมพ์จากผลไม้ไม่คงทน ดังนั้นจึงได้มีการคิดประดิษฐ์การแกะสลักแบบพิมพ์บนไม้ที่ทำจากต้นฝรั่ง (หรือไม้สีดา ตามภาษาอีสาน) เพื่อให้มีความคงทนมากขึ้น ผู้คิดประดิษฐ์คนแรกได้แก่ นายโพธิ์ สงศรี (ถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๒๓) ซึ่งเป็นช่างออกแบบก่อสร้างมาก่อน และได้เป็นช่างทำเทียนพรรษาให้กับวัดทุ่งศรีเมือง

ลวดลายที่นายโพธิ์ สงศรี แกะสลักบนไม้จากต้นฝรั่งในระยะแรกเป็นลวดลายแบบง่าย ๆ เช่น ลายประจำยาม กระจังตาอ้อย บัวคว่ำ บัวหงาย เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้เกิดช่างฝีมือในการติดพิมพ์บนเทียนพรรษาอีกเป็นจำนวนมาก ล้วนแล้วแต่มีได้ประกอบอาชีพช่าง หากแต่เป็นผู้สนใจในการออกแบบลายไทยทั้งสิ้น อาทิ นายสวน คุณผล (ถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๔๔) มีอาชีพรับราชการเป็นครูใหญ่โรงเรียนวัดหนองยาง (หรือโรงเรียนอุบลวิทยาคมในปัจจุบัน) นับเป็นคนแรก que คิดทำฐานต้นเทียนประดับด้วยรูปปั้นสัตว์และลายไม้ฉลุ อันเป็นต้นแบบขององค์ประกอบเทียนพรรษาในเวลาต่อมา นอกจากนี้ช่างที่มีชื่อได้แก่ นายล้วน มุขสมบัติ (ถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๒๑) ประกอบอาชีพช่างไม้ก่อสร้าง และนายประดับ ก้อนแก้ว (ยังมีชีวิตอยู่) ซึ่งเคยประกอบอาชีพเป็นอดีตผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลวิทยาคม และปัจจุบันเกษียณอายุราชการแล้ว

ไม่เพียงแต่ฆราวาสเท่านั้นที่เป็นช่างทำเทียนพรรษา ยังมีพระสงฆ์ที่เป็นช่างฝีมือในการทำเทียนพรรษาอีก ได้แก่ พระมหาบุญจันทร์ กิตติโสภโณ (ยังมีชีวิตอยู่) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดแจ้ง และพระสมพงษ์ อินทร์โสม (ไม่มีข้อมูลระบุว่าปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่หรือไม่) แห่งวัดทุ่งศรีเมือง ซึ่งต่อมาได้ลาสิกขาออกมารับราชการครูโรงเรียนอุบลวิทยากร และพบว่าภายหลังได้เลิกทำเทียนพรรษาไปแล้ว

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ นายชอบ ชัยประภา ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้น และเป็นประธานประกวดเทียนพรรษา เห็นชอบให้งานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีเป็นงานประจำปีของจังหวัดอย่างเป็นทางการ (สุวิชัย คุณผล, ๒๕๔๓) ส่งผลให้ช่วงรอยต่อระหว่างต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔๘๐ – กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔๙๐ เป็นช่วงที่ศิลปะการทำเทียนพรรษามีการเปลี่ยนแปลง ไม่เพียงแต่ด้านลวดลายบนต้นเทียนเท่านั้น ยังมีการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบอื่น ๆ ของขบวนแห่เทียนพรรษาอีกด้วย เช่น จากเดิมที่ใช้เกวียนหรือล้อเลื่อนบรรทุกต้นเทียนพรรษาได้กลายเป็นการใช้รถยนต์แทน เนื่องจากสามารถประดับประดารถยนต์และขบวนแห่ได้อย่างพิสดารมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีการรื้อฟื้นการทำเทียนพรรษาแบบเดิม ซึ่งเป็นการมัดรวมเทียนเล่มเล็กเข้าด้วยกัน

ดังนั้น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นต้นมา ได้มีการประกวดเทียนพรรษา ๒ แบบ คือ แบบดั้งเดิมที่ใช้เทียนเล่มเล็กมัดรวมกัน และแบบใหม่คือการติดพิมพ์ ซึ่งความพยายามในการรื้อฟื้นการประกวดเทียนพรรษาทั้ง ๒ แบบนี้ นับเป็นจุดกำเนิดของการประกวดเทียนพรรษาอย่างเต็มรูปแบบในเวลาต่อมาอีกด้วย

ความนิยมการทำลวดลายบนเทียนพรรษาด้วยการติดพิมพ์ที่เพิ่มมากขึ้นนี้ ก่อให้เกิดช่างทำเทียนที่มีฝีมือเป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔๙๐ นี้เองการติดพิมพ์ของนายประดับ ก้อนแก้ว ซึ่งเป็นช่างทำเทียนที่ได้รับการศึกษาวิธีการติดพิมพ์จากพระมหาบุญจันทร์ กิตติโสภโณ พระสมพงษ์ อินทร์โสม และนายล้วน มุขสมบัติ ทำให้เทียนของวัดมหามนาราม (วัดป่าใหญ่) ชนะเลิศการประกวดเทียนพรรษา และทำให้วัดที่มีนายประดับ ก้อนแก้วเป็นช่างทำเทียนชนะเลิศทุกครั้งเช่นกัน

๑.๒.๔ งานแห่เทียนพรรษาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ – ปัจจุบัน

การทำลวดลายลงบนต้นเทียนพรรษาได้มีการพัฒนามากขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕๐๐ จากเดิมที่มีแต่การติดพิมพ์ซึ่งฝังลงบนต้นเทียนพรรษาอย่างเดียว เป็นการแกะสลักลงบนต้นเทียนพรรษาเพิ่มขึ้นอีกแบบหนึ่ง โดยช่างทำเทียนชื่อนายคำหมา แสงงาม (ถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๓๓) ซึ่งเดิมประกอบอาชีพเกี่ยวกับการแกะสลักไม้และออกแบบลวดลายโบสถ์ วิหารให้กับวัดต่าง ๆ อยู่แล้ว

การริเริ่มการแกะสลักลงบนต้นเทียนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **“เทียนพรรษาแบบแกะสลัก”** ทำให้การประกวดเทียนพรรษาในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ (ประดับ ก้อนแก้ว, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นการประกวดในเขตเทศบาลอำเภอวารินชำราบ^{๑๔} (สมชัย เจียรสกุล, ๒๕๓๔)

๑๔ การประกวดเทียนพรรษาและขบวนแห่เทียนพรรษาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕๐๐ สันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบของการที่แต่ละอำเภอจะหาตัวแทนของอำเภอตนส่งเข้าประกวดในระดับจังหวัด ดังนั้นจึงได้มีการประกวดในระดับอำเภอก่อน แล้วจึงนำเทียนที่ได้รางวัลส่งเข้าประกวดในระดับจังหวัดต่อไป ทั้งนี้รูปแบบดังกล่าวอาจยกเลิกในช่วงที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) เข้ามา เนื่องจากเริ่มมีการลงทุนในการทำเทียนมากขึ้นจนแต่ละคุ้มวัดไม่สามารถส่งเทียนเข้าประกวดได้ นอกจากวัดในอำเภอเมืองเท่านั้น

ที่ยังไม่แยกประเภทของการทำเทียนซึ่งมีด้วยกัน ๓ แบบ คือ แบบมัดรวม ดันเทียนและแบบติดพิมพ์ซึ่งเป็น ๒ ลวดลายที่ประกวดมาแต่เดิม กับลวดลายการแกะสลักซึ่งเป็นลวดลายใหม่ ทว่าลวดลายแกะสลักของนายคำหมา แสงงามกลับได้รับรางวัลที่ ๑ และได้มีการนำเทียนพรรษาที่ได้รางวัลที่ ๑ นี้ไปประกวดในเทศบาลเมืองอุบลราชธานีในนามตัวแทนของอำเภอซึ่งได้รับรางวัลที่ ๑ อีกเช่นกัน ทำให้ขบวนแห่เทียนพรรษาของชาวบ้านในคุ้มวัดอื่นไม่พอใจ ส่งผลให้ในปีต่อไปมีการแยกการประกวดทำเทียนทั้ง ๓ ประเภทอย่างเด่นชัดมากขึ้น

งานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีได้หยุดชะงักไปในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เนื่องจากได้มีการรวมกลุ่มของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในจังหวัดอุบลราชธานี ตั้งเป็น “พุทธสมาคมจังหวัดอุบลราชธานี” นำโดยพระปริยัติโกศล (ถวัลย์) แห่งวัดทุ่งศรีเมืองเพื่อคัดค้านการแห่เทียนพรรษาที่เป็นอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้นว่า การประกวดเทียนพรรษาจะส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของแต่ละคุ้มวัดที่ส่งเข้าประกวด กระทั่งอาจมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างคุ้มวัด ขณะเดียวกันการถวายเทียนพรรษาเป็นหน้าที่ของฆราวาสแต่วัดกลับเป็นผู้ทำเทียนพรรษาเอง แม้ว่าจะเป็นฆราวาสทำแต่เมื่อตั้งบนขบวนแห่เทียนพรรษาย่อมจะมีชื่อวัดต่าง ๆ เป็นเจ้าของขณะที่ยังไม่มีถวายซึ่งถือว่าไม่เป็นการสมควร นอกจากนี้การทำเทียนพรรษายังต้องใช้งบประมาณมาก ซึ่งทำให้เงินของวัดลดลง ดังนั้น พุทธสมาคมจังหวัดอุบลราชธานีจึงรณรงค์ให้ทุกวัดในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีงดทำเทียนพรรษาส่งเข้าประกวด แต่ใช้ดันเทียนพรรษาซึ่งทางพุทธสมาคมจัดทำขึ้นในแบบเดียวกันทั้งหมดแทน โดยไปรับที่กุฏิพระปริยัติโกศล ณ วัดทุ่งศรีเมือง ส่งผลให้งานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีปีนั้นไม่มีการประกวดเทียนพรรษา และไม่มี

มหรสพใด ๆ อีกด้วย ทำให้ชาวจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่เกิดความไม่พอใจ ซึ่งในที่สุดผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้นได้แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งดังกล่าว กระทั่งในปีต่อมาชาวจังหวัดอุบลราชธานีก็มีการแห่เทียนพรรษาเช่นเดิม (สุวิช คุ้มผล, ๒๕๔๓)

ความนิยมเทียนพรรษาแบบมีลวดลาย ทั้งแบบติดพิมพ์และแบบแกะสลักของชาวจังหวัดอุบลราชธานีที่เพิ่มมากขึ้นทุกปีทำให้ในที่สุดเทียนพรรษาแบบมัดรวมเทียนเล่มเล็กอันเป็นแบบดั้งเดิมไม่มีชาวคุ้มวัดใดทำส่งเข้าประกวด ในช่วงกลางพุทธทศวรรษที่ ๒๕๐๐ จึงเป็นครั้งแรกที่มีการยกเลิกการประกวดเทียนพรรษาแบบมัดรวมเทียนเล่มเล็ก คงเหลือแต่เทียนแบบมีลวดลาย ๒ แบบเท่านั้น ในช่วงนี้ความนิยมเป็นช่างทำเทียนแบบแกะสลักขยายวงกว้างมากขึ้น ช่างทำเทียนแบบแกะสลักที่ได้รับความนิยมได้แก่นายอุส่าห์ และนายสมัย จันทรวิจิตร (ยังมีชีวิตอยู่) ๒ พี่น้องซึ่งประกอบอาชีพออกแบบลวดลาย และก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ตลอดจนศาสนสถานต่าง ๆ ทั้งนี้ปรากฏว่าเมื่อนายคำหมา แสงงาม วางมือจากการเป็นช่างทำเทียนแกะสลักแล้วผลงานการแกะสลักของนายอุส่าห์ และนายสมัย จันทรวิจิตร ก็ได้รับรางวัลชนะเลิศทุกครั้งที่ส่งเทียนพรรษาเข้าประกวด

การจัดงานแห่เทียนพรรษาซึ่งรวมถึงการประกวดเทียนพรรษาและขบวนแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีเป็นที่รู้จักแพร่หลาย เนื่องจากได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง กระทั่งมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดให้ความสนใจมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.)

ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒^{๑๕} (สุภาพร มากแจ้ง, ๒๕๓๙) จึงได้เข้ามา
ร่วมกิจกรรมและร่วมเป็นเจ้าของการจัดงานแห่เทียนพรรษาให้ถือเป็น
งานประจำปีและงานระดับชาติของจังหวัดอุบลราชธานี โดยขยาย
การประชาสัมพันธ์ไปยังประเทศต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จังหวัดและเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
พิจารณาเห็นว่า งานแห่เทียนพรรษาเป็นงานที่ได้รับความร่วมมือจาก
ข้าราชการ พ่อค้า และชาวบ้านเป็นจำนวนมาก สมควรที่จะจัดเป็น
งานใหญ่ระดับชาติได้ ดังนั้น จึงได้เชิญองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย (อสมท.) มาสังเกตการณ์ในงานแห่เทียนพรรษา
(ประยงค์ มุทธเสน, ๒๕๓๕) ส่งผลให้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ งานแห่เทียนพรรษา
ซึ่งได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยว (อสมท.) หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี

ด้วยเหตุนี้ ตั้งแต่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา จึงนับเป็น
การเปลี่ยนโฉมหน้าครั้งสำคัญของงานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี
เห็นได้จากในปีเดียวกันคณะกรรมการจัดงานมีการเพิ่มเติมการประกวด
ขบวนแห่นางฟ้าประจำต้นเทียน ตลอดจนการกำหนดหลักเกณฑ์
และวิธีการให้คะแนนในการประกวดทั้งนางฟ้าและต้นเทียน นอกจากนี้
ยังมีการกำหนดระยะเวลาการจัดงานเพิ่มขึ้นเป็น ๓ วัน คือ ระหว่าง
วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ โดยในวันแรกถือเป็น
วันเปิดงาน วันที่สองเวลากลางวันเป็นการประกวดต้นเทียนพรรษา

๑๕ ต่อมารัฐบาลได้เปลี่ยนชื่อจากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
(อสมท.) เป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ (สุภาพร มากแจ้ง,
๒๕๓๙)

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ คณะกรรมการจัดงานแห่เทียนพรรษา
จังหวัดอุบลราชธานี ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานเทียนพรรษา
จำนวน ๑ เล่ม จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อนำไปจุดบูชา
พระอารามหลวงของจังหวัดอุบลราชธานี^{๑๖} ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ตามคำกราบบังคมทูล
และกลายเป็นธรรมเนียมที่การจัดงานแห่เทียนพรรษาของจังหวัด
อุบลราชธานีจะต้องขอพระราชทานเทียนพรรษา เพื่อความเป็นสิริมงคล
ตลอดจนมีการจัดงานสมโภชเทียนพรรษาพระราชทานเพิ่มขึ้นจากงาน
แห่เทียนพรรษาทุกปี トラาจนปัจจุบัน

ในปีเดียวกันนั่นเอง ไม่เพียงแต่จังหวัดอุบลราชธานีจะได้รับ
พระราชทานเทียนพรรษาเท่านั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
ในขณะนั้น (นายประมุข จันทรจันง) ได้หารือกับนายบำเพ็ญ ณ อุบล
ซึ่งดำรงตำแหน่งอัยการจังหวัด ประจำศาลเด็กและเยาวชนจังหวัด
นครราชสีมาในขณะนั้น อีกทั้งยังเป็นผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมืองอุบลราชธานี
ดำรงให้มีการอัญเชิญเครื่องยศเจ้าเมืองอุบลราชธานี และเป็นตัวแทน
ของมเหศักดิ์หลักเมืองอุบล เพื่อนำขบวนแห่เทียนพรรษา (สุวิรัช คุณผล,
๒๕๔๓) โดยมีการนำเสนอเหตุผลว่าเนื่องจากเทียนพรรษาพระราชทาน
จังหวัดอุบลราชธานีได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จึงเสมือนหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมา
จังหวัดอุบลราชธานีด้วยพระองค์เอง ดังนั้นเจ้าเมืองและผู้สืบเชื้อสาย

๑๖ พระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน มีจำนวน ๓ วัด ได้แก่ วัดธรรมยุติก
นิคมประกอบด้วยวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร วัดศรีอุบลรัตนาราม และวัดมหานิกาย คือวัดมหา
นาราม (วัดป่าใหญ่) ทั้งนี้การกำหนดว่าในแต่ละปีวัดใดจะได้รับพระราชทานเทียนพรรษาจะใช้วิธี
หมุนเวียนกันไปแต่ละวัดในแต่ละปี โดยในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ วัดสุปฏิญนารามวรวิหารเป็นวัดแรกที่ได้รับ
พระราชทานเทียนพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ วัดศรีอุบลรัตนาราม และ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ วัดมหานาราม และ
เมื่อครบทั้ง ๓ วัด จะกลับไปเริ่มที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหารต่อไป (สุมิตร กองกาญจน์, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์)

เจ้าเมืองจึงต้องนำขบวนเสด็จเพื่อถวายความจงรักภักดีและป้องกันภัยอันตรายที่อาจจะมาถึงพระองค์ (บำเพ็ญ ณ อุบล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ งานแห่เทียนพรรษาเกิดความจำเป็นบางประการ จึงทำให้ยกเลิกขบวนแห่ผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมืองอุบลราชธานี นำหน้าเทียนพรรษาพระราชทานจนถึงปัจจุบัน (บำเพ็ญ ณ อุบล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ภายหลังจากที่งานแห่เทียนพรรษาได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงการจัดงานที่ตอบสนองต่อการเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เห็นได้จากบทความที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ คอลัมน์ขอยสวณพล เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อการจัดงานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานีในลักษณะของการที่ชาวจังหวัดอุบลราชธานีให้ความสำคัญ ทำให้สรรหาสิ่งแปลกใหม่มาเสริมงานแห่เทียนพรรษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลให้สาระสำคัญของงานแห่เทียนพรรษาเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามจากบทความดังกล่าวนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดงานได้หันกลับมาทบทวนบทบาทของตนในการจัดงานแห่เทียนพรรษาอีกครั้งหนึ่ง (สุวิชช คุณผล, ๒๕๔๓ และ สุวิชช คุณผล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้น ได้มีโครงการจัดทำวัตถุลักษณะตัวแทนเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดอุบลราชธานี อันได้แก่ **“หอเทียนดอกบัว”** ซึ่งมีแนวคิดผสมผสาน

ระหว่างดอกบัวอันเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานีเดิมกับเทียนพรรษาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานีที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นการสร้างหอเทียนดอกบัวที่สามารถเป็นสถานที่พักผ่อน แสดงนิทรรศการ ศูนย์นิเทศและเป็นแหล่งท่องเที่ยว (บุญธรรม ไชยยศ, ๒๕๓๔) และได้มีการส่งนักศึกษาระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ไปสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านจังหวัดอุบลราชธานีในแต่ละอำเภอ ทว่าเรื่องดังกล่าวได้เงียบหายไปโดยไม่ทราบสาเหตุ (สุมิตร กองกาญจน์, ๒๕๔๓ : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ยังคงมีความพยายามที่จะนำเทียนพรรษาให้เป็นสัญลักษณ์ถาวรของจังหวัดอุบลราชธานีอยู่ เห็นได้จากในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (นายชาติสง่า โมฬีชาติ) ได้มีโครงการจัดสร้างเทียนพรรษาใหญ่ที่สุดในโลก ส่งผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดคนต่อมา (นายคิระ แสงมณี) พัฒนาเป็นเทียนพรรษาเฉลิมพระเกียรติ โดยเป็นการก่ออิฐถือปูนบริเวณทุ่งศรีเมืองสูง ๒๒ เมตร มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสครบรอบพระชนมายุ ๗๒ พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และเพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานีด้านการทำเทียนซึ่งเป็นการเชิดชูศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของเรา อีกทั้งเป็นการปรับปรุงภูมิสถาปัตย์ของทุ่งศรีเมืองให้เป็นสวนสาธารณะอเนกประสงค์ สามารถใช้พักผ่อนท่องเที่ยวหรือใช้ประกอบพิธีการต่าง ๆ ได้ (บัณฑิต เชาวกุล และคณะ, ๒๕๔๑) ซึ่งทำให้ชาวจังหวัดอุบลราชธานีตลอดจนสื่อมวลชนในจังหวัดและกรุงเทพฯ มีการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ทั้งเห็นด้วยและคัดค้านการก่อสร้างอย่างกว้างขวาง ทว่าในที่สุดเทียนเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว ได้สร้างเสร็จสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ นั้นเอง ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (นายชาติสง่า โมฬีชาติ) ยังได้เพิ่มกิจกรรมขบวนแห่อัญเชิญเครื่องยศเจ้าเมืองอุบลราชธานีแต่ครั้งโบราณ นำหน้าเทียนพรรษาพระราชทาน พร้อมทั้งได้เชิญนายบำเพ็ญ ณ อุบล ร่วมขบวนแห่เทียนพรรษาอีกครั้ง อันเป็นที่มาของกิจกรรมขบวนแห่อัญเชิญเครื่องยศเจ้าเมืองอุบลราชธานี จนถึงปัจจุบัน (บำเพ็ญ ณ อุบล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

การจัดงานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีการเพิ่มกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับวาระสำคัญของจังหวัดและประเทศอีกด้วย อาทิ งานเฉลิมฉลองอุบลราชธานี ๒๐๐ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ งานเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และงานครบรอบ ๖๐ ปี ประเพณีแห่เทียนพรรษาอุบลราชธานี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ วาระสำคัญดังกล่าวนี้ ได้มีการเพิ่มจำนวนวันจัดงานขึ้นเป็น ๕ วัน ซึ่งมีกิจกรรมเพิ่มเติมได้แก่ การสมโภชเทียนพรรษาพระราชทาน งานพาแลง งานแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นเมือง การสาธิตการจัดทำต้นเทียนทั้งแบบติดพิมพ์และแบบแกะสลัก และการจัดแสดงต้นเทียนที่ได้รับรางวัล การจัดขบวนแห่เทียนพรรษาที่เกิดขึ้นแต่ละคุ้มวัดพยายามจัดให้ดูดีที่สุดในยุคสมัย และสวยที่สุด ทำให้บางขบวนแห่มีการแสดงซ้ำกัน หรือใช้เวลานาน ตลอดจนบางขบวนแห่นอกจากจะแสดงตามจุดที่กำหนดแล้ว ยังมีการแสดงตามสถานที่ที่มีผู้ชมจำนวนมากทำให้เกิดความล่าช้าและควบคุมได้ยาก

ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จังหวัดอุบลราชธานี จึงมีการยกเลิกการประกวดขบวนแห่ แต่มีการให้หน่วยงานราชการ อาทิ โรงเรียน หรืออำเภอต่าง ๆ ส่งขบวนแห่มาร่วมแทน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติม

การแสดงประกอบแสง-สี-เสียง ซึ่งจัดขึ้นบริเวณทุ่งศรีเมืองอีกด้วย และในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ งานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีการขยายระยะเวลาการจัดงานเพิ่มขึ้นอีกครั้ง เป็นจำนวน ๑๐ วัน เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ ๖ รอบ และเป็นปีอะเมซิ่งไทยแลนด์ โดยมีการเพิ่มกิจกรรมที่สำคัญ อาทิ การก่อสร้างเทียนพรรษาเฉลิมพระเกียรติ สูง ๗๒ ฟุต การแสดงประกอบแสง-สี-เสียง และการประกวดภาพถ่ายจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น กระทั่งมีการปรับปรุงการจัดงานแห่เทียนพรรษามาตรามา ตราบจนปัจจุบัน

การจัดงานแห่เทียนพรรษาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นปีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (นายสุธี มากบุญ) ยังได้เพิ่มเติมกิจกรรมงานแห่เทียนพรรษาด้วยการจัดให้มีขบวนแห่น้ำพระพิพัฒน์สัตยาเพื่อเฉลิมฉลองในปีมหามงคลอีกด้วย

๑.๓ ลำดับเหตุการณ์สำคัญในงานแห่เทียนพรรษาเมืองอุบล

ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ชาวบ้านเมืองอุบล แต่ละบ้านยังทำเทียนพรรษากวายนพระสงฆ์เป็นของตน เริ่มตั้งแต่เป็นเทียนเล่มเล็ก ขนาดยาวรอบศีรษะ ต่อมาพัฒนาเป็นการมัดรวมเทียนเล่มเล็ก แล้วพันด้วยกระดาษสี

กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ โปรดฯ ให้มีการแห่เทียนพรรษาเป็นครั้งแรก และจัดให้มีการประกวดขบวนแห่เทียนพรรษาเป็นครั้งแรก

ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๔๗๐ (พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๗๙) ได้มีการริเริ่มการหล่อเทียนพรรษาด้วยรางไม้เป็นครั้งแรก

พ.ศ. ๒๔๘๐ ริเริ่มการทำลวดลายลงบนเทียนพรรษาเป็นครั้งแรก โดยนายโพธิ์ ส่งศรี (ถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๒๒) เป็นการติดพิมพ์ขึ้น

พ.ศ. ๒๔๙๔ นายชอบ ชัยประภา ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนให้งานแห่เทียนพรรษาเป็นงานประจำปีของจังหวัดเป็นครั้งแรก คุณณผลได้ริเริ่มการทำองค์ประกอบเทียนพรรษาเป็นรูปสัตว์ และใช้ไม้ฉลุเป็นลวดลายประดับเทียนพรรษา

พ.ศ. ๒๔๙๕ มีการเปลี่ยนแปลงรถแห่เทียนพรรษาจากเกวียนเป็นรถยนต์ และมีการรื้อฟื้นการประกวดเทียนพรรษาแบบดั้งเดิม (แบบมัดรวมเทียน) และแบบติดพิมพ์

ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕๐๐ (พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๙) ริเริ่มการหล่อเทียนพรรษาด้วยแบบพิมพ์ลึงกะสีเป็นครั้งแรก

พ.ศ. ๒๕๐๒ มีการคิดค้นการทำลวดลายเทียนพรรษาแบบแกะสลักจากต้นเทียน โดย นายคำหมา แสงงาม (ถึงแก่กรรมปี พ.ศ. ๒๕๓๓) มีการแบ่งประเภทการประกวดเทียนพรรษาออกเป็น ๓ ประเภท คือ แบบดั้งเดิม (มัดรวมเทียน) แบบติดพิมพ์ และแบบแกะสลัก ซึ่งในที่สุดแบบดั้งเดิมก็เสื่อมความนิยมและหายไป

พ.ศ. ๒๕๑๐ งานแห่เทียนพรรษาหยุดชะงักไป ๑ ปีซึ่งมีการคัดค้านการประกวดเทียนพรรษาจาก **“พุทธสมาคมจังหวัดอุบลราชธานี”** เนื่องจากการประกวดเทียนพรรษาในปีที่ผ่านมามีการแข่งขันกันสูง โดยมิได้ผู้เข้าร่วมแข่งขันบางส่วนไม่พอใจผลการตัดสิน ก่อให้เกิดความรุนแรงภายในงานเกิดขึ้น ส่งผลให้ไม่มีการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานีในปีดังกล่าว ซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่พอใจ จนกระทั่งมีการทบทวนและจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาขึ้นมาอีกครั้งในปีต่อมา

พ.ศ. ๒๕๑๑ ทำต้นเทียนที่มีขนาดใหญ่โตและสูงมากขึ้น โดยเป็นครั้งแรกที่ริเริ่มแกะสลักลวดลายเป็นพุทธประวัติ หรือชาดก

พ.ศ. ๒๕๑๒ เทศบาลเมืองอุบลราชธานี (ปัจจุบันเป็นเทศบาลเมืองนครอุบลราชธานี) ได้จัดให้มีการประกวดเทียนพรรษาบริเวณหอเดิม บริเวณข้างศาลหลักเมือง ซึ่งส่งผลให้มีการส่งเทียนพรรษาเข้าประกวดเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

พ.ศ. ๒๕๑๖ แต่ละคุ้มวัดให้ความสนใจส่งขบวนแห่เทียนพรรษาเข้าประกวดมากขึ้น ทำให้เทศบาลเมืองอุบลราชธานีต้องย้ายสถานที่จัดงานเป็นบริเวณทุ่งศรีเมืองตราบจนปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๑๙ จังหวัดอุบลราชธานีและเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ได้เชิญให้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ส่งเกิดการดำเนินงานแห่เทียนพรรษาเพื่อยกระดับให้เป็นงานระดับชาติ

พ.ศ. ๒๕๒๐ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) เริ่มเข้ามาสนับสนุนงานแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นงานประจำปีและระดับชาติเป็นครั้งแรกที่เพิ่มระยะเวลาการจัดงานแห่เทียนพรรษาเป็น ๓ วัน

บทที่ ๒

เทียนพระราชพระราชทาน

การพระราชทานเทียนพรรษาถือเป็นการพระราชกุศลอย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำเทียนพรรษาขึ้นเพื่อพระราชทานไปถวายเป็นพุทธบูชายังพระอารามหลวงต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี

หลักฐานสมัยรัตนโกสินทร์ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการพระราชทานเทียนพรรษาที่ควรกล่าวถึงเป็นชิ้นแรก คือ **โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส**^๑ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ผู้ทรงเป็นต้นราชสกุล “มลากุล” โคลงพระราชพิธีดังกล่าวเป็นเอกสารสำคัญที่พรรณนาถึงแบบแผนการปฏิบัติการพระราชพิธีตลอดจนวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของราษฎรทั่วไปในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระสุหร่ายเทียนพรรษา

๑ ชื่อเรื่องสะกดตามฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๓ แต่ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๔๔) สะกดเป็น โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส (พิธีทวาทศมาสหมายถึง พิธีสิบสองเดือน)

นักวิชาการในปัจจุบันสันนิษฐานว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ (ภาพด้านล่าง) ทรงพระนิพนธ์โคลงทวาทศมาส ขึ้นมาระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๑๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๒๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์, ๒๔๔๕) เฉพาะในตอนที่เกี่ยวข้องถึงการพระราชกุศลฉลองเขียนพระราชนั้น ทำให้ทราบว่าการเจริญพระพุทธมนต์ในพระบรมมหาราชวังตั้งแต่วันขึ้น

๑๓ ค่ำ เดือน ๘ และในวันรุ่งขึ้นก็จะมีส่วนในวันขึ้น (ซึ่งปัจจุบันอาสาพหุชา) กำหนดให้มีการภิกษุสงฆ์ฝ่ายไทยและมารับพุ่มเขียน

การถวายภัตตาหารจำนวน ๒๐ รูป ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่าวันเป็นวันที่มีมนต์พระจำนวนมากทั้งฝ่ายรามัญเข้าพระราชทานที่วัด

พระศรีรัตนศาสดาราม จากนั้นก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ทรงเข้ารับจุดเทียนพระราชพระราชทานแล้วนำไปถวายยังพระอารามหลวงที่ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐิน ครั้นถึงวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ (คือวันเข้าพรรษา) พระภิกษุสงฆ์จะเข้ามารับพระราชทานฉันภัตตาหาร และสดับปกรณ์เพื่อเป็นการอุทิศพระราชกุศลแด่บูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ ดังข้อความในพระนิพนธ์ว่า (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์, ๒๔๖๓)

เขียนพระราชนิพนธ์ตั้ง

สวดสืบทอดคำหมาย

อันวันสืบทอด

ในพระที่นั่งไถ่

อันสืบทอดคำนั้น

ในวัดพระศรีรัตน

ราชวาทะปริยัติ

ถวายพุ่มเขียนครบถ้วน

เกล้าฯ พระองค์เยี่ยงขุนหมื่นน้อย

รับจุดเทียนพระราช

อัฐพลองค์บรรดา

ถวายแด่เขียนไปตั้ง

อันแรมค่ำหนึ่งได้

ในพระที่นั่งอุทิศ

ทุกนักษัตรฤกษ์จร

อุทิศแด่พระร่มเกล้า

รวมถวาย

บอกไว้

ยี่สิบ รูปเขียน

พระเศียรอุทิศเมือง

อันนิต นิมนต์แด่

มากถ้วน

อีกฯ พระ ครูเขียน

ทั่วทั้งไทยมณเฑียร

เนื่องมา

ทั่วทั้ง

ได้พระ กฐินเขียน

ทุกถ้วนอาราม

สดับปกรณ์

ผ่านผ้า

ถวาย ถิ่นเขียน

สวดสวดสวดสวด

นอกจากนี้ เอกสารดังกล่าวยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดทำพุ่มเทียนของชาวบ้านเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปต้นไม้ รูปคน รูปสัตว์ เป็นต้น เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ที่ต้องการนำไปถวายแด่อุปัชฌาจารย์ ตลอดจนพระภิกษุบวชใหม่ที่เป็นบุตรหลานของตน ตามอย่างธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา

๒ อีก

๓ ปัจจุบันสะกดเป็น สดับปกรณ์ หมายถึง พิธีสวดมาติกาบังสุกุลเนื่องด้วยศพ ปัจจุบันใช้เฉพาะเจ้านาย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ข้อความในโคลงพระราชพิธีทวาทศมาสที่ยกมาข้างต้น สอดคล้องกับเนื้อหาในหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่ทำให้รายละเอียดส่วนใหญ่ว่าเกี่ยวกับการพระราชทานเทียนพรรษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คือ พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์ครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๑ โดยกล่าวถึงการพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์อันเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้ต้องการค้นคว้าเรื่องพระราชพิธีและวัฒนธรรมต่าง ๆ

นอกเหนือจากการทรงผนวชเจ้านายที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม อันเป็นพระราชนิยามที่ปฏิบัติสืบกันมาแต่ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแล้ว การพระราชกุศลหล่อเทียนพรรษา และการฉลองเทียนพรรษายังมีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องการทราบขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับการพระราชทานเทียนพรรษาสมควรกล่าวแต่พอสังเขป ดังนี้

๒.๑ การพระราชกุศลหล่อเทียนพรรษา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคยมีพระราชปรารภว่า เดิมเทียนพรรษาหล่อด้วยขี้ผึ้งล้วน มีเกณฑ์การพระราชทานเทียนดังกล่าวอยู่กว้าง ๆ คือ วัดพระอารามหลวงที่ได้รับพระราชทานนิตยภัตปีละสองสลึง ก็จะได้รับพระราชทานเทียนพรรษาวัดละ ๑ เล่มหรือมากกว่านั้นบ้างทุกวัด ปริมาณเทียนพรรษาที่จะต้องหล่อและพระราชทานไปยังพระอารามเหล่านั้นมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกรัชกาล เมื่อนับตั้งแต่ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์จนกระทั่งปลายแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเทียนพรรษาที่ต้องพระราชทานในแต่ละปีถึงเกือบร้อยเล่ม โดยเทียนแต่ละเล่มนั้นใช้ขี้ผึ้งหนัก ๑๖ ชั่ง คิดเป็นปริมาณขี้ผึ้งจำนวนมหาศาล ดังนั้น การจะหล่อเทียนพรรษาในแต่ละปีจึงใช้วิธีการบอกกล่าวพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ตลอดจนเจ้าภานุขนิษฐาอารยธรรมาธิบดีช่วยเหลือ ทุกปีจะเริ่มลงมือหล่อเทียนพรรษาในวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๗ หากปีใดมีอธิกมาส (ปีที่มีเดือนแปดสองหน) ก็จะเลื่อนการหล่อเทียนพรรษากลับไปเป็นวันขึ้น ๔ ค่ำ

เดือน ๘ (แรก) ทั้งนี้เขียนพระราชที่หล่อสำหรับถวายห่อพระและพุทธมนเขียน
นั้นทรงหล่อที่ฝ่ายใน ส่วนเขียนพระราชสำหรับถวายที่อื่น ๆ นั้นหล่อที่
ฝ่ายหน้าทั้งสิ้น (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒)

เขียนพระราชที่หล่อนี้ เป็นเขียนขึ้นทั้งเล่ม
อย่างใหญ่บ้างเล็กบ้าง สำหรับพระราชทานไป
ในพระอารามที่สำคัญ ถ้าเขียนใหญ่พระราช
ทานเล่ม ๑ เขียนเล็กพระราชทาน ๒ เล่ม
บ้าง พระอารามหลวงที่ไม่สำคัญ ฤ็พระอาราม
ที่ใ้พระราชทานเขียนขึ้นเล่ม ๑ แล้ว ถ้ามี
วิหารที่ควรจะมีเขียนพระราช ก็ไปวัดพระราช
ทานเขียนไม่ มีขึ้นแต่ที่ปาก ถ้าหมดขึ้นที่
ปากแล้ว เจ้าพนักงานจ่ายน้ำมันให้ ไปทุก
ถลกพระราชาที่เก็บ

หลักเกณฑ์การพระราชทานเขียนพระราชที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา พ.ศ. ๒๔๓๐ (http://ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2430/010/75_1.PDF)

เมื่อลองคติน้ำหนักเขียนพระราชตามเกณฑ์ปัจจุบันที่น้ำหนัก
๑ บาท เท่ากับ ๑๕.๒ กรัมแล้ว จะเห็นได้ว่าเขียนเล่มหนึ่งซึ่งมีน้ำหนัก
๑๖ ชั่ง (หนึ่งชั่งเท่ากับ ๘๐ บาท หรือ ๑๒.๑๖ กิโลกรัม) จึงมีน้ำหนักถึง

๑๙๔.๕๖ กิโลกรัม หากพิจารณาจากตารางแสดงรายพระนามเจ้านาย
ทรงจุดเขียนพระราชในปี พ.ศ. ๒๔๑๙ ที่นำเสนอในส่วนถัดไป จะเห็นได้ว่า
ปีดังกล่าวมีเขียนพระราชที่ต้องจุดถวายตามพระอารามต่าง ๆ
ทั้งหมด ๘๔ เล่ม ซึ่งคิดเป็นซี่ผึ้งน้ำหนักรวมทั้งหมดถึง ๑๖,๓๔๓.๐๔
กิโลกรัม หรือประมาณ ๑๖.๓๔๓ ตัน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้
เลิกการหล่อเขียนพระราช แล้วทำ
เขียนไม้ขึ้นลายลงรักปิดทอง ด้านปลาย
ทำเป็นลายซี่ผึ้งแทน จากนั้นเจ้า
พนักงานจะทำกระบอกตะกั่วเป็น
รูปถ้วยถวายให้ทรงหยอดซี่ผึ้ง
พอเต็มถ้วยแล้วนำไปตั้งลงในช่อง
ปลายเขียนไม้ เขียนดังกล่าวจะจุด
ในวันแรกของการเข้าพรรษา จากนั้น
เจ้าพนักงานจะจ่ายน้ำมันให้เติมเขียน
ดังกล่าวเหมือนอย่างตะเกียงไปเรื่อย ๆ กระนั้นเขียนซี่ผึ้งอย่างเก่าก็โปรด
ให้คงไว้แต่เฉพาะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตลอดจนพระอารามและ
ปูชนียสถานต่าง ๆ รวม ๑๙ เล่ม

ในรัชกาลปัจจุบันเขียนพระราชหล่อขึ้นที่โรงหล่อเขียนหลวง
ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต โดยมีการจัดทำ
พิมพ์เขียนพระราชขึ้นใหม่จากปูนปลาสเตอร์หินแทนแม่พิมพ์เดิมที่ใช้
อยู่ที่แผนกศุภรัต พร้อมทั้งปรับปรุงวิธีการหล่อให้สามารถจัดทำได้
รวดเร็วขึ้น ต่อมาก็พัฒนาแม่พิมพ์โดยใช้ยางซิลิโคนที่ทำให้ได้เขียนสลัก
ที่มีลวดลายชัดเจนกว่าเดิม

โรงหล่อเทียนหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเจิมเทียนพรรษาก่อนวันเข้าพรรษาประมาณ ๓ วัน พร้อมกับพระราชทานเทียนชนวน และไม้ขีดไฟไปจุดเป็นพุทธบูชาตามพระอารามหลวงที่ได้รับพระราชทาน จำนวนเทียนหล่อใหญ่ ๓๑ เล่ม เทียนหล่อเล็ก ๒ เล่ม (เทียนเล็กสำหรับพระพุทธรูปษัตริย์ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต) และกระจุบเทียนสลัก ๕๐ เล่ม กระจุบเทียนสลักนี้ใช้ตั้งบนลำเทียนซึ่งทำด้วยไม้แกะสลักลงรักปิดทอง มีกรวยกระบอกรูปถ้วยทำด้วยลึงกะสี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหยอดขี้ผึ้งไว้แทนเทียนทั้งต้น และพระราชทานน้ำมันมะพร้าวไว้สำหรับเพิ่มเมื่อเทียนขี้ผึ้งหมด (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรปักษ์, ๒๕๔๕)

๒.๒ การพระราชกุศลฉลองเทียนพรรษา

เทียนพรรษาพระราชทานแบ่งเป็นสองแบบ คือ แบบแรกเป็นเทียนพรรษาที่ทรงพระราชทาน ถวายยังพระอารามในหัวเมืองซึ่งเมื่อจัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานจะนำเทียนเหล่านั้นมาถวาย พระมหากษัตริย์ทรงจบพระหัตถ์ก่อนจะส่งไปให้ทันจุดในเวลากลางคืน

เทียนพรรษาแบบที่สองเป็นเทียนพรรษาที่จัดทำขึ้น เพื่อทรงถวายในพระอารามที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯ ซึ่งเมื่อจัดทำเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานจะยกมาตั้งที่เฉลียงท้องพระโรง มีพระราชอาคันตุกะจำนวน ๒๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์โดยตั้งพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรเป็นพระประธานตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ครั้นวันรุ่งขึ้นมีการถวายภัตตาหารตามปกติ แต่เพิ่มการที่เจ้าพนักงานกรมพระคลังศุภรัตน์จะทำหน้าที่ตะโกนทูลจำนวนเทียนที่หน้าพระสงฆ์เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงอนุโมทนาเมื่อพระสงฆ์กลับจากการฉัน พระมหากษัตริย์จะทรงพระสุหร่ายและทรงเจิมเทียนพรรษาทุกเล่มแล้ว เจ้าพนักงานจึงนำไปตั้งในพระอุโบสถต่าง ๆ ตามที่มีกำหนดไว้ ครั้นเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินออก ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชทานเลี้ยงภัตตาหารพระสงฆ์จำนวน ๓๐ รูป แล้วทรงจุดเทียนพรรษาเล่มแรกถวายเป็นพุทธบูชา โดยใช้ไฟที่เกิดจากการส่องด้วยพระแว่นลงยาราชาวดี มีลักษณะคล้ายแว่นขยายทำด้วยแก้วหนาซึ่งถือกันว่าไฟที่ได้มาด้วยวิธีดังกล่าวเป็นไฟบริสุทธิ์ซึ่งชาวอินเดียประเพณีมาแต่โบราณ ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า

“...อีกส่วนหนึ่งเป็นเครื่องบูชาที่บริสุทธิ์ คือจุดเทียนพรรษา จุดเทียนรุ่งในการวิสาขบูชา จุดเทียนพระมหามงคลเทียบเท่าพระองค์ในการเฉลิมพระชนมพรรษา นับว่าเป็นบูชาด้วยเพลิงบริสุทธิ์...” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒)

เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงจุดเทียนพรรษาแล้ว ก็จะถวายเครื่องสักการะต่าง ๆ มีต้นไม้มงคล ต้นไม้ทอง รูปแพ เทียนแพ และดอกไม้ รองพานทองสองชั้น เป็นอาทิ แต่พระพุทธรูปนามถินรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี พระพุทธรูปฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธรูปเลิศล้ำภักดิ์ จากนั้นเสด็จไปถวายพุ่มเทียนและสิ่งของอื่น ๆ เช่น กระจ่างต้นไม้มงคล เมี่ยง เทียนมัดหนึ่งร้อยเล่ม ไผ่สีพิน ไผ่ขูดลิ้น ไผ่ซำระ หมากพลู เป็นต้น แต่พระราชาคณะ พระครูราชาคณะทั้งในกรุงและหัวเมืองใกล้เคียง ตลอดจนพระราชวงศ์ที่ทรงผนวช และมหาดเล็กที่บวชบางองค์ก็เข้ามารับของถวายต่อพระหัตถ์ในพระอุโบสถบ้างก็มี

จากนั้นพระมหากษัตริย์จะทรงแจกเทียนชนวนสำหรับจุดเทียนพรรษาแก่พระบรมวงศานุวงศ์^๔ ให้ไปทรงจุดเทียนพรรษตามพระอารามต่าง ๆ เทียนชนวนนั้นจะนำไปใส่ไว้ในโคมไฟฟ้าอีกชั้นหนึ่ง ส่วนพุ่มเครื่องนมัสการสำหรับพระอารามแต่ละแห่ง มหาดเล็กเป็นผู้รับจากเจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบไปเทากับจำนวนเทียนพรรษาที่ตั้งถวายในพระอารามต่าง ๆ ได้แก่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หอพระเสถียรธรรมปริตร หอพระคันธารราษฎร์ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ วัดราชประดิษฐ์ วัดราชบพิธ วัดมหาธาตุ วัดพระเชตุพน วัดบวรนิเวศ วัดสุวรรณาราม วัดสระเกศ วัดชัยพฤกษ์มาลา วัดประยูรวงศาราม วัดนวลนรดิศ วัดปากน้ำ

^๔ รายพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้พระราชทานเทียนพรรษาไปจุดถวายยังพระอารามต่าง ๆ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ดังแสดงไว้ในหน้าถัดไปแล้ว

วัดอัมรินทร์วรวิหาร วัดสัมพันธวงศ์ วัดราชคฤห์ วัดยานนาวา วัดทองนพคุณ วัดศิริสุทธาราม วัดคูหาสวรรค์ วัดภคินีนาถ วัดเทวราชกุญชร วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดพระนามบุญญ์ดี^๕ วัดสัจจะมิ่งขวัญ วัดเวฬุราชิม วัดปทุมวัน วัดบวรเม่งคณ เป็นต้น จำนวนเทียนพรรษาที่พระราชทานถวายยังพระอารามและปูชนียสถานต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในพระราชนิพนธ์ดังกล่าวนี้มีทั้งเทียนหล่อและเทียนสลักมีจำนวนรวมถึง ๑๑๗ เล่ม

^๕ ปัจจุบันคือ วัดมกุฏกษัตริยาราม

รายพระนามเจ้านายทรงจุดเทียนพรรษาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๙

(เรียบเรียงจาก ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ ฉบับที่ ๑๒๙ ประจำวันอาทิตย์ เดือน ๘(หลัง) แรม ๑๐ ค่ำ

ปีวอก อัฐศก จุลศักราช ๑๒๓๘ หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑

คงการสะกดการันต์ พระยศ พระนามเจ้านาย และนามวัดไว้ตามต้นฉบับ)

พระนาม	วัด	เทียนพรรษา (เล่ม)
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากมลาลศเลอสรร ^๑	โสมนัศวิหาร	๑
	บรมนิวาส	๒
	นามบุญญ์ติ	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทวิธวัลยลาภ ^๒	เครือวัน	๑
	นาคกลาง	๑
	พระยาทำ	๑
	ชีโนรสาราม	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ^๓ พระองค์เจ้าชุมพลสมโภช ^๔ (รับแทน)	กัลยาณมิตร	๒
	ประยุรวงษ์	๒
	บุบผาราม	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ^๕	ชนะสงคราม	๑
	มหาธาตุ	๒
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเณร ^๖ โสณบัณฑิตย ^๗	เทพธิดา	๑

๑ ต้นราชสกุลกมลาลสน์

๒ ต้นราชสกุลทวิวงศ์

๓ ต้นราชสกุลคัคณางค์

๔ ต้นราชสกุลชุมพล

๕ ต้นราชสกุลกฤดากร

๖ ขณะนั้นผนวชอยู่ จึงออกพระนามว่า พระองค์เจ้าเณร

๗ ต้นราชสกุลโสณกุล

พระนาม	วัด	เขียนพรรษา (เล่ม)
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าณรรวรรรณากร ^๔	บุญศิริมตยาราม	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ^๕	สุทัศน์	๒
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วิชรินทร์ ^{๑๐} หม่อมเจ้าขาว ^{๑๑} (รับแทน)	ราชบูรณ	๒
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ ^{๑๒}	จักรวรรดิราชวาศ	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีสิทธิธิธไชย ^{๑๓}	พิไชยญาติ	๑
	อนงคาราม	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าณรจิตตเจริญ ^{๑๔}	บวรนิเวศน์	๓
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าณรจันทรทัตจุฑาธาร ^{๑๕}	มหารณพาราม	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระเกษมสันต์โสภาคย์ ^{๑๖}	รังสีสุทธาวาศ	๑
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ^{๑๗}	อรุณราชวราราม	๑
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ^{๑๘}	ราชประดิษฐ์	๑
	ราชบพิธ	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ามนุคยนาคนานพ ^{๑๙}	สระเกษ	๒
	บพิธพิมุข	๑

๔ ต้นราชสกุลวรรรณ

๕ ต้นราชสกุลเทวกุล

๑๐ ต้นราชสกุลวัชรวิงศ์

๑๑ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาหม่อมเจ้าขาวเป็น พระองค์เจ้าวัชรวิงศ์

๑๒ ต้นราชสกุลทองแถม

๑๓ ต้นราชสกุลศรีธวัช

๑๔ ต้นราชสกุลจิตตพงศ์

๑๕ ต้นราชสกุลจันทรทัต

๑๖ ต้นราชสกุลเกษมสันต์

๑๗ ต้นราชสกุลจักรพันธ์

๑๘ ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์

๑๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระนาม	วัด	เทียนพรรษา (เล่ม)
หม่อมเจ้าสวน ในพระเจ้าไอยกาเธอ กรมหมื่นอินทรพิพิธ ^{๒๐}	ปากน้ำ	๑
	นวลนรดิฐ	๑
	กุฎิยาราม	๑
	คูหาสวรรค์	๑
พระประพันธวงษ์เธอ พระองค์เจ้าฉายเจ็ด ^{๒๑}	หนัง	๒
	นางนอง	๑
	ราชโอรส	๓
หม่อมเจ้าแฉ่ง ^{๒๒} ในพระบรมวงษ์เธอ กรมหมื่นอนันตการฤทธิ ^{๒๓}	บวรมงคล	๑
	ภักคินีนาฏ	๑
พระวงษ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ ^{๒๔}	สามพยา	๑
หม่อมเจ้าจันทน์ ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร ^{๒๕}	จอมสุदारาม	๑
	อภัยธามาริการาม	๑
พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ^{๒๖}	ระฆังโฆษิตาราม	๑
	โมฬีโลกยหงษ์	๑
หม่อมเจ้าภาณุมาศ ในพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศ ^{๒๗}	ยานะนาวาราม	๑
	โชตนาราม	๑

๒๐ พระนามเดิม พระองค์เจ้าทับทิม ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต้นราชสกุลอินทรากร

๒๑ พระนามเดิม หม่อมเจ้าขาว ในราชสกุลศิริวงศ์ รัชกาลที่ ๔ พระราชทานนามใหม่ว่า หม่อมเจ้าฉายฉันทเจ็ด รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าฉายเจ็ด แล้วเลื่อนเป็น กรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์

๒๒ บางแห่งว่า หม่อมเจ้าแฉ่ง

๒๓ พระนามเดิม พระองค์เจ้ายุคัณธร รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นอนันตการฤทธิ ต้นราชสกุลยุคัณธร

๒๔ พระนามเดิม หม่อมเจ้าดิศ ในราชสกุล ดวงจักร รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ

๒๕ พระนามเดิม หม่อมเจ้าคเนจร รัชกาลที่ ๓ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นอมเรนทรบดินทร ต้นราชสกุลคเนจร

๒๖ ต้นราชสกุลทองใหญ่

๒๗ พระนามเดิม หม่อมเจ้าชายกุญชร รัชกาลที่ ๓ ทรงสถาปนาเป็น กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์ รัชกาลที่ ๔ ทรงเลื่อนเป็นกรมพระฯ ต้นราชสกุลกุญชร

เลี้ยวแล้วเลี้ยว เทียนพรรษาเมืองอุบล

พระนาม	วัด	เขียนพรรษา (เล่ม)
หม่อมเจ้าสำเนียง ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ^{๒๔}	ศรีสุदारาม	๑
	ไชยพุกษมาลา	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเณรวัดมนานวงษ์ ^{๒๕}	ราชันดา	๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต ^{๓๐}	ประทุมวัน	๑
หม่อมเจ้าสวัสดิ์ ^{๓๑} ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นภูวณัฎเบนทราธิบาล ^{๓๒}	เสวตรฉัตร	๑
พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าชิตเชื้อพงษ์ ^{๓๓}	ราชสีท	๑
	ลังกระจาย	๑
	ราชคฤห์	๑
หม่อมเจ้าสนทยา ในพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมหลวงวรคัฎดาพิศาล ^{๓๔}	ลัมพินธวงษ์	๑
	ประทุมคงคา	๑
หม่อมเจ้าประวิธ ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนราชสีหวิกรม ^{๓๕}	ทองธรรมชาติ	๑
	ทองนพคุณ	๑
พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาท ^{๓๖}	ราชาธิวาส	๑
	เทวราชกุญชร	๑
หม่อมเจ้าบังษ ^{๓๗} ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส	เขมาภิระดาราม	๑
	เฉลิมพระเกียรติ	๑

๒๔ พระนามเดิม พระองค์เจ้าณภวงษ์ รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ต้นราชสกุลณภวงษ์

๒๕ ต้นราชสกุลวัฒนพงศ์

๓๐ ต้นราชสกุลขยางกูร

๓๑ บางแห่งว่า หม่อมเจ้าสวัสดิ์

๓๒ พระนามเดิม พระองค์เจ้าสุบรรณ รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นภูวณัฎเบนทราธิบาล รัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นกรมขุนฯ ต้นราชสกุลสุบรรณ

๓๓ พระนามเดิม หม่อมเจ้าชิต ในราชสกุล พนมวัน รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าชิตเชื้อพงษ์

๓๔ พระนามเดิม พระองค์เจ้าอรุณวงค์ รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นวรคัฎดาพิศาล รัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นกรมหลวงฯ ต้นราชสกุลอรุณวงค์

๓๕ พระนามเดิม หม่อมเจ้าชุมสาย รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นราชสีหวิกรม แล้วเลื่อนเป็นกรมขุนฯ ต้นราชสกุลชุมสาย

๓๖ พระนามเดิม หม่อมเจ้าสิงหนาท ในราชสกุล กุญชร รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าสิงหนาทดุรงฤทธิ์

๓๗ ในราชสกุล ณภวงษ์ เดิมเป็นหม่อมราชวงศ์ในรัชกาลที่ ๓ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงยกขึ้นเป็นพระเจ้าหลานเธอ ได้รับพระราชทานพานทองและพระนามว่า หม่อมเจ้าบังษ

รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าบังษ

สี่สี่สี่สี่สี่สี่สี่ เขียนพรรษาพระราชทาน

พระนาม	วัด	เทียนพรรษา (เล่ม)
พระประพันธวงษเธอ พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ^{๓๘} หม่อมเจ้าเจริญ รัปโปแทน	ดาวดึงษ์	๑
	กะทะบดี	๑
	ดุสิต	๑
หม่อมเจ้าวัชรินทร์ ในพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ ^{๓๙}	อินทาราม	๑
	จันทาราม	๑
หม่อมเจ้านิลวรรณ ^{๔๐} ในพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมหมื่นอดุลยลักษณสมบัติ ^{๔๑}	อัปสรสวรรค์	๑
	หิรัญรูจี	๑
หม่อมเจ้าเจริญ ^{๔๒} ในพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนราชสีหวิกรม	อมรินทราราม	๑
	สุวรรณ	๑
หม่อมเจ้าถนอม ในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส	สังเวช	๑
หม่อมเจ้าทั้ง ในพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ^{๔๓}	มหาพฤตาราม	๑
หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ^{๔๔}	รัชฎาธิฐาน	๑
	กาญจนสิงหาศน	๑
เจ้านาย ๔๐ พระองค์	วัด ๗๔ แห่ง	เทียน ๘๔ เล่ม

๓๘ พระนามเดิม หม่อมเจ้าดำ ในราชสกุล ศิริวงศ์ รัชกาลที่ ๔ พระราชทานนามใหม่ว่า หม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์ รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์

๓๙ พระนามเดิม พระองค์เจ้าสิงหราช รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ รัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ แล้วเลื่อนเป็นกรมหลวงฯ
ต้นราชสกุลสิงหราช

๔๐ รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้านิลวรรณ

๔๑ พระนามเดิม หม่อมเจ้าอุไร รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นอดุลยลักษณสมบัติ ต้นราชสกุลอุไรวงศ์

๔๒ บางแห่งว่า หม่อมเจ้าเจริญเนตร หรือ หม่อมเจ้าจำเริญ

๔๓ พระนามเดิม พระองค์เจ้าลดดาวัลย์ รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นภูมินทรภักดี ต้นราชสกุลลดดาวัลย์

๔๔ พระนามเดิม หม่อมเจ้ากระจ่าง ในราชสกุล ลดดาวัลย์ รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ทรงเป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
พระองค์แรก ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ กระทั่งสิ้นพระชนม์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔

เลิฟลิ้งเลอด้ว เทียนพรรษาเมืองอุบล

จากนั้นก็จะเป็นการเสด็จพระราชดำเนินถวายเครื่องสักการะในการเข้าพรรษาตามพระอารามสำคัญ ๆ และสถานที่ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง เช่น หอพระเจ้า พระที่นั่งบรมพิมาน พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระพุทธมณฑล เทียร หอศีลตาราม หอเสถียรธรรมปริต พระภูมิหอแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ ในวันแรมค่ำหนึ่ง เดือน ๘ มีการเปลื้องเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร จากเครื่องทรงฤดูร้อนเป็นเครื่องทรงฤดูฝน อันเนื่องด้วยกาลเข้าพรรษา ซึ่งจะทรงเครื่องฤดูฝนไปจนถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ จึงจะเปลี่ยนเป็นเครื่องทรงฤดูหนาวต่อไป อนึ่ง ในช่วงนักขัตฤกษ์เข้าพรรษาสัปดาห์ กล่าวคือ ตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงวันแรมค่ำหนึ่ง เดือน ๘ ยังมีการสวดมหาชาติคำหลวงในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณอีกด้วย

หลักฐานที่กล่าวถึงการพระราชกุศลฉลองเทียนพรรษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ **ราชกิจจานุเบกษา**^๖ เล่มที่ ๑ ฉบับที่ ๑๐๒ ประจำวันอาทิตย์ เดือน ๘ (หลัง) แรม ๕ ค่ำ ปีจอ ฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖ (ตรงกับวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๗) แผ่นที่ ๑๒ ปรากฏข้อความเกี่ยวกับข่าวในพระบรมมหาราชวัง ดังต่อไปนี้ (คงการสะกดยกเว้นตามต้นฉบับ)

๖ ราชกิจจานุเบกษาเป็นหนังสือประกาศข่าวราชการที่เคยออกมามีครั้งหนึ่งระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๐๑ - ๒๔๐๒ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วก็หยุดไป จนกระทั่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๗ แล้ว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของเอกสารดังกล่าวที่สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงริเริ่มไว้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำขึ้นใหม่เริ่มฉบับแรกเมื่อ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ เป็นต้นมา

“[วันอาทิตย์ เดือนแปดอุตราสาธ ขึ้นสิบสามค่ำ] ...เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ, เสด็จ ออกทาง, พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย, แล้ว, ทรงพระราชดำเนินมา, ขึ้นทรงรถพระที่นั่งที่หน้าสนามหญ้า, ไปทอดพระเนตรสวน, นำวงสร้อยตามเคย, แล้วเสด็จกลับเข้าในพระบรมมหาราชวัง, เสด็จขึ้นประทับที่, พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย, ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว, พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์, เปนวันฉลองเทียนพรรษา ; ครั้นสวดพระพุทธมนต์จบแล้ว, เสด็จขึ้น ณ วันจันทร์ เดือนแปดอุตราสาธ ขึ้นสิบสี่ค่ำ, ตรงกับ, วันที่ ๒๐๘๔ ในรัชกาลปัตยุบันนี้. เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย, เสด็จพระ, ฉลองเทียนพรรษามาตามเคยทุก ๆ ปี, ครั้นพระฉันแล้ว, ทรงเจิมเทียนพรรษา, แล้วเสด็จขึ้น ณ วันอังคาร เดือนแปดอุตราสาธ ขึ้นสิบห้าค่ำ, ตรงกับวันที่ ๒๐๘๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้. เวลาเช้า ๔ โมงเศษ, เสด็จออกทรงพระราชยาน, ไปประทับเกย, ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, แล้ว, เข้าในพระอุโบสถ, ทรงจุดเทียนนมัสการแลจุดเทียนพรรษา, ที่วัดนั้นด้วย, แลให้พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน, ครั้นฉันแล้ว, ทรงถวายพุ่ม, แล้ว, พระราชทานเทียนให้, พระบรมวงษานุวงษ์ไปจุดเทียนพรรษาที่วัดนอก ๆ, ทรงถวายพุ่มพระสงฆ์แลสามเณร, (ที่เคยได้รับทุก ๆ ปี, ตามอย่างธรรมเนียมแต่ก่อน), ครั้นถวายเสร็จแล้ว, เสด็จกลับ, ขึ้นใน, ณ วันพุธ เดือนแปดอุตราสาธ แรมค่ำหนึ่ง, ตรงกับ, วันที่ ๒๐๘๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้. เวลาบ่ายแล้ว, เสด็จพระราชดำเนิน, ทรงรถพระที่นั่ง, (๒ ดุม), ไปทอดพระเนตรสวน, นำวงสร้อยตามเคย, ครั้นทอดพระเนตรแล้ว, เสด็จกลับ, จากสวน, ไปประทับ, วัดราชประดิษฐ ; ทรงจุดเทียนพรรษา แล้วถวายพุ่มพระสงฆ์ด้วย, ครั้นเสร็จแล้วเสด็จกลับ, เข้าในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๕ โมงเศษ, เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย, เสด็จพระสงฆ์, สดับปกรณ์, พระบรมอัฐิ, แลพระอัฐิ, (ตามธรรมเนียมเข้าพรรษาแล้ว, ต้องสดับปกรณ์ทุกปี), ครั้นเสร็จแล้ว,

เสด็จออกทรงพระราชยาน, ไปประทับเกยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, แล้วทรงพระราชดำเนิน, เข้าในพระอุโบสถ, เปลื้องเครื่อง, พระพุทธรัตนปฏิมากร, ออกจากคันทันตรดู, (คืออรุณ), เข้าวัดสนามรัตน, (คืออรุณ), ครั้นเปลื้องเครื่อง, แล้วเวียนเทียน, ครั้น เสร็จแล้ว, เสด็จกลับ เวลาเย็นห้าโมงเศษ, เสด็จพระราชดำเนิน, ทรงรถพระที่นั่ง, ไปประทับวัดพระเชตุพล, เสด็จทรงพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ, ทรงจุดเทียนพรรษา, แลถวายพุ่ม, พระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว, เสด็จพระราชดำเนินไปทิวहार, พระพุทธมารวิชัย อโกลนบรึกษอัคพฤษก โพธิ์ภิรมย์ อภิสมพุทธบพิตร, ด้านตะวันออกทรงจุดเทียนพรรษา, ฯลฯ, แล้วเสด็จพระราชดำเนินไป, ทิวहार, พระพุทธชินราชวโรวาทธรรมจักร อัคพลมเทศนา นราสภบพิตรด้านใต้, ทรงจุดเทียนพรรษา, ฯลฯ. เหมือนกับที่ว่ามาก่อนแล้ว, เสด็จไปทิวहार, พระพุทธชินศรีมุนีนารถ อรุณอาสนบรรลักษ์ อุตงัทธิศภาคนาครปรกติลภพพิตร, ด้านตะวันตก, เหมือนกัน, แล้วพระราชทานเทียนให้, พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร^๗, ไปจุดเทียนพรรษา, ทิวहारพระปาเลไลย, ด้านเหนือ, แล้วเสด็จพระราชดำเนิน, ไปบูชาพระพุทธเจ้า, ที่พระเจดีย์สี่องค์แล้วเสด็จพระราชดำเนิน, ทรงจุดเทียนพรรษา, ทิวहारพระไสยาสน, แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปที่ตำหนักกรมสมเด็จพระปรมาภิไธย, ทรงบูชาพระอัฐิ, (เปนนการปี), แล้วเสด็จพระราชดำเนิน, ไปถวายพุ่ม สมเด็จพระวันรัต^๘, แล้วเสด็จกลับ, เข้าในพระบรมมหาราชวัง (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๐)

๗ ต่อมาทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ต้นราชสกุล “ดิศกุล”

๘ นามเดิม สมบุรณ์ (หรือ สมบุญ) เกิดในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๗ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์จากพระธรรมวโรดมเป็นสมเด็จพระวันรัตน์ แล้วอาราธนาจาก วัดราชบูรณะ มาครองวัดพระเชตุพน เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๔๑๕ มรณภาพเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๙ อายุ ๘๓ ปี (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, ๒๕๔๕)

๒.๓ การพระราชทานเทียนพรรษาเพื่อ ถวายยังพระอารามในหัวเมือง

หลักฐานที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการพระราชทานเทียนพรรษา เพื่อถวายยังพระอารามในหัวเมืองเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๒๐ หน้า ๑๙๕ ประจำวันที่ ๒๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ (คงการสะกดการันต์ตามต้นฉบับ)

“...ด้วยเทียนพรรษาซึ่งทรงหล่อขึ้นสำหรับจุดในเวลาเข้าพรรษานั้น เมื่อ ณ วันที่ ๒๓ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ เจ้าพนักงานกรมพระคลังศุภรัตได้นำเทียนพรรษาสำหรับพระราชทานไปยังพระอารามต่าง ๆ ตามหัวเมือง มาตั้งถวายที่ห้องกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ทรงพระสุหร่ายและทรงเจิมเทียนพรรษา ทรงพระราชอุทิศเปนนพุทธบูชาแล้วเจ้าพนักงานจะได้จัดส่งไปตามพระอารามต่าง ๆ ต่อไป มีจำนวนเทียนแจ้ดังต่อไปนี้ คือ...”

<เทียนหล่อใหญ่>

<เทียนไม้สลัก>

พระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก
 พระพุทธบาท
 พระพุทธนฤมลธรรโมภาส วัดนิเวศธรรมประวัติ
 เกาะบางปอิน
 พระปฐมเจดีย์ เมืองนครไชยศรี
 พระมหาธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช

๑

๑

๑

๑

๑

<เทียนหล่อเล็ก>

พระพุทธบาท เกาะสีชัง

๑

วัดศาลาปูน กรุงเก่า

๑

วัดเสนาศนาราม กรุงเก่า

๑

วัดสุวรรณดาราราม กรุงเก่า

๑

วัดพนันเชิง กรุงเก่า

๑

วัดบรมวงศ์อิศรวราราม กรุงเก่า

๑

หอไตรวัดนิเวศธรรมประวัติ บางปอิน

๑

วัดชุมพลนิกายาราม บางปอิน

๑

วัดป่าโมกษ์ เมืองอ่างทอง

๑

วัดไชโย เมืองอ่างทอง

๑

วัดพระนอนจักษ์ เมืองสิงห์บุรี

๑

วัดกระวีศราราม เมืองลพบุรี

๑

วัดอัมพวันเจติยาราม เมืองสมุทรสงคราม

๑

วัดมหาสมณาราม เมืองเพชรบุรี

๑

วัดปรโมยิกาวาส เมืองนนทบุรี

๑

วัดจุฬาทิศน์ธรรมสภาราม เกาะสีชัง

๑

รวมเทียนหล่อใหญ่ ๕ เทียนหล่อเล็ก ๑ เทียนไม้แกะสลัก ๑๕

๒.๔ เทียนพรรษาพระราชทานสำหรับ จังหวัดอุบลราชธานี

เทียนพรรษาที่พระราชทานมาถวายยังพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น เป็นเทียนหล่อสำเร็จทรงแปดเหลี่ยมประดับลายไทย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔ นิ้ว สูงประมาณ ๑ เมตร ลำต้นเทียนเป็นสีแดง โคนและยอดเทียนเป็นสีทอง มีฐานไม้ทรงแปดเหลี่ยมรองรับ องค์ประกอบสำคัญที่พระราชทานมาพร้อมกับต้นเทียนสามอย่าง ได้แก่ ใจผ้ายสำหรับทำเป็นเส้นเทียน ๑ ใจ เทียนชนวนทำจากขี้ผึ้งแท้ ๑ เล่ม และไม้ขีดไฟ ๑ กลัก

การขอพระราชทานเทียนพรรษาสำหรับจังหวัดอุบลราชธานี มีจุดเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เมื่อคณะกรรมการจัดงานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีในเวลานั้น (นายประมูล จันทรวงศ์) พิจารณาเห็นว่าการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษา ซึ่งเริ่มจัดขึ้นเป็นงานยิ่งใหญ่ระดับชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมานั้น มีการประชาสัมพันธ์ไปยังนานาชาติด้วย ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีสิ่งที่เป็นมงคลหรือเป็นหลักชัย และเป็นสัญลักษณ์ของงานให้มีความยิ่งใหญ่ และความสำคัญยิ่งขึ้น จึงพร้อมใจกันกราบบังคมทูลขอพระราชทานเทียนพรรษาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นกรณีพิเศษ นอกเหนือจากที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่พระอารามหลวงอื่นในพระราชอาณาจักรตามปกติอยู่แล้ว เพื่ออัญเชิญเป็นเทียนชัยมิ่งมงคล นำขบวนแห่เทียนพรรษาอุบลราชธานี และนำไปจุดบูชาพระรัตนตรัยในพระอารามหลวงแห่งใดแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี ที่จะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไป

เทียนพรรษาพระราชทาน

ขั้นตอนการขอพระราชทานเทียนพระราชของจังหวัดอุบลราชธานี
ที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มีดังนี้

ก่อนงานประเพณีแห่เทียนพรรษาประมาณ ๒ เดือน สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี (เดิมสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็น
ผู้รับผิดชอบ) ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าของเรื่องเสนอเรื่องราว
เพื่อกราบบังคมทูลขอพระราชทานเทียนพระราชไปยังจังหวัดอุบลราชธานี
ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีลงนามในหนังสือถึงสำนักกราชเลขาธิการ
เพื่อขอให้เพิ่มความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานเทียนพรรษา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานเทียนพรรษาแล้ว สำนักกราชเลขาธิการจะแจ้งหมายกำหนดการ
ให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานเทียนพรรษา โดยให้กำหนดตัวบุคคล
ที่จะเข้าเฝ้าฯ ด้วย ตามปกติจะกำหนดเวลาประมาณ ๕ - ๗ วันก่อนถึง
วันเข้าพรรษา ส่วนสถานที่เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเทียนพรรษานั้น
จะเป็นพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต หรือสถานที่อื่นใดนั้น
สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่วนคณะผู้เข้ารับพระราชทาน
เทียนพรรษานั้น ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรี
เมืองอุบลราชธานี หัวหน้าสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี
และบุคคลที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรอีก ๒ - ๓ คน

เมื่อได้รับพระราชทานเทียนพรรษาแล้ว คณะผู้เข้าเฝ้าฯ จะอัญเชิญ
เทียนพรรษาพระราชทานมาทางอากาศ ซึ่งบริษัทการบินไทยได้มีส่วนร่วม
สนับสนุนการอัญเชิญโดยการยกเว้นค่าโดยสารบางส่วน และคิดค่า
โดยสารครึ่งหนึ่งสำหรับคณะผู้อัญเชิญเทียนพรรษาพระราชทาน

การเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเทียนพรรษา

การอัญเชิญเทียนพรรษาลงจากเครื่องบิน

เป็นกรณีพิเศษอีกด้วย เมื่อเครื่องบินเดินทางมาถึงท่าอากาศยานนานาชาติจังหวัดอุบลราชธานี ก็จะมีการจัดพิธีรับอย่างยิ่งใหญ่สมพระเกียรติ โดยการจัดรูปขบวนอันประกอบด้วย วงโยธวาทิต กองเกียรติยศลูกเสือ เนตรนารี นักศึกษาวิชาทหาร พร้อมข้าราชการทุกหมู่เหล่า พลสภานิก และกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ เคลื่อนไปพร้อมกับรถขบวนอัญเชิญเทียนพรรษาพระราชทานไปยังจุดที่ตั้ง ซึ่งจะเป็นศาลากลางจังหวัดหรือสถานที่อื่นที่มีความเหมาะสมตามที่คณะกรรมการจัดงานกำหนดเพื่อรอวันเปิดงาน ประเพณีแห่เทียนพรรษาจะเริ่มขึ้น จึงจะมีการอัญเชิญเทียนพรรษาพระราชทานไปประดิษฐานไว้เป็นเทียนชัยมิ่งมงคลในบริเวณพิธีเปิดงาน ที่ลานหน้าศาลากลางมณฑลทุ่งศรีเมือง โดยมีพิธีอัญเชิญที่จัดอย่างสมพระเกียรติ เช่นเดียวกับพิธีในวันรับเทียนพรรษาพระราชทานที่ท่าอากาศยานนานาชาติจังหวัดอุบลราชธานีทุกประการ

ขบวนอัญเชิญเทียนพรรษา

การอัญเชิญเทียนพรรษา

การกำหนดว่าในแต่ละปีจะนำเทียนพรรษาพระราชทานไปถวายยัง พระอารามหลวงแห่งใดนั้น ใช้วิธีหมุนเวียนกันไปตามวัดพระอารามหลวงของจังหวัด ซึ่งมีด้วยกัน ๓ แห่ง ได้แก่ วัดสุปฏิหารามวรวิหาร วัดมหานาราม และวัดศรีอุบลรัตนาราม โดยเรียงตามลำดับการได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงของวัดนั้น ๆ กล่าวคือ วัดสุปฏิหารามวรวิหาร ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ วัดมหานาราม ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ และวัดศรีอุบลรัตนาราม ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ดังนั้น วัดที่ได้รับพระราชทานเทียนพรรษาในสามปีแรกระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ จึงได้แก่ วัดสุปฏิหารามวรวิหาร วัดมหานาราม และวัดศรีอุบลรัตนารามตามลำดับ

พิธีถวายเทียนพรรษาพระราชทาน มีลำดับขั้นตอนดังนี้
เมื่ออัญเชิญเทียนพรรษาพระราชทานไปประดิษฐานในที่อันควร
หน้าเครื่องสักการบูชาพระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถ หรือ
พระวิหารแล้ว ผู้เป็นประธานในพิธีถวายเทียนพรรษาพระราชทาน
ซึ่งตามปกติได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี หรือรองผู้ว่าราชการ
จังหวัดอุบลราชธานีที่ได้รับมอบหมาย จะเป็นผู้กล่าวคำถวายตามที่
กำหนดไว้ แล้วถวายเทียนพรรษาพระราชทานแด่พระผู้เป็นประธานสงฆ์
จากนั้นพระสงฆ์จะอนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธี

อนึ่ง เทียนพรรษาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
ถวายยังพระอารามหลวงต่าง ๆ นั้น ตามพระราชประสงค์แล้ว ก็เพื่อ
ให้จุดบูชาพระรัตนตรัยตลอดช่วงเทศกาลเข้าพรรษา แต่ในทางปฏิบัติ
ที่ผ่านมา พระสงฆ์ในพระอารามหลวงทั้งสามแห่งมิได้จุดเทียนพรรษา
พระราชทานเพื่อบูชาแต่อย่างใด เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ได้รับ
พระราชทานมา จึงควรเก็บรักษาไว้สักการบูชาและเป็นเทียนชัยมิ่งมงคล
ตลอดไป อันถือได้ว่าเป็นการบูชาที่สมควรแล้ว
(สุวิษ คุณผล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์ ; ข้อมูลจากสำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๕๐)

วัดสุปฏิญารามวรวิหาร

วัดมหาวนาราม

วัดศรีอุบลรัตนาราม

บทส่งท้าย

เมื่อได้ทราบความเป็นมาของการพระราชกุศลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าพรรษา ทั้งการหล่อเทียนพรรษา การฉลองเทียนพรรษา ตลอดจนการพระราชทานเทียนพรรษา ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และมีความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย อันเป็นที่เคารพภักดีของปวงชนชาวไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าพระประมุขของชาติ นอกจากจะทรงเป็นพุทธมามกะแล้ว ยังทรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติไว้อย่างมั่นคงสืบไป

งานประเพณีแห่เทียนพรรษา ถือเป็นงานประเพณีที่สำคัญยิ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้น เราจึงควรภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาอันยาวนานของการได้รับพระราชทานเทียนพรรษา และควรถวายเป็นพลเมืองดี รู้รักสามัคคี มีความสมานฉันท์ ให้สมกับที่ชาวจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับพระราชทานเทียนพรรษาจากองค์พระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นมิ่งขวัญตลอดมาเกือบสามทศวรรษ

การถวายเทียนพรรษาพระราชทาน ณ พระอารามหลวง

บทที่ ๓

มุนมั่งเทียนพรษา

ความเชื่อที่ว่า เทียน คือ แสงสว่าง เพราะแสงสว่างในทางนามธรรมก่อให้เกิดปัญญา ในทางรูปธรรมแสงสว่างขจัดความมืด ดังนั้น การให้แสงสว่างเป็นทานนับว่ามีประโยชน์ ทั้งให้แสงสว่างที่เป็นแสงสว่างจริง ๆ และการให้แสงสว่างทางปัญญา ดังนิทานชาดกเมื่อครั้งพุทธกาล เรื่องวานรถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธองค์ที่ป่าชายเมืองโกสัมพี ทำให้วานรได้รับผลานิสงส์ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มินางอัปสรเป็นบริวารนับพัน และเรื่องพระอนนรุทธะพุทธสาวก ผู้มีปัญญาเฉียบแหลม เณลियวลาด รู้สรรพ รู้พระธรรมวินัยอย่างแตกฉาน เป็นที่เลื่องลือในหมู่พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย พระพุทธองค์ตรัสว่า ในชาติปางก่อน พระอนนรุทธะนั้น ได้ถวายแสงสว่าง (แสงประทีป) เป็นทาน จึงเป็นผู้มีปัญญา เณลियวลาด หลักแหลม คนโบราณโดยเฉพาะในภาคอีสาน มีความเชื่อตามคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า อานิสงส์ของการถวายเทียนนั้น หากมิได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์แต่เกิดในโลกมนุษย์ ผู้นั้นจะมีความ

เฉลียวฉลาด มีสติปัญญาไหวพริบเลอเลิศประดุจแสงเทียนอันสว่างไสวเฉกเช่นพระอนนรุทธะ ดังนั้น จึงมีการถวายน้ำผึ้ง ประทีปโคมไฟ และเทียน เพื่อให้เกิดแสงสว่างเป็นพุทธบูชา ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งพุทธกาล

ชาวเมืองอุบล นอกจากยึดมั่นศรัทธาพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังมีความเชื่อถือตามศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีอยู่แต่เดิม ดังนั้นจึงเชื่อถือทั้งสิ่งที่มีเหตุผลตามหลักศาสนาพุทธ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ มีการจัดทำเทียนขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลตามความเชื่อถือของตน เรียกว่า เทียนมงคล อาจจำแนกเทียนมงคลตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. จำแนกเทียนมงคลตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น เทียนเวียนหัว มีขนาดความยาวของเทียนเท่ากับความยาวที่ได้จากการวัดโดยรอบศีรษะ (เวียน เป็นภาษาอีสาน แปลว่า รอบ) เทียนค่าคืบ มีขนาดความยาวของเทียนเท่ากับปลายนิ้วหัวแม่มือถึงปลายนิ้วกลางที่เหยียดตรง (ค่า เป็นภาษาอีสาน แปลว่า เท่ากับ) เทียนค่าศอก มีขนาดความยาวของเทียนเท่ากับความยาวจากปลายนิ้วกลางที่เหยียดตรงถึงข้อศอก และเทียนค่าคืบมีขนาดความยาวของเทียนเท่ากับความยาวที่วัดจากขอกคอตตรงใต้คางถึงสะดือ (คืบ เป็นภาษาอีสาน แปลว่า ตัวหรือร่างกาย)

๒. จำแนกเทียนมงคลตามส่วนประกอบของชีวิต คือ เทียนชั้น ๕ จัดทำขึ้นตามคติทางพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าชีวิตเป็นกระบวนการทางกายและจิต ส่วนประกอบของชีวิตที่สำคัญมี ๕ ประการ เรียกว่า ชั้น ๕ ได้แก่ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น เทียนชั้น ๕ จะมีขนาดเท่ากับเทียนค่าคืบจำนวน ๕ คู่ หรือ ๑๐ เล่มเท่านั้น และเทียนชั้น ๘ เข้าใจว่า จะเป็นการขยายความ ชั้น ๕ ให้เพิ่มมากขึ้นเป็น ๘ เพื่อให้ตรงกับมรรค ๘ ในทางพุทธศาสนา เทียนชั้น ๘ จะมีขนาดเท่ากับเทียนค่าคืบเช่นเดียวกัน จำนวน ๘ คู่ หรือ ๑๖ เล่มเท่านั้น

๓. จำแนกเทียนมงคลตามลักษณะเฉพาะ เทียนประเภทนี้แบ่งตามรูปลักษณะหรือโอกาสที่ใช้งานที่สำคัญ มี ๔ อย่าง คือ

๑) เทียนชัย ใช้ในพิธีสมโภชพระพุทธรูป หรือพิธีพุทธาภิเษก เพื่อให้ผู้เป็นประธานในพิธีจุดเทียนชัย แสดงถึงการรวมจิตใจของบุคคลในที่ประชุมกัน

๒) เทียนแพ ใช้ในพิธีใหญ่ ๆ หรือสำคัญ ๆ เพื่อแสดงถึงความเคารพ หรือสักการะบูชา จึงไม่นิยมใช้จุดไฟ อาจใช้ในการไหว้ผู้ใหญ่ก็ได้

๓) เทียนพุ่ม ใช้ในพิธีทางพุทธศาสนา เช่น พุ่มเทียนเข้าพรรษา ซึ่งคนสมัยก่อนนิยมทำกันมาก หรือจะใช้ในพิธีพราหมณ์เพื่อสักการะดวงวิญญาณผู้ตายก็ได้

๔) ต้นเทียน มีลักษณะเป็นลำต้นคล้ายต้นไม้ หรือต้นเสา จึงมักมีขนาดใหญ่ นิยมจัดทำขึ้นในเทศกาลเข้าพรรษาเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ชาวเมืองอุบลจัดเป็นเทียนมงคลที่สำคัญยิ่ง ได้มีการคิดประดิษฐ์สร้างต้นเทียนพรรษาให้มีความสวยงามวิจิตรบรรจง จนเป็นมนม้ง ภูมิปัญญาให้ลูกหลานสืบสานงานประเพณีอันดีงามที่ยิ่งใหญ่ระดับชาติในปัจจุบัน

๓.๑ วิวัฒนาการเขียนพระรา

ชาวอุบล พลเมือง เมืองนักปราชญ์ เป็นผู้มียปัญญาฉลาดเฉียบแหลม เชื่อว่าเป็นมรรคผลที่เกิดจากการถวายเทียนพระรา ดังนั้น ในฮีตสิบสองของคณอีสาน หนึ่งในสิบสองฮีตนั้น เรียกว่า บุญเดือน ๘ หรือบุญเข้าพระรา เนื่องจากในช่วงฤดูฝน ๓ เดือน ซึ่งเป็นช่วงแห่งฤดูกาลของการทำนา พระพุทธร่องค์ทรงเกรงว่าภิกษุสงฆ์จะจาริกไปตามท้องทุ่งนา อันเป็นที่เพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารของชาวบ้านก่อให้เกิดความเสียหาย และเป็นภาระแก่ญาติโยมที่จะติดตามอุปัฏฐาก (อุปัถุม์) ประกอบกับการเดินทางลำบาก จึงทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ต้องอยู่จำพระราที่วัดของตนเอง เพื่อศึกษาพระไตรปิฎกบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์จนครบไตรมาสห้ามภิกษุสงฆ์เดินทางและรอนแรมค้างคืนที่อื่น แต่เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีตะเกียง หรือไฟฟ้า ในยามค่ำคืนจำต้องอาศัยได้ หรือกะบองจุดเพื่อให้แสงสว่าง ซึ่งมักจะดับง่าย มีควันและเขม่าดำเป็นจำนวนมากจับผนังหรือสิ่งที่อยู่ใกล้ อีกทั้งได้มักมีกลิ่นเหม็นของน้ำมันยางรบกวนสมาธิในการศึกษาพระธรรมวินัย ญาติโยมผู้อุปัฏฐากเห็นความจำเป็นของภิกษุสงฆ์ ประกอบกับเมืองอุบลมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้สัตว์ป่านานาชนิด รวมถึงผึ้งจำนวนมาก จนได้รับการกล่าวขานว่า

“**ดงอูผึ้ง**” จึงได้คิดทำเทียนจากขี้ผึ้งถวายเป็นพุทธรูชา เพื่อจุดไฟให้แสงสว่างแทนได้หรือกะบอง โดยนำรังผึ้งที่ไม่มีตัวผึ้งและเอาน้ำผึ้งออกหมดแล้ว นำมาต้มหรือหนึ่งจนได้น้ำมันผึ้ง คณอีสานเรียกวิธีการนี้ว่า “**เรียงผึ้ง**” นำมาทำเป็นงบบผึ้ง ลักษณะเป็นก้อนครึ่งวงกลมคล้ายขนมครก หรืองบน้ำอ้อย คณอีสานเรียกว่า “**เปียงผึ้ง**” จากนั้นใช้เส้นฝ้ายซึ่งมียอยู่ตามบ้านต่าง ๆ จำนวนเส้นเท่ากับอายุ พันรวมกันเป็นเส้นใหญ่ ทำเป็นไส้เทียน นำเวียนรอบหัวของทุกคนในครอบครัว โดยเริ่มจากหว่างคิ้วเวียนไปทางด้านขวามือ และวนไปด้านหลังจนมาบรรจบจุดเดิมใช้น้ำหมากแต้มทำเป็นเครื่องหมายไว้ที่ไส้เทียน เหตุที่ใช้น้ำหมากเนื่องจากผู้คนสมัยก่อนนิยมเคี้ยวหมากเป็นประจำทำให้สะดวกไม่ต้องยุ่งยากหาสีมาทำเครื่องหมาย จากนั้นนำขี้ผึ้งที่หลนไฟหรือตากแดดจนอ่อนตัวมาพันรอบใจฝ้ายที่มีน้ำหมากแต้มไว้ให้พอดี จะได้เทียนเป็นเล่มเรียกว่า เทียนเวียนหัว เมื่อเวลาจุดไฟแล้วจะลุกไหม้อย่างต่อเนื่อง มีควันไม่มากเท่าได้ สะดวกแก่การนำไปถวายวัด อาจทำเป็นเล่มเทียนขนาดเล็กใหญ่ สั้น ยาว ต่าง ๆ กันตามต้องการ จากนั้นนำเทียนแต่ละเล่มของทุกคนในครอบครัวมาพันรวมกันพร้อมกับสิ่งของอื่น ๆ เช่น ผ้าอาบน้ำฝน เครื่องไทยทาน อาหารแห้งจำพวกข้าวสาร พริก เกลือ และอื่น ๆ เรียกว่า เครื่องถวายประจำพระรา แต่ละครอบครัวนำไปถวายเป็น

๑ ปัจจุบันอยู่ที่อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย สามเหลี่ยมมรกต ครอบคลุมพื้นที่อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุขันธ์ และอำเภอขุขันธ์ เนื่องจากที่ดงอูผึ้งแห่งนี้มีน้ำผึ้งที่ดดีที่สุดในประเทศไทย สำนักพระราชวังโดยกองพระราชพิธี ได้มีหนังสือถึงเรือดริตติ์ เกตุศิริผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีในสมัยนั้น ขอให้อำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังในการตั้งค่ายพักแรม นำรวงผึ้งจากอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยไปทำงบบผึ้ง เพื่อทำเทียนพระราชทานให้กับพระอารามหลวง และเป็นที่มาของเทียนหลวงพระราชทาน เพื่อเป็นเทียนชัยมิ่งมงคลนำขบวนแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน

พุทธบูชาที่วัดไถ่บ้าน คำว่า **“เวียนหัว”** มีบหลักการอยู่บทหนึ่ง ซึ่งแปลความหมายได้ว่า **“ขออน้อมสักการะกราบพระรัตนตรัยด้วยเศียรเกล้า”** ดังนั้นการใช้เทียนเวียนหัว จึงเป็นการแสดงออกด้วยการก้มลงกราบ

นายบำเพ็ญ ณ อุบล เล่าว่า ในสมัยโบราณ นอกจากเทียนพันหรือเทียนเวียนหัว ซึ่งชาวบ้านทำขึ้นสำหรับนำไปถวายพระสงฆ์ทั่วไปแล้วยังมีเทียนพิเศษอีกชนิดหนึ่ง คือ เทียนกาบ หรือเทียนลี ที่ชาวบ้านโดยทั่วไปในภาคอีสานนิยมทำให้ผู้ที่จะบวชนำไปถวายพระอุปัชฌาย์ ๑ ต้น พระคู่สวด ๑ ต้น และพระอนุศาสน์ ๑ ต้น รวมเป็น ๓ ต้น พร้อมกับเครื่องไทยทาน ภายหลังจากเสร็จพิธีกรรมทางสงฆ์ เทียบกับภาคกลางก็คือ กรวยอุปัชฌาย์นั่นเอง ลักษณะของเทียนกาบ หรือเทียนลี จะประกอบด้วยเทียนที่ทำเป็นกาบ มีลวดลายนำไปติดเข้ากับแกนที่ทำจากไม้ไผ่ ปักอยู่บนลูกมะพร้าวอ่อนที่ตกแต่งให้สวยงามแล้ว โดยนำเทียนซึ่งพิมพ์จากแบบที่ทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปใบขนุนติดรอบแกนไม้ไผ่ บริเวณโคน ๔ กาบ และที่ยอด ๔ กาบ แล้วประดับด้วยเส้นเทียนพัน ๔ เส้น ที่โค้งปลายออกคล้ายเส้นเกสรดอกไม้

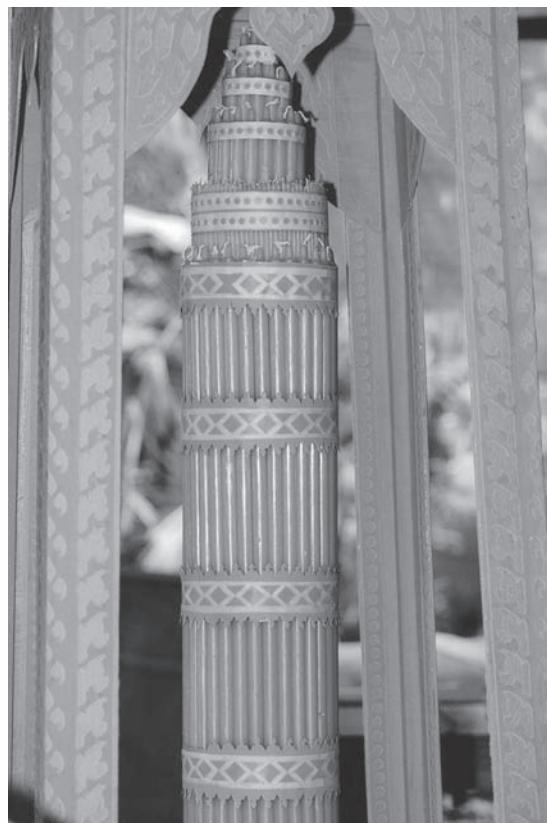
เทียนกาบ หรือเทียนลี

สมัยที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๓๕ – ๒๔๔๓) เทียนเวียนหัว มัดรวมติดลาย

การทำเทียนในสมัยแรกจะทำในลักษณะง่าย ๆ คือ ฟั่นเทียนยาว เวียนรอบศีรษะของทุกคนในบ้าน แต่ละบ้านนำไปถวายพระสงฆ์ในวัด ใกล้หมู่บ้าน ต่อมาได้นำเทียนเล่มเล็ก ๆ หลาย ๆ เล่มมาเรียงและมัด ด้วยเชือกผูกรวมติดเข้าด้วยกันกับแกนไม้ที่ทำมาจากลำต้นของ ต้นหมาก ปล้องไม้ไผ่ หรือไม้แก่น โดยเรียงเทียนเป็นแท่งเป็นชั้น จากฐานจนถึงยอดของแกนไม้นั้น การตกแต่งเทียนนิยมใช้กระดาษ ตังโก (กระดาษเงิน กระดาษทอง) หรือกระดาษแก้วที่มีสีล้นพันโดยรอบ ห่อหุ้มรอยต่อของเทียนแต่ละรอบจนถึงยอดเป็นช่วง ๆ หรือติด กระดาษเป็นลวดลายต่าง ๆ ตามถนัดให้สวยงาม ทำขาตั้งยึดแกน ลำต้นไว้เพื่อให้สามารถยกเคลื่อนย้ายไปตั้งในที่ต่าง ๆ ได้ อาจใช้ปื๊บ ทำเป็นฐาน และนำข้าวสาร หรือทรายใส่ลงในปื๊บให้มีน้ำหนัก เพื่อรองรับต้นเทียน ซึ่งก็ถือว่าสวยงามเพียงพอแล้ว การทำต้นเทียน ในลักษณะเช่นนี้เรียกว่า การมัดรวมติดลาย แต่ละคุ้มบ้านต่างคนต่างทำ แล้วนำไปถวายวัดของตนเอง เทียนชนิดนี้เมื่อนำไปถวายพระที่วัดแล้ว พระสงฆ์สามารถแกะออกมาใช้ประโยชน์ หรือนำมาจุดเพื่อให้แสงสว่าง ได้เรื่อย ๆ ทีละเล่มจนหมด

เทียนมัดรวมติดลาย

สมัยที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๗๙) หลอมเทียน หลอมบุญ หลอมใจ

เมื่อครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรพลธิธิประสงค์ พระเจ้าน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลอีสาน ประทับที่เมืองอุบล ทรงเห็นการแห่บุญบังไฟที่วัดหลวง ริมแม่น้ำมูล เกิดเหตุบังไฟตกลงมาถูกชาวบ้านตาย อีกทั้งชาวบ้านที่มาร่วมงาน ต่างกินเหล้าเมามา ยเกิดการทะเลาะวิวาทชกต่อย ตีรันฟันแทงกัน ถึงแก่ล้มตาย จนมีคำกล่าวเป็นภาษามืออีสานว่า **“ปีใดบ่มีตี่รันฟันแทงกัน มันเสียดายแบ่งข้าวหมา”** มีความหมายว่า หากปีใดที่ไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน จะรู้สึกเสียดายแบ่งที่ใช้หมักสุรา เสด็จในกรม ทรงเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ดี อีกทั้งประเพณีบุญบังไฟ เป็นประเพณีที่นับถือ เทพเจ้า (แถน) ตามธรรมเนียมของศาสนาฮินดู พระองค์จึงทรงสั่งให้ งดเว้นการจัดงานบุญบังไฟอีกต่อไป และให้ใช้ประเพณีถวายเทียนพรรษา เป็นพุทธบูชาตามธรรมเนียมของชาวพุทธโดยแท้จริง เมืองอุบลจึงมี ประเพณีแห่เทียนพรรษานับแต่นั้นสืบมา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรพลธิธิประสงค์

เลิศจังหวัดอุบล เวียนพรรษาเมืองอุบล

ในสมัยนี้มีการหล่อเทียนต้นใหญ่ เนื่องจากเห็นว่าการมัดเทียนขนาดเล็กกรวมเข้าด้วยกันเป็นงานที่ทำได้ง่าย ประกอบกับพระองค์ทรงเห็นการถวายเทียนต่างคนต่างทำ จึงทรงเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวเมืองอุบลรวมกันหล่อเทียนต้นใหญ่ มอบให้ชาวบ้านทำเป็นกลุ่มใหญ่ หรือทำเป็นคุ้มวัด มีการการเมืองคอยดูแลแต่ละคุ้มวัด การจัดทำต้นเทียนถือเป็นงานใหญ่ใช้แรงคนมาก ใช้เวลามาก และสิ้นเปลืองทุนทรัพย์ อีกทั้งชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการทำบุญอยู่แล้ว จึงทรงมีกุศโลบาย **“หลอมเทียน หลอมบุญ หลอมใจ”** ลดช่องว่างระหว่างชนชั้น ลดช่องว่างระหว่างฐานะ ไม่ว่าจะยากดีมีจน นำขี้ผึ้งเล็กใหญ่มาหลอมในกระทะทองเหลืองอันเดียวกัน ได้ต้นเทียนต้นเดียวกัน มีส่วนเป็นเจ้าของด้วยกัน ได้บุญได้กุศลเท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความรักสมัครสมานสามัคคี ถือว่าเป็นการทำบุญร่วมกัน ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เมื่อร่วมแรงร่วมใจกันทำต้นเทียนเสร็จแล้ว ให้นำต้นเทียนทุกต้นมารวมกันที่วังของพระองค์ (วังสัจด์) กลางคืนมีมหรสพสมโภชตลอดคืน รุ่งเช้าวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษา ทรงให้มีการตักบาตรเลี้ยงพระร่วมกัน เสร็จแล้วก็โปรดฯ ให้ชาวเมืองที่มีเกวียนได้ประดับตกแต่งโค เกวียน ม้า ลา นำมาเข้าขบวนแห่ โดยไปรวมกันที่หน้าศาลากลางมณฑลในเวลาเที่ยงวัน ทรงประทานรางวัลแก่ผู้ทำต้นเทียนสวยงาม เมื่อพร้อมกันแล้วก็ทรงให้จับสลาก หากต้นเทียนของคณะใดจับสลากถูกวัดไหน ต้นเทียนของคณะนั้นก็จะแห่ไปถวายวัดนั้น ๆ

ระยะนี้เป็นยุคของการทำต้นเทียนด้วยวิธีการหล่อ โดยใช้ไม้ไผ่ลำใหญ่ทุบปล้องตรงกลางออกแล้วเทขี้ผึ้งที่หลอมละลายใส่ลงไป ทำให้ได้ต้นเทียนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น นิยมใช้ขี้ผึ้งแท้ในการหล่อต้นเทียน จึงมีสีขาวอมเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ และสามารถใช้จุด

เพื่อให้แสงสว่างได้จริง แต่ต้นเทียนก็ยังมีความเล็กอยู่ ในส่วนการตกแต่ง (ภาษาอีสานเรียกว่า การเอ้) จะใช้วัสดุจำพวกเชือกย้อมสีพันรอบต้นเทียนเป็นช่วง ๆ และใช้กระดาษสีต่าง ๆ ทำเป็นลวดลายพันประดับที่ต้นเทียนและทำฐานไว้เพื่อใช้แบกหรือหาม ต่อมาจึงมีผู้ทำต้นเทียนให้ใหญ่ขึ้นถึงขนาดเท่าลำต้นกล้วย และทำให้มีขนาดใหญ่ขึ้นจนมีขนาดเท่าต้นเสาทรงกลม หรือทรงกระบอก แต่พื้นผิวเทียนยังกลมเกลี้ยง ถือได้ว่าเป็นงานที่ทำได้ยาก ดังนั้นชาวบ้านบางกลุ่มจึงนิยมทำต้นเทียนขนาดใหญ่ที่มีรูปทรงเป็นเหลี่ยม ซึ่งทำได้ง่ายกว่าทรงกลม ลำพังมีเฉพาะต้นเทียนทำให้มองเห็นไม่สวยงาม จึงทำฐานล่างของเทียนเพิ่มเติมเข้าไปเพื่อรองรับต้นเทียนไว้มิให้ล้มหรือเอนเอียง โดยใช้ไม้ประกอบกันเข้าเป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น ทรงกลม หรือทรงเหลี่ยม อาจทำเป็นชั้นเดียวหรือหลายชั้น แล้วแต่เห็นว่าสวยงาม ตรงกลางฐานล่างจะมีไม้ท่อนหนึ่งเป็นแกนปักไว้ ในเวลาหล่อต้นเทียนต้องให้เนื้อเทียนอบโดยรอบแกนไม้นี้ เมื่อต้องการเคลื่อนย้ายต้นเทียนและฐานล่างเพื่อความสะดวกและเบาแรง การหามใส่ป่าจะสะดวกกว่าการยกด้วยมือ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาไม้คานหามาตีขนาดทั้ง ๒ ด้านของฐานล่าง ใช้เชือกผูกปลายไม้คานหามทั้ง ๒ ด้านให้อยู่ในลักษณะหย่อนเพื่อที่คนจะเข้าไปหามและจับไม้ที่ตีขนาดได้ ต่อมามีการประชันขันแข่งกันทำต้นเทียนในด้านความสวยงามและความใหญ่โตระหว่างกลุ่มหรือคุ้มวัด กลุ่มไหนคุ้มวัดไหนจัดทำต้นเทียนได้สวยงามก็มีการยกย่องสรรเสริญฝีมือช่าง จากเดิมที่มีการประดับตกแต่งด้วยวิธีการใช้กระดาษสีพันรอบต้นเทียน ก็เปลี่ยนเป็นการใช้กระดาษสีติดเป็นลวดลายแทน เช่น ลายดอกลำดวน ดอกพิกุล แต่ในด้านความวิจิตรพิสดารของต้นเทียนยังมิให้เห็นมากนัก การจัดทำต้นเทียนในสมัยนั้น จึงเป็นต้นแบบของต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ และประเภทแกะสลัก ในสมัยต่อมา

ชาวบ้านแห่เทียนพรรษา

เสด็จลี้เจ้าพ่อจ๋ม เวียงขมพรรษาเมืองอุบล

สมัยที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๑) แกะลาย ตัดพิมพ์

เป็นช่วงที่ศิลปะการทำเทียนพรรษา และงานช่างศิลป์ต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านแนวความคิด รูปแบบ และองค์ประกอบทางศิลปะ ในส่วนที่เกี่ยวกับการทำเทียนพรรษา การใช้ล้อเลื่อนและเกวียนเข้าในขบวนแห่เริ่มซบเซาลง มีการนำธมาใช้เป็นพาหนะแทน การตกแต่งประดับประดาและขบวนแห่ สามารถทำได้อย่างวิจิตรตระการตามากขึ้น การทำต้นเทียนก็เช่นกัน มีการคิดค้นวิธีการทำให้เกิดเป็นลวดลายที่สลับซับซ้อนสวยงามมากขึ้น โดยการพิมพ์ลายดอกผึ้งให้เป็นลายต่าง ๆ บนแบบพิมพ์ที่สร้างขึ้นจากการแกะสลักต้นกล้วย หรือผลไม้บางชนิดที่มีเนื้อแน่น เช่น มะละกอ มะม่วง ฟักทอง มันเทศ เผือก ให้เป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายดอกไม้ เป็นต้น แบบพิมพ์ ๑ อัน ใช้พิมพ์ดอกผึ้งได้เพียง ๑ ลาย แต่อาจพิมพ์ได้หลายดอก ถึงกระนั้นก็ตามจำเป็นต้องทำแบบพิมพ์ไว้ให้มาก เมื่อทำแบบพิมพ์ลายเสร็จแล้ว ใช้ไม้เลียบแบบพิมพ์เพื่อทำเป็นที่จับนำไปจุ่มลงในขี้ผึ้งที่ต้มจนหลอมละลาย ขี้ผึ้งก็จะติดอยู่ที่แบบพิมพ์ จากนั้นนำแบบพิมพ์ไปจุ่มในน้ำเย็นอีกครั้ง เพื่อให้ขี้ผึ้งที่ติดแบบพิมพ์หลุดออกมา ก็จะได้ลายดอกผึ้งตามแบบพิมพ์ แล้วนำไปติดกับต้นเทียนที่หล่อไว้ตั้งแต่ส่วนของต้นเทียนจนกระทั่งถึงส่วนของฐาน และส่วนประกอบอื่น ๆ ให้มีลวดลายสวยงามตามรูปแบบที่คิดไว้ การติดดอกผึ้งจะต้องใช้ไม้กลัดช่วยเสียบและตรึงไว้ เพื่อป้องกันมิให้ดอกผึ้งหลุดออก วิธีการเช่นนี้ นับได้ว่าเป็นต้นแบบของการจัดทำต้นเทียนประเภทตัดพิมพ์

เทียนพรรษาประเภทตัดพิมพ์

การพิมพ์ลายดอกผึ้งลงในแบบพิมพ์ที่ทำจากผลไม้ ก่อให้เกิดความยุ่งยาก และเสียเวลา เนื่องจากแบบและลวดลายไม่ต่อเนื่อง จึงมีผู้คิดประดิษฐ์วิธีทำแบบพิมพ์ลายดอกผึ้งขึ้นใหม่ ชื่อนายโพธิ์ สงครี ลูกศิษย์ของญาณพระครูวิโรจน์รัตโนบล (บุญรอด นนฺโตโร) ช่างทำต้นเทียนของวัดทุ่งศรีเมือง ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ในเขตคุ้มบ้านของท่านเอง ท่านได้นำความรู้ความสามารถในการเป็นช่างออกแบบก่อสร้าง และแกะลายโบสถ์มาประยุกต์ใช้ โดยได้คิดวิธีแกะลายแบบพิมพ์ลงบนไม้ฝรั่ง ลวดลายที่แกะสลักเป็นลายง่าย ๆ แบบพื้นถิ่น ลักษณะของลายจะไม่พริ้วมากเหมือนกับลายของภาคกลาง เช่น ลายผักแว่น ดอกพุดตาน ดอกฝ้าย ประจายาม กระเจี๊ยบตอ้อย ใบเทศ บัวคว่ำ บัวหงาย ก้ามปู กรวยเชิง หน้าขา เป็นต้น โดยการนำขี้ผึ้งที่หลอมละลายแล้ว เทลงบนแบบพิมพ์ รอนจนกว่าขี้ผึ้งเย็นจึงแกะออกจากแบบพิมพ์ แล้วนำไปติดที่ต้นเทียน หลังจากนั้นได้มีการคิดค้นวิธีแกะลายบนแบบพิมพ์เพิ่มขึ้น โดยการนำเอาหินสบู่ (อาจเรียกว่า หินชนวน หินอ่อน หรือหินลับมีดโกน) มาใช้ทำแบบพิมพ์ เพื่อพิมพ์ลายดอกผึ้ง โดยใช้ขี้ผึ้งที่ตากแดดจนอ่อนมากลงบนแผ่นหินที่เป็นแบบพิมพ์ ซึ่งลวดลายที่ได้มีความคมชัด อ่อนช้อย และต่อเนื่องกัน จากนั้นจึงนำลวดลายที่ได้ไปติดที่ต้นเทียน เรียกว่า เทียนพรรษา ประเภทติดพิมพ์

ต่อมาได้มีช่างฝีมือเกิดขึ้นใหม่อีกหลายคน เช่น นายสวน คุณผล อาชีพรับราชการในตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวัดหนองยาง ปัจจุบันคือโรงเรียนอุบลวิทยาคม ช่างฝีมือผู้เจริญรอยตามนายสวน คุณผล คือ นางสงวนศักดิ์ คุณผล ผู้เป็นภรรยาซึ่งรับราชการครูโรงเรียนเดียวกันกับสามี เป็นผู้ที่มีฝีมือด้านงานประดิษฐ์ศิลป์ที่มีคุณค่าทางศิลปหัตถกรรม การจัดดอกไม้สดและดอกไม้ประดิษฐ์ ท่านได้นำสิ่งล้ำค่าเหล่านี้มา

ประดับตกแต่งเสริมต้นเทียนให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น นายสวน คุณผล ได้ประยุกต์ลวดลาย และเพิ่มรายละเอียดของลวดลายที่นำมาติดให้มากยิ่งขึ้น มีการนำสี (ในสมัยนั้นใช้สีตราสต่างค์) ต้มผสมกับขี้ผึ้ง เพื่อให้สีของขี้ผึ้งที่นำมาทำดอกผึ้งสม่ำเสมอเป็นสีเดียวกัน เนื่องจากมีทั้งขี้ผึ้งเก่าและขี้ผึ้งใหม่ โดยปั้นเป็นรูปสัตว์ และผลไม้เป็นลวดลายประดับมากยิ่งขึ้น พร้อมกับสอดแทรกเนื้อหาเรื่องราวพุทธประวัติ มีการนำสัตว์ซึ่งเป็นเครื่องหมายของปีนักษัตรมาประกอบเป็นฐานของต้นเทียน เช่น ปีมะโรงก็ใช้งูใหญ่ขดได้ฐานต้นเทียนและแผ่แม่เบี้ย คุ้มครองต้นเทียน นอกจากนายสวนและนางสงวนศักดิ์ คุณผลแล้วยังมีพระบุญจันทร์ (วัดแจ้ง) พระสมพงษ์ อินทรโสม (วัดทุ่งศรีเมือง) นายล้วน มุขสมบัติ และนายประดับ ก้อนแก้ว ซึ่งแต่ละคนล้วนเป็นช่างฝีมือในการจัดทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จังหวัดอุบลราชธานี ได้มีการฟื้นฟูการทำเทียนพรรษาและแห่เทียนพรรษาในรูปแบบใหม่ขึ้น คณะกรรมการได้จัดให้มีการประกวดเทียนพรรษา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทมัดรวมติดลาย และประเภทติดพิมพ์ การทำเทียนแต่ละคุ้มวัดช่างทำเทียนส่วนใหญ่จะเป็นพระสงฆ์ที่มีความสนใจ และร่ำเรียนวิชาทางช่างมา พระช่างที่มีชื่อเสียง ได้แก่ พระที่วัดแจ้ง วัดกลาง วัดทุ่งศรีเมือง และวัดพลแพน ช่างที่เป็นฆราวาสส่วนมากจะเป็นช่างระดับลูกมือ มีหน้าที่ช่วยด้านแรงงาน และช่วยทำลวดลายตามแบบพิมพ์ ในบรรดาพระช่างทั้งหลายนั้น มีพระบุญจันทร์ หรือพระมหาบุญจันทร์ กิตติโสโณ วัดแจ้ง เป็นช่างแกะสลักลวดลายที่มีฝีมือสูงมาก

ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ เทียนพรรษาได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำแบบพิมพ์ดอกผึ้งขึ้นใหม่ โดยช่างฝีมือรุ่นหลัง คือ นายประดับ ก้อนแก้ว (อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลวิทยาคม) ปัจจุบันเกษียณอายุราชการแล้ว นายอารี ลินสวัสดิ์ ผู้เรียนวิชาทางด้านศิลปะโดยตรง ได้นำลายเครือเถา ลายเส้น หรือลายกนก มาถ่ายทอดให้นายประดับ ก้อนแก้ว ต่อมา มีช่างฝีมือดีอีกคนหนึ่งคือ นายสงวน สุพรรณ ช่างทำเทียนวัดสารพัฒน์นิคม ผู้มีความสามารถในการต่อลายและซ้อนลายได้อย่างงดงามอ่อนช้อยมาก เทียนที่นายสงวนทำขึ้นมาจะมีสีสันที่สดใส ผิวเป็นมันสวยงาม และในปีนั้นเอง ที่นายประดับ ก้อนแก้ว ได้แสดงฝีมือทางการทำต้นเทียน การจัดรถแห่ และขบวนแห่ต้นเทียนของวัดมหาวนาราม (วัดป่าใหญ่) ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ผลปรากฏว่าต้นเทียนและขบวนแห่ของวัดมหาวนาราม ได้รับรางวัลชนะเลิศ นับเป็นการเปิดศักราชใหม่ในการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษา พร้อมกับประกาศให้เป็นงานประจำปีของจังหวัดอุบลราชธานีอย่างเป็นทางการ และจัดให้มีการประกวดต้นเทียนอย่างเต็มรูปแบบนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ต้นเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์

สมัยที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๑๙) สลักเทียน สลักลาย

หลังจากได้มีการจัดทำต้นเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์ติดต่อกันมานาน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ นายคำหมา แสงงาม ผู้ซึ่งเคยศึกษางานศิลปะมาตั้งแต่สมัยบวชเป็นพระภิกษุ เคยเป็นลูกมือพระครูวิโรจน์รัตนโนบล บุรณองค์พระธาตุพนมเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ เมื่อลาสิกขาบทเป็นฆราวาสแล้ว ท่านก็ยังปฏิบัติงานด้านศิลปะเป็นประจำ จนมีความรู้ความสามารถด้านศิลปะหลายแขนง เช่น การเขียนลาย การแกะสลักไม้ การออกแบบลวดลายประกอบส่วนต่าง ๆ ของศาสนาคาร ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เมรุ ชุมประตู่ เป็นต้น ผลงานทุกชิ้นของท่านเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่ามีฝีมือประณีตมาก ท่านได้แนวคิดในการนำความรู้ความสามารถด้านศิลปะเหล่านี้มาคิดประดิษฐ์ลวดลายของต้นเทียน และทำการแกะสลักลวดลายลงบนต้นเทียนของวัดบ้านกุดเป่ง อำเภวารินชำราบ แทนการพิมพ์ลายดอกผึ้งมาติดที่ต้นเทียนเอกเช่น ช่างฝีมือรุ่นก่อน ๆ เคยทำมา โดยแกะสลักลวดลายลงบนต้นเทียนเป็นลายนกเป็ดทั้งต้น ส่วนฐานมีการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ปางต่าง ๆ รวมถึงเรื่องราวและสาเหตุของการทำเทียนพรรษาได้อย่างสวยงามวิจิตรตระการตา ชาวคุ้มวัดบ้านกุดเป่งจึงได้นำต้นเทียนพรรษาที่แกะสลักโดยนายคำหมา แสงงาม เข้าร่วมงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี คณะกรรมการประกวดต้นเทียนเห็นว่า ต้นเทียนแกะสลักของชาวคุ้มวัดบ้านกุดเป่งมีความแปลกใหม่และสวยงาม จึงตัดสินให้ได้รับรางวัลชนะเลิศ แต่เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ นั้น การประกวดต้นเทียนยังมิได้แยกรางวัลออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่นทุกวันนี้ จึงนับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ยังไม่เคยมีในวงการช่างทำเทียนพรรษา ถือได้ว่าผลงานแกะสลักต้นเทียนของนายคำหมา แสงงาม เป็นต้นแบบของเทียนพรรษาประเภทแกะสลักในปัจจุบัน

นายสุวิชช คุณผล อดีตปลัดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ปัจจุบันเกษียณอายุราชการแล้ว เล่าว่า

“ชาวบ้านกุดเป่ง และชาววารินชำราบต่างตื่นตื่นดีใจกันยกใหญ่เพราะเป็นรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัด ได้ถามนายคำหมา แสงงามว่า ส่งต้นเทียนพรรษาเข้าประกวดเป็นครั้งแรกก็ชนะเลิศ มีความรู้สึกอย่างไร จารย์ครูหมาหัวเราะ ตอบแบบติดตลกว่า ขนาดหมาทำ ยังชนะเลิศ ถ้าคนทำจะขนาดไหน ชาวบ้าน ก็ได้เฮากันลั่น”

ในปีต่อมาประชาชนคุ้มวัดต่าง ๆ ไม่พอใจการตัดสินของคณะกรรมการที่ตัดสินต้นเทียนโดยไม่มีการแยกประเภท ดังนั้นคณะกรรมการและช่างคุ้มวัดต่าง ๆ จึงได้ตกลงร่วมกันว่า ให้มีการจัดประกวดต้นเทียนพรรษาโดยแยกประเภทตามที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) ประเภทมัดรวมติดลาย
- ๒) ประเภทติดพิมพ์
- ๓) ประเภทแกะสลัก

นายคำหมา แสงงาม ได้กลายเป็นช่างแกะสลักเทียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะทัศนศิลป์ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ และได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

ต้นเทียนพรรษาประเภทแกะสลัก

ต่อมา ต้นเทียนประเภทมัดรวมติดลาย ซึ่งเป็นต้นเทียนแบบเก่าแก่ของจังหวัดอุบลราชธานี คุ่มวัดต่าง ๆ ไม่นิยมจัดทำเข้าประกวด เนื่องจากไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ประชาชนไม่นิยมชมชอบ คณะกรรมการจึงตัดออกจากการประกวด ในปีถัด ๆ มาการประกวดต้นเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีจึงเหลืออยู่เพียง ๒ ประเภท คือ

- ๑) ประเภทติดพิมพ์
- ๒) ประเภทแกะสลัก

ช่างแกะสลักที่มีฝีมือและมีชื่อเสียงโด่งดังในรุ่นต่อมา ได้แก่ นายอุส่าห์ จันทรวิจิตร และนายสมัย จันทรวิจิตร ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน นับว่าทั้งสองท่านนี้ได้เป็นแบบอย่างของช่างฝีมือแกะสลักเทียนในยุคปัจจุบัน

ต้นเทียนพรรษาประเภทแกะสลัก

สมัยที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๐ - ปัจจุบัน) ไรจน์ศาสตร์ เรื่องศิลป์

นับเป็นยุคทองของการทำต้นเทียนพรรษา กิตติศัพท์ความยิ่งใหญ่ตระการตาของต้นเทียน การประกวดต้นเทียน และขบวนแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการเผยแพร่ขจรไกลให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในหมู่ประชาชนคนไทย และชาวต่างประเทศ ซึ่งต่างหลั่งไหลมาชมงานบุญประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีกันอย่างมากมายล้นหลาม เป็นเหตุให้งานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีกลายเป็นเทศกาลงานบุญที่ยิ่งใหญ่มหิหาร จากการลงทุนด้านแรงงาน เวลา กำลังความคิด กำลังทรัพย์ ซึ่งทุ่มเทกันอย่างมากมายอยู่แล้ว ก็ได้เพิ่มทวีคูณมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็นเมืองแห่งนักปราชญ์ ไรจน์ศาสตร์ เรื่องศิลป์ เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี จึงดงามด้วยความร่วมมือร่วมใจ แฝงไว้ด้วยพลังแห่งศรัทธา วิจิตรตระการตาด้วยฝีมือ ดังนั้นเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปัจจุบัน ได้ให้การสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรม และร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน ถือเป็นงานประจำปี และงานระดับชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา การจัดทำต้นเทียนพรรษา พร้อมบวราร เริ่มจัดทำใหญ่โตเรื่อยมา ต่อมานายสุวัฒน์ สุทธิประภา ช่างเทียนประเภทแกะสลัก ได้จัดทำต้นเทียนให้กับวัดเมืองเดช อำเภอดงเจริญ สงขลา ประกวดในงานแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นต้นเทียนที่ตื่นตาตื่นใจผู้มาร่วมงานเป็นอย่างยิ่ง ปรากฏว่าได้รับรางวัลชนะเลิศ ดังนั้น ในปีต่อ ๆ มาช่างคุ้มวัดต่าง ๆ ก็ได้พัฒนาการทำต้นเทียนให้สวยงามยิ่งใหญ่อลังการเรื่อยมา

จนถึงปัจจุบัน หากมองย้อนอดีตนับเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันสืบสานงานประเพณีนี้มานับ ๑๐๐ ปี ชาวคุ้มวัดทุกวัดต่างมีส่วนร่วมในการจัดทำต้นเทียนตั้งแต่เด็กจนแก่ จนถือเป็นความรับผิดชอบและหวงแหน พร้อม ๆ กับการทุ่มเทพลังทางความคิด ในการศึกษาและคิดค้นเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการจัดทำเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีให้มีวิวัฒนาการยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ต้นเทียนประเภทแกะสลัก

ศิลปะล้ำเลิศคู่ เทียนพรรษาเมืองอุบล

เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เข้ามามีบทบาทสนับสนุนงานประเพณีแห่เทียนพรรษา คณะกรรมการจัดงานได้จัดให้เป็นงานที่ยิ่งใหญ่มหัศจรรย์ มีการทบทวนและพัฒนาการประกวด อาทิ ให้แยกประเภทของการจัดประกวดโดยแบ่งเป็น การประกวดขบวนแห่ การประกวดนางฟ้าประจำต้นเทียน และการประกวดต้นเทียน มีการกำหนดเกณฑ์และวิธีการให้คะแนนในการประกวดไว้อย่างรัดกุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยกำหนดระยะเวลาในการจัดงานเป็น ๓ วัน คือ วันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ วันแรกเป็นวันเปิดงาน วันที่สองเป็นวันรวมต้นเทียน ประกวดต้นเทียน และประกวดนางฟ้าประจำต้นเทียนในช่วงเวลากลางคืน และวันที่ ๓ เป็นพิธีแห่เทียนพรรษา และประกวดขบวนแห่ไปพร้อมกัน

ต้นเทียน และบรรยากาศภายในงาน

ลือลือเล่ลือลือ เทียนพรรษาเมืองอุบล

นอกจากนั้นทางจังหวัดอุบลราชธานียังกำหนดประเพณี
แห่เทียนพรรษา ให้สอดคล้องกับงานพิธีสำคัญของจังหวัดและของชาติ
ในแต่ละปี ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมายุ
ครบ ๕ รอบ การจัดทำเทียนพรรษาในปีนั้นพิถีพิถันเป็นพิเศษ ช่างทำต้นเทียน
ได้อัญเชิญพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
ขนาดเท่าพระองค์จริงประดิษฐานบนรถต้นเทียน เบื้องหน้ามีดวงตรา
สัญลักษณ์ เจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ และตราพระราชลัญจกร
ฉลองพระองค์ครุยมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงสายสร้อยมहाจักรี
สายสะพายจักรี และพระสังวาลปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ ซึ่งทั้งหมดนี้
ช่างฝีมือได้ประดิษฐ์ด้วยเทียนอย่างวิจิตรบรรจงเหมือนจริงทุกประการ
ผู้ชมจากทุกสารทิศต่างชื่นชมอย่างไม่เชื่อสายตาว่าจะพบภาพที่
ประณีตงดงามเช่นนี้ที่จังหวัดอุบลราชธานี

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ งานเฉลิมฉลองอุบลราชธานี ๒๐๐ ปี มีการขยายเวลาการจัดงานเป็น ๕ วันเป็นครั้งแรก โดยจัดกิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาเสริม เช่น วันแรกจะเป็นพิธีเปิดงาน และสมโภชเทียนพรรษา พระราชทาน วันที่สองจัดงานพาแลง การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การประกวดธิดาเทียนพรรษา วันที่สาม การรวมเทียน สาธิตการจัดทำ ด้นเทียนทั้งสองประเภท และประกวดต้นเทียน วันที่สี่พิธีเปิดงาน แห่เทียนพรรษา ประกวดขบวนแห่ ประกาศผลการตัดสินการประกวด ต้นเทียนและขบวนแห่ และพิธีมอบรางวัล วันที่ห้านำต้นเทียนที่ชนะเลิศ และรองชนะเลิศมาตั้งแสดงที่บริเวณทุ่งศรีเมือง เพื่อให้นักท่องเที่ยว และประชาชนได้ชื่นชมความงดงาม สำหรับการถวายเทียนพรรษานั้น มอบให้คุ้มวัดจัดพิธีถวายกันเองในวันเวลาแล้วแต่เห็นสมควร

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในปีกาญจนาภิเษกทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จังหวัดอุบลราชธานีได้มีการยกเลิกการประกวด ขบวนแห่เทียนพรรษา แต่ได้ประสานขอความร่วมมือให้อำเภอต่าง ๆ หรือโรงเรียนต่าง ๆ จัดขบวนแห่ รวมทั้งจัดการแสดงโดยจังหวัดเป็นผู้กำหนดให้ จึงทำให้ผู้ชมได้รับทั้งสาระและความสนุกสนานตื่นตาตื่นใจ นอกจากนั้นแล้ว คณะกรรมการยังได้เพิ่มกิจกรรมการแสดงแสง-สี-เสียง การประกวดธิดาเทียนพรรษา และงานพาแลง ณ บริเวณทุ่งศรีเมือง ซึ่งปรากฏว่าได้รับความสนใจจากประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ เป็นอย่างดี

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ “งานเทียนพรรษา เฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษามหาราช” เนื่องในโอกาสปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมายุ ครบ ๖ รอบ ในอดีตที่ผ่านมางานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ไม่มีการกำหนด ชื่อเรียกแต่เป็นที่รู้จักกันในนาม “งานประเพณี แห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี” เท่านั้น ภายหลังจากที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เข้ามาร่วมจัดงาน จึงได้มีการกำหนดชื่อเรียก เพื่อประชาสัมพันธ์งานให้ยิ่งใหญ่ ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และเป็นที่มาของ เทียนเฉลิมพระเกียรติฯ ที่ทุ่งศรีเมือง ดังนั้น การจัดทำเทียนพรรษาของ บรรดาช่างฝีมือต่างทุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำต้นเทียนเข้าประกวด อย่างสุดฝีมือ เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายด้วยความจงรักภักดี เป็นที่ประทับใจ ในความยิ่งใหญ่อลังการ ซึ่งหาชมที่ไหนไม่ได้อีกนอกจากที่จังหวัดอุบลราชธานี และมีการขยายเวลาการจัดงานเป็น ๑๐ วันเป็นครั้งแรก สำหรับกิจกรรม ภายในงานช่วงกลางคืนนอกจากจะมีกิจกรรมการแสดงแสง-สี-เสียงแล้ว คณะกรรมการ ได้เพิ่มกิจกรรมการแห่เทียนพรรษาช่วงกลางคืน ทำให้ งานประเพณีการแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีมีวิวัฒนาการมา โดยลำดับ และเป็นงานประเพณีที่สร้างชื่อเสียงให้จังหวัดอุบลราชธานี จนเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ “หลอมบุญบูชา ถวายไถ่วมินทร์” เนื่องในโอกาส เฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งในปีนี้ได้ มีการเสนอขอให้ส่งคายนางานประเพณีแห่เทียนพรรษาในเรื่องเกี่ยวกับการ แยกประกวดต้นเทียนตามขนาดใหญ่ เล็ก และกติกาในการให้คะแนน ต้นเทียนใหม่ โดยนายบำเพ็ญ ณ อุบล นายสุวิชัย คุณผล นายประดับ ก้อนแก้ว

นายอุส่าห์ จันทรวจิตร และนายสมคิด สอนอาจ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ณ ห้องโถงมณฑป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (ในการเตรียมงาน สดุดีวีรกรรมเจ้าคำผง) สรุปได้ว่า การทำเทียนพรรษาในปัจจุบันได้มีการทำอย่างใหญ่โตเทอะทะ ล้นเปลืองงบประมาณมาก คຸ່ມวัดที่ไม่เคยได้รับรางวัลเกิดความท้อแท้เบื่อหน่ายไม่ยากเข้าร่วม จึงเห็นควรให้แยกขนาดต้นเทียน ซึ่งปัจจุบันมีการประกวดอยู่ ๒ ประเภท คือ ประเภทติดพิมพ์ และประเภทแกะสลักเป็นขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก โดยขอให้กรรมการตัดสินการประกวดกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน เพื่อลดต้นทุนในการทำต้นเทียนให้น้อยลง วัดที่มีงบประมาณน้อยก็สามารถส่งเข้าประกวดได้ เป็นการประกวดแข่งขันกันแบบกัลยาณมิตร เพื่อความสมัครสมานสามัคคี ไม่ใช่แข่งขันกันจนเกินงาม ประเด็นสำคัญก็คือ ส่วนประกอบบนรถที่ประดิษฐานต้นเทียน เช่น เทวดา นางฟ้า และชาดกต่าง ๆ บดบังต้นเทียนซึ่งเป็นองค์หลักสาเหตุนี้เนื่องจากคณะกรรมการตัดสินการประกวดได้กำหนดหลักเกณฑ์การตัดสินให้มีคติธรรมทางศาสนาปรากฏบนรถที่ประดิษฐานต้นเทียนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปนำไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อเป็นสิริมงคล โดยให้คะแนนในส่วนนี้สูงกว่าต้นเทียน กล่าวคือ คะแนนในส่วนประกอบซึ่งเป็นคติธรรม ๖๐ คะแนน : ต้นเทียน ๔๐ คะแนน ดังนั้น ที่ประชุมคณะกรรมการวางหลักเกณฑ์ได้มีการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การให้คะแนนใหม่เป็นต้นเทียน ๖๐ คะแนน : ส่วนประกอบซึ่งเป็นคติธรรม ๔๐ คะแนน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ “งามล้ำเทียนพรรษา ภูมิปัญญาชาวอุบลฯ”
เนื่องจากเทียนพรรษาได้วิวัฒนาการไปจากภูมิปัญญาดั้งเดิม จนแทบจะจำเค้าโครงแต่โบราณไม่ได้ จึงได้มีการหันกลับมาทบทวนการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาตามภูมิปัญญาของชาวจังหวัดอุบลราชธานี แต่ดั้งเดิม

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ “โรจน์เรือง เมืองศิลป์” เป็นคำย่อมาจาก คำเต็มว่า “อุบลฯ เมืองนักปราชญ์ รุ่งโรจน์ศาสตร์ เรืองรองศิลป์ ถิ่นไทยดี” ด้วยเหตุที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เลือกงานประเพณี แห่งเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี เป็นงานที่โดดเด่นที่สุด ของประเทศไทยในเดือนกรกฎาคม ตามโครงการ “เที่ยวทั่วไทย ไปได้ทุกเดือน” จึงจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวตลอดเดือน โดยมีแนวคิด ในการให้ชาวต่างชาติเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ออกไปทั่วโลก อาทิ เชิญช่างศิลป์นานาชาติประมาณ ๑๕ ประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น มาร่วมแข่งขันแกะสลัก ขี้ผึ้งตามสไตล์งานศิลปะต่างชาติ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาชมงาน ตลอดทั้งเดือนกรกฎาคม

เลิศล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ “สืบศาสตร์ สานศิลป์” เนื่องจากงานประเพณี
แห่เทียนพรรษาเป็นการสืบทอดศาสนา และสืบสานงานศิลปะ ดังคำกล่าวที่ว่า
“เทียนพรรษาคือภูมิศิลปะแห่งศรัทธา” เพื่อความกระชับจึงใช้ชื่อว่า
“สืบศาสตร์ สานศิลป์”

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ “ทวยราษฎร์ไฝ่ธรรม งามล้ำเทียนพรรษา
เทิดไท้ ๗๒ พรรษา มหาราชินี” เนื่องในวโรกาสปีมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
พระแม่-แม่พระของแผ่นดิน ชาวเมืองอุบลจึงได้จัดงานประเพณี
แห่เทียนพรรษากันอย่างยิ่งใหญ่อีกปีหนึ่ง ในปีนี้มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ได้จัดเสนาเรื่อง “เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี : อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต”
ณ ห้องประชุมมิตรไมตรี ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่
๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงาน
ประเพณีแห่เทียนพรรษาโดยมีสาระสำคัญ ๕ ประการ สรุปได้ว่า

๑. ส่งเสริมการทำเทียนโบราณให้แพร่หลาย เพื่อลดค่าใช้จ่าย
และเพิ่มการประกวดเทียนพรรษาออกเป็น ๓ ประเภท

๒. จัดให้มีขบวนแห่เทียนโบราณต้นแบบ เพื่อคำนึงถึงแก่นแท้
ของประเพณี

๓. จัดขบวนอัญเชิญเครื่องยศเจ้าเมืองตามประเพณีโบราณ
เพื่อความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษที่ต่อสู้เพื่อกู้แผ่นดิน และเป็นการถวายเป็น
ความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรี

๔. การใช้ดนตรีพื้นเมือง เช่น แคน ซุง โปงลาง บรรเลง
ในพิธีเปิดเป็นการถูกต้องเหมาะสมกับอารมณ์ผู้ชม ผู้ฟัง ที่ต้องการ
บรรยากาศความเป็นพื้นบ้านพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่น ไปท้องถิ่นใดก็ใคร่ฟัง
ดนตรีท้องถิ่นนั้น

๕. การใช้ดนตรีไทยปี่พาทย์ประโคมในขบวนแห่เทียน
พระราชทานเพื่อสุนทรีย์ภาพคุณค่าความไพเราะ เหมาะกับศิลป
วัฒนธรรมไทย จินตนาการย้อนอดีตไทยแท้แต่โบราณ แทนการใช้
วงโยธวาทิต ซึ่งเหมาะสมกับการสวนสนาม หรือการกีฬาโดยเฉพาะ
เช่นทุกปีที่ผ่านมา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ “๖๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เที่ยนพรรษา เทิดราชัน” เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ นับเป็นการครองราชสมบัติยาวนานที่สุดในประเทศไทย ซึ่งในศุภวาระมหามงคลนี้ เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดี และความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกรปวงชนชาวไทย ในปีนี้คณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษา ระบุให้นำผลงานแกะสลักประติมากรรมเทียนนานาชาติเข้าร่วมในขบวนแห่เทียนพรรษาด้วย

ศิลปะล้ำเลิศด้วย เทียนพรรษาเมืองอุบล

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ “อู่เชียงเมืองธรรม เลิศล้ำเทียนพรรษา ปางประชาพอเพียง” เนื่องในโอกาสปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา คำว่า “เมืองธรรม” นายสุวิซ คุณผล ได้อธิบายความหมายไว้ ๓ ประการ ได้แก่

๑. พุทธธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาที่บรรดาพุทธศาสนิกชน น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อความอยู่ดีมีสุข

๒. อารยธรรม จังหวัดอุบลราชธานีเป็นอู่อารยวัฒนธรรม อุดมอริยทรัพย์ อริยสงฆ์ รุ่งโรจน์ศาสตร์ เรืองรองศิลป์ ถิ่นไทยดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติของเมืองนักปราชญ์

๓. ธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชทานนามว่า “อุบลราชธานีศรีวนาลัย” คำว่า “ศรีวนาลัย” หมายถึง ดงอู่ผึ้ง เมื่อครั้งก่อตั้งสร้างเมือง ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ โดยทั่วไป มีอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง และสามเหลี่ยมมรกตเขียวขงุ่มที่เลื่องชื่อ อุบลราชธานีจึงเป็น “ธานีแห่งราชะ ศรีสง่าแห่งไพรพฤกษ์” (ธิดา สาระยา, ๒๕๓๖)

ดังนั้น เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี จึงมีความเลิศล้ำ เลอค่า มาโดยลำดับนับ ๑๐๐ ปี ด้วยเหตุผลสำคัญ ๖ ประการ คือ

๑. จังหวัดอุบลราชธานีเป็นเมืองพุทธศาสนาที่มีวัดมากที่สุดในประเทศไทย มีพระสงฆ์ชั้นสมเด็จถึง ๔ องค์ คือ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติส โส อ้วน) สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมโร) สมเด็จพระมหา มุนีวงศ์ (สนั่น จันทปฺปโชโต) และสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร)^๒ มีพระอริยสงฆ์ที่มีชื่อเสียงทั้งในสายคันถธุระ อาทิ พระอริยวงศาคตญาณ (ลุ่ม)

๒ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร) เกิดเมื่อพ.ศ. ๒๔๖๐ ที่บ้านบ่อชะเงง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ)

ท่านพนฺธุโล (ดี) ท่านเทวธมฺม (ม้า) พระอริยกวี (อ่อน) พระครู วิโรจนรัตน์โบล (บุญอด นนฺโต) พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) และสายวิปัสสนากรรมฐาน อาทิ พระอาจารย์สีทา ชยเลโน พระอาจารย์เสาร์ กนตสีโล พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ พระอาจารย์สิงห์ ขนตยาคโม พระอาจารย์ขาว อนาลโย พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นต้น

๒. ชาวจังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้มีความเป็นกุลศ ใฝ่ธรรม มีความเชื่อว่า การถวายเทียนพรรษาเป็นผลให้บังเกิดปัญญาเฉียบแหลม มีความเฉลียวฉลาด สม่กับเป็นพลเมืองเมืองนักปราชญ์

๓. จังหวัดอุบลราชธานี มีดงอู่ผึ้งซึ่งเป็นสถานที่ ที่มีทรัพยากร สำคัญในการทำเทียนพรรษา นั่นก็คือ รวงผึ้งอันอุดมสมบูรณ์ มาจนปัจจุบัน สำนักพระราชวังได้นำขี้ผึ้งจากจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อไปใช้ในการ จัดทำเทียนพระราชทาน เพราะที่อุทยานแห่งชาติ ภูจองนายอย ซึ่ง อยู่ติดกับพรมแดนประเทศไทย ลาว และเขมร เป็นดงอู่ผึ้งแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี

๔. ชาวจังหวัดอุบลราชธานี ให้ความใส่ใจ และพิถีพิถันในการถวาย สิ่งใด ๆ แต่พระรัตนตรัย จะต้องสวยสดงดงามเป็นพิเศษ เพราะถือว่ เป็นการขัดเกลาจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส จะได้ดงามทั้งร่างกาย และจิตใจ ดังพญา (สุภาสิต) ได้กล่าวไว้ว่า “แนวไคถวย (ถวย) เจ้าหัว ต้องให้งาม เขาไล้ไค้งามนำเฝิน” แปลความหมายได้ว่า สิ่งใด ๆ ที่นำถวายให้ พระสงฆ์ ต้องเป็นสิ่งที่งามที่สุด เราจะได้งามทั้งกายและใจ บรรพชน ได้อบรมสั่งสอนเรื่องนี้มาแต่อดีตกาล ลูกหลานสืบสานจนเป็น ธรรมเนียมต่อมาจนถึงปัจจุบัน

๕. จังหวัดอุบลราชธานีมีสกุลช่างทุกสาขาวิชาช่างศิลปะ จึงสามารถรังสรรค์ผลงานออกมาได้อย่างวิจิตรบรรจงตามจินตนาการ เพื่อสนองเจตนาและสอดคล้องกับความเชื่อของบรรพชน ตามข้อ ๔

๖. ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี มีเจตนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา บูชาพระรัตนตรัย ตามเป้าหมายดั้งเดิม อีกประการหนึ่งเป็นการถวายเป็นพุทธบูชาพระมหากษัตริย์ในวโรกาสพระราชพิธีสำคัญแต่ละปีโดยลำดับตลอดมา ชาวจังหวัดอุบลราชธานีได้น้อมเกล้าฯ ถวายความจงรักภักดีโดยทั่วกัน

เนื่องจากประเพณีแห่เทียนพรรษาเกิดจาก “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” สืบสานเป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ก่อให้เกิด “ภูมิพลเมือง” สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาคมเป็นปึกแผ่นมั่นคง แก้ไขปัญหาสำคัญของชาติได้โดยการร่วมเป็น “ภูมิพลแผ่นดิน”

ดังนั้นประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานีจึงเกิดทุน ๓ สถาบันสำคัญสูงสุด คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดำรงจรรยาสืบต่อกัน

*หลอมใจทำเทียนพรรษา น้อมบูชาพระรัตนตรัย
ศรัทธาธรรมนำชาติไทย ถวายให้มหाराชน*

ชาวจังหวัดอุบลราชธานี ต้องนึกคิดไว้ตลอดเวลาว่า ประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นทุนทางสังคม ที่บรรพบุรุษสั่งสมนับร้อยปี มีจิตวิญญาณ และเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี การนำงานประเพณีแห่เทียนพรรษาสู่สากล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นต้องยึดมั่นแก่นแท้ของเทียนพรรษาเป็นสิ่งสำคัญ แล้วผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมให้กลมกลืนกันอย่างลงตัว ไม่ขัดเขินในลักษณะอนุรักษของเดิมก่อนส่งเสริมของใหม่ จึงเป็นหน้าที่ของลูกหลานชาวเมืองอุบลที่ต้องอนุรักษ์ และสืบสานให้ประเพณีแห่เทียนพรรษายืนยงคงอยู่คู่จังหวัดอุบลราชธานีตลอดไป

๓.๒ ประเภทของต้นเทียน

ประเภทของต้นเทียนที่จัดประกวดในงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) ประเภทมัดรวมติดลาย
- ๒) ประเภทติดพิมพ์
- ๓) ประเภทแกะสลัก

๓.๒.๑ ต้นเทียนประเภทมัดรวมติดลาย

เทียนประเภทมัดรวมติดลาย เป็นเทียนที่มีมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นต้นแบบของเทียนทุกประเภท เทียนมัดรวมติดลาย มีลักษณะเหมือนเทียนพุ่ม แต่ได้ประดิษฐ์ประดอยตกแต่งด้วยสีของแท่งเทียนที่มีสีเหลือง ขาว ขนาดสั้น ยาว ปานกลาง จากนั้นนำเชือกปอ หรือกระดาษสีต่าง ๆ มาพันหรือตัดให้เป็นลวดลายประดับตกแต่งให้เกิดความสวยงามแปลกตา เทียนมัดรวมติดลายมีขั้นตอน และวิธีการจัดเตรียมไม่ยุ่งยากเหมือนเทียนประเภทอื่น ๆ ปัจจุบันได้มีการนำเทียนประเภทนี้เข้าร่วมประกวดในงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี

วัสดุอุปกรณ์

๑. เทียนแท่งสีขาว หรือเหลือง
๒. ลำต้นหมาก ปล้องไม้ไผ่ หรือแกนไม้ ปัจจุบันใช้ท่อพลาสติก PVC หรือท่อซีเมนต์ หรือท่อกระดาศ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ ๑๐ เซนติเมตร หรือตามการออกแบบของช่างทำเทียน เพื่อทำเป็นแกนหรือยอด
๓. เชือกปอ
๔. วัสดุที่ใช้สำหรับตกแต่งตามการออกแบบของช่างทำเทียน ได้แก่ กระดาศสีต่าง ๆ เช่น กระดาศดงโก (กระดาศเงิน กระดาศทอง) หรือกระดาศแก้ว เป็นต้น รวมทั้งดอกผึ้ง และใบตอง

ขั้นตอนการทำเทียนมัตรวมติดลาย

๑. ตั้งแกน และฐานตามแบบที่ร่างไว้
๒. นำแท่งเทียนมาเรียงรอบแกนและฐาน ใช้เชือกหรือฝ้ายมัดรอบเพื่อยึดแท่งเทียนไว้ด้วยกัน เพื่อป้องกันมิให้เทียนที่เรียงไว้นั้นหลุด ช่วงรอยต่อของเทียนใช้กระดาศสี หรือวัสดุตกแต่งอื่น ๆ เช่น กระดาศสี ใบตอง เชือกปอ ตามที่ออกแบบไว้ตกแต่งปิดรอยต่อของแท่งเทียนแต่ละชั้น จากนั้นทำการตกแต่งฐานโดยรอบให้สวยงาม

เทียนมัตรวมติดลาย

๓.๒.๒ ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์มีการจัดทำมาเป็นเวลานานแล้ว และยังอยู่ในความนิยมของประชาชนเป็นอย่างมาก เป็นต้นเทียนที่มีขั้นตอนและลวดลายละเอียดอ่อน ต้องใช้คนจำนวนมากในการจัดทำ อีกทั้งขี้ผึ้งที่ใช้ในการทำดอกผึ้ง (ลายเทียน) ก็ต้องใช้ขี้ผึ้งแท้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนต้นเทียนนั้นแต่เดิมใช้ขี้ผึ้งถ้วย (ขี้ผึ้งน้ำมัน) ผสมกับขี้ผึ้งแท้หล่อลำต้น แต่ในปัจจุบันบางคุ้มวัดจะใช้เชือกพันรอบแกนเหล็ก เทรอบด้วย ปูนปลาสเตอร์ ตกแต่งให้กลมแล้วทาสีพลาสติค หรือใช้ไม้อัด ทำเป็นเหลี่ยม อาจเป็นรูปทรงแหลี่ยม แปดเหลี่ยม หรือเหลี่ยมย่อมุม ตามแต่ความต้องการ แทนการหล่อให้กลมเพียงอย่างเดียว นายสมคิด สอนอาจ ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรมการติดพิมพ์เทียนพรรษา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทำลำต้นเทียนเพื่อใช้สำหรับติดพิมพ์ว่า อาจมีรูปแบบการจัดทำได้หลายรูปแบบตามความคิดของช่างทำต้นเทียน ขึ้นอยู่กับว่าต้องการนำเสนอเรื่องราวในด้านใดของพระพุทธศาสนา ซึ่งในอดีตนั้นยังคงยึดถือว่าต้นเทียนต้องมีลักษณะกลมเท่านั้น ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปทรงของต้นเทียนโดยอิงแนวคิดจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเกณฑ์ เช่น สี่เหลี่ยมมาจากอริยสัจ ๔ ประการ หกเหลี่ยมมาจาก อปายมุข หรือแปดเหลี่ยมมาจาก มรรค ๘ สำหรับต้นเทียนพรรษาในปี ๒๕๕๐ ที่นายสมคิด สอนอาจ ได้ออกแบบไว้ ขณะนี้มีแนวความคิดที่จะทำเป็นเก้าเหลี่ยมเพื่อถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) เนื่องในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา นับเป็นการสร้างสรรค์งานเทียนอีกประการหนึ่ง ด้วยเช่นกัน

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

เทียนติดพิมพ์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘

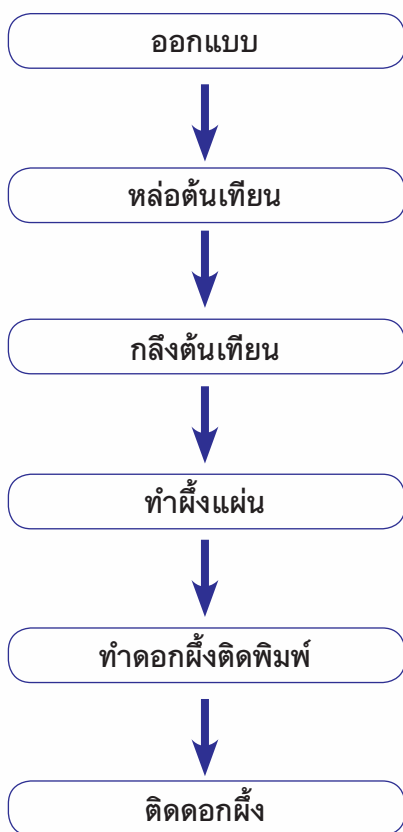
เลิศล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

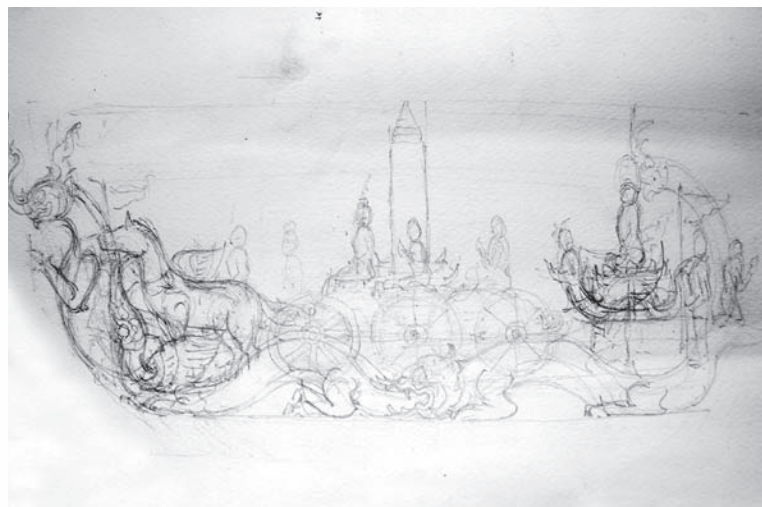
เพื่อประโยชน์สำหรับอนุชนรุ่นหลังที่จะได้ศึกษาและอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรม นายประดับ ก้อนแก้ว และนายสมคิด สอนอาจ ผู้สั่งสมภูมิความรู้และประสบการณ์ในการทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ขั้นตอนการทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

การออกแบบต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

โดยการร่างแบบที่จะจัดทำลงบนกระดาษแล้วนำดอกผึ้งไปติดตามโครงสร้างของต้นเทียนที่ได้จัดทำขึ้นตามแบบโดยช่างเทียนจะเป็นผู้กำหนดว่าดอกผึ้งลายใดจะใช้กับส่วนใดของต้นเทียน

การออกแบบต้นเทียนพรรษาโดย นายสมคิด สอนอาจ

การทำดอกผึ้งติดพิมพ์

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ มีส่วนประกอบที่เป็นส่วนประดับและตกแต่งที่สำคัญคือ ดอกผึ้งติดพิมพ์ ความสวยงามของต้นเทียนประเภทติดพิมพ์นี้ ในการประกวดการให้คะแนนขึ้นอยู่กับความงาม ความประณีตของดอกผึ้งติดพิมพ์เป็นอย่างมาก การทำดอกผึ้งติดพิมพ์เป็นงานที่ละเอียดอ่อน และเป็นงานที่ทำได้ยากกว่างานส่วนอื่น ๆ ทั้งต้องอาศัยช่างผู้ชำนาญ และต้องมีลูกมือช่วยประมาณ ๑๐ - ๒๐ คน

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำดอกผึ้งติดพิมพ์

วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำดอกผึ้งติดพิมพ์ ประกอบด้วย

๑) แม่พิมพ์หินและไม้ สำหรับการทำดอกผึ้ง หรือทำดอกลาย
ประดับตามลำต้นของเทียนประเภทติดพิมพ์ แม่พิมพ์หินที่ใช้มักทำมาจาก
หินอ่อนหรือหินสบู่ หรือหินลัมบิตโกน ซึ่งหินชนิดนี้ส่วนใหญ่จะนำมาจาก
จังหวัดทางภาคกลาง เช่น นครนายก สระบุรี (ประดับ ก้อนแก้ว, ๒๕๓๑
: สัมภาษณ์) เป็นต้น นอกจากหินอ่อนแล้ว บางครั้งอาจใช้ปูนซิเมนต์หรือ
ปูนปลาสเตอร์มาทำแบบพิมพ์ดอกผึ้ง แต่แม่พิมพ์ทั้งสองประเภทนี้
ไม่ได้รับความนิยม เพราะนอกจากจะไม่ทนทานแล้ว ยังให้ลวดลาย
ของดอกผึ้งที่ไม่คมชัดและสีกร่อนได้ง่าย ส่วนแม่พิมพ์ที่ทำจากไม้
ในยุคแรก นิยมใช้ไม้ที่มีอยู่ตามท้องถิ่น เช่น ไม้เขวา ซึ่งเป็นไม้ที่มี
เนื้อละเอียดสีขาวนวล สามารถใช้ทำงานช่างตั้งโชว์แทนงานช่างจริงได้
และเป็นไม้ที่มีอยู่ตามท้องถิ่นทั่วไปของภาคอีสาน นอกจากไม้เขวา
แล้วยังใช้ไม้ฝรั่ง ไม้มะตูม ไม้ส้มโอแทนก็ได้ ระยะเวลาหลังนิยมใช้ไม้สัก
เพราะมีเนื้ออ่อนนุ่มทำเป็นลวดลายได้ดีและหาซื้อได้ง่าย แต่ความนิยม
ค่อย ๆ หายไปในที่สุด เพราะการพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์จากไม้เหล่านี้
ให้ลวดลายไม่คมชัดเท่าแม่พิมพ์จากหินอ่อน ซึ่งเป็นหินอ่อนก้อนเล็ก
หาซื้อได้จากร้านขายอุปกรณ์การก่อสร้างหรือร้านขายเครื่องไทยทาน
โดยจะมีขนาดกว้างประมาณ ๒ - ๓ นิ้ว ความยาวประมาณ ๕ นิ้ว
หรือขนาดเดียวกันกับหินลัมบิตโกน หรือจะใช้ขนาดยาวกว่ากันก็ได้

๒) ขี้ผึ้งแท้ ปริมาณเล็กน้อยแล้วแต่ขนาดของต้นเทียน
ถ้าเป็นต้นเทียนขนาดใหญ่ ปริมาณของขี้ผึ้งชนิดดีที่นำมาทำดอกผึ้งจะ
ต้องใช้ประมาณ ๕๐ - ๖๐ กิโลกรัม ส่วนต้นเทียนขนาดเล็กจะต้องใช้
ขี้ผึ้งแท้อย่างน้อย ๒๕ กิโลกรัม

- ๓) อุปกรณ์อื่น ๆ ได้แก่
- (๑) เตารึ้งโล่
 - (๒) ชามอ่างขนาดใหญ่ ๒ ใบ ขนาดกลาง ๔ ใบ
ขนาดเล็ก ๔ ใบ
 - (๓) ถ่านไม้ ๓ - ๕ กระสอบ
 - (๔) ผ้ากรอง (ผ้าขาวบาง หรือผ้ามุ้ง) ขนาดความ
กว้าง ๙๐ เซนติเมตร ยาว ๒ เมตรมาเย็บใส่
ขอบเหล็กเส้นขนาดเล็ก ใช้เป็นตะแกรงกรอง
ขี้ผึ้ง
 - (๕) กระบวย หรือขันพลาสติกทนความร้อน
 - (๖) มีดโต้และขวาน
 - (๗) ช้อนลึงกะสี หรือช้อนโลหะ
 - (๘) ผ้าเช็ดมือ
 - (๙) ขวดแก้วที่มีลักษณะกลม
 - (๑๐) ถาดลึงกะสีเคลือบหรือภาชนะอื่นที่คล้ายกัน ควร
เป็นถาดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ - ๔๐ เซนติเมตร
จำนวน ๑๐ ถึง ๒๐ ใบ
 - (๑๑) แผ่นกระຈກใส กว้าง ๖ นิ้ว ยาว ๑๐ นิ้ว จำนวน
๑๐ แผ่น
 - (๑๒) น้ำมันพืชชนิดขวดใหญ่ ๑ ขวด
 - (๑๓) ใบมีดตัดดอกผึ้ง ใบมีดชนิดนี้ช่างได้ดัดแปลงจาก
ซี่ลวดวงล้อรถจักรยานสามล้อ หรือซี่ลวดล้อ
รถจักรยานยนต์ จำนวน ๒๐ ซี่ ซี่หนึ่ง ๆ นำมา
ตัดเป็น ๒ ท่อน ปลายด้านหนึ่งของแต่ละท่อน
ใช้ค้อนเหล็กทุบให้แบน ใช้ตะไบถูให้คมทั้งสองด้าน
มีปลายเรียวแหลมเหมือนดอกใบข้าว
 - (๑๔) สบู่ ผงซักฟอก หรือน้ำยาล้างจาน
 - (๑๕) น้ำสะอาดมีความจำเป็นต้องใช้ทุกโอกาส
 - (๑๖) เลือสำหรับนั่งทำงานพิมพ์ดอกผึ้ง จะใช้โต๊ะ
พร้อมเก้าอี้แทนก็ได้
 - (๑๗) ไฟจากตะเกียง หรือไฟฟ้า

วิธีทำดอกฝั้งติดพิมพ์

วิธีทำดอกฝั้งติดพิมพ์มีขั้นตอนที่สำคัญ ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) นำวัสดุที่จะใช้แกะลวดลาย คือ แท่งหินอ่อน หรือ แท่งปูนซีเมนต์ หรือแท่งปูนพลาสติก หรือท่อนไม้ฝรั่ง มาแกะสลักแบบร่องลึก เป็นลวดลายต่าง ๆ ตามต้องการ วัสดุที่ใช้แกะลวดลายนี้อาจใช้แกะได้ทั้ง ๒ หน้า และหน้าหนึ่ง ๆ อาจแกะได้หลายลวดลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของลวดลายและขนาดความยาวของวัสดุที่ใช้ทำแม่พิมพ์ ส่วนจะแกะเป็นลวดลายอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของช่างเป็นสำคัญ นั่นก็หมายความว่า ช่างจะต้องเป็นผู้ออกแบบลวดลายต่าง ๆ โดยวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าลวดลายใดจะใช้ติดส่วนใดของต้นเทียน

๒) นำขี้ผึ้งแท้มาลับให้เป็นก้อนเล็ก ๆ เพื่อให้ต้มละลายได้เร็ว นำขี้ผึ้งที่ลပ်แล้วใส่ลงในชามอ่างขนาดใหญ่ที่เตรียมไว้ ใส่ น้ำาลงไปประมาณ ๑ - ๒ ชั้น เวลาต้มขี้ผึ้งจะได้ไม่ไหม้และจะได้ขี้ผึ้งที่สะอาด คอยดูแลและหมั่นคน เพื่อให้เทียนหลอมละลายอย่างรวดเร็ว สีของเทียนจะผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน นับเป็นวิธีที่สะดวกรวดเร็ว และยังเป็นการคัดกรองเศษสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ออกจากขี้ผึ้งได้อีกประการหนึ่ง หรืออาจใช้วิธีการต้มโดยใช้ภาชนะ ๒ ชั้นก็ได้ กล่าวคือ ใช้ชามอ่างขนาดกลางใส่ขี้ผึ้งแท้ แล้วไปวางลงในชามอ่างขนาดใหญ่ที่ใส่น้ำไว้ ยกชามอ่างขนาดใหญ่ซึ่งมีชามอ่างขนาดกลางอยู่ข้างในขึ้นตั้งบนเตาไฟ ที่ต้องทำเช่นนี้เพื่อไม่ให้ชามอ่างไหม้ น้ำร้อนจากชามอ่างขนาดใหญ่จะทำให้ขี้ผึ้งในชามอ่างขนาดกลางละลาย

๓) เมื่อขี้ผึ้งละลายดีแล้วให้ยกกลง ใช้กระบวยตักกรองขี้ผึ้งลงในชามอ่างขนาดเล็กโดยใส่น้ำเล็กน้อย ขี้ผึ้งจะถูกกรองอีกครั้งด้วยน้ำที่อยู่ในชามอ่าง ฟันละอองที่หลงเหลือปะปนมาจะตกตะกอนลงในน้ำ

นอกจากนั้น น้ำยังช่วยปรับระดับความร้อนได้อีกด้วย หรือในกรณีที่ต้มขี้ผึ้งโดยใช้ภาชนะ ๒ ชั้น เมื่อขี้ผึ้งในชามอ่างขนาดกลางละลายดีแล้วยกชามอ่างขนาดกลางลง แล้วเทขี้ผึ้งที่ละลายแล้ว ลงไปในชามอ่างขนาดเล็ก ซึ่งมีผ้ากรองครอบอยู่ที่ปาก ขี้ผึ้งในชามอ่างขนาดกลางจะต้องเทลงไปในชามอ่างขนาดเล็กหลายใบ จะทำให้ขี้ผึ้งคลายความร้อนได้เร็ว เหตุที่ต้องใช้ผ้ากรองก็เพราะว่า แม้จะเป็นขี้ผึ้งคุณภาพดีแต่เวลาต้มแล้วจะมีตะกอน จะต้องกรองเอาตะกอนออกเสียก่อน เพื่อให้ได้ขี้ผึ้งคุณภาพดีและขี้ผึ้งบริสุทธิ์จริง ๆ

แม่พิมพ์ลายดอกฝั้ง

การกรองขี้ผึ้ง

๒) ทิ้งขี้ผึ้งที่กรองแล้วและอยู่ในชามอ่างขนาดเล็กไว้ประมาณ ๓๐ - ๔๕ นาที ขี้ผึ้งจะเริ่มแข็งตัว เมื่อแข็งตัวพอสมควร ซึ่งสังเกตได้จากมีสีขาวที่ผิวหน้า จึงจะนำไปใช้งานได้

๓) จัดเตรียมอุปกรณ์ในการพิมพ์ไว้ให้พร้อม ได้แก่

- ๓.๑ แม่พิมพ์ลวดลายต่าง ๆ
- ๓.๒ ถาดลึงกะสีเคลือบ ใส่น้ำลงไปในถาดพอประมาณ ควรแยกถาดแยกลายเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้งาน
- ๓.๓ ช้อน
- ๓.๔ ชันใส่น้ำผงซักฟอก หรือน้ำสบู่
- ๓.๕ ขวดแก้วทรงกลม
- ๓.๖ แผ่นไม้หนา ๆ และแบนราบขนาดยาวไม่เกินเส้นผ่าศูนย์กลางของถาด

๔) นำแม่พิมพ์แช่น้ำให้อิ่มตัว วางแบบพิมพ์ที่ต้องการพิมพ์ดอกผึ้งลงบนแผ่นไม้หนา เพื่อป้องกันไม่ไห้แม่พิมพ์เลื่อนไปมา ใช้ช้อนขูดผิวหน้าขี้ผึ้งโดยเริ่มจากขอบนอกเข้าไปหาข้างในทีละน้อย ขูดให้ได้ขนาดเท่าไข่ไก่ นวดเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน วกน้ำที่ละลายผงซักฟอกหรือผงสบู่หยอดลงไปแบบพิมพ์ และลูบขวดแก้วด้วยน้ำ นำขี้ผึ้งที่นวดแล้ววางและกดลงในลายดอกของแบบพิมพ์ ใช้ขวดคลึงไปมาบนเนื้อขี้ผึ้งตรงลายของแบบพิมพ์ จนแน่ใจว่าเนื้อขี้ผึ้งแทรกเข้าไปทุกเส้นลายของแบบพิมพ์ คลึงจนผิวหน้าของขี้ผึ้งแบนราบ นำดอกผึ้งที่แกะออกมาได้ขึ้นมาวางในถาดซึ่งเตรียมไว้แล้ว ถาด ๑ ใบสำหรับใส่ดอกผึ้ง ๑ ลายไม่ควรปะปนกัน ปริมาณของขี้ผึ้งที่ใช้พิมพ์ดอกผึ้งตามขนาดของลายควรกะให้พอดี ไม่มากจนล้นแบบพิมพ์ หรือน้อยจนไม่สามารถพิมพ์ให้เต็มลายได้

การพิมพ์ลายดอกผึ้ง

การพิมพ์ลายดอกผึ้ง

๕) ขั้นสุดท้ายของการพิมพ์ดอกผึ้ง คือ การตัดดอกผึ้ง ทั้งนี้ เพราะเมื่อกดขี้ผึ้งลงไปแบบพิมพ์ จะมีขี้ผึ้งส่วนเกินทะลักออกไปอยู่ตามขอบของแบบพิมพ์ ซึ่งจำเป็นจะต้องตัดออก วิธีตัดดอกผึ้ง คือนำดอกผึ้งที่ทำการพิมพ์แล้วไปวางบนกระจกใส ใช้มีดตัดลายตามแบบ ควรจุ่มปลายมีดด้วยน้ำมันพืชเล็กน้อย จะทำให้ตัดง่ายขึ้น ขี้ผึ้งไม่ติดปลายมีด และมีดที่ใช้ตัดดอกผึ้งต้องคมอยู่เสมอ เศษของขี้ผึ้งที่ตัดออกจะเก็บไว้เพื่อนำไปหลอมละลายใหม่เพื่อใช้ทำดอกผึ้งสำหรับใช้งานซ่อมแซมต่อไป

การตัดลายดอกผึ้ง

การตัดลายดอกผึ้ง

ดอกผึ้ง

ทั้งนี้ ได้มีข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งของการใช้น้ำสบู หรือน้ำละลายผงซักฟอกเป็นตัวช่วยมิให้ดอกผึ้งติดแม่พิมพ์ แต่ใน ขณะเดียวกัน น้ำผงซักฟอก หรือน้ำสบู่ ก็เป็นตัวทำให้แม่พิมพ์ที่เป็น หินลับมีดโกนสึกได้เช่นกัน จึงต้องมีการแต่งลวดลาย หรือแต่งแม่พิมพ์ อยู่เป็นประจำทุกปี หากไม่เช่นนั้นแล้วลวดลายบนดอกผึ้งที่พิมพ์ ก็จะไม่ คมชัดสวยงาม (สมคิด สอนอาจ, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

ช่างพิมพ์และช่างตัดดอกผึ้ง

ช่างพิมพ์ดอกผึ้ง ส่วนมากมักจะเป็นช่างผู้มีประสบการณ์และ มีความชำนาญ เพราะงานพิมพ์ดอกผึ้งเป็นงานที่ละเอียดอ่อน เป็นการผลิตงานจำนวนหลายร้อยหลายพันชิ้น โดยใช้ฝีมือของคน ไม่ได้ใช้เครื่องจักร การพิมพ์ดอกผึ้งให้สวยงาม บางครั้งดูจะเป็นงานที่ น่าเบื่อ ดังนั้นช่างจึงต้องเป็นผู้มีใจรักในงาน

ส่วนช่างตัดดอกผึ้ง อาจแบ่งตามฝีมือได้เป็น ๓ ระดับ คือ

๑) ระดับงานง่าย เป็นช่างที่ตัดดอกง่าย ๆ เช่น ดอกสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม ได้แก่ ลายกระจังตาอ้อย ลายประจำยาม ลายรักร้อย ที่ไม่ต้องฉลุลวดลายและไม่ต้องควักเนื้อขี้ผึ้งที่อยู่ในดอกผึ้งออก

๒) ระดับงานปานกลาง เป็นช่างที่ตัดลายยากขึ้น เช่น ลายใบเทศ ลายเทพพนม ฯลฯ

๓) ระดับงานยาก เป็นช่างฝีมือ เคยตัดดอกผึ้งจนมีความชำนาญ ถนัดตัดดอกที่มีลายซับซ้อน สามารถฉลุลายตรงกลาง และควักเนื้อ ขี้ผึ้งออกได้ หรือตัดแปลงลวดลายของดอกผึ้งได้ ช่างระดับนี้สามารถ ตัดดอกผึ้งที่เป็นลายกนกก้านขด กนกเปลว หรือลายใบเทศที่ซับซ้อนได้ ช่างส่วนมากที่ทำงานตัดดอกผึ้ง มักทำด้วยความสมัครใจ คือเป็นช่างอาสา และอยากแสดงฝีมือ โดยที่ในใจเชื่อว่า การช่วยทำเทียนพรรษาจะทำให้ได้บุญ

ช่างตัดดอกผึ้งสำหรับต้นเทียนต้นหนึ่ง ๆ จำเป็นจะต้องใช้ประมาณ ๑๐ คน และช่วยกันทำงานประมาณ ๓๐ - ๔๐ วัน ช่างเหล่านี้ต้องทำงานตลอดเวลา มีการประสานงานกัน และประสานงานกับช่างติดดอกด้วย เพราะช่างติดดอก จะกำหนดว่าให้ช่างพิมพ์ พิมพ์ดอกอะไร จำนวนมากน้อยเท่าใด ช่างตัด ต้องตัดดอกอะไร จำนวนเท่าใด โดยปกติช่างพิมพ์จะใช้อย่างน้อย ๒ คน ส่วนช่างตัดดอกมีจำนวนมากเท่าใดก็ยิ่งดี ช่างตัดดอกเหล่านี้ไม่ค่อยคิดค่าแรง เพียงแต่ช่างใหญ่ผู้ทำต้นเทียนเลี้ยงอาหารก็พอ ส่วนจะมีการให้รางวัลหรือไม่ อยู่ในดุลพินิจของช่างทำต้นเทียน แต่โดยปกติแล้ว ถ้าต้นเทียนชนะ การประกวดและได้รับรางวัล ช่างผู้ทำต้นเทียนมักจะตรวรางวัลให้ช่างอาสา เหล่านี้เพื่อเป็นสินน้ำใจ

การตัดลายดอกผึ้ง

ในการตัดดอกผึ้ง ขี้ผึ้งที่เหลือเศษจากการตัดจะทิ้งไม่ได้ เพราะเป็นขี้ผึ้งคุณภาพดี มีราคาแพง ดังนั้นจึงมักนำขี้ผึ้งที่เหลือเศษไปต้มใหม่เพื่อพิมพ์และตัดดอกต่อไปอีก จนได้ดอกผึ้งที่มีลวดลายต่าง ๆ และจำนวนตามต้องการ วัฏจักรของการใช้ขี้ผึ้ง คือ ต้ม พิมพ์ ตัด และติด

ในส่วนของขั้นตอนนี้ เคยมีการคิดเหมือนกันว่า ควรหาวิธีการผลิตดอกผึ้งที่รวดเร็วและใช้แรงงานคนให้น้อยลงกว่านี้ โดยการใช้เครื่องจักรในการผลิตดอกผึ้ง หรือ ใช้วิธีการปั๊ม แต่ด้วยความที่ช่างทำเทียนแต่ละคนจะมีการคิดลวดลายในการติดพิมพ์ในแต่ละปีไม่ซ้ำรูปแบบ และลวดลายที่ใช้ก็เป็นลวดลายที่เหมาะสมกับงานเทียนแต่ละต้นแต่ละปีไป จึงไม่เหมาะหากจะใช้เครื่องจักรในการทำดอกผึ้ง หรืออีกประการหนึ่ง การใช้กำลังคนร่วมกันทำถือเป็นเรื่องของความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน เป็นการร่วมแรงร่วมใจ และแสดงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ซึ่งเชื่อว่าการถวายเทียน หรือการมีส่วนร่วมในการจัดทำเทียนในโอกาสวันเข้าพรรษานั้นจะทำให้ได้บุญได้กุศลทั้งแก่ตนเองและครอบครัว จึงได้มาร่วมกันทำในเวลารว่าง หรือหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจประจำวันของแต่ละคน ที่ได้มาร่วมแรงร่วมใจกันปีละครั้งก่อนงานวันเข้าพรรษา (สมคิด สอนอาจ, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

การติดดอกผึ้ง

ดอกผึ้งที่ตัดเรียบร้อยแล้ว จะใช้ติดตามฐาน ลำต้น ยอดของต้นเทียนและส่วนประกอบอื่น ๆ ของต้นเทียน ส่วนการจะติดดอกผึ้งที่มีลวดลายใดลงที่ส่วนใดนั้น ช่างผู้ทำต้นเทียนจะเป็นผู้ออกแบบ ซึ่งเมื่อออกแบบจนพิมพ์และตัดดอกแล้ว ช่างมักจะนำดอกผึ้งลายต่าง ๆ มาจัดไว้ในถาดแยกเป็นแต่ละลาย เพื่อความสะดวกแก่การนำไปใช้

การติดดอกผึ้ง นอกจากเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ความอดทนแล้ว ยังเป็นงานที่ต้องทำเป็นความลับ ให้รู้กันได้เฉพาะช่างทำต้นเทียน ช่างพิมพ์ ช่างตัด และช่างติดดอกเท่านั้น จะแพร่พรายให้บุคคลภายนอกรู้ไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะการทำต้นเทียนมีจุดประสงค์ที่จะนำไปประกวดต้องแข่งขันกันในเรื่องความสวยงามและความวิจิตรพิสดาร ดังนั้นการออกแบบแบบพิมพ์ตลอดจนการติดดอกผึ้ง ช่างที่เกี่ยวข้องมักไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกได้มีโอกาสดู บุคคลอื่นจะดูได้ก็ต่อเมื่องานเสร็จเรียบร้อย และถึงวันนำไปประกวดเท่านั้น ระหว่างการทำยังไม่แล้วเสร็จ หากปรากฏว่ามีบุคคลภายนอกเข้าไปดูส่วนมากมักจะเป็นผู้เข้าไปล้วงความลับเพื่อนำไปบอกแก่ช่างกลุ่มอื่น คณะช่างที่ถูกล้วงความลับมักจะเปลี่ยนแปลงการออกแบบใหม่ ซึ่งหมายความว่า จะต้องแกะพิมพ์ดอกผึ้ง และออกแบบการติดดอกผึ้งใหม่อีกครั้ง

นายสมคิด สอนอาจ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการติดดอกผึ้ง

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการติดดอกผึ้ง ประกอบด้วย

- ๑) มีดปลายแหลม มีดปลายตัด หรือมีดตัดลาย
- ๒) ผ้าที่สะอาดสำหรับเช็ดมือ
- ๓) ระดับน้ำ
- ๔) ตลับเมตร
- ๕) กระจกใสสำหรับตัดดอกผึ้ง
- ๖) โต๊ะสำหรับวางอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการติดดอกผึ้ง

และมานั่งใช้สำหรับนั่งทำงาน

๗) น้ำล้างมือและสบู่

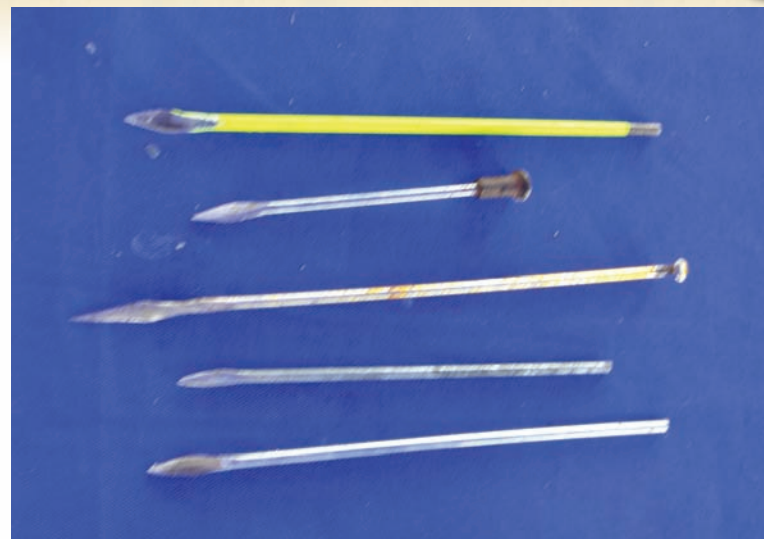
๘) เต้าไฟ เหตุที่ต้องใช้เต้าไฟเพราะการจะติดดอกผึ้งเข้ากับ

ส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นเทียน หรือติดเข้ากับส่วนประกอบอื่นของต้นเทียน ดอกผึ้งที่ติดจะต้องอ่อนตัว จึงจะติดดอกผึ้งได้ ถ้าดอกผึ้งยังแข็งตัวอยู่ ควรนำไปอังไฟให้อ่อนตัว หรืออาจใช้ที่เป่าผมก็ได้ ซึ่งจะช่วยให้อัดได้ง่าย หรือถ้าอากาศร้อนดอกผึ้งก็อาจอ่อนตัวได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องใช้เต้าไฟช่วย

๙) ไม้บรรทัด เชือก ด้าย เข็มหมุด

๑๐) ไม้กระดานขนาดกว้าง ๖๐ เซนติเมตร ยาว ๑ เมตร ใช้สำหรับวางดอกผึ้งเพื่อกะระยะ หรือทดลองในการออกแบบ ตลอดจนตัดหรือดัดแปลงดอกผึ้ง เหตุที่ไม่วางดอกผึ้งบนโต๊ะก็เพราะถ้าหากวางบนโต๊ะดอกผึ้งอาจจะติดโต๊ะ

๑๑) ถาดหรือชามอ่าง เพื่อใส่ดอกผึ้งที่แตกหักใช้การไม่ได้ ดอกผึ้งเหล่านี้จะนำไปต้มใหม่ เพื่อทำดอกผึ้งอีกครั้งก็ได้

มีดปลายแหลม มีดปลายตัด หรือมีดตัดลาย

กระจกหรือแผ่นหินสำหรับตัดดอกผึ้ง

วิธีติดดอกผึ้ง

การติดดอกผึ้ง เป็นงานขั้นสุดท้ายของการทำต้นเทียน และมักเป็นงานที่ต้องทำแข่งกับเวลา ช่างต้องทำให้เสร็จทันการประกวด การติดดอกผึ้งมีขั้นตอนที่สำคัญ ๓ ขั้นตอน คือ

๑) การร่างภาพหรือการออกแบบลวดลาย ก่อนที่จะนำดอกผึ้งไปติดเป็นลวดลาย ช่างผู้ทำต้นเทียนจะต้องร่างเค้าโครงของลวดลายที่ต้องการเสียก่อน ว่าจะให้เป็นรูปลักษณะใด ในการร่างแบบนั้น ช่างผู้ทำต้นเทียน (หัวหน้าช่าง) จะเป็นผู้ออกแบบลวดลาย โดยร่างเป็นภาพด้วยดินสอ หรือปากกา หรือเหล็กแหลม เขียนลงไปบนไม้กระดาน หรือกระดาษที่เตรียมไว้ เมื่อร่างเค้าโครงของส่วนที่จะติดดอกผึ้งแล้ว หัวหน้าช่างจะต้องเลือกลายดอกผึ้งว่า ลายชนิดใดจะเหมาะกับส่วนที่จะติดกับเค้าโครงใด ในขั้นนี้จะต้องพิจารณาดูว่า มีลายที่เหมาะสมหรือไม่ หรือควรจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไร และจะใช้ลายใดเป็นแม่ลายลายใดเป็นลายประกอบ

๒) การกำหนดจำนวนดอกผึ้ง เมื่อเลือกลายดอกผึ้งได้แล้ว หัวหน้าช่างจะต้องคำนวณดูว่า เค้าโครงของรูปที่จะติดดอกผึ้งจะต้องใช้ดอกผึ้งจำนวนมากน้อยเท่าใด เมื่อทราบจำนวนคร่าว ๆ แล้ว ก็จะประสานงานกับช่างพิมพ์ดอกผึ้ง ตลอดจนมีการเร่งรัดติดตาม มิให้ดอกผึ้งหมดลงก่อนงานจะแล้วเสร็จจะทำให้งานติดดอกผึ้งชะงัก เพราะต้องรอให้ช่างพิมพ์พิมพ์ดอกผึ้งออกมา และเมื่อพิมพ์ออกมาแล้ว ยังต้องเสียเวลาในการตัดดอกผึ้ง หรือเจาะ หรือฉลุดอกผึ้งอีก การประสานงานกับช่างพิมพ์ดอกผึ้งจะทำให้ได้ดอกผึ้งจำนวนพอเหมาะ ไม่มากไม่น้อยเกินไป ซึ่งถ้ามากเกินไปจะทำให้เสียเวลา ดอกผึ้งที่มากเกินไปนี้หากทิ้งไว้ก็ไม่มีประโยชน์ จะต้องรวบรวมนำไปต้มและพิมพ์เป็นลายดอกอื่น ๆ ต่อไป เมื่อกำหนด

จำนวนดอกผึ้งในแต่ละลายแล้วก็ลงมือติดดอกผึ้งได้ ซึ่งลวดลายหรือเค้าโครงที่ออกแบบไว้กับสถานการณ์จริงอาจคลาดเคลื่อนกันบ้างเล็กน้อย ควรมีการทดลองติดลายก่อนติดจริง เพื่อความเหมาะสมสวยงามและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

๓) ดำเนินการติดดอกผึ้งตามที่ได้วางเค้าโครงเอาไว้

การติดดอกผึ้ง (นายประดับ ก้อนแก้ว)

อุปสรรคปัญหาในการติดดอกผึ้ง

การติดดอกผึ้งมีอุปสรรคและปัญหาหลายประการ อุปสรรคปัญหาเหล่านี้ ล้วนแต่มีผลกระทบต่อการทำงาน จากประสบการณ์ของนายประดับ ก้อนแก้ว การติดดอกผึ้งมีอุปสรรคและปัญหาดังนี้

๑) ในเวลากลางคืน ถ้าช่างติดดอกสลายตาไม่ดี จะติดดอกไม่สม่ำเสมอ เพราะการติดดอกผึ้งต้องคำนึงถึงช่องไฟระหว่างดอกต่อดอกด้วย

๒) ผู้ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่อยากลองทำงานเมื่อติดดอกผึ้งมักจะทำให้ดอกผึ้งเสีย ส่วนมากมักใช้แรงกดมากเกินไป ซึ่งจะทำให้ลายดอกกลบเลือนหายไป ดังนั้น หากผู้ช่วยที่ยังไม่มีประสบการณ์ หรือยังไม่เคยติดดอกผึ้งมาก่อนควรช่วยงานในส่วนอื่นแทน และหาโอกาสฝึกฝนในภายหลัง

๓) ถ้าฝนตกหรืออากาศเย็น ดอกผึ้งจะแข็งกระด้าง ติดไม่ได้ดี หรือติดไม่ได้ เพราะพื้นผิวของฐานที่ติดแข็งกระด้างด้วย ทำให้เสียเวลาในการติด ต้องใช้ความร้อนช่วย หรือบางครั้งเมื่อติดเข้าไปได้แล้ว แต่ติดได้ไม่สนิทก็จะทำให้ดอกผึ้งหลุดออกมาได้

๔) ช่างอาสามักอยากที่จะทำงาน บางครั้งถึงกับแย่งชิงกันติด ซึ่งจะทำให้การติดไม่เรียบร้อย ไม่สวยงาม

๕) การติดดอกผึ้งเป็นงานจุกจิก ต้องใช้ความละเอียดลออ ทั้งยังต้องทำงานเป็นเวลานาน ทำให้เกิดอาการเหนื่อยกาย เหนื่อยใจได้

๕) บางครั้งเมื่อติดแล้ว ถ้าช่างดูแล้วไม่เป็นที่พอใจ อาจจำเป็นต้องรื้อดอกผึ้งออกเพื่อติดเสียใหม่ เป็นการเสียเวลา

๖) ช่างพิมพ์ต้องพิมพ์ดอกผึ้งออกมาเป็นจำนวนมาก และมักจะถูกเร่งรัดจากช่างติดดอก ซึ่งอาจจะพิมพ์ดอกผึ้งได้ไม่ประณีต

๓) การติดดอกผึ้ง มักเป็นส่วนที่สนใจของคนทั่วไป ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จึงมักจะมีเด็ก ๆ และผู้ใหญ่มางดู ต้องคอยบอกให้ออกไป มิฉะนั้นก็จะกีดขวางการทำงานของช่าง

๔) การติดดอกผึ้งใช้วัสดุอุปกรณ์และดอกผึ้งเป็นจำนวนมาก ถ้าที่ทำงานคับแคบ ก็จะทำให้เกิดความไม่สะดวกนานาประการ

ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนใหญ่จะทำให้เสียเวลาในการทำซึ่งส่งผลให้กำหนดการแล้วเสร็จล่าช้าลงไปอีก

ความยากลำบากในการทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ เป็นที่สนใจและเป็นที่นิยมของประชาชน แต่ในขณะเดียวกัน ช่างทำต้นเทียนประเภทนี้ก็มีน้อย ทั้งนี้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้

๑) การทำมีหลายขั้นตอน ใช้วัสดุอุปกรณ์หลายอย่าง ดังจะเห็นรายละเอียดได้จากหัวข้อต่าง ๆ

๒) การทำใช้คนมาก ลิ่นเปลืองเวลา และเสียค่าใช้จ่ายมาก

๓) แบบพิมพ์ลายดอกหายาก เพราะต้องแกะลายบนวัสดุแข็งเสียก่อน

๔) ช่างพิมพ์ลายดอกที่มีความชำนาญหายาก เพราะงานฝีมือเช่นนี้ไม่อาจยึดเป็นอาชีพได้ตลอดปี ช่วงเวลาที่ช่างจะได้ทำงานมีเพียง ๑ - ๒ เดือน ก่อนเข้าพรรษาเท่านั้น

๕) ดอกผึ้งขนาดเล็กแม้ทำให้เกิดความสวยงาม แต่ทำได้ยาก ทั้งขั้นตอนการแกะแบบพิมพ์ และขั้นตอนการพิมพ์ดอกผึ้ง

๖) ช่างตัดดอกและช่างติดดอกมีน้อย ด้วยเหตุผลเดียวกันกับข้อ ๔) ข้างต้น

๗) การเคลื่อนย้ายต้นเทียนประเภทติดพิมพ์เป็นไปด้วยความลำบาก หากขาดความระมัดระวังเมื่อต้นเทียนถูกกระทบกระแทกหรือกระเทือนอาจจะยุบบุบสลาย หรือดอกผึ้งหล่นออกจากต้นเทียนหรือออกจากส่วนประกอบอื่น ๆ ของต้นเทียน

๘) เมื่อถูกความร้อนมาก ๆ ดอกผึ้งมักจะละลาย ความงามจะเสียไป

๙) เมื่อถูกแดดหรือลม สีของดอกผึ้งอาจซีดได้ และถ้าถูกความเย็นดอกผึ้งจะหดตัว และถ้าตั้งไว้ในที่ไม่มีแดดซีด ฝุ่นละอองมักจับต้นเทียน

๑๐) ด้วยเหตุผลในข้อ ๘), ๙) ข้างต้น ทำให้ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์เก็บไว้ไม่ได้นาน ถ้ามองในแง่ของความคงทน จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่คุ้มกับแรงงาน ค่าใช้จ่าย และเวลาที่ใช้ในการทำ

ในส่วนของการตกแต่งต้นเทียนแต่เดิมนั้นมีเฉพาะต้นเทียนกับส่วนที่เป็นฐานเท่านั้น ต่อมาได้มีการคิดประดับตกแต่งตัวละครประกอบกับเรื่องราวที่นำเสนอจากต้นเทียน ช่วยให้เรื่องราวที่นำเสนอมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สมัยแรกนั้นได้นำไม้อัดมาตัดแต่งเป็นตัวละครเป็นรูปสัตว์บ้าง เทวดาบ้าง ตามที่เคยได้ยินได้ฟังมา โดยส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ซึ่งจะมีรูปร่างลักษณะเกินจริงการนำไม้อัดมาใช้ในการจัดทำเป็นตัวละครต่าง ๆ นั้น ยังไม่มีความสวยงามสมจริงมากนัก จึงได้มีการพัฒนารูปแบบมาใช้ดินเหนียวปั้นแล้วใช้ขี้ผึ้งราดทับอีกครั้งหนึ่ง ทำให้มีลักษณะเป็นสามมิติสมจริงสมจังและสวยงามมากยิ่งขึ้น ภายหลังได้มีการปรับปรุงรูปแบบของวัสดุที่ใช้ทำตัวละครต่าง ๆ เหล่านี้ โดยใช้ปูนปลาสเตอร์ผสมขุยมะพร้าวแทนดินเหนียว ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้จะได้ตัวละครที่มีความคงทน

น้ำหนักเบาสามารถปรับแต่งได้ง่าย หลังจากปั้นเป็นหุ่นตัวละครตามต้องการแล้วปรับแต่งพื้นผิวให้เรียบร้อย แล้วจึงนำดอกผึ้งมาประดับตกแต่งหรือหากเป็นเทียนประเภทแกะสลัก จะใช้ขี้ผึ้งแผ่นแบบหนาโอบรอบก่อนทำการแกะสลัก โดยขี้ผึ้งแผ่นที่ใช้ต้องมีความหนากว่าขี้ผึ้งแผ่นที่ใช้ปกติ (สมคิด สอนอาจ, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

เทียนติดพิมพ์ ปี พ.ศ. ๒๕๒๕

๓.๒.๓ ด้นเทียนประเภทแกะสลัก

ขั้นตอนการทำด้นเทียนประเภทแกะสลัก จะมีการจัดเตรียม คล้ายกับการจัดทำด้นเทียนประเภทติดพิมพ์ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ในส่วนนี้ จะได้กล่าวเฉพาะส่วนที่แตกต่างกัน คือ ขี้ผึ้งและลักษณะ การออกแบบด้นเทียน

คุณภาพของขี้ผึ้งที่ใช้ทำ ขี้ผึ้งที่ใช้ทำด้นเทียนประเภทติดพิมพ์ เป็นขี้ผึ้งคุณภาพพอใช้ได้ หรือจะเรียกว่าขี้ผึ้งผสมก็ได้ ส่วนขี้ผึ้งที่ใช้ทำ ด้นเทียนประเภทแกะสลัก จำเป็นต้องใช้ขี้ผึ้งที่มีคุณภาพดี หรือ ขี้ผึ้งแท้ ประการที่สอง แม้ด้นเทียนทั้ง ๒ ประเภท จะมีวิธีการหล่อเป็นลวดต้น เหมือนกัน ถ้าต้องการให้ด้นเทียนทั้ง ๒ ประเภทมีขนาดเท่ากัน ด้นเทียน ประเภทติดพิมพ์จะต้องหล่อให้มีขนาดเล็กกว่าไว้ก่อนแล้วติดแผ่นผึ้ง และดอกผึ้งให้มีขนาดใหญ่ขึ้นตามต้องการ ส่วนด้นเทียนประเภทแกะสลัก จะต้องหล่อลวดต้นเทียนให้มีขนาดใหญ่กว่าไว้ก่อนแล้วแกะสลัก หรือ ขูดขี้ผึ้งออกจนให้มีขนาดตามที่ต้องการ

การออกแบบด้นเทียนพระราชาประเภทแกะสลัก

การออกแบบด้นเทียนประเภทนี้ จะแตกต่างจากประเภทติดพิมพ์ กล่าวคือ ช่างเทียนจะออกแบบโดยร่างเป็นภาพ หรือลวดลายลงบน กระดาษแล้วต้องร่างแบบลงบนด้นเทียนอีกครั้งเพื่อทำการแกะสลัก การออกแบบทำได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ร่างเป็นภาพหรือลวดลายลงในกระดาษ เมื่อได้เป็น เนื้อหาหรือลวดลายตามต้องการแล้วจึงนำกระดาษนั้นไปพันรอบ ลวดต้นเทียนแล้วขูดหรือเจาะลงบนกระดาษให้เป็นรูปแบบหรือเนื้อหา ตามภาพที่ร่างไว้ ซึ่งวิธีการนี้จะสะดวกและจะได้ลวดลายที่ถูกต้อง ชัดเจน

๒. ร่างเป็นภาพหรือลวดลายลงในด้นเทียน วิธีการนี้เหมาะสำหรับ ช่างที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ จึงจะทำให้เกิดลวดลายหรือเนื้อหา ที่เหมาะสมและสวยงาม

นอกจากการออกแบบลวดต้นเทียนด้วยวิธีการทั้ง ๒ แล้ว การออกแบบด้นเทียนประเภทแกะสลักควรให้มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน และมีความเหมาะสมกับลวดลายที่จะปรากฏอยู่ในหุ่นเทียนซึ่งเป็น องค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของด้นเทียนด้วย

การออกแบบเทียนพรรษา นับเป็นขั้นตอนแรกของการทำต้นเทียน ทั้งประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก ก่อนการจัดทำเทียนทุกประเภท ช่างผู้ทำเทียนจะต้องออกแบบเนื้อหาและเรื่องราวที่จะนำเสนอ หลังจากนั้นร่างเป็นโครงเรื่อง กำหนดวัสดุอุปกรณ์ และผู้ช่วยช่าง การทำเทียนพรรษา ของจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีการกำหนดขนาดและสัดส่วนโดยรวมไว้ เป็นมาตรฐาน และถือปฏิบัติติดต่อกันมาทุกปี โดยเน้นกำหนดในเรื่อง ความสูงเป็นหลัก คือ ต้องมีความสูงอย่างน้อย ๒ เมตร และไม่เกิน ๓ เมตร ทั้งนี้ให้วัดจากส่วนฐานของต้นเทียนไปถึงส่วนปลายยอดสุดของต้นเทียน และเมื่อวัดรวมจากความสูงของรถยนต์ที่ใช้บรรทุกกับความสูงของ ต้นเทียนต้องมีความสูงโดยรวมไม่เกิน ๕ เมตร ดังนั้นการทำต้นเทียนพรรษา จึงมักมีการกำหนดสัดส่วนออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้ คือ

๑. ส่วนฐาน มีความสูงประมาณ ๑ เมตร
๒. ส่วนลำต้นและยอด มีความสูงประมาณ ๒.๕ เมตร
๓. ส่วนยอด มีความสูงประมาณ ๕๐-๗๐ เซนติเมตร

๑) ส่วนฐาน ส่วนใหญ่จะใช้เนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏ ในพุทธประวัติเป็นหลักรวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ของช่างผู้ทำเอง เช่น เป็นตัวสัตว์ก็มักจะใช้สัตว์ในศิลปะไทย ได้แก่ ครุฑ นาค พญานาค เป็นต้น หรือภาพสัตว์ตามเดือนปีตามหลักจันทรคติ หรือภาพที่เกี่ยวกับสมมุติเทพ ต่าง ๆ เช่น พระแม่ธรณีบีบมวยผม พราหมณ์ พระพุทธเจ้าปางต่าง ๆ อาจมีการสร้างหรือทำเป็นรูปสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาประกอบ เช่น ปาหิมพานต์ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ปราสาทราชวัง เป็นต้น หรือ อาจเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่สำคัญในยุคสมัยนั้นประกอบตามเหมาะสม เช่น วันรัชมังคลาภิเษก อาจใช้การปั้นหรือแกะเป็นพระบรมรูปของรัชกาลที่ ๙ ประทับนั่งมาด้วย รูปทรงที่ใช้ในการทำฐานอาจเป็นสี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม

หรือหลายเหลี่ยมย่อมุม หรือแบ่งเป็นหลายชั้น หรือเป็นรูปสัตว์ในเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องที่น่าเสนอในแต่ละปี

ส่วนฐาน

๒) ส่วนลำต้น ในยุคแรกนิยมแกะเป็นลวดลายกนก หรือลายกระจังต่าง ๆ ต่อมามีการพัฒนารูปแบบในการทำต้นเทียน จึงมีการแทรกเนื้อหา ซึ่งเป็นคติสอนใจแก่ผู้คน ส่วนมากเป็นเนื้อหา หรือเรื่องราวทางพุทธศาสนา บาปบุญคุณโทษเป็นการสอนหลักศาสนาไปในตัว บางแห่งอาจแทรกสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ ลงไปด้วยก็ได้

๓) ส่วนยอด เป็นจุดสูงสุด เป็นการสร้างภาพให้รู้สึกถึงความสง่างาม ความยิ่งใหญ่จะต้องทำให้มีลักษณะเด่น สะดุดตา หรืออาจมีความหมายที่มุ่งไปในทางสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา เช่น เสมาธรรมจักร เจริญ สถูป พระพุทธรูป หรือดอกบัวอันเป็นเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ประจำของจังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนปลายของยอด จะมีไส้เทียนติดอยู่ ซึ่งจะทำด้วยฝ้ายหรือป่านมัดรวมติดอยู่ ทั้งนี้เพื่อความสวยงาม และทำให้ต้นเทียนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ส่วนลำต้นและยอด

ความรู้เรื่องขี้ผึ้ง

ขี้ผึ้งนับเป็นวัสดุหลักของการทำต้นเทียนทุกประเภท การใช้ขี้ผึ้งมากน้อยเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับขนาดของต้นเทียนและองค์ประกอบของต้นเทียนแต่ละต้น ซึ่งบางครั้งมีมากถึง ๑,๕๐๐ กิโลกรัม ขี้ผึ้งที่ใช้ทำต้นเทียนแบ่งเป็นประเภทใหญ่ได้ ๒ ประเภท คือ ขี้ผึ้งแท่ง และขี้ผึ้งเทียม

ขี้ผึ้งแท่ง เป็นขี้ผึ้งที่ได้จากรังผึ้งแท่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มีสีขาวอมเหลืองมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ มีความเหนียว มีแรงยึดเหนี่ยวกันสูงมาก ไม่แตกหรือเปราะง่าย นิยมใช้ผสมกับขี้ผึ้งวิทยาศาสตร์ในการทำลำต้นของต้นเทียนประเภทแกะสลัก ในอัตราส่วน ๕๐ ต่อ ๕๐ และนิยมใช้ขี้ผึ้งแท่งอย่างเดียว ในการทำลวดลายดอกผึ้งรูปแบบต่าง ๆ ติดตามลำต้นของเทียนประเภทติดพิมพ์ ขี้ผึ้งแท่งจะมีราคาถูกหรือแพงขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดในขณะนั้น ราคาในตลาดปกติจะมีราคากิโลกรัมละ ๒๐๐ - ๓๐๐ บาท ปัจจุบันขี้ผึ้งแท่งส่วนมากทำมาจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งถูกเจือปนด้วยขี้ผึ้งน้ำมันส่วนหนึ่ง เพื่อให้ได้ราคาที่ถูกลงแต่มีปริมาณที่มากขึ้น บางวัดนิยมทำขี้ผึ้งแท่งขึ้นมาเอง โดยการเลือกซื้อรังผึ้งจากตลาดราคากิโลกรัมละ ๒๐ บาท มาทำการต้มกลั่นเอง เป็นการลดรายจ่ายลงได้มาก (พระอาจารย์มหาบุญจันทร์กิตติโสโณ, ๒๕๓๑ : สัมภาษณ์) สมัยก่อนการทำเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีใช้ขี้ผึ้งแท่งทั้งหมด เพราะมีราคาถูกหาซื้อได้ง่าย และชาวบ้านทุกคุ้มวัด ถือเป็นการทำเพื่อเป็นพุทธบูชาจึงนิยมทำด้วยสิ่งที่ดี และมีคุณค่าสูงทั้งสิ้น

ขี้ผึ้งแท่ง

ขี้ผึ้งเทียม หรือขี้ผึ้งน้ำมัน หรือขี้ผึ้งตลาด

ขี้ผึ้งเทียน ขี้ผึ้งเทียนหรือขี้ผึ้งวิทยาศาสตร์ บางแห่งจะเรียกว่า ผึ้งดัว ผึ้งน้ำมัน หรือผึ้งขี้ขี้ เป็นต้น ขี้ผึ้งชนิดนี้แต่เดิมจะทำมาจากไขมันของสัตว์ แต่ในศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา นักเคมีที่ได้ค้นพบวิธีการดสเตียริก (Stearic Acid) จากไขมันสัตว์ให้กลายเป็นของแข็งที่มีสีขาวคล้ายขี้ผึ้ง จึงนิยมใช้สารชนิดนี้ในการทำเทียนเพราะมีราคาถูก และสามารถผลิตได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ขี้ผึ้งชนิดดังกล่าว ยังนิยมทำมาจากผลิตผลของปิโตรเลียม (Petroleum) หรือขี้ผึ้งพาราฟิน (Parafin Wax) ขี้ผึ้งชนิดนี้จะมีลักษณะเป็นถ้วยรูปครึ่งวงกลมเล็ก ๆ มีเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๑ นิ้ว ไม่มีกลิ่นหอมเนื้อเปราะหรือแตกหักได้ง่าย มีสีส้มแต่จะมีความเข้มหรือจางแตกต่างกันไป โดยแยกออกได้เป็น ๓ เบอร์ตามน้ำหนักความเข้มของสีได้ดังนี้ เบอร์ที่หนึ่งมีสีเข้มส้มอมแดง เบอร์ที่สองมีสีจางลงเล็กน้อย เบอร์ที่สามมีสีส้มอมเหลือง

แต่ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ขี้ผึ้งเทียนเบอร์ที่สอง เพราะมีสีจางแต่เมื่อนำไปต้มและผสมกับผึ้งเก่าจะได้สีที่มีน้ำหนักของสีที่พอเหมาะแก่การหล่อลำต้น ผึ้งชนิดนี้ราคา กิโลกรัมละ ๕๐ - ๗๐ บาท ในการทำเทียนพรรษานิยมใช้ผึ้งชนิดนี้ในการหล่อลำต้นของเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์และนิยมใช้ผึ้งชนิดนี้ในการหล่อหุ่นประกอบของต้นเทียน ทั้งหุ่นประกอบต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และหุ่นประกอบต้นเทียนประเภทแกะสลัก

ในการทำเทียนพรรษาในแต่ละปีจะใช้ขี้ผึ้งในการหล่อลำต้นติดลายและทำหุ่นประกอบ ทั้งขี้ผึ้งแท้และขี้ผึ้งเทียนประมาณ ๗๐ - ๑๐๐ กิโลกรัม ทั้งนี้แล้วแต่ขนาดและลักษณะของต้นเทียน รวมทั้งหุ่นที่ใช้ประกอบต้นเทียนและปริมาณของขี้ผึ้งเก่าที่มีอยู่แต่เดิมผสมด้วยการหล่อลำต้นและหุ่นประกอบในการทำเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์นั้น นิยมใช้ขี้ผึ้งเทียนในการทำทั้งหมด และจะใช้ขี้ผึ้งแท้ทำในส่วนของลวดลายหรือดอกผึ้งติดประกอบตามส่วนต่าง ๆ เท่านั้น

การทำเทียนพรรษาประเภทแกะสลัก จะใช้ขี้ผึ้งในการทำลำต้นและส่วนของรากฐานใหญ่ทั้งหมด ตามขนาดและรูปทรงมาตรฐานคือไม่มีองค์ประกอบอื่น ๆ ประดับที่ฐาน จะใช้ขี้ผึ้งเทียนประมาณ ๕๐ ลัง หรือ ๑,๒๕๐ กิโลกรัม (ผึ้งเทียน ๑ ลัง มีน้ำหนัก ๒๕ กิโลกรัม) ในการทำเทียนประเภทแกะสลักนิยมใช้ผึ้งแท้และผึ้งเทียนผสมกันในการหล่อลำต้น ยอด ฐาน และองค์ประกอบอื่นๆ ประมาณ ๑๐๐ กิโลกรัม จะทำให้ได้ความคมชัดของลวดลายที่เด่นชัด และมีความแข็งที่เหมาะสมกับการใช้เครื่องมือแกะสลัก และขี้ผึ้งที่เกิดจากการผสมระหว่างขี้ผึ้งแท้และขี้ผึ้งเทียนนี้ จะมีความคงทนต่อความร้อนจากแสงแดดในขณะทำการแห่เทียนพรรษา เราสามารถเปรียบเทียบลักษณะและคุณสมบัติของขี้ผึ้งแท้และขี้ผึ้งเทียนได้ดังตารางต่อไปนี้

ขี้ผึ้งเทียน หรือขี้ผึ้งน้ำมัน หรือขี้ผึ้งตลาด

ตารางเปรียบเทียบลักษณะคุณสมบัติของขี้ผึ้งแท้และขี้ผึ้งเทียม

ขี้ผึ้งแท้	ขี้ผึ้งเทียม
ราคาแพง ประมาณกิโลกรัมละ ๓๐๐ - ๕๐๐ บาท	ราคาถูก ประมาณกิโลกรัมละ ๔๐ - ๕๐ บาท
มีกลิ่นหอมเย็น เหมือนกลิ่นของน้ำผึ้ง	กลิ่นคล้ายน้ำมัน
เนื้อขี้ผึ้งเหนียว เมื่อจับดูจะมีคราบติดมือเพียงเล็กน้อย	เนื้อขี้ผึ้งไม่เหนียว เมื่อจับดูจะติดมือบ้าง และมีคราบน้ำมันติดมือด้วย
ใช้เล็บมือจิกดูจะเป็นรอยลึก เนื้อขี้ผึ้งไม่ยุ่ย ไม่เปราะ	เปราะและแตกง่าย
สีครีม หรือเหลืองปนขาว หรือเขียวอมเหลือง (ไม่ออกสีแดง หรือสีส้ม) มองดูจะเป็นสีขุ่นมัว ไม่สดใส ซึ่งเป็นสีตามธรรมชาติ	มีสีแดงหรือสีส้ม ลักษณะเป็นสีเข้มที่ได้มาจากการปรุงแต่ง
มักมีฝุ่นจับอยู่ตามก้อนขี้ผึ้งเพราะเนื้อขี้ผึ้งเหนียวแมลงต่าง ๆ เช่น แมลงภู่ ผึ้ง ขอบจับ เจาะ ไชกิน เนื้อขี้ผึ้ง	ไม่มีฝุ่นติดอยู่ในก้อน หรือในแท่ง ขี้ผึ้งแมลงไม่ชอบ เพราะเป็นขี้ผึ้งเทียม หรือขี้ผึ้งผสม
ก้อนขี้ผึ้งมีขนาดโตเท่าขันตักน้ำ น้ำหนักก้อนละประมาณ ๑ กิโลกรัม หรือมากกว่านั้น	เป็นก้อนขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นรูปครึ่งวงกลม ขนาดเท่าขนมครก น้ำหนักไม่มาก รวมกันหลายสิบก้อนจึงจะได้ ๑ กิโลกรัม

การผสมขี้ผึ้งสำหรับการหล่อต้นเทียนประเภทแกะสลัก

โดยปกติต้นเทียนต้นหนึ่งจะใช้ขี้ผึ้งประมาณ ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ กิโลกรัม (รวมองค์ประกอบของต้นเทียน) ถ้าต้องการต้นเทียนขนาดใหญ่กว่านี้ ก็จะใช้ขี้ผึ้งมากขึ้นตามขนาดของต้นเทียน ถ้ามีงบประมาณมากควรใช้ขี้ผึ้งแท้ทั้งหมด ซึ่งจะเป็นผลดีต่อคุณภาพของงานและช่วยลดปัญหาในการจัดทำ ช่างผู้จัดทำมีความคล่องตัว แต่ถ้ามีงบประมาณจำกัด อาจใช้ขี้ผึ้งผสม โดยใช้ขี้ผึ้งแท้ผสมกับขี้ผึ้งเทียม หรือขี้ผึ้งตลาด ในอัตราส่วน ๓ ต่อ ๑๐ แต่ในการทำส่วนฐานหรือองค์ประกอบของต้นเทียนอาจใช้ในอัตราส่วน ๑ ต่อ ๑๐ การต้มขี้ผึ้งจะต้องทุบหรือสับขี้ผึ้งแท้ให้มีขนาดเล็กลงเสียก่อน ส่วนขี้ผึ้งเทียมมีขนาดเล็กอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องทุบหรือสับ ในการต้มขี้ผึ้งทั้ง ๒ ชนิดให้ต้มผสมกัน เนื้อขี้ผึ้งจะละลายเข้าหากันเป็นเนื้อเดียว วิธีนี้ช่วยประหยัดเงินได้มากแต่คุณภาพของขี้ผึ้งผสมที่ได้จะน้อยกว่าใช้ขี้ผึ้งแท้

การหล่อและการกลึงต้นเทียนประเภทแกะสลัก

การหล่อและการกลึงต้นเทียนประเภทแกะสลัก จะมีขั้นตอนและวิธีการในการหล่อ การกลึง ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ เหมือนกับการหล่อต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ เพียงแต่ต้นเทียนประเภทแกะสลักจะต้องหล่อให้มีขนาดใหญ่กว่าขนาดจริงที่ต้องการเอาไว้ เพราะว่าเมื่อแกะสลักแล้วขนาดจะเล็กลงเป็นขนาดจริงที่ต้องการ เทคนิคการหล่อลำต้นเทียนประเภทแกะสลักจะแตกต่างกับต้นเทียนประเภทติดพิมพ์เล็กน้อย กล่าวคือ

การหล่อ ดันเทียนพรรษาประเภทแกะสลัก

ประเพณีการทำเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นสิ่งที่ไม่แต่ละชุมชนได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีพัฒนาการติดต่อกันอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหาและวิธีการ กระบวนการในการหล่อก็เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าขั้นตอนอื่น จึงขอกกล่าวถึงขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษาเป็น ๔ วิธี ดังนี้

๑. การหล่อในราง การทำเทียนด้วยวิธีการนี้เกิดขึ้นมาราวปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ซึ่งเป็นระยะเวลาของการพัฒนารูปแบบของเทียนพรรษา จากประเพณีมัดรวมจากแท่งเล็ก ๆ แล้วนำมาติดลายไปสู่รูปแบบของเทียนเล่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้นเพียงเล่มเดียว เทียนพรรษาที่หล่อขึ้นมาด้วยวิธีการนี้จะมีสูงราว ๑ เมตร ถึง ๑.๒๐ เมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางของลำเทียนราว ๐.๒๐ เมตร มีวิธีการหรือขั้นตอนในการทำดังนี้ คือ

๑.๑ ทำรางจากไม้ หรือต้นไม้เป็นรูปครึ่งวงกลมมีความยาว ความกว้างตามรูปแบบ หรือลักษณะของต้นเทียนตามที่ต้องการ

๑.๒ ต้มขี้ผึ้งจนละลายแล้วเทลงในรางที่เตรียมไว้ จนเต็มราวปล่อยขี้ผึ้งอยู่ในรางจนความร้อนของขี้ผึ้งลดลงพอเหมาะ วางเส้นฝ้ายหรือป่านที่ใช้ทำไส้ของเทียนลงกึ่งกลางของลำต้นตาม ความยาวจนตลอด

๑.๓ เทขี้ผึ้งที่ต้มจนหลอมละลายดีลงในรางไม้ที่มีขนาด เดียวกันกับรางแรกจนเต็ม ปล่อยทิ้งไว้จนกระทั่งขี้ผึ้งในส่วนนี้เย็น (เริ่มเย็นตัว)

๑.๔ นำรางขี้ผึ้งที่เริ่มแข็งตัวในรางที่สอง คว่ำประกบ ลงบนขี้ผึ้งในรางแรกแล้วทิ้งไว้ตมที่มีน้ำหนักกดหรือวางทับด้านหลัง ของรางที่สองให้แนบสนิทกับรางส่วนแรกปล่อยทิ้งไว้ประมาณ ๒๔ ชั่วโมง หรือ ๑ วัน

๑.๕ แกะขี้ผึ้งที่แห้งสนิทออกจากรางไม้ทั้ง ๒ ส่วน แล้วตกแต่งผิวรอบนอก ทั้งส่วนยอดและฐานเป็นอันเสร็จตามขั้นตอน การหล่อเทียน เทียนยุคนี้นิยมใช้ผึ้งแท้ทั้งหมดในการหล่อ เพราะมี กลิ่นหอม หาง่ายและจุดได้เป็นเวลานาน

๒. การหล่อโดยใช้ใบหรือกาบของพืช การหล่อโดยวิธีนี้ นิยมหล่อโดยใช้กาบ และใบของต้นกล้วยมามัดรวมกันเข้าเป็นรูปทรง กระบอกเป็นแม่พิมพ์ การหล่อด้วยวิธีนี้สามารถหล่อให้ต้นเทียน มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าวิธีแรกโดยมีขั้นตอนในการทำดังนี้

๒.๑ หากาบและใบของต้นกล้วยที่มีขนาดใหญ่ใบหนา และอวบมามัดรวมกันเข้าเป็นรูปทรงกระบอก โดยปล่อยช่องว่างของ รูปทรงกระบอกในส่วนกลางให้ทะลุถึงกันและมีขนาดเท่ากันโดยตลอด มัดในแต่ละส่วนด้านนอกของรูปทรงในแต่ละช่องให้แน่นพอประมาณ ด้วยเชือกหรือลวด

๒.๒ ตั้งส่วนที่เป็นแม่พิมพ์หล่อนี้ขึ้นโดยหย่อนเส้นป่าน หรือฝ้ายที่ใช้ในการทำไส้เทียนลงในส่วนกลางของแม่พิมพ์ตลอดแนว จนถึงฐาน ตรึงส่วนฐานลงกับพื้นที่เสียบด้วยดินเหนียวให้แน่นเพื่อป้องกัน ขี้ผึ้งไหลออกมา หรืออาจใช้วิธีตั้งแม่พิมพ์ลงในหลุมที่ขุดลงในดินลึก ของลำต้นเทียนที่ต้องการโดยมีความกว้างของหลุมเท่ากันกับขนาด ของแม่พิมพ์เทียน กลบดินรอบ ๆ แม่พิมพ์ให้แน่น

๒.๓ ต้มขี้ผึ้งจนหลอมละลายทั่วดีแล้ว ปล่อยทิ้งไว้ให้ เย็นตัวประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที แล้วจึงค่อย ๆ เทขี้ผึ้งนั้นลงในแม่พิมพ์ กาบกล้วยที่เตรียมไว้จนเต็ม ในขณะที่ควรตรวจสอบดูตามผิวด้านข้าง ของแม่พิมพ์ หากมีการรั่วซึมของแม่พิมพ์ควรรีบพันโดยรอบแม่พิมพ์ ด้วยกาบกล้วยหรือใบกล้วยซ้อนอีก ๑ ชั้น เมื่อขี้ผึ้งที่เทลงไปในการบอ กเต็มตามต้องการ ปล่อยทิ้งไว้ให้ขี้ผึ้งค่อย ๆ เย็นตัวเองตามธรรมชาติ

๒.๔ เมื่อขึ้นฝั่งแล้วตัวแล้วค่อย ๆ เกาะส่วนที่เป็นแม่พิมพ์ออก แล้วตกแต่งผิวด้านนอกของเทียนให้มีความเรียบ และกลมตามที่ต้องการ

๓. การหล่อด้วยแม่พิมพ์จากพืชชั้นเดียว การหล่อวิธีนี้ แม่พิมพ์หล่อนิยมทำจากลำต้นของพืชที่มีร่องกลางลำต้น ที่ไม่แข็งนัก เช่น มะละกอ หรือไม้ไผ่ โดยเลือกจากต้นหรือลำที่มีขนาดโตเต็มที่ มีขนาดและเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๕ - ๖ นิ้ว และลำต้นต้องเป็นลำต้น หรือลำไม้ไผ่ที่ตรงไม่โค้งงอ ตลอดความยาวของเทียนที่ต้องการ โดย มีขั้นตอนในการทำดังนี้

๓.๑ หาไม้ไผ่หรือลำต้นของมะละกอที่มีส่วนตรงของ ลำต้นมากที่สุดมา ๑ ท่อน ทำการอุดรูรั่วต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามลำต้น หรือไม้ไผ่ แล้วตัดส่วนของลำหรือลำต้นออกมาเป็นท่อนยาวประมาณ ๑ - ๑.๒๐ เมตร

๓.๒ ตัดส่วนลำหรือลำต้นไว้บนพื้นที่ราบใช้เครื่องมือที่มีความคมเจาะส่วนกลางจากบนให้ทะลุลงสู่ส่วนล่างในแนวตั้ง โดยความกว้าง ของรูเท่ากันโดยตลอด

๓.๓ หย่อนส่วนไส้ของเทียนที่ทำด้วยฝ้ายหรือป่าน ลงภายในแกนส่วนกลางของลำต้น แล้วเทขี้ผึ้งที่ต้มจนมีความร้อนพอเหมาะ ลงใส่รูนั้นจนเต็ม

๓.๔ เมื่อขี้ผึ้งเย็นตัวลง ก็เริ่มแกะส่วนที่เป็นเปลือกกรอบนอก ออกจนหมดแล้วตกแต่งผิวรอบนอกของเทียน

๔. การหล่อด้วยแม่พิมพ์สังกะสี การหล่อเทียนด้วยแม่พิมพ์ สังกะสี เริ่มมีมาราวปี พ.ศ. ๒๕๐๐ และการหล่อด้วยวิธีนี้ยังคงใช้ อยู่อย่างแพร่หลายจนถึงยุคปัจจุบัน โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

๔.๑ การทำแกนลำต้น หากจะใช้ไม้เป็นแกน ต้องเป็น ไม้เนื้อแข็งขนาด ๔ x ๔ นิ้ว ยาว ๒.๕๐ เมตร นำไปกลึงให้กลมตลอดท่อน

ส่วนปลายจะเล็กกว่าส่วนฐานเล็กน้อย ซึ่งเมื่อกลึงเสร็จจะมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ของแกนไม้ราว ๑๐ - ๑๕ เซนติเมตร หรือหากจะใช้สังกะสีมาทำเป็นแกน จะต้องใช้สังกะสีชนิดแผ่นอย่างหนาที่มีความยาว ๑.๙๐ ถึง ๒ เมตร มาม้วน ให้เป็นรูปทรงกระบอก ริมทั้ง ๒ ข้างงอซ้อนทับกันแล้วบัดกรีทับด้วยตะกั่ว อย่างดีตลอดแนวตะเข็บ โดยมีเส้นผ่าศูนย์กลางส่วนฐานราว ๒๕ นิ้ว และส่วนที่เป็นปลายยอดประมาณ ๒๔ นิ้ว หรือหากจะใช้แกนที่ทำด้วย ท่อน้ำประปาชนิดที่เป็นเหล็กหนามีเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๕ นิ้ว สูง ๑.๙๐ ถึง ๒ เมตร วัสดุที่ใช้ทำแกนทั้ง ๓ ชนิดนี้จะใช้เชือกไนลอนขนาด ๓ หุน สีสแดง หรือสีส้มพันโดยรอบส่วนแกน เพื่อประโยชน์ในการยึดจับตัวกัน ระหว่างขี้ผึ้งกับแกนและขี้ผึ้งกับขี้ผึ้ง หรืออาจใช้ตะปูตอกลงไปในส่วนที่เป็น แกนไม้แทนการพันด้วยเชือกก็ได้ ซึ่งการพันรอบแกนด้วยเชือกหรือตอก ด้วยตะปูนี้ นิยมใช้กับแกนของต้นเทียนประเภทแกะสลัก หากเป็นต้นเทียน ประเภทติดพิมพ์นิยมปล่อยส่วนแกนของต้นเทียนไว้โดยไม่ต้องตอกตะปู หรือพันรอบด้วยเชือก

๔.๒ การทำส่วนที่เป็นเบ้าหลอมของเทียน โดยใช้สังกะสี แผ่นเรียบชนิดหนา โดยม้วนปลายทั้งสองเข้าเป็นรูปทรงกระบอกซ้อน ริมทั้งสองข้างงอซ้อนทับกันเป็นตะเข็บแล้วบัดกรีทับด้วยตะกั่วอย่างดี เบ้าหลอมนี้จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางในส่วนยอด ๓๔ นิ้ว และส่วนฐานราว ๓๕ นิ้ว

๔.๓ ตั้งแกนกลางของต้นเทียนลงในฐาน กรณีที่ใช้ไม้ เป็นแกนโดยให้แกนโผล่ออกมาจากฐานประมาณ ๑.๔๐ ถึง ๒ เมตร หรือหาก เป็นแกนที่ทำด้วยกระบอกสังกะสี ท่อเหล็ก ให้นำแกนนั้นตั้งลงบนพื้น ที่มีความเรียบแน่น เช่น พื้นปูนซิเมนต์หรือแผ่นไม้ หรืออาจขุดหลุมดิน ให้ลึกประมาณ ๑ เมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร แล้วตั้งแกนลงไปในหลุม แล้วตรึงให้แกนติดแน่นกับฐานด้วยปูนปลาสเตอร์หรือตะปู

๔.๔ ทำเข้าหลอมสวมทับส่วนแกนลงไปแล้วยึดทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน โดยยึดให้ส่วนแกนอยู่ตรงกลางให้มากที่สุด ยึดส่วนฐานของเข้าหลอมให้แน่นแล้วพันด้วยปูนปลาสเตอร์และตะปู

๔.๕ ต้มขี้ผึ้งเทียนหรือขี้ผึ้งวิทยาศาสตร์ จนหลอมละลายเข้ากันดี แล้วนำไปกรองด้วยผ้ามุ้ง หรือผ้าด้ายดิบจนได้ปริมาณที่พอเหมาะ ซึ่งในการจัดเตรียมขี้ผึ้งต้องเตรียมให้พอสำหรับการหล่อให้แล้วเสร็จในครั้งเดียว เพราะหากขณะทำการหล่อขี้ผึ้งไม่พอต้องเสียเวลาทำการหล่อใหม่และขี้ผึ้งจะเย็นตัวไม่เท่ากัน เมื่อนำไปเทลงภายหลังลำต้นเทียนจะต่อกันได้ไม่สนิท อาจเกิดปัญหาการหักโค่นของต้นเทียนในภายหลังได้ ทิ้งขี้ผึ้งไว้ในโอ่งนานประมาณ ๑๕ - ๒๐ นาที ประโยชน์ที่ได้จากการเทขี้ผึ้งไว้ในโอ่งหรือถังคือขี้ผึ้งเก่าและขี้ผึ้งใหม่ ขี้ผึ้งแท้และขี้ผึ้งเทียม จะผสมจนเป็นเนื้อและสีกลมกลืนกัน เพราะสีของขี้ผึ้งเก่าซึ่งค่อนข้างคล้ำจะถูกเจือจางลงด้วยสีของขี้ผึ้งใหม่ ซึ่งจะแดงสดใสมากกว่า เพื่อความคงทนและความคมของลวดลายที่จะแกะลงไปบนลำต้น จะใช้อัตราส่วนของขี้ผึ้งเทียน ๑๐๐ กิโลกรัมต่อขี้ผึ้งแท้ ๘ กิโลกรัม ซึ่งอัตราส่วนนี้อาจแตกต่างกันออกไปตามความถนัดของช่างและช่วงเวลาที่แกะสลัก แต่ไม่ควรใช้อัตราส่วน ๕๐ ต่อ ๕๐ เพราะเทียนจะแข็งมากไม่สามารถแกะสลักได้

การตรวจสอบความร้อนของขี้ผึ้งที่จะนำไปเทลงในเข้าหล่อสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ตักใส่ปื๊ดตั้งทิ้งไว้ให้ขี้ผึ้งบริเวณผิวหน้ามีความแข็งตัวแต่ภายในยังคงร้อนอยู่ ใช้นิ้วจิ้มทะลุผ่านผิวหน้าของขี้ผึ้งลงไปสู่ภายในปื๊ด ซึ่งภายในจะมีขี้ผึ้งที่หลอมละลายแล้วอยู่ ดูความหนาของขี้ผึ้งที่ผิวหน้าโดยใช้นิ้วมือจิ้มทะลุผ่านลงไป หากขี้ผึ้งที่ผิวหน้าแข็งและแข็งตัวราว ๑ นิ้ว ถือว่าขี้ผึ้งปื๊ดนั้นสามารถนำไปเทหล่อได้ หรืออาจวัดโดยการใช้นิ้วมือจุ่มลงไปในขี้ผึ้งที่ละลายอยู่ในโอ่ง

ถัง หรือปื๊ด หากขี้ผึ้งติดนิ้วมือขึ้นมาบาง ๆ แสดงว่าอุณหภูมิของขี้ผึ้งปื๊ดนั้นกำลังพอดี เหมาะแก่การนำไปเทหล่อลำต้นต่อไป

๔.๖ การเทขี้ผึ้งลงในเข้าหล่อลำต้นเทียน มีหลักการเทง่าย ๆ คือ ใช้ภาชนะที่เตรียมไว้คือ ชัน หรือกระป๋อง ตักเททีละน้อย อย่างเป็นจังหวะต่อเนื่องกัน ไม่ควรเทเป็นปื๊ดเพราะการเทขี้ผึ้งเร็ว ๆ จะทำให้ขี้ผึ้งไล่อากาศออกไม่ทัน ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นฟองอากาศตามผิวของลำต้น และในลำต้นเทียน ซึ่งลำต้นเทียนที่มีฟองอากาศจะเป็นปัญหามากในขั้นตอนการแกะสลัก และการเทขี้ผึ้งที่ละมก ๆ อาจทำให้เข้าสังกะสีทนความร้อนไม่ทันจะเกิดการแตกขึ้นได้กลางคันได้

ช่วงเวลาที่ถือว่ามีความเหมาะสมในการเทขี้ผึ้งเพื่อหล่อลำต้นเทียน ซึ่งจะทำให้เทียนที่หล่อออกมามีสีล้นที่สวยงามและผิวมันดีคือ เวลาเช้าตรู่ เวลาประมาณ ๐๕.๓๐ น. หรือหากเป็นเวลาหัวค่ำควรเป็นเวลา ๑๙.๐๐ น. เรื่อยไปจนถึงเวลา ๐๕.๓๐ น.

หลังจากที่เทขี้ผึ้งใส่เข้าหล่อจนเต็มดีแล้ว ปล่อยให้ขี้ผึ้งเย็นตัวลง แล้วจึงตรวจตามตะเข็บของเข้าหล่อหากมีการแตก ฉีกขาด หรือซึมควรรีบอุดทันที โดยการใช้ผ้าพันมัดไว้ ใช้ดินเหนียวหรือปูนปลาสเตอร์ผสมอุดไว้ และคอยตรวจดูการยุบตัวของขี้ผึ้งที่ส่วนปลายของเข้าหล่อ หากขี้ผึ้งยุบตัวลงไปก็ให้เติมขี้ผึ้งได้อีกตามความเหมาะสมจนเต็ม แล้วปล่อยให้เข้าหล่อทิ้งไว้ประมาณ ๓ - ๔ วัน ขี้ผึ้งจะแห้งตัวเองตามธรรมชาติ จนแข็งตัวในที่สุด ในกรณีที่มีการเร่งด่วนสามารถเร่งความแข็งตัวของขี้ผึ้งหลังจากการเทได้ โดยการใช้ผ้าชุบน้ำพันรอบตลอดเข้าหล่อภายนอก และคอยเติมน้ำให้ผ้าที่พันชุ่มตัวอยู่เสมอ ขี้ผึ้งในเข้าหล่อจะแข็งตัวอย่างเร็วที่สุด ๒ วัน

การตกแต่งต้นเทียนก่อนการแกะสลัก

๔.๗ การถอดแบบพิมพ์หรือแม่หล่อลำต้นเทียน ควรเริ่มต้นด้วยการเลาะตะเข็บลึงกะลือออก หรืออาจใช้วิธีการใช้กรรไกรปลายเล็ก ๆ ค่อย ๆ ตัดออกตามแนวยาวที่ละช่วงก็ได้ หลังจากนั้นจึงนำลำต้นไปทำการกลึง ในยุคแรก ๆ ของการทำต้นเทียนนิยมกลึงลำต้น ทั้งเทียนประเภทแกะสลักและประเภทติดพิมพ์ สำหรับต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ วัตถุประสงค์ของการกลึงลำต้นเพื่อให้ลำต้นเกิดรูปทรงคอดกึ่ง การกลึงทำเพื่อให้ลำต้นมีขนาดเล็กลง เพราะลำต้นของเทียนประเภทติดพิมพ์ ต้องมีการเพิ่มผลวลายของดอกผึ้ง ซึ่งการเพิ่มดอกลายดอกผึ้งนี้ จะทำให้ลำต้นมีขนาดที่ใหญ่ขึ้น ส่วนต้นเทียนประเภทแกะสลักคงเป็นเพียงการใช้กบไสไม้ถากผิวออกเล็กน้อยให้โครงสร้างภายนอกได้รูปทรงตามต้องการเท่านั้น ก็สามารถแกะสลักที่ผิวของลำต้นเทียนได้ทันที หลังจากนั้นจึงนำไปตั้งลงในส่วนฐานซึ่งฐานนี้จะสูงมากน้อยเพียงใดก็ตาม ลักษณะการออกแบบของช่าง และประเภทของเทียนนั้น ๆ

การทำต้นเทียนประเภทแกะสลัก แบ่งขั้นตอนออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

๑. การออกแบบ สิ่งที่ต้องออกแบบในการแกะสลัก มี ๒ ประเภท คือ

๑.๑ ลวดลาย ลวดลายที่ใช้ประกอบในการทำเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานีใช้ลวดลายไทยเป็นหลัก ที่นิยมคือ ลายกระจัง ลายประจายาม ลายกนก และลายผักกูด ซึ่งลวดลายไทยนี้ได้รับอิทธิพลทางรูปทรง (Form) มาจากรูปร่างของดอกบัวตูม ทั้งนี้เพราะศิลปินไทย มีวิถีชีวิตและความเชื่อที่ผูกพันกับพุทธศาสนา มาก ดังปรากฏในบุคลาธิษฐานที่เกี่ยวข้องมากมายกับพุทธประวัติ เช่น เมื่อตอนพระองค์ประสูติทรงเสด็จดำเนินได้ ๗ ก้าว โดยมีดอกบัวมาเป็นฐานรองรับทั้ง ๗ ก้าว และเมื่อพระองค์เสด็จประทับ ณ ที่ใดก็จะมีดอกบัวรองรับที่ประทับนั้น แม้แต่การจำแนกบุคคลตามภูมิปัญญา ตามคำเปรียบเทียบกับพระพุทธรองค์ ก็จะเปรียบเทียบให้สัมพันธ์กับดอกบัว ๔ เหล่า ด้วยเหตุนี้ดอกบัวจึงเป็นดอกไม้พุทธบูชา มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และจะเห็นได้ว่ารูปทรงของศิลปกรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นลวดลายหรือรูปทรงอาคาร มักจะเกี่ยวพันกับรูปทรงของดอกบัว เป็นส่วนใหญ่ แต่ศิลปินก็ได้ติดต่อกับรูปทรงของดอกบัวตามธรรมชาติ หากแต่พยายามนำรูปทรงนั้นมาทำการประยุกต์ กลั่นกรองจนเกิดเป็นรูปแบบใหม่ในลักษณะอุดมคติ (Idealism)

นอกจากลวดลายที่มีแนวคิดจากดอกบัวแล้ว ยังมีลวดลายอื่น ๆ อีกเช่น ลายตาอ้อย หรือ กระจังตาอ้อย เป็นรูปทรงที่มีแนวเดียวกันกับดอกบัว แต่เหตุที่เรียกว่าลายตาอ้อย เพราะลักษณะคล้ายกับตาของข้ออ้อย ลายตาอ้อยนี้นิยมนำมาประดับตามส่วนท้องของงาน เช่น ส่วนขวาง ส่วนรัศมี หรือส่วนของเส้นฐาน ซึ่งลายตาอ้อย หากนำมาประกอบรวมกัน ๔ มุม จะเกิดเป็นลวดลายใหม่เรียกว่า ลายประจายาม และหาก

กระจังตาอ้อยที่มีขนาดใหญ่ขึ้นใช้ประดับตามส่วนฐานเราเรียกกระจังที่มีขนาดใหญ่นี้ว่า กระจังปฏิญาณ ซึ่งมีความละเอียดประณีตมากกว่า กระจังตาอ้อย และหากนำลายกระจังตาอ้อยไปใช้เพียงครึ่งซีกก็จะเรียกว่า ลายกนก และมีลวดลายที่ได้แนวคิดจากสิ่งที่พบเห็นตามธรรมชาติ เช่น รวงข้าว เปลวไฟ กาบใบ ใบไม้ ฟันปลา ดอกไม้ และเครือเถา ของพืชบางชนิด เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่ปรากฏอยู่ตามธรรมชาติเหล่านี้ได้ถูกนำมาพิจารณาให้กลายเป็น ลายก้างปลา ลายกนก ลายกนกเปลว เป็นต้น

การตกแต่งลวดลายบนเทียนพรรษา

ลวดลายที่ได้จากลายไทย ซึ่งช่างพื้นบ้านได้นำมาดัดแปลง เพื่อนำมาทำเป็นแม่พิมพ์ พิมพ์ลาย หรือแกะลงไปในลำต้น หรือฐานของ ต้นเทียน แบ่งออกเป็น ๔ ลวดลายด้วยกัน ได้แก่ ลายกนก ลายนารี ลายกระบี่ และลายคชะ

๑) ลายกนก ลายกนกที่นิยมใช้ได้แก่ กนกสามตัว กนกใบเทศ กนกเปลว เป็นต้น ลักษณะของลายกนกจะเขียนในรูปแบบเดียวกัน แต่จะมีการแบ่งตัวเขียนแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความสามารถ ของศิลปิน หรือผู้ออกแบบลายนั่นเอง เพราะลักษณะการเขียนลายกนก จะเป็นการแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของผู้เขียนเหมือนกับลายมือ ในการเขียนหนังสือ ผู้ออกแบบลายจะต้องมีความสามารถในการเขียน ลายเส้นต่าง ๆ ได้อย่างชำนาญจึงจะผูกลายได้อย่างสวยงามและ สัมพันธ์กัน การฝึกหัดเขียนลายเส้นให้สวยงามนี้เองทำให้ช่างเขียน เกิดความเบื่อหน่าย ดังนั้น จึงมีช่างเขียนที่เก่งน้อยมาก

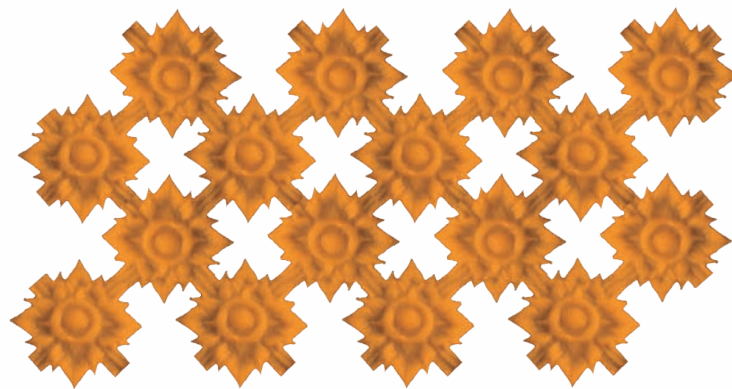

ลายกนกแบ่งออกได้เป็น ๔ แบบ คือ

๑.๑) กนกสามตัว หรือกนกนาง เป็นแม่บทลายไทยที่บรรจูลายต้นเถา กาบใหญ่ กาบเล็ก กลีบเลี้ยง ตัวกนก และยอดกนกไว้ อย่างครบครัน ทั้งยังรวมเอาลายกนกทุกแบบเอาไว้ด้วย เช่น กนกก้านขด กนกเปลว และกนกใบเทศ เป็นต้น

กนกสามตัว

ประจำยาม

๒. **ลายนาริ** คือ ลายภาพคนหรือภาพมนุษย์ ภาพเทวดา หรือภาพนางฟ้า ในการเขียนภาพมนุษย์นั้นจะมีทั้งภาพพระและภาพนางเป็นหลัก โดยมีการแบ่งแยกความสำคัญตามลักษณะพิเศษเฉพาะของตัวเรื่อง เช่น การแต่งกาย เครื่องประดับ ท่าทาง หรืออาวุธ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถบ่งบอกฐานะ และตำแหน่งความสำคัญของตัวละครเหล่านี้ได้

เป็นอย่างดี ลายนาริโดยทั่วไปมีลักษณะท่าทาง มาจากการแสดงนาฏศิลป์ เสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น ท่ารบกัณ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ท่าลอย หรือท่าจับ เป็นต้น

ลายนาริ

๓. **ลายกระบี่** เป็นภาพที่กล่าวถึงวานร หรือภาพอมมนุษย์ ซึ่งรวมถึงภาพอสูรพงศ์ หรือพานรพงศ์ ซึ่งภาพเหล่านี้ส่วนมากจะอยู่ในเรื่องรามเกียรติ์ การสร้างภาพเหล่านี้มักเริ่มต้นจากเค้าโครงของใบหน้าก่อนแล้วตามด้วยส่วนที่เป็นลายละเอียดที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึก เช่น ตาเบิกโพรง ปากแฉะ ตาหรี ปากม้ม หรือ ตาพองโต เป็นต้น บางตนก็มีลักษณะเค้าโครงเหมือนมนุษย์ เช่น ใบหู หรือปาก เป็นต้น ส่วนอาวุธก็จะแตกต่างกันออกไป เช่น ครุฑ ดาบ กระบี่ เป็นต้น

ลายกระบี่

๔. ลายคะ หมายถึง ลวดลายของสัตว์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่เกิดขึ้นมาจากจินตนาการ หรือเป็นสัตว์จากหิมพานต์ ดังนั้นสัตว์เหล่านี้จึงไม่มีตัวตนที่แน่นอน ผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติ บางครั้งอาจนำลักษณะของมนุษย์และสัตว์ หรือสัตว์กับสัตว์มาผสมผสานกัน เช่น ยักษ์ปนช้างโดยมีท่อนบนเป็นยักษ์มีส่วนล่างเป็นช้าง หรือส่วนบนเป็นมนุษย์แต่มีส่วนล่างเป็นสิงห์ เป็นต้น

ลายคะ

การเขียนลายคะ นิยมแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) ภาพสัตว์ธรรมดา เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย นก เป็นต้น ภาพเหล่านี้จะเขียนหรือทำให้มีลักษณะคล้ายกับสัตว์ตามธรรมชาติ แต่ประยุกต์ให้เกิดเป็นลวดลายและความอ่อนช้อย

๒) ภาพสัตว์หิมพานต์ เช่น ราชสีห์ คชสีห์ หงส์ ครุฑ หรือ พญานาค สัตว์เหล่านี้ประดิษฐ์ขึ้นจากสัตว์ที่มีอยู่ทางธรรมชาติและสลักลวดลายตามลำตัวด้วยลายกนกให้เกิดความวิจิตรพิศดารเพิ่มมากยิ่งขึ้น

การนำลวดลายไทยไปใช้

ในการนำลวดลายไทยไปใช้ในการทำเทียนพรรษา นิยมนำไปใช้ใน ๒ ลักษณะคือ

๑. ประกอบลายตามแนวนอน นิยมใช้ลายหน้ากระดาน ได้แก่ ลายช่อ ลายทองไม้ ส่วนฐานนิยมใช้ลายประจายาม ลายกนก หรือลายประจายามผสมกับลายกนก แต่ที่นิยมส่วนใหญ่จะใช้ลายลูกฟักก้ามปู เหตุที่นิยมใช้ลายลูกฟักก้ามปูประกอบในส่วนฐาน หรือ บางส่วนในลำต้น สันนิษฐานว่าเกิดจากความหมายอันมุ่งไปในทางที่ดี เป็นมงคล เป็นลูกฟักหมายถึง พรหมลูกฟัก อันเป็นพรหมชั้นหนึ่งในคัมภีร์ไตรภูมิ ลายลูกฟักมีลักษณะคล้ายผลฟัก ส่วนลายก้ามปูคือการนำลายกนก ๒ ตัวมาประกอบต่อกับลายประจายาม ทำให้ลายที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายก้ามปู

๒. ประกอบลายตามแนวตั้ง อาจสอดแทรกกลายเหล่านี้ตามลักษณะเหลี่ยมที่เกิดจากการย่อมุมทั้งในส่วนฐาน ลำต้น และยอด ซึ่งบางครั้งนิยมทำต้นเทียนในลักษณะรูปเหลี่ยมย่อมุม เช่น เทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์ ลวดลายที่นิยมใช้ประกอบตามแนวตั้ง คือ

๒.๑ ลายก้านแห่ียง คือ การนำลายมาแตกออกเป็นสองข้างเท่า ๆ กัน

๒.๒ ลายแข่งสิงห์ คือ การนำลายมาแตกออกข้างเดียว ทำให้เกิดมีลักษณะคล้ายแข่งสิงห์

๒.๓ ลายรักร้อย มีลักษณะคล้ายลายที่ร้อยของพวงมาลัยดอกกรัก

๒.๔ ลายกนกเปลว เป็นลายที่สลับคัลลายเปลวไฟพุ่งสู่เบื้องบน ลายกนกเปลวนี้บางครั้งนิยมสลับขึ้นจากโคนของลำต้นสู่ยอดทั้งต้น โดยจะมีการแทรกเรื่องราวที่มีลักษณะเด่นตามร่องของลายนั้น ๆ

๒.๕ ลายเครือเถา เป็นลายที่นำมาจากลักษณะการเลื้อยของไม้หรือเถาไม้ตามแนวตั้ง

๒.๖ ลายก้านขด นำมาจากลักษณะการขดตัวของเถาไม้ ซึ่งลายทั้งหมดที่กล่าวถึงนี้อาจประดิษฐ์มาจากลายกนก หรือลายอื่น ๆ เช่น ลายใบเทศ ลายผักกูด ลายช่อ หรือจะประกอบกับลายเทพพนม หรือสัตว์ต่าง ๆ ก็ได้ทั้งสิ้น

การประดับลวดลายบนต้นเทียน

เครื่องมือที่ใช้สำหรับแกะสลักต้นเทียน

เครื่องมือที่ใช้สำหรับแกะสลักต้นเทียน ส่วนใหญ่เป็นโลหะแหลมคม มีด้ามสำหรับจับซึ่งอาจแบ่งเป็น ๔ จำพวก คือ

๑. มีด เป็นมีดที่มีรูปร่างและขนาดต่างกันตามลักษณะการใช้งาน มีดที่นิยมใช้ ได้แก่

๑.๑ มีดชนิดคมเดียว ปลายแหลม ที่ปลายคมเป็นพิเศษ

๑.๒ มีดชนิด ๒ คม ปลายแหลม ที่ปลายคมทั้งสองข้าง

๑.๓ มีดชนิดคมเดียว ปลายแหลมและโค้งงอที่ปลายคม เป็นพิเศษด้านเดียว

๑.๔ มีดโต้คมเดียว ปลายแหลม

๒. สี่ว เป็นส่วที่มีรูปร่างและขนาดต่างกันตามลักษณะการใช้งาน ส่วที่นิยมใช้ ได้แก่

๒.๑ ส่วใบใหญ่ ปลายตัดตรง

๒.๒ ส่วใบใหญ่ ปลายตัดเฉียง

๒.๓ ส่วใบใหญ่ ปลายปากโค้ง

๒.๔ ส่วใบเล็ก ปลายตัดตรง

๒.๕ ส่วใบเล็ก ปลายตัดเฉียง

๒.๖ ส่วใบเล็ก ปลายปากโค้ง

๓. ตะขอเหล็กและเหล็กขุด เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเกี่ยว ขูด และเซาะขี้ผึ้ง ตะขอเหล็กที่นิยมใช้มี ๒ แบบหลายขนาด เหล็กขุดมีแบบเดียว แต่หลายขนาดเช่นกัน

๔. แปรงทาสีชนิดดี เป็นเครื่องมือที่ใช้งานหลังจากแกะสลัก คือใช้สำหรับปัดขูดขี้ผึ้งออกจากต้นเทียนเพื่อทำความสะอาด แปรงที่ใช้งานเป็นแปรงชนิดขนแปรงอ่อนนุ่ม อาจจะใช้หลายขนาดคือขนาด ๑ นิ้ว ๒ นิ้ว และ ๓ นิ้ว หรือขนาดอื่นที่ต้องการตามความจำเป็น

เครื่องมือที่ใช้สำหรับแกะสลักต้นเทียน

เครื่องมือที่ใช้สำหรับแกะสลักต้นเทียน

การแกะสลักต้นเทียน

การแกะสลักต้นเทียน ทำได้หลังจากหล่อและกลึงต้นเทียนแล้ว โดยดำเนินการ ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ออกแบบลายที่จะแกะสลัก โดยการร่างคร่าว ๆ ก่อน ทั้งส่วนฐานต้นเทียน ลำต้นเทียน และยอดต้นเทียน

๒. ใช้เครื่องมือทำการแกะสลัก ซึ่งจะมีการเซาะ เจาะ ชีด ขุด และขุดให้เป็นรูป ๓ มิติ มีส่วนกว้าง ยาว และลึกเหมือนของจริง หรือรูปร่างตามจินตนาการ

๓. แกะไขส่วนที่บกพร่อง ในระหว่างแกะสลักอาจเกิดความผิดพลาดหรือบกพร่องขึ้นได้ เช่นรูปที่ต้องการเล็กหรือใหญ่เกินไป หรือส่วนหนึ่งส่วนใดแตกหักออกไป จำเป็นที่ช่างจะต้องแก้ไขปรับปรุงทางที่จะแก้ไขปรับปรุงอาจเป็นดังนี้

๓.๑ ในกรณีที่รูปที่แกะสลักได้เล็กกว่าที่ต้องการ ต้องหาขี้ผึ้งมาติดเพิ่มเติม โดยเอาขี้ผึ้งที่จะติดเพิ่มเติมไปลนไฟ หรือผึ้งแดด ให้ขี้ผึ้งอ่อนตัวแล้วจึงนำมาติดกับของเดิมให้เข้ากันเป็นเนื้อเดียวเพื่อที่จะแกะสลักใหม่ จนเป็นรูปที่มีลวดลายและขนาดตามต้องการ

๓.๒ ในกรณีที่แกะสลักแล้ว ส่วนหนึ่งส่วนใดแตกหักออกไป อาจใช้วิธีแกะสลักเนื้อขี้ผึ้งจากข้างนอก แล้วเอามาติดเชื่อมเข้ากันได้

๓.๓ ในกรณีที่ต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขลายใหม่ ถ้าหากลายที่ร่างไว้ไม่ลึกก็ให้เปลี่ยนแปลงได้ทันที แต่ถ้าหากเซาะ เจาะ หรือขุดเป็นลายลึกแล้ว ต้องหาขี้ผึ้งจากข้างนอกมาอุดให้แน่น และเป็นเนื้อเดียวกันแล้วจึงร่างลายและแกะสลักใหม่

การแกะสลักเทียน (อ.อุสาห์ จันทรวิจิตร)

การแกะสลักเทียน

วิธีการแกะสลัก

วิธีการแกะสลักในต้นเทียนมี ๔ รูปแบบ คือ

๑. การแกะสลักเป็นรูปตัววี “V” เป็นรูปแบบการแกะเข้าไปตามเส้นที่ร่างหรือออกแบบไว้ การแกะวิธีนี้นิยมแกะส่วนที่เป็นลายไทยประเภทต่าง ๆ หรือส่วนที่เป็นภาพหรือหุ่นประกอบที่มีความสำคัญไม่มากนัก

๒. แกะเป็นรูปตัวยู “U” เป็นวิธีการแกะระหว่างรอยต่อของลายดอกกับเนื้อหา ซึ่งจะต้องทำให้เกิดเป็นร่องที่ลึกประมาณ ๑-๑.๕ นิ้ว

๓. แกะเป็นฐานกว้าง เป็นรูปแบบการแกะสลักต่อจากการแกะรูปตัว U โดยเจาะเข้าไปใต้ฐานลาย หรือเนื้อที่เป็นตัวพระหรือเทพ ทำให้ลายหรือรูปเหล่านั้นมีลักษณะลอยตัวออกจากฐานหรือลำต้นเทียนสำหรับแกะส่วนที่มีความสำคัญที่ต้องการเน้นให้ภาพทั้งหมดมีความคมชัด

๔. แกะเป็นร่องซ้อนกัน เป็นการแกะต่อจากการแกะเป็นร่องฐานกว้าง โดยแกะให้ลึกลงไปอีกชั้นหนึ่ง การแกะวิธีนี้เป็นที่นิยมมากในยุคปัจจุบัน เพราะนอกจากจะให้ลายที่ละเอียดกว่าแล้วยังทำให้เกิดความซับซ้อนกันระหว่างลวดลาย หรือเนื้อหาทั้งหมดด้วย การแกะวิธีนี้นอกจากจะเป็นการแสดงออกถึงความสามารถเป็นพิเศษของช่างที่แกะเทียนแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นมิติที่มีและเกิดขึ้นได้ในลวดลายไทย และเมื่อช่างแกะเข้าไปลึกถึงชั้นของเชือกที่พันอยู่รอบส่วนแกนในตอนลึก ๆ ซึ่งถือว่าเป็นความงดงามอย่างหนึ่งในศิลปะการทำเทียนประเภทแกะสลัก

การตกแต่ง

การตกแต่งเป็นช่วงที่มีความสำคัญมาก เพราะขั้นตอนนี้เองจะบอกได้ว่าต้นเทียนสวยหรือไม่ ขั้นตอนของการตกแต่งจะเป็นขั้นตอนของการสอดส่องหาความบกพร่องที่จะมีปรากฏในลำต้น ฐาน ยอด และหุ่นเทียน เช่น ความละเอียดของลวดลาย ความประณีตบรรจง ความคมชัดของลวดลายที่แกะหรือที่ติด หากพบความบกพร่อง เช่น กรณีของลวดลายหักอันเป็นผลมาจากเครื่องมือหรือสาเหตุอื่น ๆ หรือลวดลายตื้นเกินไป วิธีการแก้ไขทำได้ ดังนี้

๑. หาขี้ผึ้งเพิ่มเติม โดยการเอาขี้ผึ้งไปลงไฟ หรือผึ้งแดดให้ขี้ผึ้งมีความอ่อนตัว

๒. เป่าพื้นที่โดยรอบของส่วนที่จะซ่อมแซมด้วยลมร้อนจากเครื่องเป่าผมให้ทั่ว

๓. นำขี้ผึ้งที่จะต่อเติมและอ่อนตัวแล้ว ไปบีบเสริมเข้าไปยังส่วนที่ต้องการซ่อมแซม

๔. แกะลวดลายลงในส่วนของขี้ผึ้งที่ต่อเติมใหม่จนครบตามลวดลายเดิม หรือติดลวดลายที่เหมาะสมลงไปในพื้นที่นั้น

๕. ทำความสะอาดเศษหรือคราบของเทียนที่ติดอยู่ตามรอยต่อของลวดลายภายในลำต้นออกจนหมด จะใช้ถังฉีดพ่นน้ำสะอาดไปที่ลำต้น ฐาน หรือ ตามหุ่นประกอบต่าง ๆ จนสะอาดหรือใช้แปรงทาสีที่มีความแข็งของขนปานกลางมาทำการปัด หรือเช็ดเศษเทียนออกก็ได้ แต่อาจใช้เวลานานกว่าการฉีดล้างด้วยน้ำ

การตกแต่งต้นเทียนพรรษา

การตกแต่งต้นเทียนพรรษา

๖. ตรวจสอบความเรียบร้อยของหุ่นประกอบต้นเทียน
ด้วยการใช้หัวแร้งเผาไฟให้ร้อนนอบตามรอยต่อของแผ่นเทียนที่หุ้ม
หุ่นประกอบเทียนนั้นจนต่อกันสนิท

๗. นิดหรือทาทุกส่วนของต้นเทียนทั้งส่วนยอด ฐาน และ
องค์ประกอบด้วยน้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา หรือน้ำมันพืชสำเร็จรูปที่มีขาย
อยู่ตามท้องตลาดก็ได้ ส่วนเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์ไม่นิยมการทา
ด้วยน้ำมันชนิดใด ๆ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการทาดำด้วยน้ำมัน

๑. เปลี่ยนสีของเทียนให้มีความสดใสขึ้น
๒. เปลี่ยนสีของเทียนที่อาจแตกต่างกันในแต่ละส่วนให้มีสี
ที่คล้ายคลึงกัน
๓. ขจัดหรือละลายคราบของเศษเทียนทำให้ลวดลายที่แกะ
เด่นชัดขึ้น
๔. ลบรอยต่อของเทียนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เสด็จลี้วเลอถ้ว เขียวขยพธชวเมือองอุบล

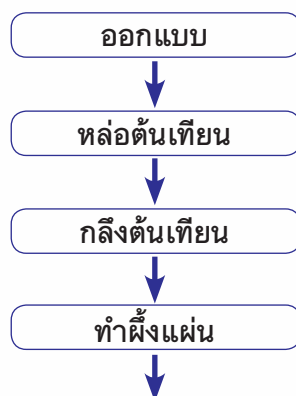

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก เป็นต้นเทียนที่พัฒนารูปแบบมาจากต้นเทียนมัตรวมติดลาย โดยในยุคแรกเริ่มนั้นเป็นการหล่อต้นเทียนด้วยวิธีการเอาเทียนมารวมกันแล้วหลอมรวมเป็นต้นใหญ่ มีลักษณะกลม เกลี้ยง ยังไม่มีรูปแบบที่หลากหลายมากนัก ต่อมามีการนำดอกผึ้งมาประดับตกแต่งแทนกระดาษสี และได้พัฒนารูปแบบจากต้นเทียนที่มีเฉพาะต้นเทียนกับฐานของต้นเทียนเท่านั้น ก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นต้นเทียนที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยให้ต้นเทียนมีความสวยงามและยิ่งใหญ่ มีเนื้อหาและเรื่องราวที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น วิธีการจัดทำเทียนทั้งประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก ในส่วนของลำต้นและส่วนยอดของต้นเทียนทั้ง ๒ ประเภทนั้น มีลักษณะเหมือนกัน ซึ่งจะได้นำเสนอในส่วนที่มีกรรมวิธีเหมือนกันก่อนในลำดับต่อไป

ขั้นตอนการทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และแกะสลัก

ติดดอกผึ้ง/แกะสลัก (ตามลักษณะต้นเทียนแต่ละประเภท)

เทียนติดพิมพ์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๙

เทียนแกะสลัก ปี พ.ศ. ๒๕๔๙

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้หล่อลำต้นเทียนและยอดต้นเทียนของต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก

ที่	รายการ	จำนวน	ประโยชน์	หมายเหตุ
๑.	ขี้ผึ้งถั่ว หรือขี้ผึ้งน้ำมัน	๑๐๐ - ๒๐๐ กิโลกรัม	เป็นวัสดุหลักในการจัดทำเทียน	ใช้ขี้ผึ้งแท่งทั้งหมด หรืออาจใช้ขี้ผึ้งน้ำมันเป็นส่วนผสมบ้างก็ได้ ตามงบประมาณแต่ใช้ขี้ผึ้งแท่งในอัตราส่วนที่มากกว่า
๒.	เตาอังโล่พร้อมถ่านไม้	๒ - ๔ เตา	สำหรับใช้ต้มเทียน	จำนวนของเตาอาจมีมากกว่าที่กำหนดไว้ได้ ตามขนาดและปริมาณของต้นเทียนและขี้ผึ้งที่ใช้ในการจัดทำเทียน
๓.	ชามอ่างขนาดใหญ่	๒ ใบ	สำหรับใส่น้ำต้มชั้นนอก	เป็นกระบวนการต้มขี้ผึ้งโดยใช้อุปกรณ์ ๒ ชั้น ชั้นแรก ใส่น้ำ ชั้นที่ ๒ ใส่ขี้ผึ้งอาศัยความร้อนจากน้ำเดือดในชามอ่างใบนอกเป็นตัวทำให้ขี้ผึ้งละลาย และเป็นการป้องกันมิให้ขี้ผึ้งไหม้
๔.	ชามอ่างขนาดกลาง	๔ ใบ	สำหรับใส่ขี้ผึ้งแล้วนำไปวางลงในชามอ่างขนาดใหญ่อีกครั้งหนึ่ง	ความร้อนจากน้ำเดือดจากชามอ่างใหญ่จะทำให้ขี้ผึ้งในชามอ่างที่อยู่ด้านในละลาย
๕.	ชามอ่างขนาดเล็ก	๖ ใบ	สำหรับใส่ขี้ผึ้งที่ผ่านการต้มจนละลายแล้ว โดยจะเทใส่ในชามอ่างไว้หลาย ๆ ใบเพื่อให้ขี้ผึ้งเย็นตัวลงอย่างรวดเร็ว	ชามอ่างขนาดเล็กใส่ขี้ผึ้งเตรียมสำหรับริดทำดอกผึ้ง
๕.	บั้ง	๒ - ๔ ใบ	สำหรับต้มขี้ผึ้ง	จะมีมากกว่านี้ก็ได้ตามขนาดและปริมาณของขี้ผึ้งที่จะใช้ต้ม
๖.	ผ้ากรอง (ผ้าขาวเนื้อละเอียด)	๒ เมตร	กรองขี้ผึ้ง	จะขึงใส่ในโครงเหล็ก หรือโครงไม้วางเหนือภาชนะที่ใช้สำหรับใส่ขี้ผึ้ง อาจเป็นโอ่ง หรือชามอ่างก็ได้ เป็นการกรองฝุ่นตะกอนที่เกิดจากขี้ผึ้ง แม้ว่าขี้ผึ้งบริสุทธิ์ก็อาจมีเศษฝุ่นละอองตกค้างอยู่ได้
๗.	กระบวยโลหะ หรือกระบวยตักน้ำ หรือขันพลาสติกชนิดทนความร้อน		สำหรับตักขี้ผึ้ง	ไม่ควรมีขนาดใหญ่จนเกินไปเพราะจะทำให้ตักลำบากและอาจเกิดอุบัติเหตุได้
๘.	โอ่งมังกร หรือ ถังน้ำมันเปล่า	๒ ใบ	สำหรับใส่ขี้ผึ้งที่ต้มละลายแล้ว	สำหรับใส่ขี้ผึ้งที่กรองสะอาดแล้ว ก่อนนำไปกรอกลงในแบบหล่อ หรือแบบพิมพ์ลำต้น และยอดของต้นเทียน

ที่	รายการ	จำนวน	ประโยชน์	หมายเหตุ
๙.	ท่อนไม้ หรือท่อพลาสติกขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔ x ๔ นิ้ว ยาว ๓ เมตร	๑ ท่อน	สำหรับทำแกนลำต้น	หากไม่มีแกนของลำต้น อาจทำให้ต้นเตียนอ่อนตัวลง และเสียรูปทรงได้อีกทั้งยังเป็นการประหยัดซึ่งใช้วัสดุที่ใช้ในการทำแกนลำต้นสามารถเลือกได้หลายรูปแบบ เช่น ไม้ ท่อพลาสติก ท่อเหล็ก เป็นต้น ซึ่งการเลือกใช้ท่อจะสะดวกเวลานำมากลึง แต่การใช้ท่อเหล็กจะเป็นการเพิ่มน้ำหนักของต้นเตียน เมื่อนำมาประกอบเป็นต้นแล้ว ต้องหาลวด หรือสลึงยึดเอาไว้อีกครั้งหนึ่งเพื่อป้องกันการล้ม หรือโอนเอนไปมา
๑๐.	ท่อนไม้ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔ x ๔ นิ้ว ยาว ๐.๖๐ เมตร	๑ ท่อน	สำหรับทำแกนยอด	แกนสำหรับทำยอดใช้เป็นแกนไม้ก็ได้ เพราะมีขนาดเล็ก และน้ำหนักเบา
๑๑.	ผ้าขี้ริ้วสะอาด	๕ ผืน	สำหรับเช็ดมือ	เนื่องจากในการทำดอกฝั้ว ส่วนประกอบที่สำคัญในการตัดดอกฝั้ว คือน้ำผสมผงซักฟอก หรือน้ำสบู่ เนื่องจากต้องใช้น้ำอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีผ้าไว้สำหรับเช็ดมือ
๑๒.	ลังกะสีแผ่นเรียบ (ชนิดหนา) ขนาดกว้าง ๖๐ เซนติเมตร ยาว ๑๐ ฟุต	๑ แผ่น	สำหรับทำแบบหล่อลำต้น	การใช้ลังกะสีแผ่นเรียบทำแบบหล่อ เพราะสามารถแกะต้นเตียนออกจากแบบได้ง่าย และได้ต้นเตียนที่มีผิวเรียบสวย
๑๓.	ลังกะสีแผ่นเรียบ (ชนิดหนา) ขนาดกว้าง ๖๐ เซนติเมตร ยาว ๒ ฟุต	๑ แผ่น	สำหรับทำแบบหล่อยอดต้น	เหตุผลเดียวกับ ข้อ ๑๒.
๑๔.	ถังตักน้ำ	๑ - ๒ ใบ	สำหรับตักน้ำ	
๑๕.	ไม้ขนาดเท่าแขนยาว ๑.๕๐ เมตร	๒ ต้น	สำหรับทำเสา	เสายึดแกนต้นเตียน
๑๖.	ไม้ไฟส่างไฟรฟาคีรียาว ๑ เมตร หากไม่มีอาจใช้ไม้เบญจพรรณ ขนาดเท่ากับไม้ไฟไม่ต้องฟาคีรี	๒ ซีก หรือ ๒ ท่อน	สำหรับเป็นไม้ขนาน	ในการทำแบบหล่อลำต้น ต้องมีไม้สำหรับยึดโครงแบบให้ตั้งตรง
๑๗.	เลี่ยม หรือจอบ	๒ - ๓ อัน	สำหรับขุดหลุม	ทำเบ้าหล่อต้นเตียน

วิธีหล่อตันเทียน

การหล่อตันเทียนประเภทติดพิมพ์และแกะสลัก มีขั้นตอนและวิธีการส่วนใหญ่คล้ายกัน มีความแตกต่างกันที่พบได้มี ๒ ประการ คือ

๑. การหล่อตันเทียนประเภทติดพิมพ์และแกะสลัก ใช้ขี้ผึ้งคุณภาพพอใช้ได้ซึ่งมีราคาถูก อัตราส่วนของขี้ผึ้งสำหรับการหล่อตันเทียนประเภทติดพิมพ์ คือ จะใช้ขี้ผึ้งน้ำมัน หรือขี้ผึ้งถั่วฝัก ผสมกับขี้ผึ้งแท่งในอัตราส่วน ๑๐ ต่อ ๑ แต่การหล่อตันเทียนประเภทแกะสลักจะใช้ขี้ผึ้งคุณภาพดี หรือขี้ผึ้งแท่งเป็นส่วนผสมในอัตราส่วนที่มากกว่า คือ ขี้ผึ้งแท่ง ๕ ส่วน ต่อขี้ผึ้งน้ำมัน ๑๐ ส่วน หรือหากมีงบประมาณมากอาจเพิ่มอัตราส่วนของขี้ผึ้งแท่งให้มากกว่านี้ก็ได้ ทั้งนี้ เพราะว่าหากขี้ผึ้งคุณภาพไม่ดีจะมีความยืดหยุ่น หรือความเหนียวน้อย เมื่อแกะสลักลวดลายที่มีความลึก และซับซ้อนหลายชั้น ขี้ผึ้งจะแตกหักได้ง่าย

๒. ตันเทียนประเภทติดพิมพ์ มักหล่อให้มีขนาดเล็กกว่าตันเทียนประเภทแกะสลัก เพราะตันเทียนประเภทติดพิมพ์จะต้องนำไปกลึงให้เป็นรูปและขนาดเล็กกลึงบางส่วน แล้วจึงติดดอกเสริมโดยรอบให้หนาขึ้น ส่วนตันเทียนประเภทแกะสลักต้องทำให้มีขนาดใหญ่เอาไว้เพื่อที่จะแกะหรือขุดออก

การทำลำตันเทียนเพื่อใช้สำหรับติดพิมพ์นั้น อาจมีรูปแบบการจัดทำได้หลายรูปแบบตามความคิดของช่างทำตันเทียน ว่าต้องการนำเสนอเรื่องราวในด้านใดของพระพุทธศาสนา ซึ่งในอดีตนั้นยังคงยึดถือว่าตันเทียนต้องมีลักษณะกลมเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปทรงของตันเทียนเป็นทรงแหลี่ยมบ้างตามหลักมรรค ๖ แปดเหลี่ยมบ้าง

ตามหลักมรรค ๘ ทั้งนี้ โดยอิงหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเกณฑ์ นับเป็นการสร้างสรรค์งานเทียนอีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน (สมคิด สอนอาจ, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

การเตรียมไม้ทำแกนลำตัน

การเตรียมไม้ทำแกนลำตัน จะใช้ไม้ขนาด ๔ x ๔ นิ้ว ยาว ๓ เมตร นำไม้ไปกลึงด้วยเครื่องกลึงให้เป็นรูปทรงกระบอก ส่วนปลายทั้ง ๒ ข้างก็กลึงเช่นเดียวกัน โดยกลึงให้เล็กลงไม่เท่ากัน กล่าวคือ ปลายด้านหนึ่งกลึงให้เป็นเดือยยาว ๑๐ เซนติเมตร เหลือขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ นิ้ว ปลายอีกด้านหนึ่งกลึงให้เป็นเดือยยาว ๕๐ เซนติเมตร เหลือขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓ นิ้ว เดือยที่ยาว ๑๐ เซนติเมตรเป็นเดือยสำหรับสวมยอดลำตันเทียน เพื่อป้องกันมิให้ยอดล้มหรือหลุดออก เดือยที่ยาว ๕๐ เซนติเมตรเป็นเดือยสำหรับสวมลงไปในฐานะตันเทียน เพื่อมิให้ตันเทียนเอนหรือล้ม

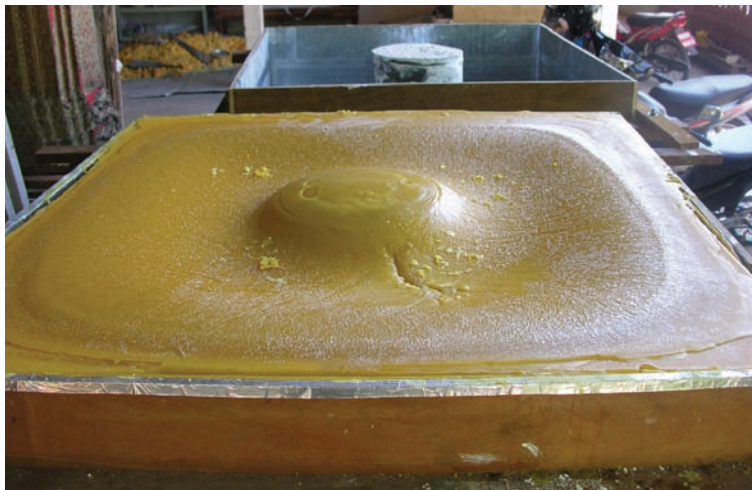
ปัจจุบันใช้แกนเป็นเหล็กกลวงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๐ เซนติเมตร แล้วพันโอปด้วยเชือกมะนิลาอีกครั้งเพื่อให้แกนเทียนใหญ่ขึ้น และยังเป็นการประหยัดขี้ผึ้งอีกด้วย หรืออาจใช้ไม้อัดหนา ๑๐ เซนติเมตรมาทำเป็นต้นทรงเหลี่ยม อาจเป็นสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม หรือย่อมุมก็ได้ แล้วทาสีด้วยสีน้ำพลาสติกสีส้ม หรือสีแดงเพื่อเป็นการรองพื้น

การทำแบบพิมพ์สำหรับหล่อลำตันเทียนและยอดเทียน

แบบพิมพ์สำหรับหล่อเทียน อีสานเรียกว่า “โอง” หรือ “เบ้าหลอม” โองหรือเบ้าหลอมทำจากสังกะสีแผ่นเรียบชนิดหนา ถ้าหล่อลำตันเทียนใช้สังกะสีขนาดกว้าง ๘๐ - ๑๒๐ เซนติเมตร ยาว ๘ - ๑๐ ฟุต ถ้าหล่อยอดเทียนใช้สังกะสีแผ่นเรียบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๘๐ เซนติเมตร หรือ ๒ ฟุต ขนาดของสังกะสีที่ใช้ ทำแบบหล่อลำตันและยอดสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม นำสังกะสีแผ่นเรียบมาตัด ให้ส่วนที่จะเป็นปลายหรือส่วนยอดของต้นเทียนแคบเข้า โดยส่วนที่เป็นฐานจะมีขนาดใหญ่กว่า แล้วนำแผ่นสังกะสีที่ตัดไว้มาโค้งเป็นรูปทรงกระบอกก่อนไปทางรูปทรงกรวย เหมือนการทำหม้อหนึ่งสังกะสี ขอบด้านข้างของสังกะสีพับโค้งงอเข้า เพื่อซ่อนขอบอีกด้านหนึ่ง เหมือนกับที่ช่างบัดกรีตีตะเข็บหม้อหนึ่งสังกะสี การทำโองหรือเบ้าหลอมให้มีลักษณะดังกล่าว ใช้ได้ทั้งสำหรับลำตันเทียนและยอดต้นเทียน

การหล่อลำตันเทียน

ในทางปฏิบัติ การทำแบบพิมพ์ต้นเทียน ช่างอาจดัดงอแผ่นสังกะสีเข้าหากัน โดยให้ปลายทั้ง ๒ ข้างงอเป็นตะขอเกาะเกี่ยวกันเอาไว้ หรือทำเป็นตะเข็บแล้วบัดกรีด้วยตะกั่วก็ได้ ทั้ง ๒ วิธีมีข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

๑. วิธีทำเป็นตะขอ

ข้อดี การดัดงอเช่นนี้ เมื่อหล่อต้นเทียนแล้วจะถอดแบบพิมพ์ออกก็ทำได้ง่าย

ข้อเสีย เมื่อสังกะสีถูกขี้ผึ้งที่ร้อน เนื้อสังกะสีจะขยายตัว ทำให้ตะขอแยกออกจากกัน และเป็นช่องให้ขี้ผึ้งไหลออกทำให้ล้นเปลือง สร้างความวิตกกังวล

๒. วิธีทำเป็นตะเข็บ

ข้อดี วิธีนี้เมื่อบัดกรีด้วยตะกั่วแล้ว เนื้อตะกั่วจะเชื่อมให้สังกะสีแนบชิดติดกัน เวลาเทขี้ผึ้งลงไปตะเข็บก็จะไม่แยกออกจากกันขี้ผึ้งจะไม่ไหลออก ทำให้ไม่ล้นเปลือง และมีความมั่นใจ

ข้อเสีย เวลาจะถอดแบบพิมพ์ ต้องใช้กรรไกรตัดสังกะสี และแบบพิมพ์ที่ถูกตัดแล้วจะนำมาใช้อีกเหมือนวิธีทำเป็นตะขอไม่ได้

การเตรียมไม้ทำแกนยอด

การทำแกนยอดลำตันเทียน ทำเช่นเดียวกับแกนลำตันเทียน แต่ขนาดสั้นกว่าคือ มีความยาวเพียง ๕๐ - ๖๐ เซนติเมตร ใช้ไม้ขนาด ๔ x ๔ นิ้ว ยาว ๘๐ เซนติเมตร ๑ ท่อน นำไม้ไปกลึงแต่งให้เป็นรูปทรงกรวย โดยส่วนยอดให้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ นิ้ว

ส่วนฐานยอด ให้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘ นิ้ว ส่วนอีกด้านหนึ่ง คือด้านล่างสุดของฐานยอด ใช้ส่ว้นเจาะตรงกลางให้กลวงลึกประมาณ ๑๕ เซนติเมตร รูกลองนี้ควรมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า ๒ นิ้ว เล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อนำเต็อยด้านบนของแกนลำต้นเทียนมาสวมได้ ในการหล่อส่วนของลำต้นเทียนต้องหล่อแกนส่วนที่จะนำมาสวมกับ เต็อยของฐานยอดด้วยความยาวประมาณ ๑๕ เซนติเมตรเช่นเดียวกัน

เหตุที่ต้องทำแกนลำต้นเทียนและแกนยอดต้นเทียนให้เป็นคนละท่อนนั้น ก็ด้วยเหตุที่ว่า เฉพาะแกนลำต้นเทียนก็ยาวถึง ๓ เมตรแล้ว ถ้าทำแกนลำต้นเทียนและแกนยอดต้นเทียนให้เป็นท่อนเดียวกัน ท่อนไม้นี้จะยาวถึง ๓.๖๐ เมตร ทำให้สูงเกินไปไม่สะดวกต่อการจัดทำใด ๆ เพราะต้องใช้นั่งร้าน หรือนั่งโต๊ะ หรือจัดทำบนไถสำหรับขึ้นไปจัดทำ ส่วนที่เป็นแกนยอดต้นเทียน ดังนั้น จึงนิยมทำแกนลำต้นเทียนส่วนหนึ่ง และแกนยอดต้นเทียนอีกส่วนหนึ่ง

การเตรียมภาชนะต้มขี้ผึ้ง

ภาชนะที่เหมาะสมในการต้มขี้ผึ้ง คือ ปิ๊บ ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย จะใช้ปิ๊บน้ำมันก๊าดหรือปิ๊บน้ำมันพืชก็ได้ โดยนำปิ๊บมาตัดผาด้านบน ตามขอบด้านในออกให้หมด แล้วใช้ค้อนทุบรอยตัดให้ราบลงกับขอบ บนด้านใน เพื่อป้องกันไม่ให้คมโลหะบาดมือ ก่อนนำไปใช้งานควรติด หูหิ้ว อาจจะเป็นเหล็กโลหะที่โค้งสำหรับหิ้ว หรือถ้าทำหูหิ้วไม่ได้ อาจ ทำที่จับแทนโดยใช้ไม้ขนาด ๑ x ๒ นิ้ว ยาวกว่าความยาวของขอบปากปิ๊บ จำนวน ๒ ท่อน มาตีแนบเข้ากับขอบบนตรงข้ามกันเพื่อให้จับได้สะดวก

ภาชนะต้มขี้ผึ้ง

การต้มขี้ผึ้งโดยใช้ภาชนะ ๒ ชั้น

ถ้าไม่มีบีบจะใช้ฆ้องอ่างเคลือบแทนก็ได้ แต่การใช้ฆ้องอ่างเคลือบมาตม้นนั้นความร้อนจะทำให้ส่วนที่เคลือบกะเทาะ หรือเป็นรูร้าวได้ง่าย ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น ถ้าฆ้องอ่างเคลือบเกิดความเสียหายจะนำไปใช้งานอย่างอื่นได้ไม่ตี ซึ่งต่างจากใช้บีบเพราะหลังจากใช้ตม้นซี่ผึ้งแล้วยังนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีก อย่างไรก็ตาม หากจำเป็นต้องใช้ฆ้องอ่างเคลือบตม้นซี่ผึ้งควรใช้ฆ้องอ่าง ๒ ใบ ใบหนึ่งใหญ่ ใบหนึ่งเล็ก ใบใหญ่ใส่น้ำพอสมควรตั้งวางบนเตาอังโล่ ใบเล็กใส่ซี่ผึ้งจนเกือบเต็มปากฆ้อง แล้วนำฆ้องอ่างใบเล็กไปวางบนฆ้องอ่างใบใหญ่ อาศัยความร้อนจากน้ำเดือด ซี่ผึ้งก็จะละลายได้ แต่ใช้เวลาานาน ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองเวลาและถ่านที่ใช้ตม้น ถ้าจำเป็นไม่อาจหาบีบได้ จึงค่อยใช้วิธีนี้แทน

ปัจจุบัน ได้มีการคิดค้นหาวิธีการตม้นซี่ผึ้งจากวิธีการเดิม ที่เป็นการตม้นซี่ผึ้งโดยตรงจะประสบกับปัญหาซี่ผึ้งไหม้ หากผู้ตม้นไม่มีความชำนาญพอ จึงได้คิดหาวิธีการโดยใช้น้ำเป็นส่วนผสมในการตม้นซี่ผึ้ง โดยการตม้นกับน้ำสะอาดในอัตราส่วน น้ำ ๑ ส่วน ต่อซี่ผึ้ง ๔ ส่วน ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัดพลังงานและเชื้อเพลิง นอกจากนั้นแล้ว การตม้นซี่ผึ้งโดยผสมน้ำลงไปด้วยนั้น จะเป็นการคัดกรองเศษฝุ่นละออง และสิ่งสกปรกต่าง ๆ ที่ปนเปื้อนมากับซี่ผึ้ง โดยเฉพาะซี่ผึ้งที่ผ่านการใช้งานมาแล้ว เศษฝุ่นละอองหรือสิ่งปนเปื้อนต่าง ๆ จะตกตะกอนอยู่ด้านล่าง แยกออกจากซี่ผึ้ง เมื่อตม้นจนซี่ผึ้งละลายแล้วใช้กระชอนผ้าตักออก พักไว้ในฆ้องใบเล็ก วิธีการตม้นแบบนี้จะได้ซี่ผึ้งที่สะอาดปราศจากฝุ่น พร้อมสำหรับการใช้งานในลำดับต่อไป (สมคิด สอนอาจ, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์)

การจัดหาซี่ผึ้ง

ซี่ผึ้งที่ใช้หล่อต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ ไม่จำเป็นต้องใช้ซี่ผึ้งแท้ ซึ่งมีคุณภาพดีเพราะราคาแพง แต่ควรใช้ซี่ผึ้งคุณภาพพอใช้ได้ ซึ่งราคาประหยัดกว่า คือ ราคา กิโลกรัมละประมาณ ๕๐ บาท ซี่ผึ้งที่ใช้หล่อต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ ๑ ต้น จะมีปริมาณ ๓๐ - ๑๐๐ กิโลกรัม นั่นคือ ต้นทุน เฉพาะส่วนที่ใช้หล่อลำต้นเทียนจะตกประมาณ ๓,๕๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท

การเตรียมหลุมสำหรับหล่อ

การหล่อลำต้นเทียนจำเป็นต้องหล่อลงในหลุมดิน การเตรียมหลุมดินสำหรับหล่อลำต้นเทียนนั้น ควรขุดหลุมให้ลึกประมาณ ๑ เมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร หรือกว้างพอเหมาะกับแบบพิมพ์ (โองหรือเข้าหลอม) เพื่อให้หย่อนแบบพิมพ์ลงได้สะดวก หลุมที่ขุดควรเลือกหลุมในบริเวณที่ราบ เนื้อดินร่วนซุยได้ง่าย ไม่ควรเลือกหลุมในบริเวณที่มีดินเหนียว หรือ ดินเหนียว

เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องมีการเตรียมหลุมดินในการหล่อต้นเทียนก็เพราะ

๑. โดยปกติลำต้นเทียนมีความสูง ๓ เมตร ซึ่งนับว่าสูงกว่าความสูงของคนมากจำเป็นต้องทำให้ความสูงลดลงให้ใกล้เคียงกับความสูงของคน คือให้ส่วนที่อยู่เหนือดินมีความสูงประมาณ ๒ เมตร ความสูงขนาดนี้จะสามารถใช้มือสัมผัสกับยอดลำต้นเทียนได้

๒. การหล่อลำต้นเทียนโดยมีแบบพิมพ์หย่อนลงไปดินประมาณ ๑ เมตร ดินจะช่วยยึดตรึงแบบพิมพ์และลำต้นเทียนให้แน่น กันไม่ให้ต้นเทียนล้ม

๓. ดินจะช่วยตรึงแบบพิมพ์ให้เกาะกันแน่น แม้จะถูกแรงอัดจากน้ำหนักของเนื้อเทียนจำนวนหลายสิบกิโลกรัม แบบพิมพ์ก็จะไม่แตกหรือร้าว

๔. ดินจะช่วยดูดเอาความร้อนออกจากแบบพิมพ์ ทำให้แบบพิมพ์เย็นลงเร็วขึ้น สามารถทำให้ช่างถอดแบบพิมพ์ออกได้เร็วยิ่งขึ้น

การเตรียมไม้เสาและไม้ขนาดต้นเทียน

๑. ไม้สำหรับทำเสามีขนาด ๓ - ๔ นิ้ว ยาว ๑.๕๐ เมตร จำนวน ๒ ต้น

๒. ไม้ขนาดแกนต้นเทียน ใช้ไม้ไผ่ผ่าครึ่งยาว ๑ เมตร โดยใช้ทั้ง ๒ ซีก หากหาไม่ได้อาจใช้ไม้เบญจพรรณขนาดเท่ากับไม้ไผ่ และไม่ต้องผ่าครึ่งก็ได้

วิธีปักเสาและตีไม้ขนาดแกนต้นเทียน

๑. ให้ขุดหลุมห่างจากหลุมหล่อลำต้นทั้ง ๒ ด้าน ๆ ละประมาณ ๑๐ เซนติเมตร ให้ขุด ๒ หลุมแต่ละหลุมลึกประมาณ ๓๐ เซนติเมตร นำเสาที่เตรียมไว้ปักลงในหลุม ให้เสาเอนจากดินขึ้นมาประมาณ ๑๒๐ เซนติเมตร กลบดินและกระทุ้งที่โคนเสาให้แน่น

๒. นำแบบพิมพ์ลังกะสีสำหรับหล่อต้นเทียนหย่อนลงไปในหลุม โดยเอาด้านบนหย่อนลงไปถึงก้นหลุม ส่วนฐานของแบบพิมพ์จะอยู่ด้านบน ทั้งนี้ ต้องตั้งแบบพิมพ์ให้ตรงและอยู่กึ่งกลางของหลุม นำไม้แกนลำต้นเทียนหย่อนลงไปข้างในแบบพิมพ์โดยให้ส่วนยอดแตะก้นหลุม ให้ไม้แกนลำต้นตั้งตรงและอยู่กึ่งกลางหลุม ส่วนที่เป็นเศียรใช้สำหรับสวมลงไปในฐานของยอดต้นเทียน ภายหลังจะกลับเป็นส่วนบนสุดใช้ไม้ ๒ อันตีขนาดเดียวกัน

โดยให้ปลายทั้ง ๒ ข้างของไม้ขนาดประกบกับเสา โดยวิธีนี้จะทำให้แกนลำต้นเทียนถูกตรึงแน่น เพื่อให้แบบพิมพ์ตรึงแน่นไม่ขยับเขยื้อน เอาดินกลบหลุมทุกด้านของแบบพิมพ์ โดยกลบแต่เพียงหลวม ๆ ห้ามกระทุ้งดิน มิฉะนั้นจะทำให้แบบพิมพ์เสียรูปทรง

การเทขี้ผึ้งเพื่อหล่อลำต้นเทียน

๑. เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ไว้ให้พร้อม และนำมาวางไว้บริเวณที่ช่างจะทำการหล่อ รวมทั้งเตรียมคนที่จะเป็นลูกมือช่วยงาน ซึ่งจะใช้ประมาณ ๒ - ๓ คน

๒. นำขี้ผึ้งที่เตรียมไว้มาสับเป็นก้อนเล็ก ๆ ใส่ลงไปในภาชนะที่จะต้ม

๓. นำขี้ผึ้งใส่ลงไปในปื๊บหรือภาชนะที่ใช้ต้ม แล้วนำขึ้นตั้งบนเตาอังโล่ ต้มขี้ผึ้งจนละลาย ยกปื๊บลงจากเตาไฟ เทขี้ผึ้งที่ละลายแล้วลงไปในโอ่งมังกร ขี้ผึ้งที่ต้มจะมีก๊ิบก็เทลงรวมกันในโอ่งจนหมดจนได้ขี้ผึ้งที่ต้มละลายแล้วให้มีปริมาณเพียงพอที่จะใช้หล่อ

๔. เอานิ้วมือจุ่มลงไปในขี้ผึ้งที่ละลายอยู่ในโอ่ง ถ้าขี้ผึ้งติดนิ้วมือขึ้นมาบาง ๆ แสดงว่าอุณหภูมิของขี้ผึ้งกำลังได้ที่พอดี พอที่จะนำไปเทลงไปในแบบพิมพ์ได้

๕. ใช้ภาชนะที่เตรียมไว้ (กระบายโลหะ หรือกระบายตักน้ำ หรือขันพลาสติกทนความร้อน) ตักขี้ผึ้งในโอ่งมังกรเทลงในแบบพิมพ์ลังกะสีที่เตรียมไว้ในหลุมให้เต็ม การเทให้ค่อย ๆ เทลงทีละน้อย

๖. สังเกตระดับขี้ผึ้งจะเห็นว่าค่อย ๆ ลดลง ให้ตักขี้ผึ้งในโอ่งมังกรเติมลงไปให้เต็มเหมือนเดิม ทำอยู่เช่นนี้หลาย ๆ ครั้ง จนกว่าขี้ผึ้งจะเต็มแบบพิมพ์อย่างเต็มที่ จะใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๑ ชั่วโมง

การต้มขี้ผึ้ง

ขี้ผึ้งที่ต้มแล้ว

งานเทขี้ผึ้งเพื่อหล่อลำต้นเทียน เป็นงานเทคนิคที่มีขั้นตอนละเอียดอ่อน ต้องใช้ความชำนาญ และกระทำด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นจะเกิดความเสียหายขึ้นได้ในช่วงใดช่วงหนึ่งของกระบวนการ ข้อควรระวังในเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

๑) ขี้ผึ้งเป็นวัตถุดิบที่ความร้อนได้มาก ยังมีปริมาณมากยิ่งอุณหภูมิความร้อนได้มากขึ้น การเทขี้ผึ้งต้องค่อยเป็นค่อยไปจะผลิผลลามาไม่ได้ นั่นคือ เมื่อขี้ผึ้งร้อน ๆ อย่ายรีบเท เพราะจะทำให้เกิดฟองอากาศ ซึ่งเมื่อแห้งแล้วจะเกิดเป็นช่องหรือโพรงอากาศ หรือไม้ก็เป็นจุดขาว บางครั้งเนื้อขี้ผึ้งจะไม่เชื่อมต่อกันสนิท ทำให้ลำต้นเทียนไม่สวยเท่าที่ควร ซึ่งถ้าหากลำต้นเทียนไม่สวยแล้ว จะเป็นปัญหามากกับงานเทียนประเภทแกะสลัก สำหรับต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ไม่มีผลกระทบมากนัก

๒) การเทขี้ผึ้งลงไปแบบพิมพ์ต้องเทติดต่อกัน อย่าทิ้งช่วงไว้นาน มิฉะนั้นจะทำให้ต้นเทียนเกิดเป็นรอยต่อ หรือรอยแยกเหมือนแตกกระแหง

๓) ขี้ผึ้งที่ต้มจนละลายแล้ว จะตักจากบิ๊บบเทลงไปในแบบพิมพ์ทันทีไม่ได้ ต้องเทและกรองรวมกันไว้ในโอ่งเสียก่อน เพื่อให้ขี้ผึ้งเป็นเนื้อเดียวกัน สีของขี้ผึ้งกลมกลืนกัน ระดับความร้อนใกล้เคียงกัน ลำต้นเทียนจึงจะสวยและราบเรียบ

๔) อย่าใช้ภาชนะที่มีขนาดใหญ่ตักขี้ผึ้งเทลงไปในแบบพิมพ์ เพราะจะเกิดผลเสียอย่างน้อย ๒ ประการ คือ ประการแรก จะทำให้เกิดฟองอากาศตามที่กล่าวแล้วในข้อ ๑) ข้างต้น ประการที่สอง จะทำให้แบบพิมพ์ที่เป็นสังกะสีไม่อาจทนความร้อนได้ สังกะสีที่เป็นแบบพิมพ์อาจแตกกลางคัน ภาชนะที่ใช้ตักขี้ผึ้งควรเป็นภาชนะที่ได้เสนอแนะไว้แล้วข้างต้น

๕) ทุกครั้งที่เทชีผึ้ง ผู้เทจะต้องยืนให้สูงกว่าปากของแบบพิมพ์ มิฉะนั้นจะทำให้ชีผึ้งหก หรือกระฉอกออกนอกแบบพิมพ์ หรือกระเด็น มาถูกตัวผู้เท ซึ่งอาจทำให้เกิดอาการปวดสลับปวดรื้อนได้

๖) ทุกกระยะที่เทชีผึ้ง ต้องหมั่นตรวจดูแบบพิมพ์อยู่เสมอว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดหรือไม่ เพื่อเตรียมการแก้ปัญหาตามเหตุที่เกิดขึ้น

๗) ถ้าแบบพิมพ์มีรอยปริ หรือแตก ควรใช้ปูนปลาสเตอร์ หรือดินเหนียว หรือวัสดุอย่างอื่นอุดรอยร้าวไว้ให้ดี

๘) อย่าใช้เด็กเทชีผึ้ง อาจเกิดอันตรายได้

๙) อย่ารีบร้อนถอดแบบพิมพ์ออกก่อนเวลากำหนด ซึ่งโดยปกติ กว่าชีผึ้งจะแข็งตัวเต็มที่จะใช้เวลาประมาณ ๖ วัน เมื่อจะถอดแบบพิมพ์ ควรใช้ช่างที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ อาจจะเป็นช่างกลึงก็ได้ มิฉะนั้น ดันเทียนอาจจะบุบหรือยุบ หรือเสียรูปทรงได้ ซึ่งเป็นการยากที่จะแก้ไข ให้ดีเหมือนเดิม หากเสียหายรุนแรงอาจถึงขั้นกลับไปดำเนินการใหม่หมด ทำให้งานล่าช้ากว่าที่กำหนด

การเทชีผึ้งเพื่อหล่อยอดดันเทียน

การเทชีผึ้งหล่อยอดดันเทียน มีวิธีการและขั้นตอนคล้ายกับการเทชีผึ้งหล่อลำต้นเทียน แต่เนื่องจากมีขนาดสั้นกว่ามาก จึงทำได้ง่ายกว่า กล่าวคือ อาจจะไม่ต้องขุดหลุมดิน และไม่จำเป็นต้องฝังเสา สำหรับตรึงแกนไม้ก็ได้ ปริมาณชีผึ้งที่ใช้ก็น้อยกว่าประมาณ ๒๐ กิโลกรัม เท่านั้น

การถอดแบบพิมพ์

การถอดแบบพิมพ์ มีแบบพิมพ์ที่จะต้องถอดอยู่ ๒ อย่างคือ แบบพิมพ์ลำต้นเทียน และแบบพิมพ์ยอดดันเทียน

๑. การถอดแบบพิมพ์ลำต้นเทียน

ก่อนถอดแบบพิมพ์ลังกะสีออกจากลำต้นเทียนที่หล่อไว้แล้ว จะต้องค่อยแกะไม้ที่ขนาบแกนทั้ง ๒ ข้างออกจากต้นเสาและแกน ลำต้นเทียน ยกเทียนที่ติดอยู่กับแบบพิมพ์ขึ้นมาจากหลุม หากช่างมีความชำนาญพอ อาจใช้กรรไกรตัดแบบพิมพ์ลังกะสีให้หลุดออกจาก ลำต้นเทียนที่หล่อแล้วได้เลย หากช่างไม่มีความชำนาญพอหรือไม่มั่นใจ อาจนำไปให้ช่างกลึงช่วยถอดแบบพิมพ์ให้ก็ได้ วิธีหลังนี้สะดวกและดีกว่า

๒. การถอดแบบพิมพ์ยอดดันเทียน

การถอดแบบพิมพ์ยอดดันเทียน ทำวิธีเดียวกันกับการถอดแบบพิมพ์ลำต้นเทียน

การกลึงดันเทียน

การกลึงดันเทียนอาจทำได้ ๒ วิธี คือ กลึงโดยช่างกลึง และ กลึงโดยเครื่องที่จัดทำขึ้นเอง การกลึงโดยวิธีแรกสะดวกและรวดเร็ว กว่าวิธีที่ ๒ แต่ควรให้คำแนะนำแก่ช่างกลึงให้ชัดเจน การกลึงเทียน ทำได้ง่ายกว่าการกลึงเหล็กและกลึงไม้จึงมักไม่มีปัญหา ในกรณีที่ไม่มี โรงกลึงช่างทำเทียนจำเป็นต้องทำเครื่องมือกลึงขึ้นเอง

เครื่องมือที่ทำขึ้นเองสำหรับใช้ในการกลึง ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ

๑) เพลากลึง ทำด้วยเหล็กมี ๒ ช่วง แต่ละช่วงเป็นราวสอดทะลุเสาไม้ซึ่งไม่ยากนักและตั้งอยู่บนแท่น แท่นไม้ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับ ป้องกันการกระเทือนและกันมิให้เสาล้ม ด้านหนึ่งของเสาไม้และราวเหล็กจะต้องยาวออกไป ซึ่งจะมีไม้อีกท่อนหนึ่งตั้งไว้สำหรับหมุนได้ ตรงกลางของราวเหล็กทั้ง ๒ ข้างเป็นที่สำหรับวางลำต้นเตียนที่ถอดออกจากแบบพิมพ์แล้ว เมื่อนำต้นเตียนเข้าไปวางตรงกลางของราวเหล็ก จะต้องให้ราวเหล็กทั้ง ๒ ข้างตรึงลำต้นเตียนให้แน่นอยู่กึ่งกลาง และเมื่อหมุนตรงที่จับลำต้นเตียนก็จะหมุนตาม

๒) เหล็กกลึง เป็นแท่งเหล็กกลม ปลายด้านหนึ่งเป็นรูปต่าง ๆ อาจจะเป็นปลายแหลม หรือปลายแบนมีคม หรือปลายแบนแต่เฉียง หรือรูปทรงลักษณะอื่นตามที่ต้องการ เหล็กกลึงนี้ใช้สำหรับกลึงเตียนให้เป็นรูปตามที่ต้องการ

๓) แท่นไม้รองรับเหล็กกลึง เป็นแผ่นไม้หนามี ๒ ชั้นประกบกัน แผ่นแรกลักษณะเหมือนกรอบรูป แผ่นที่ ๒ ลักษณะเหมือนขาข่ายันของกรอบรูป

ในการกลึงลำต้นเตียนมีข้อควรระวังคือ เมื่อกลึงเสร็จแล้ว ก่อนจะยกลำต้นเตียนออกจะต้องหาวัสดุมาไว้รองรับ และวัสดุนั้นจะต้องอ่อนนุ่ม มิฉะนั้นลำต้นเตียนอาจจะบอบสลาย ซึ่งนิยมใช้หมอนในการรองรับ การกลึงต้นเตียนที่กล่าวข้างต้นใช้สำหรับทั้งกลึงลำต้นเตียนและกลึงยอดต้นเตียน

การทำขี้ผึ้งแผ่น

ต้นเตียนทั้ง ๒ ประเภท คือ ประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก มีส่วนประกอบที่สำคัญ เหมือนกันอยู่ ๓ ส่วน คือ

๑. ฐาน
๒. ลำต้น
๓. ยอด

ทั้ง ๓ ส่วน จะต้องทำให้เกิดความสวยงาม วิจิตรพิสดาร สิ่งที่จะช่วยเป็นพื้นฐานที่จะสร้างสรรค์ความสวยงามและวิจิตรพิสดาร คือ ขี้ผึ้งแผ่น หมายถึง ขี้ผึ้งที่ทำขึ้นเป็นแผ่น เพื่อใช้สำหรับปิดทุกส่วนของทั้ง ๓ ส่วนข้างต้น เพื่อให้เป็นพื้นที่ซึ่งจะติดดอกหรือลวดลายที่ทำขึ้นต่อไป เมื่อประมาณ ๕๐ ปีที่ผ่านมา ช่างทำต้นเตียนมักใช้กระดาดสีปิดส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๓ ส่วน แล้วใช้กระดาดที่ทำเป็นลวดลายปิดทับอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นงานที่ทำได้ง่ายและดูเป็นของธรรมดา นายประดับ ก้อนแก้ว เป็นผู้เริ่มคิดหาวิธีที่แตกต่างกันออกไป คือไม่ต้องการใช้กระดาด แต่ต้องการให้ทุกส่วนทำด้วยขี้ผึ้งจึงหาวิธีทำขี้ผึ้งแผ่นขึ้นมาใช้ ทดลองทำอยู่หลายครั้งและหลายปี ในที่สุดก็สามารถทำขี้ผึ้งแผ่นได้สำเร็จ ต่อมาจึงมีผู้นิยมทำตามอย่างกว้างขวาง

การเทขี้ผึ้งแผ่น

ขี้ผึ้งแผ่น

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำขี้ผึ้งแผ่น ประกอบด้วย

- ๑) ปิ๊ป
- ๒) ขี้ผึ้งคุณภาพพอใช้ได้
- ๓) เต้าอั้งโล่
- ๔) ถ่านไม้
- ๕) แบบพิมพ์ทำจากแผ่นเหล็ก หรือสังกะสีแผ่นเรียบ
- ๖) มะขามเปียก
- ๗) น้ำ
- ๘) ชามอ่างขนาดใหญ่
- ๙) มีดปลายแหลม และมีดปลายตัด
- ๑๐) กระบวย หรือกระบวยโลหะ สำหรับตักขี้ผึ้ง
- ๑๑) ลิ้มไม้

วิธีทำผึ้งแผ่น

วิธีทำผึ้งแผ่นมีขั้นตอนดังนี้

๑. จัดหาขี้ผึ้งคุณภาพพอใช้ได้มาจำนวนหนึ่ง ในปริมาณที่เพียงพอสำหรับทำขี้ผึ้งแผ่นตามที่ต้องการใช้งาน หากไม่เพียงพออาจจะหามาเพิ่มเติมภายหลังได้ ขี้ผึ้งที่หามาถ้าเป็นก้อนโตควรทำให้เป็นก้อนเล็ก โดยทุบหรือสับก่อน ซึ่งเมื่อต้มจะทำให้ละลายเร็วขึ้น

๒. นำขี้ผึ้งที่สับเป็นก้อนเล็กแล้วบรรจุลงในปิ๊ป แล้วยกขึ้นตั้งบนเต้าอั้งโล่ ต้มขี้ผึ้งจนละลายเป็นของเหลว

๓. ตั้งวางแบบพิมพ์ไว้บนพื้นราบ อย่าให้ข้างใดข้างหนึ่งเอียง เพราะถ้าเทขี้ผึ้งเหลวลงไปจนเต็มแบบพิมพ์ ขี้ผึ้งจะไหลทะลักออกมาจากแบบพิมพ์

ขี้ผึ้งก้อนใหญ่

๔. นำมะขามเปียกที่เตรียมไว้มาผสมกับน้ำเล็กน้อยมะขามเปียกกับพื้นผิวทุกส่วนที่อยู่ด้านในของแบบพิมพ์ให้ทั่ว เมื่อถูจนทั่วดีแล้วเก็บเศษเนื้อมะขามเปียกออกให้หมด อย่าทิ้งเศษเอาไว้บนพื้นผิวแบบพิมพ์ แม้จะเป็นเศษชิ้นเล็ก ๆ ก็ตาม การเอามะขามเปียกถูพื้นผิวแบบพิมพ์ก็เพื่อทำให้เกิดความลื่น วัสดุที่ใช้เพื่อให้พื้นผิวลื่นนี้ให้ใช้มะขามเปียกเท่านั้น จะใช้น้ำมันหรือวัสดุอื่นใดไม่ได้

๕. เมื่อตั้งวางแบบพิมพ์เรียบร้อยแล้ว ใช้กระบวยตักขี้ผึ้งที่ต้มละลายจนเหลวเทลงไปในแบบพิมพ์ จะเทลงไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความหนาของผึ้งแผ่นที่ต้องการ ระหว่างที่เทขี้ผึ้งหากสังเกตเห็นว่าพื้นผิวด้านหน้าของขี้ผึ้งไม่อยู่ในแนวระนาบ ควรใช้ลิ้นไม้สอดหนุนด้านที่ต่ำให้สูงขึ้นทันที

๖. หลังจากเทขี้ผึ้งลงไปในแบบพิมพ์ประมาณ ๕ นาที ขี้ผึ้งเหลวจะเริ่มแข็งตัว ถ้าต้องการเร่งให้แข็งตัวเร็วขึ้นและแกะออกได้ง่าย เมื่อเห็นว่าขี้ผึ้งแข็งตัวจนไม่ไหลไปมาไหลมาแล้ว ให้ยกแบบพิมพ์ไปแช่น้ำในชามอ่างหรือในภาชนะอื่น ขี้ผึ้งที่กำลังแข็งตัวจะแข็งตัวเร็วขึ้น และลอกออกจากแบบพิมพ์ได้ง่ายขึ้น

๗. การลอกผึ้งแผ่นออกจากแบบพิมพ์ ควรใช้มีดปลายแหลมหรือมีดปลายตัดช่วยในการจัดแงะ แล้วดึงผึ้งแผ่นออกจากแบบพิมพ์ด้วยมือ ถ้าผึ้งแผ่นโค้งหรืองอ ก็เอามือดัดให้ราบเรียบเหมือนที่อยู่ในแบบพิมพ์

๘. ถ้าต้องการผึ้งแผ่นจำนวนมาก ควรใช้แบบพิมพ์หลายอัน เพราะการหล่อผึ้งแผ่นแต่ละแผ่นใช้เวลานาน ผึ้งแผ่นที่ทำเสร็จแล้วสามารถนำไปติดกับส่วนต่าง ๆ ของต้นเทียนเพื่อใช้เป็นบริเวณสำหรับติดลายดอกต่อไป

ขี้ผึ้งแผ่น

การติดขี้ผึ้งแผ่นบนหุ่นประกอบต้นเทียน

ความแตกต่างระหว่างต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และต้นเทียนประเภทแกะสลัก

เนื่องจากถ้าหากดูจากภาพถ่าย จะเห็นได้ว่าต้นเทียนประเภทติดพิมพ์และต้นเทียนประเภทแกะสลักมีความคล้ายคลึงกันมาก แทบแยกประเภทไม่ออก และแม้จะเห็นด้วยตา ก็ไม่สามารถแยกได้ว่า ต้นเทียนทั้ง ๒ ประเภทนี้มีความแตกต่างกันอย่างไร นายประดับ ก้อนแก้ว จึงได้อธิบายถึงข้อแตกต่างระหว่างต้นเทียน ๒ ประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์	ต้นเทียนประเภทแกะสลัก
ลำต้นเทียนที่เห็นจะไม่ใช้ขนาดที่แท้จริงของลำต้นเทียน เพราะเวลาหล่อช่างจะทำให้มีขนาดเล็กกว่าขนาดที่ต้องการ เมื่อมีการเอาผึ้งแผ่นและดอกผึ้งมาติดเสริมเข้าจะเป็นขนาดที่ต้องการ	ลำต้นเทียนประเภทแกะสลักจะมีขนาดใหญ่กว่าต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ เนื่องจากต้องเพื่อการเกลารเทียนออกในขั้นตอนของการแกะสลัก
ลำต้นจะต้องกลึงให้เป็นรูปร่างที่ต้องการ ทั้งส่วนโค้ง ส่วนนูน และส่วนคอด เมื่อเวลาติดพิมพ์จะไม่ต้องตกแต่งแก้ไข คือ ติดแผ่นผึ้งและติดดอกผึ้งตามรูปทรงที่กลึงไว้	ลำต้นเทียนที่หล่อเสร็จแล้ว บางต้นแกะสลักได้เลยโดยไม่ต้องกลึง ขึ้นอยู่กับเทคนิคและความปราณีตของช่างหล่อเทียน
สีของลำต้นซึ่งอยู่ภายในกับสีของแผ่นผึ้งและดอกผึ้งจะเป็นคนละสี กล่าวคือ สีของลำต้นกับสีของแผ่นผึ้งมักจะเป็นสีเดียวกัน คือ สีเหลือง สีแดง หรือสีส้ม ส่วนดอกผึ้งจะเป็นสีขาวเหลือง หรือสีเหลืองอ่อน ทั้งนี้เพราะใช้ขี้ผึ้งคนละชนิด ลำต้นและแผ่นผึ้งใช้ขี้ผึ้งชนิดไม่ดี ส่วนดอกผึ้งใช้ขี้ผึ้งชนิดดี	สีของลำต้นและสีของดอกหรือลวดลายจะเป็นสีเดียวกัน เพราะใช้ขี้ผึ้งชนิดเดียวกัน คือ ขี้ผึ้งชนิดดี หรือขี้ผึ้งผสม
ดอกผึ้งพิมพ์จากแบบพิมพ์ แล้วจึงนำมาติดบนแผ่นผึ้ง ซึ่งติดอยู่กับลำต้นอยู่แล้ว หรือนำดอกผึ้งมาติดบนลำต้นโดยตรง ทั้งนี้แล้วแต่ช่างจะเห็นเหมาะสม	การแกะดอกหรือแกะลวดลายจะแกะจากลำต้น

ต้นเทียนประเภทติดพิมพ์	ต้นเทียนประเภทแกะสลัก
ดอกผึ้งที่เป็นลวดลายต่าง ๆ อาจหลุดง่าย เพราะเพียงแต่นำมาติดไว้เท่านั้น ซึ่งบางครั้งอาจติดไม่สนิท	ดอกหรือลวดลายไม่หลุดง่าย เว้นแต่จะแตกหักออกไปที่ไม่หลุดง่าย เพราะไม่ได้นำดอกผึ้งหรือลวดลายจากที่อื่นมาติด ดอกหรือลายจะเกิดจากการแกะสลักจากลำต้น
ดอกผึ้งที่ทำเป็นลวดลายต่าง ๆ จะเป็นดอกเล็ก ๆ บาง ๆ ไม้สูง ไม้หนา เพื่อให้มีความละเอียด	ดอกและลายมีขนาดตั้งแต่เล็กไปถึงใหญ่ มีส่วนหนา นูน เส้นลายลึก สลับซับซ้อน ดูแล้วมีมิติ
ดอกผึ้งที่นำมาติดเป็นลวดลาย แต่ละดอกเป็นลายอิสระที่ตัดขาดจากกัน แล้วเอามาติดให้ต่อกัน การติดอาจจะไม่เชื่อมกันสนิท เพราะไม่ได้ทำดอกผึ้งเป็นลวดลายติดต่อกันเป็นพืด	ดอกและลายจะต่อเนื่องกันทั้งหมด
ลวดลายส่วนมากไม่ค่อยเป็นเรื่องราว เพราะการพิมพ์ลวดลายต้องพิมพ์ในแบบพิมพ์ที่เป็นหิน หรือเป็นปูน หรือเป็นไม้ ซึ่งการแกะสลักแบบพิมพ์ทำได้ยากกว่าการแกะสลักขึ้นตามวิธีการของต้นเทียนประเภทแกะสลัก	ลวดลายส่วนมากจะเป็นเรื่องราว ซึ่งมีการแกะสลักลวดลายอย่างละเอียดละไม แต่งไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และแนวคิดปริศนาต่าง ๆ บางต้นก็แกะเป็นรูปพระเวสสันดร บางต้นก็แกะเป็นรูปพระพุทธเจ้าปางตรัสรู้ บ้างก็เป็นปางออกบวช บางต้นก็แกะเป็นรูปปัญจวัคคีย์กำลังสดับเทศนา บางต้นแกะเป็นรูปสัตว์ หรือลวดลายอย่างอื่น
รอยต่อระหว่างดอกและระหว่างลวดลายมีมาก เพราะใช้ดอกผึ้งมาติดเรียงต่อกันไป	ทุกส่วนของต้นเทียน คือ ส่วนฐาน ส่วนลำต้น และส่วนยอดไม่มีรอยต่อ
เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้พิมพ์ดอกผึ้งมีหลายอย่าง และการพิมพ์มีขั้นตอนสลับซับซ้อน และละเอียดอ่อน	เครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลักเป็นเครื่องมือง่าย ๆ วิธีการใช้ไม่สลับซับซ้อน

๓.๓ กลุ่มของช่างเทียน

ช่างเทียนนั้นทำคนเดียวไม่ได้ต้องมีการรวมเป็นกลุ่ม มีช่างใหญ่เป็นหัวหน้ากลุ่ม และมีผู้ช่วยที่มีความสามารถแตกต่างกันตามลักษณะงาน ที่ความยากง่ายต่างกัน ซึ่งกลุ่มหนึ่งอาจจะมี ๗ - ๘ คน หรือ ๑๐ - ๑๕ คน แล้วแต่การลงทุนมากน้อย แต่สำหรับการทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์จะใช้คนประมาณ ๒๐ - ๓๐ คน ในการตัดแต่ง ลวดลาย และติดพิมพ์ ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านของคุ้มวัดที่ทำเทียนนั้น อาสาสมัครมาช่วยงาน

ช่างเทียนมีเทคนิคในการสร้างสรรค์งานแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์ที่ได้รับตามความรู้ที่ได้เรียน แม้กระทั่งสิ่งที่ค้นพบใหม่ การแบ่งกลุ่มของช่างเทียนอาจแบ่งได้ดังนี้

๑. กลุ่มช่างเทียนอาชีวะ ปกติการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษา จะมีปีละ ๑ ครั้ง อาชีวะหลักก่อนเป็นช่างเทียนอาชีวะคือ เป็นช่างก่อสร้างถาวรวัตถุทางพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ช่างกลุ่มนี้ประกอบด้วยหัวหน้าช่างเป็นผู้รับเหมากับลูกน้องที่มีค่าแรงรายวัน

๒. กลุ่มช่างอาชีวะเสริม ช่างในกลุ่มนี้มีอาชีวะอื่นเป็นหลักอยู่แล้ว ได้แก่ ข้าราชการ ผู้เรียนศิลปะหรือผู้ประกอบอาชีพศิลปะอิสระ ซึ่งก็จะมีผู้นำเป็นหัวหน้าประกอบกับลูกน้องที่อาจจะเป็นข้าราชการด้วยกัน หรือนักเรียนมาร่วมทำ ซึ่งจะนำเอารูปแบบศิลปะใหม่ ๆ มาใช้ในการทำต้นเทียน และมีการพัฒนารูปแบบแปลกใหม่ขึ้นเรื่อย ๆ

๓. กลุ่มช่างโดยศรัทธาอาสาสมัคร ช่างในกลุ่มนี้ค่อนข้างจะมีน้อยและหาได้ยาก ซึ่งโดยมากมักไม่รับค่าจ้างรับเพียงสวัสดิการอาหารในขณะทำงาน ซึ่งจะมีช่างเป็นหลักเพียงหนึ่งถึงสองคน และมีพระเณรในวัดเป็นลูกน้อง ทำด้วยความจริงใจถ่ายทอดไปตามความคิดที่อิสระไม่หวังรางวัล แต่จะทำเพื่อความศรัทธาและความชอบจริง ๆ

บทที่ ๔

มิติมุมมองทางศิลปะ สังคม และวัฒนธรรมร่วมสมัย

๔.๑ เทียนพรรษาเมืองอุบลกับจุดเปลี่ยนทาง วัฒนธรรมไท-ลาวสู่วัฒนธรรมหลวงกรุงฯ

วันเข้าพรรษาชาวอีสานนิยมเรียกว่า “บุญเดือนแปด” เป็นช่วงเวลา
ที่พระสงฆ์ต้องอยู่จำอาวาสแห่งเดียวตลอด ๓ เดือน ในช่วงฤดูฝน
โดยอุบาสก อุบาสิกาจะนำต้นเทียนมารวมกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘
สำหรับเทียนมีรูปสัญลักษณ์เป็นเล่มหรือมัดรวมกันเป็นต้น หรือหล่อต้นเทียน
ด้วยขี้ผึ้ง เรียกว่า เทียนเล่มหรือเทียนต้น (ปรีชา พิณทอง, ม.ป.ป.)
ถวายแด่พระสงฆ์ในวันเข้าพรรษาเพื่อให้พระสงฆ์นำไปจุดบูชา
พระรัตนตรัยตลอดพรรษาจึงก่อเกิดงานบุญประเพณีแห่เทียนพรรษา
ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งขององค์พิธีบุญเข้าพรรษาเท่านั้น โดยยังมี
กิจกรรมสำคัญอื่น ๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การบวชนาค

ฟังพระธรรมเทศนา ถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ในส่วนของพระภิกษุสามเณร
จะใช้ช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และปฏิบัติ
ศาสนกิจอย่างเต็มที่ทั้งในช่วงเวลากลางวันและกลางคืน อุปสรรค
อย่างหนึ่งของการศึกษาพระธรรมวินัยก็คือแสงสว่างในเวลากลางคืน
จึงเป็นปฐมเหตุหนึ่งอันสำคัญที่เป็นที่มาของการนำเทียนไปถวายวัด
ในเทศกาลเข้าพรรษา ความนิยมดังกล่าวคงมีมาแต่ครั้งโบราณกาล
สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันสมัย

๒๕๕๐
นางสาว...
นางสาว...

รูปลายเส้นวาดจากรูปถ่ายของหอจดหมายเหตุแสดงประเพณีการแห่เทียนโบราณสันนิษฐานว่าเป็นแบบเทียนมัดรวมติดลาย โดยมีต้นเทียนเป็นองค์ประธาน ตกแต่งด้วยซุ้มมณฑปเครื่องยอดแบบศิลปะพื้นถิ่นไท-ลาว แบบอย่างลักษณะเดียวกับมณฑปนกหัสดีลิงค์ มีคุณค่าทางศิลปะที่สะท้อนรากเหง้าของวัฒนธรรมพื้นถิ่น บนพื้นฐานแห่งความพอเพียงภายใต้กรอบแห่งบริบทแวดล้อม

ศิลปะล้ำเลอค่า เวียงนพบุรีชาวเมืองอุบล

ภูมิหลังเทียนพรรษาเมืองอุบล เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ซึ่งเป็นสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรพลธิธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวกาวในยุคนั้น ซึ่งแต่เดิมในระยะแรกของการสร้างบ้านแปงเมืองนั้น ใช้ระบบการปกครองแบบล้านช้างคือการกำหนดผู้ปกครองบ้านเมืองเป็นคณะอาญาสี่หรืออาชญาสี่ ซึ่งมีอยู่ ๔ ตำแหน่งคือ ๑.เจ้าเมือง ๒.อุปฮาด ๓.ราชวงศ์ ๔.ราชบุตร ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นปกครองสายสกุล เจ้าเมืองเก่าในอดีตที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น แต่จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบเจ้าเมืองมาเป็นการแต่งตั้งข้าหลวงใหญ่จากราชสำนักกรุงเทพฯ โดยเริ่มต้นจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากรและสมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรพลธิธิประสงค์ ได้มีการปรับปรุงการปกครองให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ร.ศ. ๑๑๖ โดยการตั้งทำเนียบข้าราชการมณฑลลาวกาวใหม่ ให้เหมือนกับทำเนียบข้าราชการมณฑลชั้นในอื่น ๆ กล่าวคือให้ยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตรโดยให้เรียกชื่อตำแหน่งใหม่ของเจ้าเมืองว่า **“ผู้ว่าราชการเมือง”** อุปฮาด เรียกใหม่ว่า **“ปลัดเมือง”** ราชวงศ์ เรียกว่า **“ยกกระบัตรเมือง”**

ขบวนแห่บั้งไฟและการละเล่นประกอบขบวน

และราชบุตร เรียกว่า **“ผู้ช่วยราชการเมือง”** ทั้งนี้ มีท้าวโพนิสาร (เลื้อ ณ อุบล) เป็นพระอุบลเดชประชารักษ์ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองคนแรก (อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี, ๒๕๓๕) จุดเปลี่ยนโดยเฉพาะช่วงสมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรพลธิธิประสงค์ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาได้มีการจัดงานบุญบั้งไฟ (อันเป็นประเพณีดั้งเดิมท้องถิ่นของผู้คนในสายวัฒนธรรมไท-ลาว) ทุกคุ้มบ้านจะนำบั้งไฟมารวมกันที่วัดหลวงริมแม่น้ำมูล ภายในงานได้มีการตีมโหรีมาและขบวนพริ้วที่แสดงการละเล่นเรื่องเพศ ที่แลดูจะเป็นเรื่องบัดสีบัดเลิงอีกทั้งรูปแบบการละเล่นที่แลดูรุนแรงสกปรกในสายตาผู้ปกครองจากราชสำนักกรุงเทพฯ ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พระองค์จึงสั่งห้ามมิให้จัดงานบุญบั้งไฟในเขตเมืองอุบล (เฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมืองอุบล) และได้เปลี่ยนจากงานบุญบั้งไฟมาเป็นการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาแทน ซึ่งจุดนี้เองที่เป็นจุดเปลี่ยนจากประเพณีพื้นถิ่นบุญบั้งไฟที่เคารพนับถือผี (พญาแถน) ของวัฒนธรรมชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อ ทั้งในเรื่องสวัสดิภาพของหมู่บ้าน และการทำมาหากินของชาวบ้าน

ภาพงานประเพณีบุญบั้งไฟอันเป็นประเพณีที่ผสมผสานระหว่างลัทธิพราหมณ์ ลัทธิการเซ่นไหว้ผี และพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของผู้คนในแถบนี้ โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาว อยู่ในอีสานสองที่เรียกว่าบุญเดือนหก โดยเชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นสัญญาณเตือนให้พญาแถนได้รู้ว่าถึงฤดูทำนาแล้ว ให้พญาแถนบันดาลให้ฝนตก และให้มีปริมาณพอเพียงแก่การปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร

ศิลปะสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมเมืองอุบล

นอกจากนี้ ประเพณีดังกล่าวคือภาพสะท้อนความเชื่อที่สัมพันธ์กับสังคมและชุมชนอย่างแนบแน่น เช่นความสนุกสนาน การร้องรำทำเพลง กินดื่ม และการละเล่นทางเพศ ดังนั้นในงานบุญบั้งไฟจึงเป็นช่วงเวลาแห่งการปลดปล่อย ภายใต้บรรยากาศแห่งประเพณีพิธีกรรม อันเป็นการละลายพฤติกรรมที่ถูกกดดันหวงห้ามในช่วงเวลาปกติ โดยจะไม่มีกรถือสาหาความ เหนงงานคาร์นิวัลของหมู่เกาะอินเดียตะวันตก ซึ่งคนต่ำต้อยจะแสดงเป็นเจ้านายในรูปแบบของการล้อเลียนร้องเพลงเหยียดเสียดสี และการแสดงที่ไม่เหมาะสมทางเพศกับเจ้านาย หรือสามารถแสดงตนเป็นกษัตริย์หรือปีศาจได้หนึ่งวัน (คลอสเนอร์, วิลเลียม เจ., ๒๕๔๕) ประเพณีบุญบั้งไฟของกลุ่มลาวเวียงจันทน์ และกลุ่มลาวอีสานของไทย สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ที่แสดง

ผ่านสัญลักษณ์ทางเพศอย่างชัดเจน และหลากหลาย นอกจากการจะจำลองอวัยวะเพศชายแล้วยังมีตุ๊กตา ชายหญิงในทำร่วมเพศ ยายแก้วหรือรูปท้าวผาแดงนางไอ่ ตุ๊กตาสัตว์ในทำร่วมเพศ **“ลิงเต้าไม้”** และการใช้สัญลักษณ์ทางวาตะ คือคำแข็งที่ว่าด้วยเรื่องเพศอย่างหยาบคาย เพื่อให้เทวดาโกรธจะได้ส่งฝนลงมา (ปราณี วงษ์เทศ, ๒๕๔๓) อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น ทั้งหมดนี้ คือกรอบประเพณีความเชื่อของท้องถิ่นที่ผู้ปกครองมองคนละด้าน โดยเอามาตรฐานจากส่วนกลางมาเป็นกรอบแนวคิด และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กลายมาเป็นประเพณีหลวงแบบอย่างกรุงเทพฯ อันเป็นพิธีของพุทธซึ่งวิวัฒนาการมาสู่งานประเพณีแห่เทียนของเมืองอุบล

ขบวนแห่เทียนพรรษาที่ช่างรังสรรค์ขึ้นภายใต้ กรอบประเพณีในวัฒนธรรมหลวงที่เข้ามาแทนที่ขบวนบั้งไฟพญานาค ซึ่งเป็นรากเหง้าที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แม้จะเป็นเรื่องปกติ หากแต่ขาดรากเหง้าเดิม ก็จะเป็นการทำลายโดยไม่รู้ตัวเช่นกัน

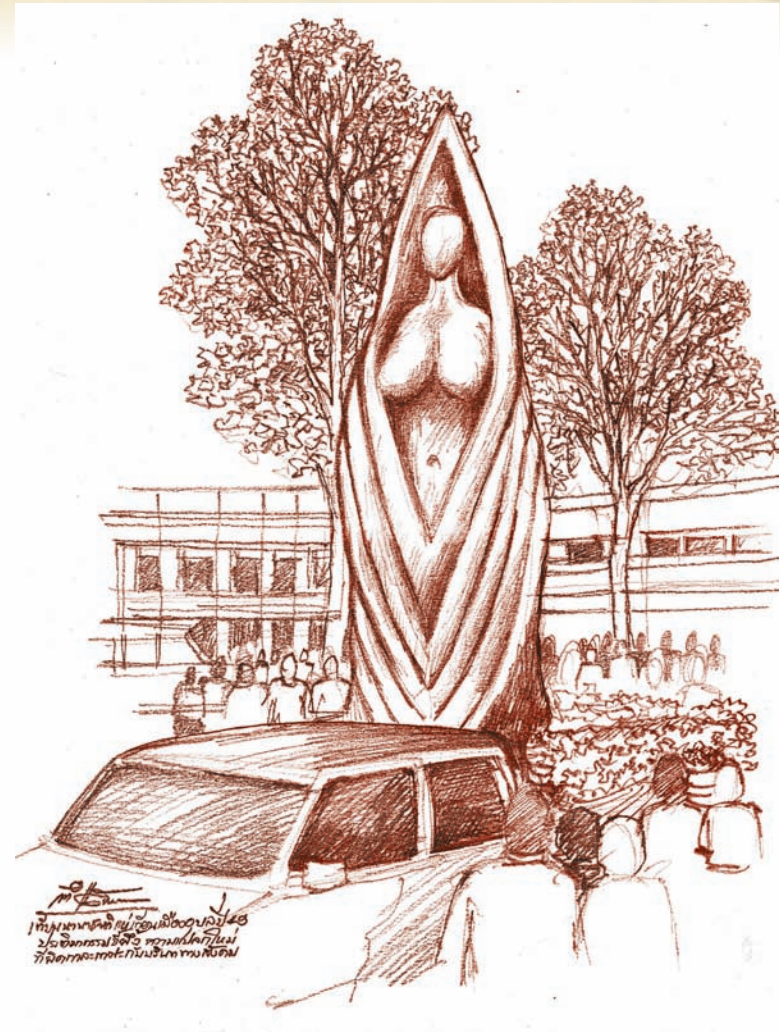
ขบวนแห่พ็อน แข่งของงานบุญบั้งไฟอีสาน บ้านแมต จังหวัดร้อยเอ็ด มีพิธีบวงสรวง โดยการละเล่นที่แฝงความเชื่อท้องถิ่นเชิงสัญลักษณ์ของ วัฒนธรรมการทำนา ซึ่งในทางมานุษยวิทยาถือว่าเป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับเพศชาย (Phallic Symbol) ที่มีความหมายเพื่อความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะวิถีแห่ง ชาวนาอีสาน นั่นก็คือ ข้าว เพราะบุญบั้งไฟจัดขึ้นในช่วงสำคัญของการทำนา ดังนั้น การละเล่นกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมการแสดงออกภาษาและ คำพูดที่ใช้เป็น “วิธีการทางสัญลักษณ์” เพื่อขอให้ฝนน้ำฝนอย่างพอเพียงในการทำนาแต่ละปี ในเชิงโครงสร้างทางสังคม (สุริยา สมุทคุปดี และ พัฒนา กิตติอาษา, ๒๕๓๖) พญาแถน นาค ปลัดขิก บั้งไฟและน้ำฝน เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของเพศชาย ส่วนผู้หญิงจะมีบทบาทในสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาทในทางเศรษฐกิจ และการจัดการในครอบครัว เช่น การสืบผ่านมรดก ที่นา ที่ไร่ วัวควาย บ้านเรือนและทรัพย์สินอื่น ๆ ผ่านทางฝ่ายหญิง

[ที่มารูป : สมชาย นิลอาธิ. ศิลปวัฒนธรรม. ๒๕, ๖ (เมษายน ๒๕๔๗).]

ระยะแรกเริ่ม จากที่นำเทียนเล่มเล็ก ๆ มามัดรวมกันเป็นลำต้น คล้ายต้นกล้วย แล้วนำมาติดตั้งกับฐาน และใช้กระดาษตกแต่งเรียกว่า เทียนมัดรวมติดลาย ต่อมาพัฒนามาเป็นแบบติดพิมพ์ และแบบแกะสลัก มีการประกวดประชันฝีมือในเชิงช่าง จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ต้องการยกระดับประเพณีพื้นถิ่นสู่ความเป็นสากล จึงได้เชิญช่างต่างชาติมาร่วมแสดงงานแกะสลักโดยในปีแรกเป็นการแกะสลักน้ำแข็ง ต่อมาพัฒนามาเป็นประติมากรรมเทียน

ภาพประเพณีแห่เทียนพรรษาเมืองอุบลปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ระหว่างขบวนเทียนแบบประเพณีนิยม และประติมากรรมเทียนนานาชาติแสดงให้เห็นถึงความต่างระหว่างรูปแบบจารีตนิยม และการสร้างสรรค์แบบร่วมสมัยแบบปัจเจกนิยม ที่ขาดความเข้าใจในมิติทางวัฒนธรรม และเรื่องกาลเทศะของความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

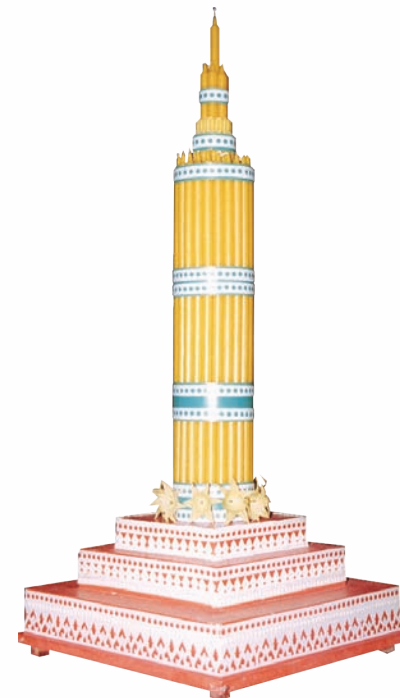
๔.๒ เทียนพรรษาเมืองอุบลกับคุณค่าทางศิลปะงานช่าง

เทียนพรรษาเมืองอุบล แม้ในทางประวัติศาสตร์ศิลปะจะสะท้อนให้เห็นได้ว่าเป็นศิลปะงานช่างที่ได้รับมาจากราชสำนักกรุงเทพฯ ผ่านระบบการปกครองในกระแสดนตรีธรรมหลวง ซึ่งส่งอิทธิพลต่อรูปแบบศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน ภายใต้กรอบแนวคิดนิยามความหมายของผู้ปกครอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการครอบงำของชนชั้นปกครองที่มีต่อวัฒนธรรมพื้นถิ่น (ชาวบ้าน) แม้ในช่วงแรกจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในบทต้น ๆ จะเห็นได้ว่าประเพณีแห่เทียนนี้ถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ โดยเฉพาะในเขตตัวเมือง ซึ่งเป็นที่นิยมของพ่อค้าคหบดีที่มีความใกล้ชิดกับชนชั้นปกครอง ก่อนจะขยายวงกว้างออกไปสู่สังคมภายนอก โดยการทำเทียนพรรษาเมืองอุบลมีพัฒนาการทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละช่วงที่น่าสนใจ ดังนี้

ยุคต้น มีลักษณะต้นเทียนแบบใช้เทียนเล่มเล็ก ๆ มามัดยึดติดกันด้วยรูปทรงแบบลำต้นกล้วย และมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ส่วนฐานรองรับลำต้นเทียน และตกแต่งด้วยกระดาษสีซึ่งเทียนรูปแบบดังกล่าวนี้คงคุณค่าเรื่องของประโยชน์ใช้สอยและเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเป็นหลักสำคัญมากกว่าความสวยงาม ความงามและคุณค่าทางศิลปะจึงเป็นความเรียบง่ายตามพุทธปรัชญาแห่งวิถีสังคมในยุคนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น คุณค่าทางศิลปะตามนิยามความหมายของสังคมในวัฒนธรรมสูงโดยเฉพาะแวดวงวิชาการทางศิลปะอาจตีค่าศิลปะ

ในยุคนี้อยู่เพียงแคศิลปะในขั้นปฐม (Primitive Art) ซึ่งในทางทฤษฎีสามารถพัฒนาต่อยอดไปสู่การเป็นศิลปะขั้นสูงต่อไปได้ หรืออาจจะเป็นศิลปะที่เรียกว่าศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) ซึ่งเป็นศิลปะที่มีความเป็นธรรมชาติ แต่มีพัฒนาการเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ดังที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบเทียนประเภทมัดรวมติดลาย เป็นต้น

ดังนั้น คุณค่าทางศิลปะในช่วงยุคนี้ จึงเป็นส่วนผสมระหว่างรูปแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะแบบแผนลวดลายตกแต่งองค์ประกอบเทียนมีกลิ่นไอของรากเหง้าเดิมอยู่ค่อนข้างมาก เช่น ส่วนขั้มต้นเทียนทรงมณฑป เครื่องยอดแบบศิลปะอีสานมีลักษณะเดียวกันกับส่วนเครื่องยอดเมรุยกหาลัทธิลัทธิ เป็นต้น

ลักษณะต้นเทียนในยุคต้น

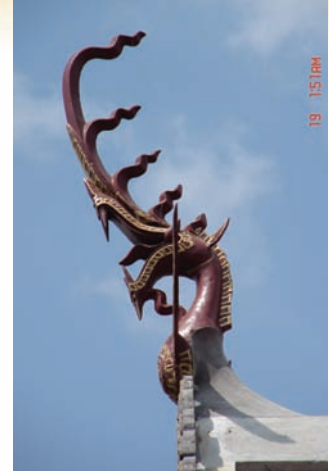
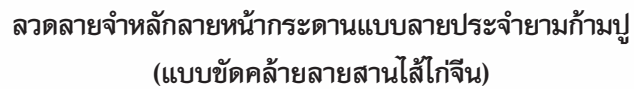
ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

ตัวอย่างเทียนที่สืบสานพัฒนามาจากรูปแบบเทียนในยุคแรกๆ ที่พัฒนามาจากเทียนเวียนหัว โดยการนำเทียนเล่มเล็กเหล่านั้นมามัดรวมกันเป็นต้นเทียนประธาน และตกแต่งโดยเพิ่มนัยสำคัญด้วยการตกแต่งซุ้มมณฑปคลุมลำต้นเทียน เป็นรูปแบบของศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) และในขณะเดียวกันก็เป็นศิลปะในขั้นปฐม (Primitive Art) อยู่ในตัว

ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

แบบแผนลวดลาย และศิลปะพื้นถิ่นอีสานโบราณ ซึ่งมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมพื้นถิ่นแบบไท-ลาว ที่ระบบการศึกษาในแวดวงศิลปะไทย ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นละเลยมองข้ามคุณค่าในการอนุรักษ์สืบสาน

๑๓ มกราคม ๒๕๕๖

พุทธประติมากรรมระหว่างวัฒนธรรมหลวง (ภาพซ้าย) กับรูปแบบพื้นถิ่นสกุลช่างเมืองอุบลกับอัตลักษณ์ที่แตกต่าง
ระหว่างสุนทรียภาพความงามแบบราชสำนักที่เน้นระเบียบแบบแผนทางองค์ประกอบและรูปแบบในเชิงอุดมคติ
(ภาพขวา) พุทธประติมากรรมเมืองอุบลกับสุนทรียภาพความงามแบบชาวบ้านที่ให้ความรู้สึกที่เป็นกันเองสะท้อนตัวตนผู้คนในท้องถิ่น

เลิฟลัฟเลอคว่ เวียชนพธัชชาเมืองอุบล

ยุคกลาง - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๙) เป็นช่วงที่ศิลปะการทำเทียนพรรษามีการเปลี่ยนแปลง ทั้งแนวความคิดในการออกแบบ ตลอดจนการจัดวางองค์ประกอบ ในส่วนของการประดับตกแต่ง เทคนิควิธีการทำ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ ๓) แต่ที่เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างชัดเจน คือ จากในยุคต้นที่ใช้คานหาม หรือล้อเลื่อนและเกวียน ได้มีการปรับเปลี่ยนมาใช้รถยนต์แทน ซึ่งการประดับประดาถล และขบวนแห่ก็สามารถทำให้เกิดความหลากหลายตื่นตาตื่นใจได้มากขึ้น (ประดับ ก้อนแก้ว, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์) จุดนี้เองที่เป็นเรื่องของสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีผลต่องานออกแบบ โดยเฉพาะศิลปวิทยาการ ของการทำแม่พิมพ์ด้วยวัสดุที่หลากหลาย ซึ่งสามารถผลิตซ้ำทำได้จำนวนมาก ๆ ซึ่งวิธีการนี้คือจุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ก้าวหลุดพ้นจากสกุลช่างพื้นบ้านสู่การเป็นช่างพื้นเมือง ซึ่งหมายถึงการมีศิลปะ ที่มีรูปแบบแพร่หลายอย่างกว้าง ๆ จนเป็นลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของหลาย ๆ ท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้ชัดว่าการปรับเปลี่ยนสถานภาพ จากศิลปะพื้นบ้านมาเป็นศิลปะพื้นเมือง ต้องสอดคล้องกับการผลิตแบบมวล (Mass Production) และจากปฐมเหตุเหล่านี้ย่อมส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบของลาย ซึ่งทำซ้ำได้จำนวนมากขึ้นสามารถที่จะขยายขนาดของเทียนพรรษาให้ใหญ่โตอีกทั้งตกแต่งองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้ หากมองย้อนกลับไปในอดีต ลวดลายอีสานโบราณนั้นจัดได้ว่าแปลกไปจากลายไทยในภาคกลาง และดูออกจะมีเค้าลายผักกูดของขอมอยู่บ้าง แต่แม้จะมีเค้าลายขอม ก็ยังคงมีแบบแผนเป็นของตนเอง เป็นอิสระจากอิทธิพลใด ๆ ทั้งสิ้น (น. ณ ปากน้ำ, ๒๕๓๘) แต่ในยุคนี้เองที่กลับกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญด้านรูปแบบทางศิลปะท้องถิ่นที่ถูกครอบงำจากปัจจัยแวดล้อมโดยมีตัวแปรสำคัญอยู่ที่การปกครอง ตลอดจนระบบการศึกษาและความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้ **“เทียนพรรษาเมืองอุบล”** เปลี่ยนแปลงทั้งในแง่สร้างสรรค์และทำลายอยู่ในตัว

รูปขบวนแห่เทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์
จะสังเกตเห็นว่าพญานาคมีรูปลักษณะแบบพื้นถิ่นอีสาน

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าศิลปะงานช่างเทียนพรรษาเมืองอุบล ทั้ง ๓ ประเภท ได้แก่ ประเภทมัดรวมติดลาย ประเภทติดพิมพ์ และ ประเภทแกะสลัก มีลักษณะร่วมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน อันมีคุณสมบัติ ดังนี้

๑. ทักษะฝีมือ และความละเอียดปราณีต เป็นคุณสมบัติ ที่มีความโดดเด่นโดยเฉพาะในระดับช่างพื้นถิ่นที่ไม่ใช่ช่างหลวง ช่างพื้นเมืองอุบลถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตช่างฝีมือที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะ ช่างเทียน เจกเช่น พระครูวิโรจน์ รัตโนบล, ช่างโพธิ์ ส่งศรี, ช่างคำหมา แสงงาม, ช่างลั่น มุขสมบัติ, ช่างสวน คุณผล, ช่างประดับ ก้อนแก้ว ฯลฯ บรมครูช่างเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นแบบแผนต้นฉบับด้านฝีมือในเชิง ช่างหลายแขนง ทั้งในงานสถาปัตยกรรม และงานช่างแกะสลักอื่น ๆ แม้จะเป็นกลุ่มช่างพื้นถิ่น แต่ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพล ทางศิลปะงานช่างในแบบฉบับช่างหลวง หรือช่างราชสำนัก ทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งกระบวนการเผยแพร่นี้จะมีลักษณะแบบอย่างศิลปะกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นสกุลช่างสายราชสำนักที่พัฒนามาจากศิลปะสุโขทัย อยู่ระยะ เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ทั้งหลายทั้งปวงก็เชื่อว่าช่างพื้นถิ่นอุบล จะรับเอารูปแบบกระบวนการจากราชสำนักมาทั้งหมด บางส่วนก็เป็น ส่วนผสมระหว่างวัฒนธรรมพื้นถิ่นกับวัฒนธรรมหลวง เจกเช่น ตัวอย่างของ **“หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง”** ทั้งนี้ ได้มีผู้ให้คำจำกัด ความของหอไตรวัดนี้ว่า **“วิมูญคามคงเป็นอีสาน แต่สังขารยังเป็น บางกอก”** (วิโรฒ ศรีสุโร และคณะ, ๒๕๔๐) หรือจะเป็นงาน **“ฮูปแต้ม”** ในหอพระบาทของวัดทุ่งศรีเมืองอีกเช่นกัน ภาพเขียนเหล่านั้นล้วนได้รับ อิทธิพลจากช่างราชสำนักกรุงเทพฯ อย่างชัดเจน แต่ในเนื้อหาภาพได้ บอกเล่าเรื่องราวแห่งวิถีพื้นถิ่นอย่างมีเอกลักษณ์ ดังนั้น ในประเด็น

เรื่องของทักษะฝีมือช่างพื้นเมืองของอุบล (ช่างในเขตเมือง) ได้พัฒนา ตนเองจนก้าวผ่าน ความเป็นช่างพื้นบ้าน (ช่างราษฎร์) สู่วิชาพื้นเมือง ที่มีทักษะฝีมือระดับสูง ช่างในกลุ่มนี้ ได้แก่ พระครูวิโรจน์ รัตโนบล, ช่างคำหมา แสงงาม, ช่างโพธิ์ ส่งศรี ซึ่งเราสามารถศึกษาได้จากผลงาน การออกแบบก่อสร้างที่ท่านได้ฝากผลงานเอาไว้ โดยเฉพาะในส่วนของ ฉันทลักษณ์ไวยกรรมด้านลวดลาย จะพบความจริงได้ว่าล้วนแล้วแต่ เป็นลวดลายในสายสกุลราชสำนักของกรุงเทพฯ อย่างชัดเจน แต่บางส่วน ได้ผสมผสานความเป็น ท้องถิ่นบ้างแล้ว แต่ในภาพรวมยังไม่สามารถ แสดงเอกลักษณ์ ความเป็นอีสานเจกเช่นในอดีตได้

หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง

๒. ความคิดสร้างสรรค์แบบชนบนิยม เป็นคุณสมบัติที่ช่างเมืองอุบลมีความพยายามรักษาเอาไว้เป็นแบบแผนซึ่งปรากฏอยู่ในกติกากการประกวดเทียนในทุกประเภทโดยคำว่า **“ชนบนิยม”** ติความได้หลายมิติทางมุมมอง เช่น รูปแบบลวดลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์อันเป็นแบบฉบับของช่างราชสำนัก ประกอบด้วยประเภทลายช่อ ประเภทดอกลอย ลักษณะลายบัว ประเภทลายหน้ากระดาน ลายรักร้อย ลายก้านต่อดอก ลายกระจัง ลายกาบ ลายเครือเถา ลายก้านขด ลายเฟืองอุระ ลายกรวยเชิง แม่บทลวดลายเหล่านี้แม้จะถูกคลี่คลายมาเป็นลวดลายในแบบฉบับพื้นเมืองแล้ว แต่ยังคงเค้าโครงคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงรากเหง้าต้นแบบในสกุลช่างสายอยุธยา รัตนโกสินทร์มากกว่าจะเป็นแบบแผนลวดลายในแบบฉบับล้านช้าง ซึ่งหากมองย้อนกลับไปในอดีตนั้นศิลปะลาวได้เข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบศิลปะอีสานโดยเฉพาะในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และเริ่มถึงจุดเปลี่ยนเมื่ออีสานอยู่ภายใต้ระบบการปกครองของราชสำนักกรุงเทพฯตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมาและปัจจุบันศิลปะอีสานได้ถูกรอบงำโดยศิลปะจากกรุงเทพฯ อีกทั้งยังแพร่หลายเข้าไปยังฝั่งลาวอีกด้วย (ลันติ เล็กสุขุม, ๒๕๕๐ : ลัมภาษณ์)

อนึ่ง หลักการของความคิดสร้างสรรค์แบบชนบนิยม เป็นแนวความคิดที่ต่างกับปรัชญาแนวทางการสร้างสรรค์ของช่างพื้นถิ่นอีสาน ซึ่งส่วนใหญ่จะสร้างสรรค์ผลงานด้วยความคิดที่ค่อนข้างจะเป็นอิสระ โดยเฉพาะสกุลช่างพื้นบ้านบริสุทธิ์ ดังเช่นการแกะสลักจะมีการเปลี่ยนแปลงภาพให้ความอ่อนไหวไม่เหมือนกัน อันเนื่องมาจากความเป็นอิสระเสรีของคนอีสานที่มีมาแต่ในโบราณ ฉะนั้น การสร้างกรอบและกฎเกณฑ์ให้คนอีสานจึงเป็นไปได้อย่าง ตรงกันข้ามกับแนวคิดสร้างสรรค์แบบชนบนิยม

(แบบช่างหลวงราชสำนัก) ที่ยึดถือ **“คตินิยมแบบแผน”** กลุ่มนี้จะมีแนวความคิดหลักในเรื่องความสมเหตุสมผล (rationality) และความพอดี (moderation) ดังนั้นผลงานการสร้างสรรค์ของเทียนเมืองอุบลจึงจัดอยู่ในกลุ่มนี้ ด้วยปรัชญาแนวทางการสร้างสรรค์ที่ปรากฏอยู่เป็นรูปธรรมตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่อธิบายความไว้ในเบื้องต้นนี้ แม้จะได้มีการผสมผสานกับบริบทของท้องถิ่นแล้วก็ตาม

รูปแบบลวดลายจำหลักไม้ฉบับพื้นบ้านอีสานบริสุทธิ์ สกุลช่างไท-ลาวในอดีต ซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่การสร้างสรรค์ที่ไม่ยึดติดกฎเกณฑ์แบบแผน ไวยากรณ์ประหนึ่งจอมยุทธ์ที่ไร้เพลงกระบี่ซึ่งให้รสชาติความงามบนทางเลือกที่แตกต่าง

ลวดลายจำหลักแบบพื้นบ้านอีสาน บ้านประตู่จำหลักไม้
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัฒนารักษ์ จังหวัดมหาสารคาม

ลวดลายลูกเล่นของช่างพื้นบ้านผสมอิทธิพลช่างหลวง
วัดโพธิ์ธาราม จังหวัดอุบลราชธานี

๓. ความชำนาญด้านเทคนิค เอกลักษณ์รูปแบบเทียนพรรษาของเมืองอุบลหากไม่นำมารวมกับฝีมือในเรื่องของความละเอียดอ่อนปราณีตแล้ว เรื่องของความชำนาญในด้านเทคนิควิธีการถือเป็นจุดเด่นอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของช่างพื้นเมือง ซึ่งคิดค้นเทคนิคการทำจากข้อมูลในบทตันๆจะเห็นได้ว่าช่างพื้นเมืองต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่คิดค้นเทคนิควิธีการอยู่ตลอดเวลา ทั้งในส่วนที่เป็นการคิดประดิษฐ์ต่อยอดจากภูมิปัญญาเดิม หรือค้นพบใหม่ดังตัวอย่างช่างในยุคที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๑) ได้คิดค้นลวดลายที่มีความซับซ้อนโดยพิมพ์ลายดอกผึ้งบนแบบพิมพ์ที่แกะสลักจากต้นกล้วยหรือผลไม้เนื้อแน่น เช่น พักทอง เผือก มะละกอให้เป็นลวดลายที่ต้องการและใช้ไม้เสียบเพื่อเอาไว้จับนำไปจุ่มลงในขี้ผึ้งที่ต้มจนหลอมละลาย และขี้ผึ้งนั้นก็จะติดอยู่ที่แบบพิมพ์ แล้วนำแบบพิมพ์นั้นไปจุ่มในน้ำเย็นเพื่อให้ขี้ผึ้งที่ติดพิมพ์หลุดออกเป็นแบบพิมพ์ที่ต้องการ จากนั้นนำไปติดประดับกับต้นเทียนในส่วนต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องมีการตรึงด้วยไม้กลัดเพื่อไม่ให้ดอกผึ้งหลุด ซึ่งวิธีการนี้เป็นภูมิปัญญาสร้างสรรค์ที่เป็นต้นแบบของเทียนประเภทติดพิมพ์ และจากเทคนิควิธีการนี้ได้พัฒนามาเป็นการแกะสลักลายแบบพิมพ์จากต้นฝรั่งโดยช่างผู้ที่มีชื่อเสียงจากเทคนิคนี้คือ ช่างโพธิ์ ส่งศรี และมีการพัฒนาวัสดุแม่พิมพ์เป็นหินสบู่ หรือหินลับมีด โดยใช้ขี้ผึ้งที่ตากแดดจนมีความนุ่มอ่อนแล้วจึงนำมากดลงบนแม่พิมพ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นอีกเทคนิควิธีการหนึ่งของเทียนประเภทติดพิมพ์ และอีกเทคนิคหนึ่งอันเป็นพัฒนาการในเวลาต่อมาคือการนำสีผสมกับขี้ผึ้งเพื่อให้สีของขี้ผึ้งที่นำมาทำดอกผึ้งมีสีสม่ำเสมอโดยช่างที่เป็นผู้ริเริ่มคือ นายสวน คุณผล ต่อมามีการพัฒนาใช้เทคนิคโดยนำวัสดุปูนปลาสเตอร์แกะแบบพิมพ์เป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งได้ความหลากหลาย ช่างผู้ริเริ่มเทคนิควิธีการนี้ประกอบด้วย พระมหาบุญจันทร์ กิตติโสตร์ วัดแจ้ง

และนายอารี สิ้นสวัสดิ์ โดยมีสานุศิษย์ที่สำคัญท่านต่อมา คือ นายประดับ ก้อนแก้ว (นายช่างที่รวบรวมเรียบเรียงกรรมวิธีการทำเทียนในเชิงวิชาการคนแรกที่นักวิชาการรุ่นต่อมาใช้เป็นหลักฐานข้อมูลอ้างอิงมากที่สุด)

พัฒนาการด้านเทคนิควิธีการทำในยุคที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งคือ ช่วงพ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๑๙ ได้มีเทคนิคใหม่โดยการสลักเทียน สลักลาย ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการใหม่ โดยมีนายคำหมา แสงงามเป็นผู้บุกเบิกคนสำคัญ ทั้งนี้หากสืบดูประวัติช่างผู้บุกเบิกเหล่านั้นจะพบได้ว่าส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นช่างผู้ออกแบบก่อสร้างงานสถาปัตยกรรมประเภทศาสนาคาร ซึ่งได้ปรับเปลี่ยน วัสดุเทคนิคให้มีความสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการด้านเทคโนโลยีภายใต้การรอบแห่งบริบททางสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญมิได้นิ่งเฉยกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ปัจจุบันช่างรุ่นกลางถึงรุ่นใหม่ก็ยังคงพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ด้านเทคนิคต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นภูมิธรรมความรู้ของช่างเทียนเมืองอุบลอย่างแท้จริง

๔.๓ การอนุรักษ์สืบสานและการพัฒนาภายใต้ บริบทของสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย

จังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมืองอุบลคือหัวเมืองประเทศราชที่มีเจ้าปกครองเช่นเดียวกับ เมืองหลวงพระบาง และเมืองเวียงจันทน์ ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็มีการตั้งมณฑลขึ้น เมืองอุบลและเมืองจำปาศักดิ์ก็ถูกรวมเข้าด้วยกัน เป็น **“มณฑลลาวกาว”** โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร เสด็จมาดำรงตำแหน่งข้าหลวง ประทับอยู่ ณ เมืองอุบล แต่ดำรงตำแหน่งอยู่ได้สองปีก็ทรงย้ายกลับพระนคร โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ดำรงตำแหน่งแทน ช่วงนี้เองที่มีการรับ ประเพณีทางวัฒนธรรมของทางกรุงเทพฯ เข้าไปผสมผสาน จนทำให้สังคม ของชาวเมืองอุบลมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นหลายอย่าง เมื่อเทียบกับสังคมของเมืองอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยรวม (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๖) โดยเฉพาะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งที่เป็นปฐมเหตุของการ เปลี่ยนแปลง อันได้แก่ การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของกระแส โลกาภิวัตน์ และสังคมแบบทุนนิยมถึงบริโภคนิยม เหตุปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเข้ามาท้าทายระบบโครงสร้างของสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบจารีตประเพณีนิยม ทั้งในกลุ่มวัฒนธรรมหลวง และวัฒนธรรม ราษฎร์ (ชาวบ้าน)

รูปแบบรถขบวนเทียนทั้งแบบแกะสลักและติดพิมพ์

การปรับประยุกต์รูปแบบ “เทียนพรรษา” สู่งานออกแบบของที่ระลึกเชิง “สัญลักษณ์”

ศิลปะร่วมสมัย เทียนพรรษาเมืองอุบล

เมื่อกล่าวถึงการอนุรักษ์สืบสาน และการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในที่นี้จะพิจารณาห่มงเน้นไปในเรื่องของรูปแบบทางศิลปกรรมงานเทียนพรรษาของเมืองอุบล ซึ่งจะกล่าวถึงการอนุรักษ์สืบสานและการพัฒนาโดยพิจารณาห่มงพิจารณาาร่วมกันทั้งสองมิติ ทั้งในด้านการอนุรักษ์แบบจารีตนิยม และการพัฒนาในเชิงร่วมสมัย งานออกแบบสร้างสรรค์ทางศิลปะทางงานช่าง ไม่ว่าจะเป็นสาขาใดล้วนแล้วแต่มีรากฐานที่สำคัญคือ วัฒนธรรมประเพณี ทั้งจากวัฒนธรรมภายในซึ่งเป็นรากฐานของตนเองและอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องผ่านระบบการเมืองการปกครองตามบริบทของห้วงเวลานั้น ๆ เป็นสำคัญก่อให้เกิดพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงสร้างสรรค์และทำลาย หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมเป็นอย่างไรก็จะสะท้อนตัวตนออกมาในงานศิลปะเช่นนั้น กล่าวคือ มีจุดเริ่มต้นและพัฒนาจนถึงขีดสุด และตกต่ำในที่สุดโดย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรของสังคมในยุคนั้น ๆ ว่าจะอยู่ภายใต้ नियามความเจริญรุ่งเรืองในด้านใดสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสัจธรรมของทุกสรรพสิ่ง อันเป็นธรรมดาสามัญไม่เว้นแม้แต่ศิลปะงานช่างในงานเทียนพรรษาของเมืองอุบลก็เช่นกัน จะเห็นได้ว่าตั้งแต่พัฒนาการขั้นแรกจากเทียนประเภทมัดรวมติดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในเรื่องของประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญซึ่งเน้นการใช้งานได้จริงตามบริบทของสังคม ที่เทคนิควิทยาการด้านเทคโนโลยี ยังไม่เจริญเทียนมัดรวมติดลายถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างมาก ในการบูชาพระรัตนตรัยในพิธีสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ต่อมามีการพัฒนาเทคนิคการทำเทียนเป็นลักษณะแบบเทียนติดพิมพ์และเทียนแกะสลักด้วยแนวคิดสร้างสรรค์ของช่าง ด้วยรูปแบบที่วิจิตรบรรจงในรายละเอียดของการประดับตกแต่ง ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วในเรื่องวิวัฒนาการของเทียนในบทต้น ๆ

งานออกแบบเชิงอนุรักษ์และพัฒนาจากประเพณีเทียนพรรษา

เมืองอุบล สู่รูปแบบใหม่ของงานออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

ชื่อผลงาน “กล่องดนตรีบุญเดือนแปด”

ออกแบบโดย : นักศึกษาสาขาออกแบบผลิตภัณฑ์

คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้รับ

รางวัลชนะเลิศจาก

การประกวด “CEO City Design Contest”

ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

มูลเหตุของปัญหา ที่มาของรูปแบบลวดลาย และเนื้อหา การแกะสลักของช่างเทียนเมืองอุบล ถูกหล่อหลอมขึ้นจากอิทธิพล ของวัฒนธรรมหลวง แต่สิ่งที่จะเป็นภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรมราษฎร์ (ชาวบ้าน) ย่อมมีมิติใหม่ในการสร้างสรรค์ร่วมกัน จึงเป็นผลให้อาจมีมูลเหตุแห่งแรงบันดาลใจร่วมกัน โดยลักษณะร่วม ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้า ซึ่งต้องพิจารณาจาก ภูมิปัญญาและการปฏิบัติการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการ ศึกษาในภาพกว้างอันจะนำไปสู่การค้นพบมิติใหม่ในการสร้างสรรค์ ศิลปะเทียนพรรษาของเมืองอุบล ซึ่งในภาพรวมอาจวิเคราะห์ศิลปะ งานช่างเทียนตามวิถีแห่งบริบทปัจจุบัน โดยมีรูปแบบที่มีระดับ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์พื้นถิ่นเมืองอุบลที่ต่างกัน โดยมีเหตุปัจจัย อื่น ๆ ประกอบเช่น

๑. กรอบประเพณี หรือกติกา ทำให้ช่างเทียนนิยมสร้างสรรค์ รูปแบบที่มีเนื้อหาที่ซ้ำ ๆ กัน โดยเฉพาะเนื้อหาด้านพุทธประวัติที่ใช้ ในการแกะสลักต้นเทียนที่อยู่บนรถขบวนแห่

๒. ต้นเทียนรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะประเภทติดพิมพ์ และแกะสลัก จะมุ่งเน้นในเรื่องขนาด และความอลังการใหญ่โต อีกทั้ง ทักษะฝีมือจนละเลยเรื่องความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นหัวใจสำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอีสาน

๓. ลวดลายต้นเทียน และองค์ประกอบส่วนประดับตกแต่งอื่น ๆ ขาดเอกลักษณ์พื้นถิ่น เช่น ลักษณะลวดลายแบบพื้นถิ่นอีสาน อีกทั้ง องค์ประกอบของลัทธิพินทุภาพไม่มีความเป็นพื้นถิ่น

๔. นอกจากเรื่องรูปแบบความงามทางศิลปะแล้วเรื่องของ ประโยชน์ใช้สอยก็ถูกละเลยมองข้าม อาทิเช่นเทียนพรรษาแบบต่าง ๆ ที่เข้าประกวดของเมืองอุบลไม่มีไส้เทียน และที่สำคัญคือไม่สามารถ

ใช้งานได้จริง (จุดไฟไม่ได้) เป็นเทียนเชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ต่างอะไรกับประติมากรรมเทียนนานาชาติ เพียงแต่มีรูปแบบของ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นศิลปะแบบจารัตินิยม และมีจิตวิญญาณทาง วัฒนธรรม และคติความเชื่อด้านพุทธประวัติเข้ามาเกี่ยวข้อง

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบศิลปะต้นเทียนเมืองอุบลนั้น ขาดเอกลักษณ์พื้นถิ่น โดยเฉพาะจิตวิญญาณด้านรูปแบบทางศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นลวดลาย รูปทวยเทพ รูปสัตว์หิมพานต์ องค์ประกอบ ส่วนประดับตกแต่งปราศจากลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นพื้นถิ่นอีสาน (เมืองอุบล) ไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ขาดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันถูกตีกรอบแนวความคิดทั้งจากกติกาการประกวด จารัตินเชิงช่าง ที่ถูกรวบงำจากวัฒนธรรมหลวงทั้งในส่วนของการปกครอง (ทั้งฆราวาส และพระสงฆ์) อีกทั้งระบบการศึกษาโดยเฉพาะวิชางานช่างทางศิลปะ ลวดลายต่าง ๆ ที่ถูกตกแต่งอยู่ในองค์ประกอบ

ประติมากรรมเทียนนานาชาติปี พ.ศ. ๒๕๔๙

๔.๔ เหตุปัจจัยที่ทำให้ไม่เกิดการสร้างสรรค์ รูปแบบเทียนพรรษาแบบสมัยใหม่

ประเด็นเรื่องของการพัฒนารูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์พื้นถิ่นอีสาน (เมืองอุบล) ยังไม่ได้รับความสนใจในหมู่ช่าง หรือผู้คนในท้องถิ่นทั่วไปมากนัก โดยมากมักถกเถียงกันเพียงในเรื่องของ “ลวดลายแบบอีสาน” ว่ามีรูปแบบอย่างไร แตกต่างจากลวดลายที่ใช้อยู่อย่างไร และมีความพยายามผลักดันให้วิธีการทำเทียนพรรษาของเมืองอุบล เข้าไปอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอน ในระดับอุดมศึกษาในลักษณะของการ “อนุรักษ์” ซึ่งในทางวิชาการวิธีการอาจไม่มีอะไรใหม่นอกจากการศึกษาค้นคว้าภาคเอกสารในทางวิชาการด้าน “ประวัติศาสตร์” และรูปแบบวิธีการกระบวนการทำ (ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้อมูลเดิม ๆ) ซึ่งไม่สามารถชี้นำสังคมท้องถิ่นในเชิงพัฒนา ดังมูลเหตุปัญหาที่ทำให้แก้ปัญหาไม่ตรงจุดอันได้แก่

๑. ช่างผู้รังสรรค์ส่วนมากตีกรอบแนวความคิดอยู่เพียงแค่เรื่องราวของพระพุทธศาสนาแบบอุดมคติตามแบบอย่างวัฒนธรรมหลวง ซึ่งมีความแตกต่างกับปรัชญาของช่างอีสานในอดีตที่มีความหลากหลาย เช่น ในเนื้อหาชาดกต่าง ๆ ของท้องถิ่นอีสานหรือจะเป็นนิทานม่วนซื่น โดยมีการผสมผสานเรื่องราวในวิถีชีวิตต่าง ๆ ของผู้คนในท้องถิ่นนั้น เข้าไปผสมผสาน อีกทั้งการสอดแทรกคตินิยม ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัว

๒. ช่างผู้ออกแบบมีความคิดที่อิงติดอยู่กับครู จนไม่สามารถสร้างรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จนกลายเป็นลักษณะสกุลช่าง ซึ่งจะมีลักษณะที่เหมือนหรือคล้ายกัน โดยจะเห็นได้จากกระบวนการออกแบบลวดลายต่าง ๆ ที่ถูกครอบงำทางศิลปะจากส่วนกลาง โดยยังไม่มีใครกล้า

ที่จะปฏิวัติเอาลวดลายพื้นถิ่นอีสาน หรือรูปแบบศิลปะพื้นถิ่นอีสานเมืองอุบล มาปรับประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์

๓. ระบบของการศึกษาแบบ “สำเร็จรูป” ที่ตำราองค์ความรู้ต่าง ๆ ทางด้านศิลปะงานช่างอิงติดอยู่กับรูปแบบวัฒนธรรมศูนย์กลางจนทำลายรากฐานองค์ความรู้ศิลปะพื้นถิ่น จนไม่สามารถที่จะต้านทาน เฉกเช่นการนำลวดลายองค์ประกอบของจิตรกรเลื่องชื่อ เช่น อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ มาเป็นต้นแบบขยายขนาดและปรับเปลี่ยนวัสดุเป็นเทียน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า “สำนึกท้องถิ่น” ด้านศิลปะงานช่างอยู่ในขั้นวิกฤติ ช่างในวิชาชีพและนักศิลปะวิชาการยังละเลยมองข้าม “มุนมัง” ของเจ้าของ

เปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปะระหว่างวัฒนธรรมทางตะวันตก และวัฒนธรรมทางตะวันออก
ประติมากรรมเทียบกับนิยามความหมาย และการตีความที่แตกต่างกัน

ศิลปะแล้วแล้ว เวียดนามหรือชาวเมืองอุบล

๔. มูลเหตุปัญหาดังกล่าว เกิดจากการที่ไม่มีการศึกษาวิจัยด้านศิลปะพื้นถิ่นเพื่อการพัฒนา ซึ่งต้องยอมรับความจริงว่าฐานความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเยาวชนคนรุ่นใหม่มีน้อยมาก และที่สำคัญคือการพัฒนาที่ฉาบฉวย เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่เข้าใจจิตวิญญาณความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะงานแกะสลักประติมากรรมเทียนนานาชาติ ที่พยายามสร้างเป็นจุดขายเพื่อจะเชื่อมโยงประเพณีพื้นถิ่นไปสู่ความเป็นสากลโดยอิงโลกตะวันตกเป็นศูนย์กลางที่ฝังรากลึกในระบบการศึกษาทุกระดับของสังคมโดยทั้งนี้มองได้เป็นสองด้าน ทั้งด้านบวกและด้านลบ คือในด้านบวกเป็นการสร้างสีสันให้กับงานในลักษณะของแปลก โดยสำหรับผู้คนในท้องถิ่น งานประติมากรรมลักษณะนี้ ในวิถีชาวบ้านก็ไม่มีโอกาสจะได้ดูชมอยู่แล้ว กลุ่มคนที่จะได้เสพงานศิลปะลักษณะนี้ต้องอยู่ในแวดวงศิลปะหรือกลุ่มชนชั้นกลางที่สนใจเท่านั้น อนึ่งด้านบวกงานช่างประติมากรรมเทียนดังกล่าวได้มี

ผู้ท่วงตึงถึงรูปแบบการสร้างสรรค์ของศิลปินต่างชาติ ที่ไม่เข้าใจถึงกาลเทศะในเรื่องความเหมาะสม กับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น แต่ทั้งนี้มิใช่ว่างานที่สร้างสรรค์ทั้งหมดจะทำลายบรรยากาศของงาน ในทางตรงกันข้ามกลับเรียกร้องความสนใจจากหาแนวความคิด (Concept) เพื่อให้ทราบถึงที่ไปที่มา แม้จะเป็นงานนอกกริดแต่ได้จุดชนวนความคิดที่ทำให้เห็นถึงวิธีการคิดของต่างชาติ (ซึ่งมีความกล้า) ที่เน้นในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ ที่เป็นจุดแข็งของโลกตะวันตกก่อเกิดนวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ซึ่งมากกว่าทักษะฝีมือเหมือนช่างไทย ดังนั้น หากเรารวมทั้งสองคุณลักษณะได้น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาภูมิปัญญาสร้างสรรค์งานช่างแขนงนี้

จากประเพณีท้องถิ่นสู่ความเป็นนานาชาติ
โดยฐานแนวความคิดจากการบูรณาการ
“วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว”

๔.๕ มิติใหม่แห่งการอนุรักษ์สืบสาน และพัฒนาเทียนพรรษาเมืองอุบล

การสร้างแรงจูงใจสู่การสร้างสรรค์เทียนพรรษาแบบอนุรักษ์และพัฒนา ต้องอาศัยเหตุปัจจัยด้านต่าง ๆ ในการวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาต้องมีพลังขับเคลื่อนที่ชัดเจน ซึ่งอาจพิจารณาได้จากปัจจัยดังต่อไปนี้

๑. การสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยขยายฐานการศึกษาด้านท้องถิ่นศึกษาให้เข้าถึงผู้คนในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม และสร้างสำนึกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะมุ่งพัฒนามากกว่าจะกินมรดกของบรรพชนอย่างเดียว โดยไม่พัฒนาต่อยอดสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

๒. ส่งเสริมปรับประยุกต์เทคนิคการทำเทียนประเภทต่าง ๆ ไปสู่งานออกแบบในลักษณะอื่น ๆ อาทิเช่น ของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ เช่น พวงกุญแจ กรอบรูป ที่เปิดขวด เทียนหอม สำหรับสปา เป็นต้น โดยปรับประยุกต์วัสดุจากเทียนจริง ๆ ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องความแข็งแรงและความคงทน ให้เป็นวัสดุอื่นที่เลียนแบบเทียนอันจะนำมาซึ่งทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและใกล้เคียงกับวิถีสังคมปัจจุบันได้มากขึ้นมิใช่มีเฉพาะการแกะสลักเทียนพรรษาเพียงอย่างเดียว โดยส่งเสริมแหล่งงานให้กับชุมชนในลักษณะที่เป็นอาชีพทางเลือกหนึ่งของผู้คนท้องถิ่นซึ่งใช้จุดแข็งทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนเองมาเป็นจุดขาย

๓. แรงบีบคั้นจากภายนอก โดยงานแห่งเทียนพรรษาเมืองอุบล ถือได้ว่าเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงที่สุดที่ผู้คนโดยทั่วไปรู้จักกันดีทั้งในประเทศและต่างประเทศแต่เนื่องด้วยประเพณีดังกล่าวไม่ใช่ของจังหวัดอุบลราชธานีเพียงจังหวัดเดียว ทุกภาคก็สามารถมีประเพณีนี้ได้เช่นกัน หลายจังหวัดพยายามจะแข่งขันช่วงชิงความเป็นที่หนึ่งของประเพณี โดยการสร้างจุดขายที่อีกฝ่ายไม่มี สิ่งนี้เองที่ทำให้เกิดสับสนและทางเลือกสำหรับผู้ชมดังมีคำกล่าวที่ว่า **“อยากดูเทียนยิ่งใหญ่อลังการและความแปลกใหม่ในการสร้างสรรค์ให้ไปดูที่โคราช (จังหวัดนครราชสีมา) แต่หากอยากดูเทียนนักปราชญ์ให้ไปดูที่อุบล (จังหวัดอุบลราชธานี)”** (สุวิชัย คุณผล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นวาทกรรมที่สะท้อนภาพความต่างหรือจุดขายที่ทั้งสองฝ่ายพยายามช่วงชิงการนิยาม

๔.๖ ลักษณะเฉพาะในการออกแบบสร้างสรรค์

เทียนพรรษาเมืองอุบลแบบสมัยใหม่

การออกแบบสร้างสรรค์จำเป็นต้องนำไปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบดังต่อไปนี้มาพิจารณาร่วมกัน อันได้แก่

๑. วิถีแห่งบริบทปัจจุบัน โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งอยู่กับอิทธิพลภายนอกเป็นสำคัญ อีกทั้งสภาวะทางเศรษฐกิจที่แปรผันอยู่ตลอดเวลา โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของชุมชนและชนบท ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานช่างของอีสานอย่างในอดีต โดยพบอยู่ในงานรูปแต้มอีสาน ช่างจะออกแบบสร้างสรรค์ให้อยู่ในโลกของความเป็นจริงมากกว่า เช่น มีเรื่องราวของวิถีชีวิตเข้าไปผสมผสานค่อนข้างมากหรือจะเป็นเรื่องราวคำสอนในทศชาดก ท้องถิ่นอีสาน นรกภูมิ เป็นต้น แต่ปัจจุบันการออกแบบสร้างสรรค์เทียนถูกครอบงำจากศิลปะภายนอก การปรับกติกาให้ช่างได้มีทางเลือกมากขึ้น ต่อเนื้อหาเรื่องราวในการแกะเทียน มิใช่บังคับให้แกะสลักอยู่เฉพาะแต่เรื่องราวพุทธประวัติ หรือชาตินิยมเจ้าเท่านั้นแต่ควรส่งเสริมเรื่องราวคำสอนอื่น ๆ เช่น นรกภูมิ หรือเรื่องราวชาดกท้องถิ่นอีสาน เป็นต้น

๒. ความต้องการเฉพาะกลุ่ม เช่น การจัดแบ่งประเภทเทียนแต่ละประเภท ในการประกวดประชันทั้งแบบโบราณ และร่วมสมัย หรือการเข้ามามีส่วนร่วมของประติมากรรมเทียนนานาชาติ เพื่อสร้างจุดขายในการแสวงหาท่องเที่ยวและกลายเป็นของแปลกในประเพณีแห่เทียนพรรษา ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้เกี่ยวข้องได้ดำเนินการไปแล้วในบางส่วน กลุ่มช่าง หรือรูปแบบที่ชนะเลิศจะวนเวียนผูกขาดอยู่ในกลุ่มช่างในเมืองที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญ และรู้แนวทางการประกวด ส่วนช่างเทียนชายขอบรอบนอก

ต่างอำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี กลายเป็นเพียงไม้ประดับเพื่อการมีส่วนร่วมกับจังหวัด และงานประเพณี

๓. เทคโนโลยีที่ทันสมัย สะท้อนยุคสมัยบนฐานแห่งความพอดี เช่น ใช้ระบบกลไกที่ทำงานแกะสลักเทียนเคลื่อนไหว ได้ปรับเปลี่ยนผังรถพ่วง (รถดันเทียน) ให้มีรูปแบบที่หลากหลายไม่จำเป็นต้องเป็นผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเสมอไป แต่ควรปรับเป็นผังรูปทรงอื่น ๆ เช่น ผังกลม สามเหลี่ยม หกเหลี่ยม เป็นต้น โดยแนวคิดในสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่จะสร้างทางเลือกใหม่ที่ตื่นตาตื่นใจไม่ตกยุคสมัย ขณะเดียวกันก็ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิมอยู่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องอยู่บนพื้นฐานของความพอดีเป็นสำคัญไม่ใช่การทำลายประเพณีอันดีงามเหล่านั้นให้ดูย่ำแย่ลงไปเพราะถ้าพัฒนาโดยไม่สนใจรากเหง้าเดิมนั้น แทนที่จะเป็นการส่งเสริมกับกลายเป็นการทำลาย

ภาพศิลปะท้องถิ่น (ปูนปั้น) ที่ควรนำมาพัฒนาปรับปรุง
ร่วมกับศิลปะเทียนพรรษา

๔. อัตลักษณ์ท้องถิ่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาแม้จะมีปมเหตุจากการเปลี่ยนระบบการปกครองหัวเมือง โดยราชสำนักกรุงเทพฯ ซึ่งเห็นว่าประเพณีเดิม (งานบุญบังไฟ) ไม่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นประเพณีแห่เทียน ซึ่งรูปแบบในยุคแรกน่าจะมีกลิ่นไอในศิลปะแบบพื้นถิ่นอีสาน

ภาพลายเส้นเขียนจากภาพถ่ายของหอจดหมายเหตุ จะเห็นขบวน
เทียนแบบมัตรวมเป็นแท่งใหญ่ และที่โดดเด่นชัดเจนคือ ส่วนประกอบขลทป
หลังคาเครื่องยอดในแบบฉบับศิลปะอีสานอย่างแท้จริง โดยเมื่อเปรียบเทียบกับ
ขลทปในประเพณีเผาศพแบบนกหัสติลิงค์ (เป็นพิธีสำหรับเจ้านายชั้นสูง
และพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับความเคารพนับถือ) จะเห็นถึงลักษณะเฉพาะ
ของความเป็นพื้นถิ่น

ศิลปะสิ่งแวดล้อม เทียนพรรษาเมืองอุบล

ส่วนลวดลายองค์ประกอบต่าง ๆ จากข้อมูลภาพในอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าล้วนแล้วแต่เป็นลวดลายจากราชสำนักกรุงเทพฯ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้สืบทอดต่อมาเป็นลายสกุลช่างที่ผู้คนทั่วไปจะเข้าใจว่าเป็นลวดลายของท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิด จึงเกิดคำถามว่า “ลวดลายอีสานศิลปะอีสานคืออะไร?”

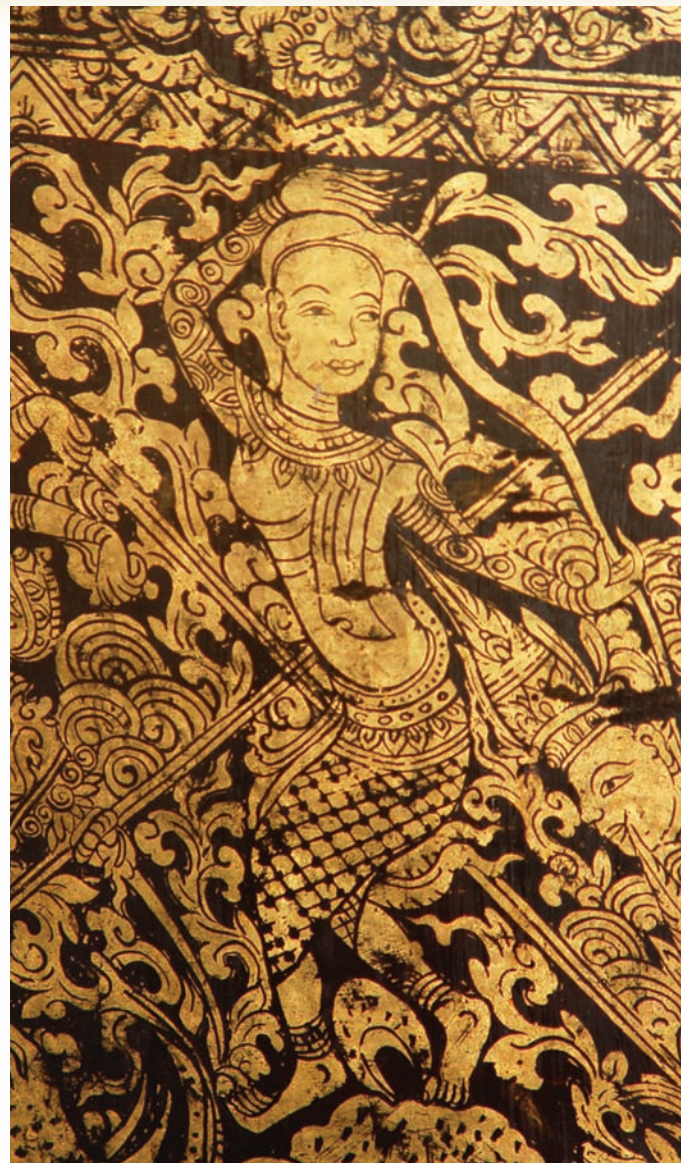
เมื่อเราเปิดประเด็นถึงลวดลายที่สืบทอดอยู่ในศิลปะงานช่าง ดันเทียนพรรษาเมืองอุบล ปัจจุบันไม่ใช่รูปแบบศิลปะแบบอีสาน ผู้เขียนจึงอยากจะอธิบายขยายความ เพื่อทำความเข้าใจถึงลักษณะรูปแบบเอกลักษณ์ทางศิลปะของอีสาน โดยอ้างอิงรูปแบบจากงานจำหลักไม้โบราณในท้องถิ่นอีสาน ที่อยู่ในองค์ประกอบส่วนประดับตกแต่งในงานสถาปัตยกรรมทางศาสนา **“ลวดลายอีสาน”** ในทัศนมุมมองของปราชญ์ศิลปินผู้เชี่ยวชาญลวดลายไทย และศิลปะไทยโบราณ เถกเช่น ท่าน น. ณ ปากน้ำ ได้กล่าวถึงลวดลายพื้นถิ่นในส่วนประดับตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมลิมของวัดแจ้งแห่งเมืองอุบลว่า **“...อุโบสถวัดแจ้ง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี เป็นอุโบสถที่ได้รับการยกย่องว่ามีงานจำหลักไม้ฝีมืองามน่าชมเชยและมีลักษณะพื้นเมืองอย่างชัดแจ้ง มิได้ลอกเลียนศิลปะภาคกลางแต่กลับสร้างลักษณะของตนเองขึ้นใหม่อย่างน่าชม ...คันทวยจำหลักไม้ศิลปะลักษณะพื้นเมืองของอีสาน แม้จะจำหลักเป็นรูปนาคปิดทองประดับกระจกเช่นเดียวกับภาคกลางแต่นายช่างจำหลักได้สอดแทรกความคิดลงไป เห็นรูปร่างแปลกตากว่าที่เห็นในภาคกลาง การออกแบบตัวลายก็งามเป็นลักษณะพื้นเมืองโดยแท้...หน้าบันและระยระกา หน้าต่างกับที่อื่นๆเป็นงานอันน่าสนใจอย่างยิ่ง ถือว่าเป็นแหล่งจำหลักไม้ชั้นเยี่ยมของอุบลทีเดียว...”** (น. ณ ปากน้ำ, ๒๕๓๗). หากแต่เมื่อเมืองอุบลได้รับอิทธิพล

จากรัตนโกสินทร์นั้น มักปรากฏรูปแบบที่โดดเด่นในลักษณะของการลอกแบบมาทั้งหมด มิได้มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืนแต่อย่างใด หากรูปแบบผิดแผกไปบ้าง ก็มักเกิดจากฝีมือช่างพื้นถิ่นทำไม่ถึงตัวต้นแบบนั่นเอง ส่วนที่ได้รับอิทธิพลมาจากล้านช้างก็มักเป็นฝีมือของช่างที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในอดีต นอกจากมาตั้งถิ่นฐานในเมืองอุบลแล้วยังได้นำรูปแบบทางการช่างมาก่อสร้างศาสนาคาร และบ้านเรือนต่าง ๆ สืบทอดกันมาหลายชั่วคน การคลี่คลายทางฝีมือช่างจากอิทธิพลทั้งสองทางดังกล่าวมาแล้วนั้น ย่อมหล่อหลอมความคิดความอ่านในการออกแบบ จนช่างพื้นเมืองอุบลสามารถค้นหาแนวทางของตนเองได้ จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นไปในที่สุด (วิโรฒ ศรีสุโร, ๒๕๓๖) โดยรายละเอียดด้านรูปแบบทางกายภาพจากรูปประกอบ จะทำให้เราได้ทราบถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ถูกกลืนเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลากว่า ๗๖ ปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ - ปัจจุบันที่ผ่านมา **“ตำราลายไทย”** ที่เขียนขึ้นโดย พระเทพวชิรมิต (ฉาย เทียมศิลปชัย) บรมครูช่างไทยในอดีตที่ท่านได้เขียนรวบรวมกระบวนการรูปแบบลายไทย ๒๓๔ แบบ ซึ่งในบทแถลงท่านได้เสนอแนะว่า **“...แต่อย่างไรก็ดีขบวนลายของไทยอาจมีจำนวนและวิธีเขียนพลิกแพลงต่าง ๆ มากไปกว่าที่มีอยู่ในสมุดเล่มนี้ เพราะเหตุด้วยช่างย่อมมีความคิดเห็นประดิษฐ์ไปต่าง ๆ กันแต่ในแบบเหล่านี้เขียนพื้น ๆ ธรรมดาพอเป็นแนวศึกษาในเบื้องต้นเท่านั้น...”** (พระเทพวชิรมิต, ๒๕๓๗) แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของท่านอย่างชัดเจน ที่ต้องการให้ตำราเล่มนี้เป็นแนวทางการศึกษาในเบื้องต้นเท่านั้น แต่ที่ผ่านมตำราลายไทยเล่มนี้ ได้กลายเป็นต้นฉบับของลายไทยในระบบการศึกษาไทย ทั้งในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเนื่องทางศิลปกรรมและศิลปประยุกต์ ซึ่งผิดเจตนารมณ์ของท่าน สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และช่างท้องถิ่นได้ยึดถือตำราเล่มนี้เป็นต้นแบบในการทำลวดลายไทย โดยได้ละทิ้งแบบแผนลวดลายในท้องถิ่นของตน

อย่างสิ้นเชิง อันนำมาซึ่งความสูญเสียันมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทั้งเจตนา และรู้เท่าไม่ถึงการ ทั้งในฝ่ายผู้จ้าง และช่างผู้รังสรรค์ผลงาน

แต่ในส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ ของเทียน เช่น เทพ และสัตว์ หิมพานต์ บางแห่งมีหน้าตาที่คงความเป็นพื้นบ้านอยู่บ้าง โดยเฉพาะเทียน ในประเภทติดพิมพ์ส่วนพระพุทธรูประติมากกว่าต่าง ๆ ควรปรับปรุงยุค ให้มีลักษณะพุทธศิลป์แบบไท-ลาว นอกจากนี้รูปแบบบรรชบวน แห่งเทียน มีการจัดผังในองค์ประกอบของเทียนบนรถ ยังคงมีรูปแบบซ้ำ ๆ อยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีคำถามตามมว่าเราทำเป็นผังกลม หรือ ลักษณะอื่น ๆ ไม่ได้ หรือแม้แต่ต้นเทียนพรรษาก็มีต้นเดียวจนถูก องค์ประกอบอื่น ๆ บนรถขบวนข่มจนหมด เราทำเทียนบรืวาร หรือมี เทียนประธานมากกว่าหนึ่งต้นได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้เพราะอะไร

ภาพลายรดน้ำศิลปะไท-ลาว (วัดศรีนวลแสงสว่างอารมณ์)
บ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

ลวดลายจำหลักบริเวณฮ้างผึ่งแบบศิลปะอีสานเป็นแบบฉบับกระบวน
ลายพื้นถิ่นที่อยู่ในส่วนประดับตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรม
ประเภทลิ่ม (โบสถ์) สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น

กนกข้อต่าง ๆ รูปแบบฉันทลักษณ์กระบวนลายสกุลช่างหลวงที่เป็น
ต้นวัฒนธรรมกระแสหลักของลวดลายไทยที่ส่งอิทธิพลต่อลวดลาย
เทียนประเภทต่าง ๆ ในเมืองอุบลและหัวเมืองอื่น ๆ ทั่วประเทศ

ที่มารูป : พระเทพวชิรมิต, ๒๕๒๗

ที่มารูป : สุวิทย์ จิระมณี, ๒๕๔๕

ลายกระหนกแนวเฉียง

ลายกระหนกหัวหยัก
(ภาษาถิ่นนิยมเรียก “ลายวันแสน”)

ลายกระหนกก้นหอย หรือ กระหนกม้วนสลับลายประจำยาม

ลายลักษณะคล้ายนก

ที่มารูป : สุวิทย์ จิระมณี, ๒๕๔๕

ซุ้มโขงยอดปราสาทวิหารวัดศรีมงคลใต้ จังหวัดมุกดาหาร

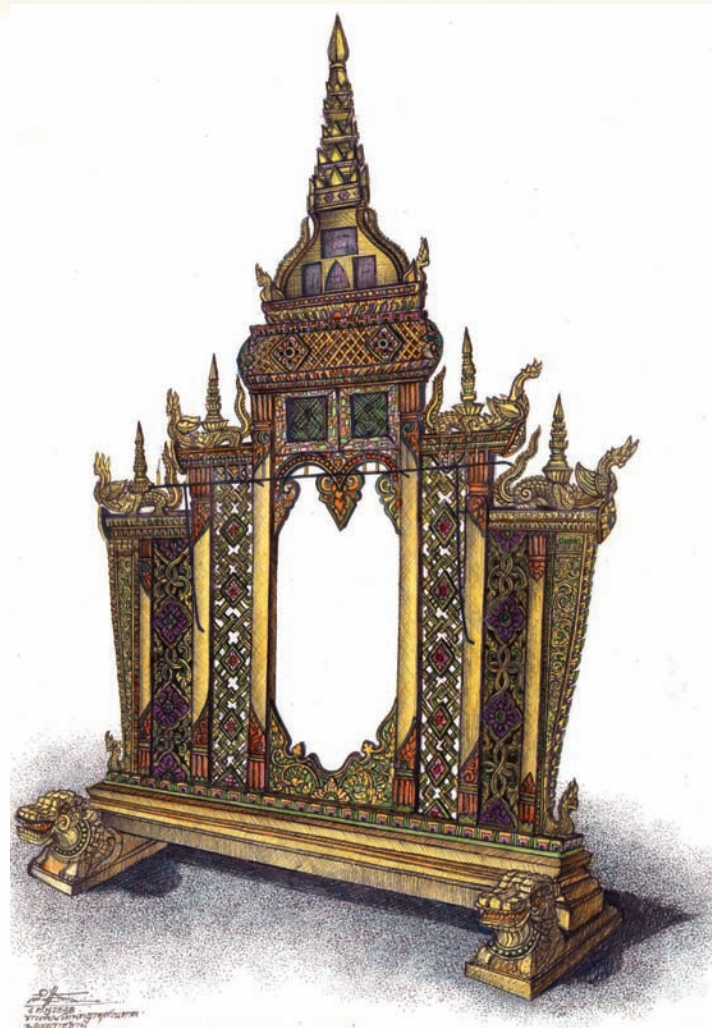
ที่มารูป : วิโรฒ ศรีสุโร และคณะ, ๒๕๔๐

(แบบแผนลวดลายในสายวัฒนธรรมไท-ลาว)

ลักษณะประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา
ในวัฒนธรรมอีสาน

งานช่างประเพณีพุทธหัตถศิลป์ “ฮาวใต้เทียน” หรือสัตว์ภัณฑ์
วัดพระธาตุสวนตาล บ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
ศิลปะงานจำหลักไม้ด้วยลวดลายที่งดงามแบบฉบับพื้นถิ่นอีสาน
เมืองอุบลที่สามารถเป็นตัวอย่างในการพัฒนามาเป็นองค์ประกอบ
ส่วนประดับตกแต่ง (ฉากหรือพนักเรือนแก้ว) รถขบวนเทียน

ศิลปะล้ำเลอค่า เขียวขจีธรรมะเมืองอุบล

พระพุทธรูปประติมากรรมสกุลช่างพื้นถิ่นเมืองอุบลกับสุนทรียภาพความงามทางศิลปะที่น่าถกเถียง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มศิลปะขั้นปฐม (Primitive Art) หรือศิลปะของคนเยาว์วัย (Children's Art) และงานศิลปะชาวบ้าน (Folk Art) ที่สื่อให้เห็นถึงความงามที่บริสุทธิ์ตรงไปตรงมา ไม่เน้นการประดับประดา บางครั้งขาดความละเอียดปราณีต

๔.๗ ยุทธศาสตร์แนวทางการดำเนินการ ออกแบบสร้างสรรค์

๑. วางเป้าหมายงานออกแบบสร้างสรรค์เทียนพรรษาสมัยใหม่ให้เป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของสังคมยุคใหม่
๒. ไม่คิดแก้ปัญหาใหม่ในกรอบความคิดแบบเดิม
๓. การอนุรักษ์สืบสานเอกลักษณ์ท้องถิ่น ต้องมีการศึกษาวิจัยรากฐานภูมิปัญญาเดิมในลักษณะต่อยอด
๔. มีการปรับประยุกต์เทคโนโลยีและวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญาเดิม อันจะนำมาซึ่งรูปแบบเทียนสมัยใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานให้มีการเคลื่อนไหว หรือเทคนิคแสงสีเสียงอื่น ๆ ที่เหมาะสมในทางสร้างสรรค์
๕. ต้องใช้เวลาในการปรับฐานแนวความคิด รูปแบบของเทียนสมัยใหม่ปรับทัศนคติเดิม ๆ เสนอทางเลือกใหม่ที่สะท้อนวิถีวัฒนธรรมพื้นที่ที่สอดคล้องกับมิติของเวลา สถานที่ วิถีชีวิตแห่งสังคมใหม่
๖. ผลักดันให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี มีวิชาอันเกี่ยวเนื่องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องเทียนพรรษา โดยเฉพาะการศึกษาในระดับปริญญาตรีด้านการออกแบบ มิใช่การวิจัยในระดับปริญญาโท ที่ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์อย่างเดียว โดยเน้นการอนุรักษ์ในเชิงทฤษฎีวิธีการวิจัยหรือการอนุรักษ์ในแนวการเรียนแบบท่องจำของเก่าซึ่งจะเกิดประโยชน์เพียงด้านเดียวเฉพาะการอนุรักษ์ แต่ในเชิงพัฒนานั้นต้องสอดแทรกลงไปในวิชาปฏิบัติการออกแบบผลิตภัณฑ์ นอกเหนือจากวิชาบรรยายเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาอย่างแท้จริง

๗. พัฒนารูปแบบเทียนพรรษาโบราณ (แบบมัดรวมติดพิมพ์) ให้มีการพัฒนาต่อยอดในรูปแบบร่วมสมัยเหมือนกับประเภทอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันได้ดำเนินการอยู่ การแบ่งแยกประเภทประติมากรรมจากเทียน นับเป็นสิ่งที่ถูกต้องน่าชื่นชม แต่ทั้งนี้ต้องมีการให้ความรู้เรื่องประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และทั้งในเรื่องความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น มิใช่จะออกแบบอะไรก็ได้โดยมิได้คำนึงความเหมาะสมในเรื่องของกาลเทศะซึ่งเป็นสิ่งที่คณะกรรมการสามารถพูดคุยสร้างความเข้าใจกับศิลปินผู้ออกแบบ เพื่อมิให้เกิดข้อท้วงติงตามมา นอกจากนี้ ควรแปรรูปดูขยายเรื่องเทียนพรรษาสู่การออกแบบทางเลือกอื่น ๆ ที่ส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าวในลักษณะที่ยั่งยืน เช่นที่ผ่านมามีได้มีการประกวดการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเทียน ในลักษณะงานออกแบบที่เน้นในเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม และส่วนส่งเสริมที่ถูกใจคนรุ่นใหม่ในแง่ของรูปลักษณ์ใหม่ที่ทันสมัย เป็นต้น

๔.๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ : การออกแบบ

สร้างสรรค์เทียนพรรษาในสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย

การนำเสนอข้อคิดเกี่ยวกับมิติใหม่ในการออกแบบสร้างสรรค์เทียนพรรษาเมืองอุบลนี้มีได้มีเจตนาจะลบหลู่แนวทางปฏิบัติของบรมครูช่างพื้นถิ่นที่ผ่านมาหรือโจมตีการดำเนินงานประเพณีแห่งเทียนอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นของเมืองอุบล หากแต่การนำเสนอครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการปลุกจิตสำนึกในการสืบสานเอกลักษณ์ศิลปะพื้นถิ่นภายใต้กรอบแห่งรากเหง้าของวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้คงอยู่และดำเนินไปในทิศทางที่ควรจะเป็น เพื่อมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่แห่งบริบททางสังคมร่วมสมัย มิใช่การอนุรักษ์แบบสุดโต่งที่ขาดการพินิจพิเคราะห์ถึงที่ไปที่มา และแนวทางการพัฒนาแก้ไขสิ่งที่ขาดตกบกพร่องในอดีต โดยมีความพยายามมุ่งสร้างจิตสำนึกแห่งปรัชญางานช่างอีสานที่มีความโดดเด่นในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นอิสระภายใต้กรอบบริบทของสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และความพอดีในวิถีแห่งตน ซึ่งทั้งนี้ต้องการกระตุ้นเตือนให้ช่างและผู้คนที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจ และปรับเปลี่ยนทัศนคติทางศิลปะที่มีต่องานช่างแขนงนี้ ให้มีทางเลือกมากขึ้นบนฐานแห่งความเหมาะสมของกาลเวลา และสถานที่ที่เปลี่ยนแปลงไป สร้างความเข้าใจใหม่ในเรื่องภูมิปัญญาว่า ไม่ใช่สิ่งที่ตายแล้ว หรือเรื่องของอดีตที่หยุดนิ่ง แข็งแข็ง ขาดชีวิต แต่ในทางตรงกันข้าม ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการต่อสู้ หรือการพาสานเพื่อการดำรงอยู่ภายใต้แรงขับเคลื่อนแห่งการเปลี่ยนแปลงของมิติแห่งช่วงเวลานั้นเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นรูปแบบของเทียนพรรษาซึ่งเป็นนฤมิตรกรรมงานช่างภูมิธรรมทางวัฒนธรรมจึงต้องมีการปรับตัวให้ล้อไปกับการเปลี่ยนแปลง

ลวดลายในงานปูนปั้นศิลปะสกุลช่างญวนที่ปรากฏอยู่ในศิลปะไท-ลาวในเมืองอุบล (วัดบ้านกระเดียน อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี) ที่เข้ามามีอิทธิพล ซึ่งเป็นปรากฏการณ์หนึ่งในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะท้องถิ่น ที่ควรมีการศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาเป็นแนวการสร้างสรรค์ศิลปะงานช่างทุกแขนง

ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

ทางโครงสร้างสังคมใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนรูปแบบทางศิลปะเป็นจุดที่ต้องมีการทบทวนศึกษาค้นคว้าหารากเหง้าทางศิลปะเดิมและเพิ่มเติมผสมผสานสิ่งใหม่โดยเฉพาะกลุ่มช่างผู้รังสรรค์ แต่รูปแบบจะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับภูมิธรรมความรู้พวกเราในวันนี้ว่าจะสร้างมรดกแห่งภูมิปัญญาในยุคสมัยเราให้ลูกหลานได้เจริญรอยตามในทิศทางใดที่จะบังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงต้องมีตัวแปรสำคัญคือ คนท้องถิ่นมิใช่มาจากปัจจัยภายนอกไม่ว่าจะเป็นทั้งของภาครัฐ และเอกชน ที่เข้ามาในรูปแบบผลประโยชน์ทางธุรกิจและการเมือง หรือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้น แม้บทบาททางสังคมของเทียนพรรษาจะเปลี่ยนแปลง ไปจากอดีตที่มุ่งเน้นไปที่การรับใช้พระพุทธศาสนา มาสู่สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองนักปราชญ์ที่มีอริยสงฆ์หลายรูปที่เป็นที่เคารพนับถือ เป็นแหล่งผลิตช่างที่มีฝีมือเป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระสงฆ์ที่สำคัญ และเป็นที่ตั้งของดงอูผึ้งซึ่งมีทรัพยากรสำคัญในการทำเทียนพรรษา ซึ่งเห็นได้จากการที่สำนักพระราชวังจะนำขี้ผึ้งของเมืองอุบล เพื่อนำไปทำเทียนพระราชทานถวายแด่พระอารามหลวงทั่วประเทศ (สุวิชัย คุณผล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์) จนเป็นที่มาของการสร้างจุดขายทางวัฒนธรรม ดังตัวอย่างของอนุสาวรีย์ต้นเทียน (เทียนม) ณ บริเวณสนามทุ่งศรีเมือง หรือแม้แต่การแบ่งแยกประเภทเทียน เพื่ออธิบายความต่าง เช่น การเข้าร่วมของศิลปิน ช่างแกะสลัก ประติมากรรมชาวต่างชาติ ที่กลุ่มนักอนุรักษ์พยายามแยกออกด้วยลักษณะที่ปรากฏอยู่ทางวาทกรรมที่ว่าประติมากรรมเทียน เพื่ออธิบายความแตกต่างระหว่างการอนุรักษ์แบบจารีตนิยม กับทางเลือกรูปแบบใหม่ที่แปรรูปแตกหน่อออกไปจากต้นเทียนพรรษา (ด้านวัสดุ) แต่โดยเนื้อแท้แล้วงานเทียนทั้งสองกลุ่มก็คืองานประติมากรรมจากเทียนเหมือนกัน

(เพราะไม่ใช่เทียนที่มีประโยชน์ใช้สอยในเรื่องของการให้แสงสว่างตามนิยามความหมายของคำว่าเทียน แต่เป็นเทียนในเชิงสัญลักษณ์ที่ตกแต่งอย่างวิจิตรเพื่อเป็นพุทธบูชาและบูรณาการทางวัฒนธรรมท้องถิ่น) เพียงแต่ว่าเทียนพรรษาแบบจารีตมีความได้เปรียบในการช่วงชิงนิยามความหมายได้ก่อน ด้วยเหตุปัจจัยทางด้าน มิติทางสังคม และวัฒนธรรมความเชื่อพื้นถิ่น และรูปแบบของลวดลายปราณีตศิลป์ ซึ่งจุดนี้เป็นสิ่งที่ประติมากรรมเทียนนานาชาติไม่มี หรือที่อื่น ๆ ที่มีประติมากรรมอนุสาวรีย์ในลักษณะเดียวกัน เช่น โปงลางยักษ์ บั้งไฟยักษ์ ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องการสร้างจุดขาย ในทางสัญลักษณ์เชิงผูกขาด แล้วกดดันสร้างฐานกำลังผลิตในเชิงปริมาณ ความยิ่งใหญ่อลังการ เพื่อดำรงคงสถานภาพของสัญลักษณ์เหล่านั้น จนลืมนึกถึงสาระในสิ่งที่บรรพชนสร้างไว้ให้ โดยเฉพาะมิติทางสังคมวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับตนเองและท้องถิ่นอย่างพอเพียง เฉกเช่นบทกวีที่ **รองศาสตราจารย์วิโรฒ ศรีสุโร** ครูใหญ่ด้านศิลปวัฒนธรรมอีสาน ได้รจนา ผากเป็นข้อคิดสะกิดเตือนใจไว้อย่างน่าฟังว่า...

“งานแห่เทียนเปลี่ยนตามกาลเวลาแล้ว
รูปวันเก่าดูเรียบง่ายไร้ฉวิริต
เทียนปติตเพราะมันกลอง...
หลุดอกหลุดองใคร ?”

ลือลือเล่ลือลือ เทียนพรรษาเมืองอุบล

บทส่งท้าย

ดังนั้น แท้จริงแล้วของทุกสิ่งสามารถมองและตีความได้หลายนัย ทั้งด้านบวกและด้านลบ เฉกเช่น ประเด็นเรื่องของเทียนพรรษาของเมืองอุบล “จุดไฟไม่ได้” (โดยเฉพาะเทียนประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก) เพราะไม่ใช่เทียนที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้งานจริง “...ทั้งนี้อย่าว่าแต่ใช้งาน (จุดไฟเพื่อให้แสงสว่าง) เพียงแค่จะนำเข้าโบสถ์ยังเข้าไม่ได้เลย (เพราะขนาดที่ใหญ่โต)...” (สุวิรัช คุณณผล, ๒๕๕๐ : สัมภาษณ์) ดังนั้น เมื่อมาพิจารณาพิเคราะห์ในเชิงสังคมนิยมด้านประโยชน์ใช้สอย เทียนในยุคนี้ล้วนแล้วแต่สนองตอบต่อคุณค่าในแง่ของ “สัญลักษณ์ทางความเชื่อความศรัทธา” เป็นหลัก และจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยปฐมเหตุแห่งความเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปะวิทยาการด้านเทคโนโลยีที่พลังงานไฟฟ้าได้เข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ทั้งของพระสงฆ์ และฆราวาส ดังนั้น เราควรยอมรับความจริงต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะต้องปฏิเสธเทคโนโลยี และบีบบังคับตัวเองให้จมปลักอยู่ในอดีต (การอนุรักษ์แบบแช่แข็งอยู่กับที่) โดยเฉพาะวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในเมือง (ซึ่งใกล้ชิดกับเทคโนโลยี) ดังนั้น เรื่องของเทียนพรรษาที่จุดไฟไม่ได้หรือจุดไม่ติด จึงอาจจะไม่ใช่ประเด็นสำคัญเท่ากับเรื่องของปรัชญาและรูปแบบศิลปะท้องถิ่นที่ได้กล่าวไว้แล้วในเนื้อหา เห็นควรที่ต้องมีการรื้อฟื้นพัฒนาขึ้นมาใหม่ เพื่อพลิกหน้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อันจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญ และความเสื่อมในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้ อาจมีคำถามขึ้นมว่า ศิลปะพื้นถิ่นไท-ลาวนั้น (สิ่งที่เราต้องการเรียกกรองกลับมาอนุรักษ์

และพัฒนา) เป็นยุคสมัยที่ดินแดนแถบนี้อยู่ภายใต้อิทธิพลศิลปะล้านช้าง โดยเฉพาะในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และจะผิดอะไรเมื่อดินแดนนี้ (อีสานภายใต้การปกครองของราชสำนักกรุงเทพฯ) จะรับเอารูปแบบศิลปะจากรัฐศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองการปกครอง มาเป็นแบบฉบับการสร้างสรรค์ผลงานแขนงต่าง ๆ เฉกเช่นเรื่องเทียนพรรษาเมืองอุบล ที่นอกจากลวดลาย และองค์ประกอบต่าง ๆ จะเป็นรูปแบบอย่างราชสำนักกรุงเทพฯ แม้แต่องค์ต้นเทียนประธานเองก็ถูกสรรค์สร้างจนคล้ายกับ “เสาหลักเมือง” เข้าไปทุกขณะ ส่วนองค์ประกอบตกแต่งขบวนรถเทียนเป็นการจำลองภาพคติเชิงสัญลักษณ์ สื่อถึงความเป็นศูนย์กลางจักรวาลของเขาพระสุเมรุ ซึ่งหมายถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันเป็นคติความเชื่อของประเทศในแถบนี้ ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรจะเลือกเอารสที่เหมะสมกับบริบททางวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อความพอเพียง และเพียงพอที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ศิลปะล้ำเลอค่า เทียนพรรษาเมืองอุบล

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **คู่มือแนะนำเอกสารจดหมายเหตุจังหวัดอุบลราชธานี (เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๗).** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

กรมศิลปากร. **เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ : พระประวัติและพระนิพนธ์ทรงย่อยกรอง.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓.

กรมศิลปากร. **นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓.

กรมศิลปากร. **สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรม ฉบับแก้ไขปรับปรุง ๒๕๔๐.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ประชาชน จำกัด, ๒๕๔๐.

การจัดลำดับขบวนแห่เทียนพรรษา งานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ๒๕๔๓. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองกิจกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายวางแผนโครงการและพัฒนา. งานส่งเสริมงานประเพณีและวัฒนธรรม.

ข้อมูลพื้นฐานและหลักเกณฑ์การพิจารณาการขอรับสนับสนุนการจัดงานประเพณีจังหวัดต่าง ๆ. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.]. (อัดสำเนา) กิตติรัตน์ สัทพันธ์. **การรวมคณะสงฆ์อีสานเข้ากับคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๓๔ - พ.ศ. ๒๔๖๘.** วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี. อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์, ๒๕๓๕.

คณะกรรมการจัดทำหนังสือวิชาการ เพื่อเป็นที่ระลึกในวันประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี. บัวงาม นามอุบล ยลเทียนพรรษา.

อุบลราชธานี : ฝ่ายผลิตและบริการเอกสาร สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๔๓.

คณะกรรมการฝ่ายประเมินผลการจัดงาน. รายงานการประเมินผลการจัดงานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๓. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

คลอสเนอร์, วิลเลียม เจ. ; พรพฐ รูปจำลอง, ผู้แปล. วัฒนธรรมไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์ฟรินด์, ๒๕๔๕.

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. นครราชสีมา. [ออนไลน์] <http://kanchanapisek.or.th/kp8/nrs/nar202.html> (มิถุนายน, ๒๕๔๓).

จังหวัดอุบลราชธานี. ข้อมูลแถลงข่าวการจัดงานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ปี ๒๕๔๒. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๒. (อัดสำเนา)

จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี : [ม.ป.พ.], ๒๕๓๖.

จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี = Amazing Ubon Ratchathani. อุบลราชธานี : [ม.ป.พ.], ๒๕๔๓.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๖.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๒.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **วัฒนธรรมคือทุน**. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร, ๒๕๔๐.

ชูวิทย์ชัย ภาคินธุ์. “การลงทุนทางวัฒนธรรมในฐานะหน่วยงานทางวัฒนธรรมควรเน้นที่อะไร”. **วัฒนธรรมไทย**. ๓, ๔ (๒๕๕๑) : ๑๖-๑๙.

เติม วิภาคพจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

เทศบาลนครอุบลราชธานี กองการศึกษา. **โครงการจัดงานแห่เทียนพรรษา ประจำปี ๒๕๕๓**. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๕๓. (อัดสำเนา)

เทศบาลนครอุบลราชธานี. **บัญชีรายชื่อช่างจัดทำต้นเทียน ประจำปี ๒๕๕๓**. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๕๓. (อัดสำเนา)

ธิดา สาระยา. **เมืองอุบล : ธานีแห่งราชะ ศรีสง่าแห่งไพรพฤกษ์**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๖.

ธิดารัตน์ ดวงสินธุ์. **แนวคิดเชิงปรัชญาที่ปรากฏในประเพณีแห่เทียนพรรษาของประชาชนอำเภอเมืองอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

น. ณ ปากน้ำ. **สยามศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๘.

นามานุกรมภูมิศาสตร์ จังหวัดอุบลราชธานี : ที่ระลึกเนื่องในงานวันพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

อุบลราชธานี : หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

นิติ เอียวศรีวงศ์. **ท้องเที่ยวบุญบั้งไฟอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ**. กรุงเทพฯ : พิมพ์แค้นพริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๓๖.

บัณฑิต เชาวกุล และคณะ. **เอกสารประชาสัมพันธ์เทียนเฉลิมพระเกียรติ ฉบับที่ ๑**. อุบลราชธานี : อุบลยงสวัสดิ์ดีออฟเซต, ๒๕๕๒.

บำเพ็ญ ณ อุบล. **อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี**. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์, ๒๕๓๕.

บำราบปรปักษ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา. **โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส**. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าจอมในรัชกาลที่ ๕ หม่อมราชวงศ์แป้น. พระนคร : โรงพิมพ์เจริญผล, ๒๕๖๓.

บำราบปรปักษ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยา. **โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๕.

บำรุง สุขพรรณ. **รายงานการวิจัย รูปแบบการบริหารงานวัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยต่อประชาชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๗.

บุญธรรม ไชยยศ. **ทัศนคติของชาวจังหวัดอุบลราชธานีต่อข้อเสนอโครงการการจัดทำวัดอุบลัญญลักษณะตัวแทนเอกลักษณ์ของชาว**

จังหวัดอุบลราชธานี : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตชนบทของอำเภอบึงมูลมั่งสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์ หลักสูตรพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม) คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

บุญสด ชุมชุม. **จดหมายขอบคุณการอุปถัมภ์ตั้งเทียนพรรษาและขอเชิญร่วมเป็นเกียรติรับใบเกียรติบัตรผู้อุปถัมภ์ตั้งเทียนพรรษาวัดศรีประดู่.**

[ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

ประดับ ก้อนแก้ว. **เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี : ประวัติ การจัดทำและการประกวด.** อุบลราชธานี : โรงเรียนอุบลวิทยาคม, ๒๕๓๑.

ประเพณีแห่เทียนพรรษาลองปีกาญจนาภิเษก จังหวัดอุบลราชธานี ๒๔ กรกฎาคม ถึง ๑ สิงหาคม ๒๕๓๙. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์ออฟเซต, ๒๕๓๙.

ประยงค์ มุททเสน. **วิวัฒนาการรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีทางศิลปะที่ปรากฏอยู่ในประติมากรรมเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี**

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๒ – พ.ศ. ๒๕๓๓. ปริญญานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

ประวัติเมืองอุบลราชธานี : สำนวนอีสานคัดจากใบลาน. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๓๐.

ปราณี วงษ์เทศ. **สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์.** กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๓.

ปรีชา พิณทอง. **ประเพณีโบราณ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.].

ปรีชา พิณทอง. **ประวัติเมืองอุบลราชธานี.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต, ๒๕๓๐.

แผนแม่บทวาระแห่งชาติ ว่าด้วย “ทศวรรษสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา” (พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๐). ๒๕๔๑. (อัดสำเนา)

พิริยะ ไกรฤกษ์. **จารึกพ่อขุนรามคำแหง : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

เพชร ชุมทรัพย์. **การลงทุน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ไพฑูรย์ มีกุล. **การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงเป็นข้าหลวงใหญ่.**

ปริญญานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มหาวรรค ภาค ๑ และอรรถกถา.** กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๕.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูงานเทศกาลและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : [ม.ป.พ.], ๒๕๒๙.

ระลึก ธาณี. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดอุบลราชธานี.** [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๒๗.

ระลึก ธาณี. **อุบลราชธานี.** อุบลราชธานี : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี, [๒๕๓-].

ระลึก ธาณี. **อุบลราชธานีในอดีต (๒๓๓๕-๒๔๗๕)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุบลราชธานี : รุ่งศิลป์การพิมพ์ออฟเซต, ๒๕๔๖.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **ทุนวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร, ๒๕๓๙.

ราชกิจจานุเบกษา. [ออนไลน์] <http://www.rachatkitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2446/013/195.pdf> (๔ มิ.ย. ๒๕๕๐).

ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นฉบับ, ๒๕๔๐.

ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นฉบับ, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

รุ่งฤทธิ์ มกรพงศ์. **ประกาศจังหวัดอุบลราชธานี เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เทียน ประจำปี ๒๕๔๓**.

[ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

รุ่งฤทธิ์ มกรพงศ์. **ประกาศจังหวัดอุบลราชธานี เรื่อง หลักเกณฑ์การประกวดต้นเทียนพรรษา งานแห่เทียนพรรษาประจำปี ๒๕๔๓**

จังหวัดอุบลราชธานี. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

วันทนี ภูมิภัทราคม และคณะ. **เศรษฐศาสตร์ทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์ติ้ง, ๒๕๓๘.

วิโรฒ ศรีสุโร. **รายงานวิจัยส่วนระดับสถาปัตยกรรมอีสาน กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี (ในเขตอำเภอเมือง)**. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.],

๒๕๓๖. (อัดสำเนา)

วิโรฒ ศรีสุโรและคณะ. **หลากหลายภูมิธรรม นฤมิตรกรรมอีสาน สถาปัตยกรรมอีสาน**. ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์เนศ พรินต์ติ้งเซ็นต์, ๒๕๔๖.

ศุภวัฒน์ เกษมศรี, ม.ร.ว. และรัชนี้ ทรัพย์วิจิตร. **พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าในพระราชวงศ์จักรี**. กรุงเทพฯ : ต้นฉบับ, ๒๕๔๓

สมชัย เจียรกุล. **ศิลปะการทำเทียนพรรษาของช่างจังหวัดอุบลราชธานี**. ปริญญาานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทย

คดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๔.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๖.

สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. **เรื่องตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

สรุปผลการดำเนินงานของคณะกรรมการงานประเพณีแห่เทียนพรรษา “หลอมบุญบูชา ถวายไท่ นวมินทร์” ปี ๒๕๔๓. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.],

๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

สรุปรายรับรายจ่าย การจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษา “หลอมบุญบูชา ถวายไถ่νομินทร์” จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. ๒๕๔๓ ณ วันที่

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๓. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๔๓. (อัครลำเนา)

ลัมภาษณ์ จิรภา วสุวัต. ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต ๒. ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๓.

..... ๔ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ นิรันดร์ พิทักษ์วัชร. สมาชิกวุฒิสภา. ๓ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ บัณฑิต เชาวกุล. รองประธานหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานีและประธานสภาเทศบาลนครอุบลราชธานี. ๕ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ บำเพ็ญ ณ อุบล. ข้าราชการบำนาญเชื้อสายเจ้าผู้ครองนครอุบลราชธานี. ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๓.

..... ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๐.

..... ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๐.

..... ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๐.

..... ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๐.

ลัมภาษณ์ บุญจันทร์ กิตติโสภณ, พระมหา. เจ้าอาวาสวัดแจ้งและพระสงฆ์ซึ่งเป็นช่างทำเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์. ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๒.

..... ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ ประดับ ก้อนแก้ว. บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๐. ๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๓.

..... ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๐.

..... ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๐.

ลัมภาษณ์ เพ็ญพักตร์ ศรีทอง. นายกเทศมนตรีเทศบาลนครอุบลราชธานี. ๒ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ มนัส สุขสาย. ข้าราชการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน. ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ ยัง กุนอก. อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดอุบลราชธานี. ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ รุ่งฤทธิ มกรพงศ์. ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี. ๙ สิงหาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ ศรีพร วรวิญญู, พระมหา. รักษาการรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี. ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๓.

ลัมภาษณ์ สมคิด สอนอาจ. ข้าราชการครูและช่างทำเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์วัดศรีประดู่. ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๒.

..... ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๓.

..... ๗ มิถุนายน ๒๕๕๐.

..... ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๐.

ลัมภาษณ์ ลันติ เล็กสุขุม. อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๐.

ลัมภาษณ์ สุมิตร กองกาญจน์. หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุบลราชธานี. ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓.

ลัมภาษณ์ สุวัฒน์ สุทธิประภา. ช่างทำเทียนพรรษาประเภทแกะสลัก แบบรับจ้าง. ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

ลัมภาษณ์ สุวิซ คุณผล. ข้าราชการบำนาญ อดีตปลัดเทศบาลนครอุบลราชธานีและผู้ทรงคุณวุฒิของจังหวัดอุบลราชธานี. ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๐.

_____. ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๐.

_____. ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๐.

ลัมภาษณ์ เสรี ทองเลิศ. รักษาการหัวหน้างานการศึกษานอกโรงเรียน กองการศึกษา เทศบาลนครอุบลราชธานี. ๑ สิงหาคม ๒๕๕๓.

ลัมภาษณ์ อู่สำห์ จันทรวิจิตร. ช่างทำเทียนพรรษาประเภทแกะสลัก. ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

_____. ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๐.

สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี. **ข้อมูลทั่วไปจังหวัดอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต, [๒๕๓-].

สำนักนายกรัฐมนตรี. คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. **คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง โครงการอบรมความรู้ประวัติศาสตร์ไทยสำหรับอาจารย์ผู้สอนระดับมัธยมศึกษา**. อุบลราชธานี : ฝ่ายผลิตและบริการเอกสาร สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๔๔.

สมชาย นิลอาธิ. “บวชควาย ในงานบุญบั้งไฟ เห็นร่องรอยการใช้ไถเมื่อ ๒๕๐๐ ปี”. **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๖ (เมษายน ๒๕๔๗) : ๔๗ - ๔๙.

สุรัชย์ เจริญมุขนนท และนพพร พันธุ์เพ็ง, บรรณาธิการ. **จดหมายเหตุอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซตอุบลราชธานี, ๒๕๔๘.

สุรพันธ์ เงินหมื่น. **ประกาศจังหวัดอุบลราชธานี เรื่องผลการตัดสินต้นเทียนพรรษาประเภทแกะสลักและติดพิมพ์ เนื่องในงานประเพณี**

แห่เทียนพรรษา “หลอมบุญบูชา ถวายไถ่ทมิฬ” จังหวัดอุบลราชธานี ประจำปี ๒๕๕๓. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๕๓. (อัคราณา)

สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา. **ฮัตบ้านคองเมือง : รวมบทความทางมานุษยวิทยาว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน**. นครราชสีมา :

โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาของอีสาน สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๓๖.

สุริย์ บุญญานพวงศ์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. **ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว : จุดเปลี่ยนของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม**. เชียงใหม่ :

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, [ม.ป.ป.].

สุวิซ คุณผล. “ประเพณีแห่เทียนพรรษาคือภูมิปัญญาท้องถิ่น”. **วารสารหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี**. ๑๖ (กรกฎาคม ๒๕๕๓) : ๖-๗.

_____. “ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญงานแห่เทียนพรรษาอุบลราชธานี”. **อุบลบานแบ่งเกษตรจรไกล**. [ออนไลน์]

http://guideubon.com/news/view.php?t=34&s_id=45&d_id=44 (๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๐).

_____. “ประเพณีแห่เทียนพรรษา คือภูมิปัญญาท้องถิ่น”. **วารสารข่าวหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี**. (กรกฎาคม- สิงหาคม ๒๕๕๓).

สุวิทย์ จิระมณี. ศิลปสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในวัฒนธรรมไท-ลาว. ชลบุรี : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.

สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. ประวัติศาสตร์อีสานสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๑.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๒.

อนุกุล คลังบุญครอง และพละ เซาวรัตน์. ทัศนคติของชาชนบทอีสานต่อการทำบุญ. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๕๓๑. (อัดสำเนา)

อุราลักษณ์ ลิธิบุตร. มณฑลอีสานและความสำคัญในทางประวัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.

ภาคผนวก

ประกาศจังหวัดอุบลราชธานี

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ ที่ปรึกษาบรรณาธิการ
และบรรณาธิการ การจัดทำหนังสือวิวัฒนาการประวัตินครประเพณี
แห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี

ตามที่จังหวัดอุบลราชธานี ร่วมกับหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และภาคเอกชนได้กำหนดการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นประจำทุกปีในห้วงเทศกาลเข้าพรรษา ณ
บริเวณสนามทุ่งศรีเมือง เพื่ออนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ถาวรสืบไป และเป็นการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

เพื่อการจัดทำหนังสือวิวัฒนาการประวัตินครประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นไปด้วยความถูกต้อง
เรียบร้อย สมบูรณ์ครบถ้วนเนื้อหา จึงให้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ ที่ปรึกษาบรรณาธิการ และ
บรรณาธิการ การจัดทำหนังสือดังกล่าว ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย

1.1 นายสุธี มากบุญ	ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
1.2 นายเสนีย์ จิตตเกษม	รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
1.3 นายปราโมทย์ สัจจรักษ์	รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
1.4 นายสุรพล สายพันธ์	รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
1.5 นายชาติรี ดิเรกศรี	ปลัดจังหวัดอุบลราชธานี

มีหน้าที่ ดังนี้ กำกับ ดูแล เสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดทำหนังสือวิวัฒนาการประวัตินครประเพณี
แห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี

2. ที่ปรึกษาบรรณาธิการ ประกอบด้วย

2.1 ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนฤฎ	อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
2.2 ดร.บำเพ็ญ ณ อุบล	ผู้ทรงคุณวุฒิ
2.3 นายสุวิเศษ คุณผล	ผู้ทรงคุณวุฒิ
2.4 นายประดับ ก้อนแก้ว	ผู้ทรงคุณวุฒิ
2.5 นายมนัส สุขสาย	ผู้ทรงคุณวุฒิ
2.6 นายทัศน์ ทศนียานนท์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
2.7 นายอุส่าห์ จันทรวิจิตร	ผู้ทรงคุณวุฒิ

/2.8 นายสมคิด...

- 2 -

2.8 นายสมคิด	สอนอาจ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
2.9 รศ.นพดล	จันทร์เพ็ญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
2.10 คร.กิตติรัตน์	สีหพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
2.11 ศศ.คณินันต์	จันทร์บุตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
2.12 นายปัญญา	แพงเหล่า	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4
2.13 นายสุทธิสรรค์	เทพพิทักษ์	จำจังหวัดอุบลราชธานี

มีหน้าที่ ดังนี้

ให้ข้อมูล และคำปรึกษา แนะนำ เกี่ยวกับการจัดทำหนังสือวิวัฒนาการประวัติดิประเพณี
แห่งเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี

3. บรรณาธิการ ประกอบด้วย

3.1 ดร.กังวาน	ธรรมแสง	ประธานบรรณาธิการ
3.2 ศศ.จักรฤทธิ์	อุทโซ	บรรณาธิการ
3.3 ดร.บุญยศฤกษ์	เอนกสุข	บรรณาธิการ
3.4 นางประทับใจ	ศึกษา	บรรณาธิการ
3.5 นายคึก	แสนบุญ	บรรณาธิการ
3.6 นางศกุตตา	เกตุวงษา	บรรณาธิการ
3.7 นายประสิทธิ์	พวงบุตร	บรรณาธิการ
3.8 นางสาวชนิษฐา	ทุมมาภรณ์	บรรณาธิการ
3.9 นางวนิดา	สมตระกูล	บรรณาธิการ
3.10 นางสาวมะลิวัลย์	สินน้อย	บรรณาธิการ / เลขานุการ
3.11 นางสาวฉัษฐา	อักษรศรี	บรรณาธิการ / ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ ดังนี้

1. ดูแลการบริหาร และการดำเนินการจัดทำหนังสือ
2. สืบค้น และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการของประเพณีแห่งเทียนพรรษาของ
จังหวัดอุบลราชธานี
3. จัดทำต้นฉบับ ตรวจสอบ และแก้ไข

ประกาศ ณ วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

(นายสุธี มากบุญ)
ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติและผลงาน

นายบำเพ็ญ ณ อุบล

๑. ชื่อ - สกุล

นายบำเพ็ญ ณ อุบล

๒. ประวัติส่วนตัว

วันเดือนปีเกิด วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ ที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
 สถานภาพสมรส สมรสกับนางรัตนา มีบุตร - ธิดา ๔ คน
 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๓๖๙ ถนนอุทัยรามฤทธิ์ ตำบลในเมือง
 อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
 โทรศัพท์ ๐-๕๕๓๑-๑๘๔๑

๓. ประวัติการศึกษา

- ๓.๑ ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนเบ็ญจมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี
- ๓.๒ ปริญญาตรีธรรมศาสตร์บัณฑิต (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๓.๓ เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ ๑๔ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- ๓.๔ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากวิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- ๓.๕ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

๔. ประวัติการทำงาน

- ๔.๑ อัยการประจำกรมอัยการ
- ๔.๒ อัยการจังหวัดผู้ช่วย
- ๔.๓ อัยการจังหวัดอุบลราชธานี (อำเภอน้ำยืน อัยการศาลเคลื่อนที่)
- ๔.๔ อัยการจังหวัดช่วยราชการจังหวัดนครราชสีมา
- ๔.๕ อัยการจังหวัดศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา
- ๔.๖ อัยการจังหวัดยโสธร
- ๔.๗ อัยการศาลอุทธรณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น

๔.๘ อัยการศาลฎีกาเขต ๔ จังหวัดขอนแก่น

๔.๙ พ.ศ. ๒๕๐๙ นายกยุพพุทธิกสมาคม จังหวัดยโสธร

๔.๑๐ พ.ศ. ๒๕๑๙ นายกยุพพุทธิกสมาคม จังหวัดอุบลราชธานี

๔.๑๑ พ.ศ. ๒๕๓๘ ประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดอุบลราชธานี

๕. เกียรติ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๒๓ ทวียาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๕๒๘ ปฐมาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับโล่แก่นักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ได้รับพระราชทานโล่ และเข็มจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับประกาศเกียรติคุณผู้บริจาคโบราณวัตถุให้แก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับโล่ผู้สูงอายุดีเด่น จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับมอบเกียรติบัตรในวาระการดำรงตำแหน่งกรรมการส่งเสริมกิจการมหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานโล่แก่นักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นและเข็มพระนามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทยประจำปี ๒๕๓๓

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับโล่เชิดชูเกียรติบุคคลากรผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน สาขาประเพณี จากสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติ รางวัลนอมา เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน
จากกรมศึกษาออกโรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับโล่เกียรตินักอนุรักษ์ผ้าโบราณดีเด่น จากสมเด็จพระบรมราชินีนาถสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับโล่เกียรตินักคนตรีศรีเมืองยศ จากผู้ว่าราชการจังหวัด

พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับโล่ผู้สร้างประโยชน์แก่จังหวัดยโสธร สาขาส่งเสริมวัฒนธรรมจากชมรมสื่อสารมวลชนจังหวัดยโสธร

พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับโล่แต่งกายพื้นเมืองชายดีเด่น จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานเกียรติบัตรพ่อตัวอย่างประจำปีพุทธศักราช พ.ศ. ๒๕๔๑

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับโล่เกียรติบัตรพ่อตัวอย่างประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จากราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับเกียรติบัตรจากสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกสมเด็จพระญาณสังวร

พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับประกาศเกียรติคุณผู้มีส่วนร่วมและสนับสนุนในการอนุรักษ์สืบทอดและจรรโลงมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยอันเป็น
สัญลักษณ์แสดงความเป็นชาติไว้สืบไปจากกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

- พ.ศ.๒๕๔๔ ได้รับโล่เชิดชูเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี สาขามนุษยศาสตร์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พ.ศ.๒๕๔๔ ได้รับโล่รัตโนบล ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์อันเป็นอุปการคุณยิ่งจาก มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๔๔ ได้รับโล่เชิดชูเกียรติคุณเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร สาขาผู้ทำคุณประโยชน์ทางด้านวัฒนธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จากกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พ.ศ.๒๕๔๕ ได้รับมอบเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติเป็นภูมิปัญญาไทย รุ่น ๒ ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- พ.ศ.๒๕๔๖ ได้รับมอบประกาศเกียรติคุณที่ได้มอบโบราณวัตถุเพื่อประโยชน์และสมบัติทางราชการ จากจังหวัดยโสธร
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้รับโล่รางวัล คนดีศรีเมืองยศ สาขาการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจากจังหวัดยโสธร
- พ.ศ.๒๕๔๘ ได้รับพระราชทานปริญญาบัณฑิตคุณกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปศาสตร์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๗ จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

๖. ผลงานด้านการเขียน

- ๖.๑ เล่าเรื่องเมืองอุบล
- ๖.๒ ประวัติศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานี ประวัติศาสตร์จังหวัดยโสธร
- ๖.๓ การดำเนินโครงการศึกษา วิจัย การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับ ปรัชญา ศาสนา และประเพณี
- ๖.๔ อธิบายคำทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของภาคอีสาน
- ๖.๕ รวมงานเขียนด้านกระบวนการยุติธรรมและค้นคว้าประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ของจังหวัดในภาคอีสาน
- ๖.๖ ร่วมเรียบเรียงสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน จัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ โดยมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์
- ๖.๗ ร่วมเรียบเรียงหนังสือ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ลักษณะและภูมิปัญญา จังหวัดยโสธร

ประวัติและผลงาน

๑. ชื่อ - สกุล

นายประดับ ก้อนแก้ว

๒. ประวัติส่วนตัว

เกิดเมื่อวันที่ ๓ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๓

บิดาชื่อ นายลิขิต ก้อนแก้ว

มารดาชื่อ นางนวล ก้อนแก้ว

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๑๐๓ ถนนเทพโยธี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภรรยาชื่อ นางประนอม ก้อนแก้ว มีบุตรชาย ๑ คน

บุตรหญิง ๑ คน รวม ๒ คน

๓. ประวัติการศึกษา

- เข้าเรียนโรงเรียนระดับประถมศึกษา ป.๑ - ๔ ที่ โรงเรียนอุบลวิทยาคม
- เข้าเรียนระดับมัธยมต้น ม.๑ - ๒ ที่ โรงเรียนเทพอำนาจวิทยาลัย
- ม.๓ ที่โรงเรียนศรีทองวิทยา ม.๔ - ๖ ที่ โรงเรียนเบญจมะมหาราช
- เข้าเรียนโรงเรียนฝึกหัดครู ครูประกาศนียบัตรครูมูล (ป.) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- เรียนด้วยตนเอง สอบชุดครู พิเศษประถมศึกษาได้ (วุฒิ พ.ป)
- เรียนด้วยตนเอง สอบชุดครู พิเศษประถมศึกษาได้ (วุฒิ ว.ท)
- เรียนด้วยตนเอง สอบชุดครู พิเศษมัธยมได้ (วุฒิ พ.ม)
- เข้าเรียนที่วิทยาลัยครูอุบลราชธานี สำเร็จตามหลักสูตร ครุศาสตรบัณฑิต (วุฒิ คบ.)

วิชาเอกศิลปะ

- เข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยครุศรีนครินทร์วโรดม ประสานมิตรครุศาสตรบัณฑิต

วิชาเอกแนะแนว

นายประดับ ก้อนแก้ว

๔. ประวัติการทำงาน

- พ.ศ.๒๔๙๔ บรรจุเป็นครู โรงเรียนประถมศึกษา บ้านทุ่งขุนน้อย ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อัตรา ๔๐ บาท ชั้นจัดวา
- พ.ศ.๒๕๐๔ เป็นผู้บริหาร โรงเรียนบ้านท่าบ่อ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๐๗ เป็นผู้บริหาร โรงเรียนบ้านหนองมะนาว ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๑๐ เป็นครูวิชาการของ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๑๕ เป็นผู้บริหาร โรงเรียนสามัคคีวิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๑๖ เป็นผู้บริหาร โรงเรียนปทุมวิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นผู้บริหาร โรงเรียนเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๒๖ เป็นผู้บริหาร ผู้อำนวยการระดับ ๙ โรงเรียนอุบลวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เกษียณอายุราชการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓

๕. ผลงานความดีความชอบ

- เคยได้รับรางวัล เป็นครูผู้บริหารดีเด่นของระดับ ๑ ของประเทศ ได้รับการเลื่อนขึ้นเงินเดือนเป็นกรณีพิเศษ ๒ ชั้น ตั้งแต่เริ่มรับราชการจนเกษียณ
- เคยได้รับรางวัล จากนายโชอิชิ นอมา ผ่านยูเนสโก ในฐานะครูผู้ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน รางวัลมีมูลค่า ๕๐๐๐ เหรียญ สหรัฐ เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๐
- เคยได้รับโล่ ฐานะเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สาขาช่างศิลป์) จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐
- เคยได้รับรางวัลผู้สูงอายุดีเด่นแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๗ ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติและผลงาน

๑. ชื่อ - สกุล

นายมนัส สุขสาย

๒. ประวัติส่วนตัว

- ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านนาหมอม้า อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี
- มัธยมศึกษา โรงเรียนอุบลวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- ว.อ. (ครูผู้สอนวาดเขียนเอก) สัมครสอบ
- การศึกษาระดับบัณฑิต ค.ม. (ศิลปศึกษา) วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- มหาบัณฑิต พบ.ม. พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม)
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ : เป็นสามเณรที่วัดโพธิ์ศรี บ้านนาหมอม้า ตำบลนาหมอม้า
อำเภออำนาจเจริญ เป็นเวลา ๑ ปี ศึกษาวิชานักธรรม และอักษรธรรมโบราณอีสาน
จากพระอธิการคำ จันทโชโต
- พ.ศ. ๒๕๔๔ : เป็นสามเณร-พระภิกษุที่วัดศรีทอง (วัดศรีอุบลรัตนาราม) ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นเวลา ๙ ปี ศึกษาวิชานักธรรม บาลีไวยากรณ์
วิชาสามัญ ศิลปะ อักษรโบราณอีสาน อักษรขอม และอักษรไทยน้อย จากนายอาคม ประกอบผล
ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ อาจารย์ผ่าน วงษ์อ้วน และอาจารย์สวัสดิ์ วงศ์วิเศษ

นายมนัส สุขสาย

๓. ประวัติการทำงาน

- อาจารย์โรงเรียนพนาศึกษา อำเภอพนา จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบัน จังหวัดอำนาจเจริญ)
- อาจารย์โรงเรียนปทุมพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- อาจารย์ ๓ ระดับ ๘ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศนอ.)
ช่วยราชการที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)
- อาจารย์สอนวิชาศิลปะในศาสนา แก่พระนิสิต ป.๔ มจร.วิทยาเขตอุบลราชธานี
- อาจารย์พิเศษ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ด้านศิลปวัฒนธรรมอีสาน
- อาจารย์พิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี วิชากิจกรรมศิลปะและการดนตรีพื้นบ้าน

๔. ผลงานวิชาการ (พิมพ์เผยแพร่แล้ว ๑๕ เรื่อง)

- การบายศรีสู่ขวัญ
- สุภาชีวิตอีสาน
- ภาพเขียนสีอุบลราชธานี
- ภูมิปัญญาชาวบ้านไทยอีสาน
- ตำราเรียนอักษรโบราณไทยอีสาน
- ท้าวคำสอน
- ธรรมคำสอนโลก
- เขื่อน ๓ น้ำ ๔
- บุญข้าวสาก
- พระเถระกายเฒ่า
- ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว
- ชายเจ็ดโบสถ์
- ตำรายาสมุนไพรอีสาน
- การเขียนลายไทย
- การทำเครื่องปั้นดินเผา

และมีเอกสารการเขียนหนังสือ-ปริวรรตอักษรโบราณไทยอีสานให้เป็นอักษรไทย ยังไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่อีกกว่า ๕๐ เรื่อง

๕. ผลงานด้านสื่อมวลชน

- จัดทำรายการเผยแพร่ความรู้ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุกระจายเสียง วปถ.๖ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา เนื้อหาที่น่าสนใจออกเผยแพร่ได้แก่
- การศึกษา (ประวัติ แผนการศึกษาแห่งชาติ การศึกษานอกโรงเรียน)
- ศาสนา (พุทธจริยา จริยศึกษา ปรัชญา ความเชื่อ พิธีกรรม)
- ศิลปะ (จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม นาฏกรรม)
- วัฒนธรรม (การแต่งกาย การกินอยู่ ยารักษาโรค)
- ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ภูมิปัญญาชาวบ้าน
- จัดทำสารคดีเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (ETV) และสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (ช่อง ๑๑) ร่วมเป็นพิธีกรบรรยายการถ่ายทอดสดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี
- ที่อยู่ ๒๙๙ หมู่ ๑๑ (บ้านนิคมจัดสรร) ตำบลไร่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐ โทรศัพท์ ๐-๔๕๒๔-๑๗๑๖

ประวัติและผลงาน

นายสมคิด สอนอาจ

๑. ชื่อ - สกุล

นายสมคิด สอนอาจ

๒. ประวัติส่วนตัว

เกิดเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๙ บ้านโนนม่วง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

๓. ประวัติการศึกษา

- ประถมศึกษา โรงเรียนกาญจนาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนปทุมวิทยากร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- มัธยมศึกษา โรงเรียนศรีทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนศิริวิทยากร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- ประโยคครูผู้สอนवादเขียน ตรี โท เอก ศึกษาด้วยตนเอง
- คุรุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกศิลปศึกษา วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

๔. รางวัลเกียรติยศประเภทบุคคล

- พ.ศ. ๒๕๓๖ ครูผู้สอนศิลปศึกษาดีเด่น กลุ่มโรงเรียนกุดลาดกระโสบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๓๗ บุคคลดีเด่น ประเภทครูผู้สอน สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๓๘ ครูผู้สอนดีเด่น สำนักงานครุสภา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๔๒ สมาชิกครุสภาดีเด่น ประเภทครูผู้มีคุณธรรมจริยธรรมดีเด่น
- พ.ศ.๒๕๔๒ ศิลปินดีเด่น จังหวัดอุบลราชธานี สาขากาชาดฝีมือ (ช่างทำต้นเทียน) จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พ.ศ.๒๕๔๖ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ ด้านศิลปกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

๕. รางวัลเกียรติยศประเภทต้นเทียน

- รางวัลชนะเลิศพิเศษ ปี พ.ศ.๒๕๓๒
- รางวัลชนะเลิศ การประกวดต้นเทียนพรรษา งานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เกียรติบัตรรางวัลชนะเลิศ ประเภทติดพิมพ์ งานประเพณี “๖๐ ปี เทียนพรรษา”
รับถ้วย- รางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๔๒ เกียรติบัตรรางวัลชนะเลิศ ประเภทติดพิมพ์ งานประเพณี “เฉลิมหล้า ๖ รอบมหाराชนี”
รับถ้วยรางวัลพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับถ้วยพระราชทานรางวัลชนะเลิศ ประเภทติดพิมพ์ในงานประเพณีแห่เทียนพรรษา
“หลอมบูชา ถวายให้นวมินทร์” ถ้วยรางวัลพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับถ้วยพระราชทานรางวัลชนะเลิศ การประกวดต้นเทียนพรรษานาขนาดใหญ่ ประเภทติดพิมพ์
งานประเพณีแห่เทียนพรรษา “โรจน์เรืองเมืองศิลป์” พร้อมโล่รางวัลชนะเลิศ ช่างทำต้นเทียนประเภทติดพิมพ์ขนาดใหญ่
- พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับถ้วยพระราชทาน รางวัลชนะเลิศ การประกวดต้นเทียนพรรษานาขนาดใหญ่ ประเภทติดพิมพ์
งานประเพณีแห่เทียนพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ “เทิดไท้ ๓๒ พรรษา มหाराชนี”

ประวัติและผลงาน

นายสุวิช คุ้มผล

๑. ชื่อ - สกุล

นายสุวิช คุ้มผล

๒. ประวัติส่วนตัว

- เกิดที่บ้านเลขที่ ๓๘ ถนนพิชิตรังสรรค์ สี่แยกศาลยุติธรรม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๔๘๑

๓. ประวัติการศึกษา

- โรงเรียนประจำจังหวัดอุบลราชธานี “เบญจมะมหาราช”
- โรงเรียนช่างก่อสร้าง “อุเทนถวาย”
(ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตอุเทนถวาย)
- วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ
- วิทยาการในตำแหน่งปลัดเทศบาล กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตร “ศิลปะของนักบริหารในการบังคับบัญชา และความเป็นเลิศในการให้บริการ”
- วิทยาลัยการปกครอง หลักสูตร “นักปกครองระดับสูง”
- ศึกษาต่างประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรเลีย ฮังการี ญี่ปุ่น เกาหลี และ ประเทศอื่น ๆ

๔. ประวัติการทำงาน

- ช่างจัดวา กองช่างสุขาภิบาล กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๐๒
- ปลัดเทศบาลตรี เทศบาลตำบลชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. ๒๕๐๔
- ปลัดเทศบาลโท เทศบาลวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. ๒๕๑๒
- เจ้าพนักงานเทศบาล ๖ เทศบาลเมืองอุดรธานี พ.ศ. ๒๕๒๐
- เจ้าพนักงานเทศบาล ๗ เทศบาลเมืองนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๕

- ปลัดเทศบาลระดับ ๘ เทศบาลเมืองอุบลราชธานี พ.ศ. ๒๕๓๑
- หัวหน้าสำนักปลัดเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๓๓ (รักษาการในตำแหน่งปลัดเมืองพัทยา)
- ปลัดเทศบาลนครอุดรธานี (นักบริหารงานเทศบาล ๙) พ.ศ. ๒๕๓๕
- ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น (นักบริหารงานเทศบาล ๙) พ.ศ. ๒๕๔๐
- ปลัดเทศบาลนครอุดรธานี พ.ศ. ๒๕๔๑ เกษียณอายุราชการ ๓๐ ก.ย. ๒๕๔๑
- อายุราชการ ๓๙ + ทวีคูณ ๗ = ๔๖

๕. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- ปดมภรณ์มงกุฎไทย พ.ศ. ๒๕๓๕
- ปดมภรณ์ช้างเผือก พ.ศ. ๒๕๓๘

๖. ประสบการณ์

- ผู้อำนวยการฝึกลูกเสือชาวบ้าน เขตการศึกษา ๙,๑๐ และ ๑๑
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการประจำวิทยาลัยครูอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๒๘ - ๒๕๒๙
- วิทยาการพิเศษศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี
กระทรวงศึกษาธิการ, วิทยาลัยพยาบาลอุบลราชธานี กระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.)
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, การสื่อสารแห่งประเทศไทย กระทรวงคมนาคม, สำนักงานศิลปากรที่ ๑๑ กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม
- ผู้อำนวยการฝึกอบรม หลักสูตร “การพัฒนาชุมชนสำหรับกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ”
หลักสูตร “นักบริการระดับกลางรุ่นที่ ๑” หลักสูตร “การพัฒนาการบริการ”
- ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ฯ โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช กรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๔๕
- ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการการพัฒนาเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
- กรรมการส่งเสริมกิจกรรมมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ผู้ทรงคุณวุฒิโครงการจัดตั้งคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ผู้ทรงคุณวุฒิคณะกรรมการแผนหลักยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน จังหวัดอุบลราชธานี

๗. ปัจจุบัน

- กรรมการส่งเสริมกิจการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (ครั้งที่ ๒)
- ผู้ทรงคุณวุฒิคณะกรรมการพนักงานเทศบาล จังหวัดอุบลราชธานี (กท.จ.อบ.)
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาหรือวัฒนธรรมคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ จังหวัดอุบลราชธานี (กต.ตร.อบ.)
- ผู้อำนวยการด้านอนุสรณ์สถาน เอกสารประวัติศาสตร์และจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการทดลองนำร่อง การบริหารจัดการทรัพย์สินทางวัฒนธรรม กรมศิลปากร
- ที่ปรึกษามาคมเกษตรกรก้าวหน้า
- ที่ปรึกษาสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- ที่ปรึกษาวารสารคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ผู้ทรงคุณวุฒิคณะกรรมการยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด (กกจ.) อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๔๖

๘. เกียรติคุณ

- ได้รับโล่รัตโนบล จากศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล นายกสภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในฐานะ “ทำคุณประโยชน์ด้านวิชาการต่อมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” เมื่อ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕
- ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) กิตติมศักดิ์ (วัฒนธรรมศึกษา) จากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารผู้แทนพระองค์ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๔

ประวัติและผลงาน

๑. ชื่อ - สกุล

นายอุส่าห์ จันทรวิจิตร

๒. ประวัติส่วนตัว

เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย

เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

บ้านเกิด บ้านจันทะโนน ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านเลขที่ ๓๔๑ ถนนกันทรลักษณ์ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

โทรศัพท์ ๐-๔๕๓๒-๓๗๔๗ โทรสาร ๐-๔๕๓๒-๑๒๓๑

ที่ทำงาน บ้านเลขที่ ๓๔๑ ถนนกันทรลักษณ์ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

โทรศัพท์ ๐-๔๕๓๒-๓๗๔๗ โทรสาร ๐-๔๕๓๒-๑๒๓๑

๓. ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๘๖ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านจันทะโนน ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๔๘๖ บวชเรียนนักธรรมตรี สำนักบ้านดงบัว ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๕๐๓ สอบได้ครูวาดเขียนชั้นตรีและโท ณ โรงเรียนนารีนุกูล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๔. ผลงาน

- มีความเชี่ยวชาญภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม (ช่างแกะสลักเทียนพรรษา)

นายอุส่าห์ จันทรวิจิตร

วัดสุทัศน์